

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЯВТУШЕНКО АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 342.9: 343.843(477)(043)

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З
МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

262 – Правоохоронна діяльність

26 – Цивільна безпека

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **А.М. Явтушенко**

Науковий керівник: Конопельський Віктор Ярославович доктор юридичних наук, професор

Одеса – 2026

АНОТАЦІЯ

Явтушенко А. М. Кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 262 – Правоохоронна діяльність. – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2026.

Дисертацію присвячено з'ясуванню сутності і змісту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, встановлено існуючі у зв'язку з цим проблеми, а також розроблені науково обґрунтовані шляхи щодо їх вирішення.

Зокрема, з'ясовано, що з часу прийняття у 1994 році Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» і до сьогодні кримінально-виконавчі засади його забезпечення у жодній із наукових праць не були предметом окремого дослідження, не дивлячись на суттєві зміни, які відбулись у кримінально-виконавчому законодавстві України, включаючи й прийняття у 2000 році нового КК, а у 2003 році – КВК, а також доповнення базового Закону низкою положень, у тому числі й розширення переліку об'єктів вказаного державного примусу, які суттєвим чином впливають на рівень та ефективність діяльності, пов'язаної із запобіганням рецидивної злочинності.

Обґрунтована необхідність доповнення визначеного у законі переліку об'єктів даного державного примусу такими категоріями засуджених до позбавлення волі, що мають підвищену суспільну небезпеку, та які відбувають покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (ст. 111 КК); колабораційну діяльність (ст. 111-1 вказаного Кодексу); пособництва державі-агресору (ст. 111-2); шпигунство (ст. 114); перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-2), а також засуджених за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (особа, яка здійснює злочинний вплив або є особою, яка

перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» (ст. ст. 255- 255-3 КК) та засуджених за вчинення кримінальних правопорушень у складі організованих груп або злочинних організацій (ст. 28 КК).

Зауважено, що сучасна державна політика України у сфері запобігання та протидії злочинності не передбачає активізації зусиль правоохоронних органів з питань зниження рівня рецидивної злочинності, включаючи з участю осіб, звільнених з колоній та відносно яких судами встановлено адміністративний нагляд, та здійснює у зв'язку з цим вплив й на кримінально-виконавчу політику, що, у свою чергу виступає однією з детермінант, яка знижує ефективність застосування на практиці зазначеного державного примусу до потенційно суспільно небезпечних колишніх засуджених, які згідно закону є об'єктами адміністративного нагляду.

Встановлено також, що у детермінаційному комплексі причин і умов, які сприяють вчиненню нових, у тому числі рецидивних, кримінальних правопорушень з боку осіб, відносно яких встановлений адміністративний нагляд, чільне місце займають ті із них, що пов'язані з кримінально-виконавчими засадами забезпечення даного державного примусу та які проявляються у неналежній підготовці матеріалів і подань в суд, що з цього приводу готує адміністрація УВП закритого типу, а також у незадовільному контролі та взаємодії останньої з територіальними органами поліції з питань прибуття об'єктів адміністративного нагляду до обраного місця проживання, отримання відповідної інформації від вказаного правоохоронного органу та надання колишнім засудженим соціально-реабілітаційної допомоги у межах кримінально-виконавчого законодавства України.

Сформульовані теоретико-прикладні підходи, що стосуються принципів реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а саме – вони мають здійснюватись на практиці не тільки з урахуванням загально правових (конституційних), але й міжгалузевих та галузевих (кримінально-виконавчого та

адміністративного права) положень діяльності відповідних суб'єктів даного виду суспільних відносин.

Встановлено сутність і роль громадського контролю у правовому механізмі реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та обґрунтована необхідність його удосконалення з урахуванням сучасних правових реалій і умов воєнного стану в Україні.

Доведено, що відсутність у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та чинному КВК відповідних норм, пов'язаних зі здійсненням громадського контролю за вказаним видом кримінально-виконавчої та поліцейської діяльності, виступає однією з детермінант, яка сприяє вчиненню протиправних посягань на права, законні інтереси і свободи тих засуджених, відносно яких судом встановлюється даний вид державного примусу.

Констатовано, що критеріями оцінки щодо виміру сучасного стану і тенденцій реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі мають виступати не тільки і не стільки показники кримінально-виконавчої, але й запобіжної та координаційної діяльності суб'єктів даного виду суспільних відносин.

Вдосконалено позиції науковців щодо сутності, ролі та місця міжнародно-правових актів з питань реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та їх співвідношення з національними правовими джерелами, як це передбачено чинним законодавством України (Конституцією України та Законом України «Про міжнародні договори»), а також доктринальні підходи, що пов'язані з визначенням нормативно-правової природи кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а саме: доведено, що у вказаній галузі суспільної діяльності пріоритетними мають бути законодавчі, а не відомчі нормативно-правові акти, що

логічно витікає зі змісту положень Конституції України (ст. ст. 8, 19, 63, 92), відповідно до якої діяльність правоохоронних органів (органів та установ виконання покарань, а також Національної поліції) має здійснюватись виключно на підставі закону.

Крім того, визначено сутність і змістовні елементи міжнародно-правових актів з питань, що пов'язані зі змістом кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Зокрема, встановлено, що питання регулюються такими групами взаємозв'язаних і взаємообумовлених міжнародних джерел з означених питань, а саме – це:

- правові джерела міжнародного права, які носять загальний характер регулювання суспільних відносин з цього приводу (Загальна декларація прав людини; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Конвенція про захист прав і основоположних свобод; ін.).

- правові джерела міжнародного права, які мають міжгалузевий характер регулювання суспільних відносин, пов'язаних зі встановленням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (Мінімальні стандартні правила поведіння із засудженими; Європейські пенітенціарні правила; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку; ін.).

- правові джерела міжнародного права, які мають безпосереднє відношення до досліджуваної у цій дисертації проблематики.

Визначено сучасний стан та тенденції реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та визначено у зв'язку з цим детермінанти, що сприяють розвитку негативних тенденцій у даній галузі суспільної діяльності, до яких віднесені наступні із них:

- 1). З часу прийняття Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у 1994 році і до сьогодні (2024 р.) адміністрація УВП направляє відповідні клопотання до суду з цього приводу

тільки у межах 45-90% засуджених, які за формальними ознаками підпадали під дію даного державного контролю і примусу, що не тільки нівелює (знецінює) юридичну силу зазначеного законодавчого акту, але й знижує ефективність виправно-ресоціалізаційного впливу на засуджених та рівень запобігання вчинення з їх боку нових кримінальних правопорушень як у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, так і після звільнення з колоній за час невідбутої частини покарання або у період незнятої та непогашеної судимості (ст. ст. 89-91 КК).

2). Через недбале ставлення відповідальних осіб з числа персоналу ДКВС України та безконтрольність з цього питання зі сторони відповідних суб'єктів кримінально-виконавчої діяльності (ст. 23 КВК), а також у силу неналежного здійснення у зв'язку з цим прокурорського нагляду (ст. 22 вказаного Кодексу) щорічно суди відмовляють у встановленні адміністративного нагляду за засудженими, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 Кодексу), у 1%-2% від загальної кількості подань, які направляла адміністрація цих УВП у суд, що свідчить про низький рівень правосвідомості (у сенсі розуміння змісту, сутності та ролі даного державного примусу правовому механізмі запобігання рецидиву злочинів (ст. 34 КК), а також незадовільний стан правової культури діяльності цих суб'єктів у процесі підготовки матеріалів на потенційних об'єктів адміністративного нагляду, що визначені у чинному законодавстві України.

3) У силу неналежної взаємодії УВП і територіальних органів Національної поліції України з питань взаємного обміну відповідною інформацією, а також відсутності належного контролю з означеної проблематики з боку вищестоящих суб'єктів управлінської діяльності (ст. 23 КВК) та прокурорів, які здійснюють прокурорський нагляд за додержанням законів у сфері виконання покарань і пробації України (ст. 22 зазначеного Кодексу), щорічно до обраного місця проживання не прибуває до 2% колишніх засуджених, відносно яких судом встановлено адміністративний нагляд, що, у свою чергу, підвищує кратно (у рази)

ризика вчинення останніми нових (у сенсі положень ч. 1 ст. 1 КВК) кримінальних правопорушень.

4). Хронічні та системні прорахунки суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері виконання покарань і пробації України з питань кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, які, у свою чергу, детерміновані неналежною увагою і зусиллями держави щодо запобігання та протидії рецидивній злочинності, питома вага якої у структурі всіх вчинених кримінальних правопорушень щорічно зростає і набуває загрозливих проявів і посягань не тільки на об'єкти зазначеної галузі суспільних відносин, але й на об'єкти національної безпеки, перетворюючи в умовах воєнного стану потенційні джерела на реальні загрози для України (зокрема, якщо у 1991 році рецидив злочинів складав майже 18% у загальній структурі зареєстрованих кримінальних правопорушень, то у «воєнний» період (2022-2024 р. р.) – майже 23%).

Розроблені головні напрями удосконалення взаємодії органів та установ виконання покарань з питань, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, які у виді проекту Закону України та порівняльної таблиці до нього спрямовані для використання у відповідних Комітетах Верховної Ради України.

Ключові слова: адміністративний нагляд; місця позбавлення волі; кримінально-виконавчі установи закритого типу; об'єкти правового регулювання; національна безпека; особи, звільнені з місць позбавлення волі; правові прогалини і колізії; засуджені до позбавлення волі; адміністрація установ виконання покарань; органи Національної поліції.

SUMMARY

Yavtushenko A. M. Criminal-executive principles of ensuring administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 262 – “law enforcement activities”. – Odessa State University of Internal Affairs, Odesa, 2026.

The dissertation is devoted to clarifying the essence and content of the penal enforcement principles for ensuring administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty, identifying existing problems in this regard, and developing scientifically sound ways to solve them.

In particular, it was found that since the adoption in 1994 of the Law of Ukraine “On Administrative Supervision of Persons Released from Places of Deprivation of Liberty” and to the present day, the penal enforcement principles of its provision have not been the subject of a separate study in any of the scientific works, despite the significant changes that have occurred in the penal enforcement legislation of Ukraine, including the adoption in 2000 of the new Criminal Code, and in 2003 - the Criminal Code, as well as the amendment of the basic Law with a number of provisions, including the expansion of the list of objects of the specified state coercion, which significantly affect the level and effectiveness of activities related to the prevention of recidivism.

The need to supplement the list of objects of this state coercion specified in the law with the following categories of prisoners who pose an increased public danger and who are serving sentences for committing criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine (Article 111 of the Criminal Code); collaborative activities (Article 111-1 of the said Code); aiding and abetting an aggressor state (Article 111-2); espionage (Article 114); obstructing the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations (Article 114-2)), as well as those convicted of criminal offenses against public security (a person who exercises criminal influence or is a person who is in the status of a subject of increased criminal influence, including in the status of a “thief in law” (Articles 255-255-3 of the Criminal Code)) and those convicted of committing criminal offenses as part of organized groups or criminal organizations (Article 28 of the Criminal Code).

It is noted that the modern state policy of Ukraine in the field of crime prevention and counteraction does not provide for the intensification of efforts by law

enforcement agencies to reduce the level of recidivism, including with the participation of persons released from colonies and in respect of whom administrative supervision has been established by the courts, and in this regard also influences the penal policy, which, in turn, is one of the determinants that reduces the effectiveness of the practical application of the specified state coercion to potentially socially dangerous former convicts who, according to the law, are objects of administrative supervision.

It has also been established that in the determining complex of causes and conditions that contribute to the commission of new, including recurrent, criminal offenses by persons subject to administrative supervision, the leading place is occupied by those that are related to the criminal-executive principles of ensuring this state coercion and which are manifested in the improper preparation of materials and submissions to the court, which is prepared on this occasion by the administration of the closed-type correctional facility, as well as in the unsatisfactory control and interaction of the latter with the territorial police authorities on the arrival of objects of administrative supervision to the chosen place of residence, obtaining relevant information from the specified law enforcement agency and providing former convicts with social and rehabilitation assistance within the framework of the criminal-executive legislation of Ukraine.

Theoretical and applied approaches have been formulated concerning the principles of implementing the criminal-executive principles of ensuring administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty, namely, they should be implemented in practice not only taking into account general legal (constitutional), but also inter-sectoral and sectoral (criminal-executive and administrative law) provisions of the activities of the relevant subjects of this type of social relations. The essence and role of public control in the legal mechanism of implementing the criminal-executive principles of ensuring administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty has been established, and the need for its improvement has been substantiated, taking into account modern legal realities and the conditions of martial law in Ukraine.

It is proven that the absence in the Law of Ukraine “On Administrative Supervision of Persons Released from Places of Deprivation of Liberty” and the current Code of Criminal Procedure of relevant norms related to the implementation of public control over the specified type of criminal enforcement and police activity is one of the determinants that contributes to the commission of unlawful encroachments on the rights, legitimate interests and freedoms of those convicted persons in respect of whom the court establishes this type of state coercion. It is stated that the assessment criteria for measuring the current state and trends in the implementation of criminal enforcement principles for ensuring administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty should be not only and not so much indicators of criminal enforcement, but also preventive and coordination activities of subjects of this type of social relations.

The positions of scientists on the essence, role and place of international legal acts on the implementation of criminal-executive principles of ensuring administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty and their correlation with national legal sources, as provided for by the current legislation of Ukraine (the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On International Treaties"), as well as doctrinal approaches related to the definition of the normative-legal nature of criminal-executive principles of ensuring administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty, have been improved, namely: it has been proven that in the specified area of social activity, legislative, rather than departmental, normative-legal acts should be prioritized, which logically follows from the content of the provisions of the Constitution of Ukraine (Articles 8, 19, 63, 92), according to which the activities of law enforcement agencies (penalty enforcement bodies and institutions, as well as the National Police) should be carried out exclusively on the basis of the law.

In particular, it has been established that the issues are regulated by the following groups of interconnected and interdependent international sources on the specified issues, namely:

- legal sources of international law, which are of a general nature regulating public relations on this issue (Universal Declaration of Human Rights; International Covenant on Civil and Political Rights; Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; etc.).

- legal sources of international law, which are of an interdisciplinary nature regulating public relations related to the establishment of administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty (Minimum Standard Rules for the Treatment of Convicts; European Penitentiary Rules; Code of Conduct for Law Enforcement Officials; etc.).

- legal sources of international law, which are directly related to the issues studied in this dissertation.

The current state and trends in the implementation of penal enforcement principles for ensuring administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty have been determined, and in this regard, determinants that contribute to the development of negative trends in this area of social activity have been identified, which include the following:

1). Since the adoption of the Law of Ukraine "On Administrative Supervision of Persons Released from Places of Deprivation of Liberty" in 1994 and to the present day (2024), the administration of the Correctional Institutions has sent relevant petitions to the court on this matter only within the limits of 45-90% of convicts who, according to formal signs, were subject to this state control and coercion, which not only nullifies (devalues) the legal force of the specified legislative act, but also reduces the effectiveness of the correctional and resocialization impact on convicts and the level of prevention of their committing new criminal offenses both in the process of execution - serving a sentence in the form of deprivation of liberty, and after release from colonies for the unserved part of the sentence or during the period of unexpunged and unspent convictions (Articles 89-91 of the Criminal Code).

2). Due to the negligent attitude of responsible persons from among the staff of the State Committee for the Prevention of Crimes and Punishments of Ukraine and

the lack of control over this issue by the relevant subjects of criminal-executive activity (Article 23 of the Code of Criminal Procedure), as well as due to the improper implementation of prosecutorial supervision in this regard (Article 22 of the Code), annually the courts refuse to establish administrative supervision over convicts who are released from closed-type penal-executive institutions (Article 11 of the Code), in 1%-2% of the total number of applications sent by the administration of these institutions to the court, which indicates a low level of legal awareness (in the sense of understanding the content, essence and role of this state coercion in the legal mechanism for preventing the recurrence of crimes (Article 34 of the Criminal Code), as well as the unsatisfactory state of the legal culture of these subjects in the process of preparing materials on potential objects of administrative supervision, as defined in the current legislation of Ukraine.

3) Due to improper interaction between the Criminal Procedure Code and territorial internal affairs bodies on the issues of mutual exchange of relevant information, as well as the lack of proper control over the specified issues by higher-level administrative entities (Article 23 of the Code of Criminal Procedure) and prosecutors who exercise prosecutorial supervision over compliance with laws in the field of execution of sentences and probation of Ukraine (Article 22 of the said Code), annually up to 2% of former convicts, in respect of whom the court has established administrative supervision, do not arrive at their chosen place of residence, which, in turn, multiplies (multiplies) the risks of the latter committing new (within the meaning of the provisions of Part 1 of Article 1 of the Code of Criminal Procedure) criminal offenses.

4). Chronic and systemic miscalculations of the subjects of formation and implementation of state policy in the field of execution of sentences and probation of Ukraine on issues of criminal enforcement support of administrative supervision of persons released from places of deprivation of liberty, which, in turn, are determined by the inadequate attention and efforts of the state to prevent and counteract recidivism, the specific weight of which in the structure of all committed criminal offenses is growing annually and is acquiring threatening manifestations and

encroachments not only on the objects of the specified sphere of social relations, but also on the objects of national security, turning potential sources into real threats for Ukraine under martial law (in particular, if in 1991 recidivism of crimes accounted for almost 18% in the total structure of registered criminal offenses, then in the "war" period (2022-2024) - almost 23%).

The main directions for improving the interaction of bodies and institutions for the execution of sentences on issues related to the criminal-executive principles of ensuring administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty have been developed, which, in the form of a draft Law of Ukraine and a comparative table to it, are sent for use in the relevant Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine.

Key words: administrative supervision; places of deprivation of liberty; closed penal institutions; objects of legal regulation; national security; persons released from places of deprivation of liberty; legal gaps and conflicts; persons sentenced to deprivation of liberty; administration of penal institutions; national police units.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Соціально-правова природа адміністративного нагляду та особливості його реалізації в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2024. С.530-532.
2. Явтушенко А.М. Чому за злочинними «авторитетами» державі слід встановлювати адміністративний нагляд. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1. 2024. С.168-171.
3. Явтушенко А.М. Члени організованих злочинних угруповань – потенційні об’єкти адміністративного нагляду в Україні. *Юридичний бюлетень*. № 32. 2024. С. 108-113.
4. Явтушенко А.М. Про соціально-правову природу адміністративного нагляду в Україні та необхідність розширення його об’єктів в умовах воєнного стану. *Аналітичне порівняльне правознавство*. Випуск 3, 2024. С. 502-505.
5. Явтушенко А.М. Вплив правових прогалин і колізій на ефективність застосування адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2024. С.65-68.

які засвідчують апробацію дисертації:

6. Явтушенко А.М. Новий погляд на об’єкти адміністративного нагляду в сучасних умовах України. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней , С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 131-132.
7. Явтушенко А.М. Кримінально-правові аспекти забезпечення здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. *Актуальні проблеми кримінального права* [Текст] : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам’яті проф. П. П. Михайленка

(Київ, 23 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 469-470.

8. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, потребує удосконалення у контексті протидії так званим «зłodіям у законі». *Пенітенціарна система у глобальному вимірі*: Матеріали III Міжнародного пенітенціарного форуму, м. Київ, 3 листопада 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 179-180.

9. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Деякі актуальні питання здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з кримінально-виконавчих установ закритого типу. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 24 лист. 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 92 - 93.

10. Явтушенко А.М. Сучасні погляди на об'єкти адміністративного нагляду в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану*: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький. 14 березня 2024 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2024. С. 448-450.

11. Явтушенко А. М., Про необхідність встановлення адміністративного нагляду за членами організованих злочинних угруповань в Україні. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XVI міжнар. наук.-практ. Інтернет конф., м. Одеса, 29 березня 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. С. 279-281.

12. Явтушенко А.М. Вплив явищ колабораціонізму на ефективність реалізації на практиці в Україні такого державного примусу, як адміністративний нагляд. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 09 серпня 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. С. 174-175.

13. Явтушенко А.М. Злочинні авторитети як потенційні об'єкти адміністративного нагляду. *Наука і вища освіта* : тези доповідей XXXII Міжнар. наук. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Запоріжжя, 8 листопада 2023 р. Класичний приватний університет. Запоріжжя : КПУ, 2023. Т. 2. С. 88.

14. Явтушенко А.М. Про необхідність здійснення адміністративного нагляду за «злочинними авторитетами» в Україні в умовах воєнного стану. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (22–23 лютого 2024 року) / упор. У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 1068-1070.

15. Явтушенко А.М. Чому засуджені, які були членами злочинних угруповань, мають бути об'єктами адміністративного нагляду в Україні? *Пенітенціарна система: історія, сучасність, майбутнє* : матеріали наукових читань пам'яті генерал-полковника внутрішньої служби Штанька Івана Васильовича (м. Чернігів, 13 вересня 2024 р.) / голов. ред. В. Ф. Пузирний ; Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2024. С. 137-139.

16. Явтушенко А.М. Вплив і роль адміністративного нагляду на стан і рівень рецидивної злочинності в умовах воєнного стану в Україні. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності в період воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської наук.-прак. конф. 29 лист. 2024 р. Одеса : ОДУВС, 2024. С. 100-101.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	19
ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РЕАЛІЗАЦІЄЮ	
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ,	
ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ УКРАЇНИ.....	
	33
1.1. Стан і методологія дослідження питань, що стосуються змісту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	33
1.2. Зміст і сутність поняття «кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	52
1.3. Сутність і змістовні елементи міжнародно-правових актів з питань, що пов'язані зі змістом кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	72
Висновки до розділу 1	
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА, ПРИНЦИПИ ТА	
СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ	
ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ	
ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	
	91
2.1. Соціально-правова природа кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	91
2.2. Принципи реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	107

2.3. Сучасний стан і тенденції реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	123
Висновки до розділу 2	
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	145
3.1. Зміст сучасної політики у сфері запобігання та протидії злочинності в Україні та її вплив на формування кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	145
3.2. Головні напрями удосконалення взаємодії органів та УВП з питань, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	164
3.3. Громадський контроль у правовому механізмі реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	181
Висновки до розділу 3	
ВИСНОВКИ	202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	217
ДОДАТКИ	247

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БК – Бюджетний кодекс

ВТК – Виправно-трудоий кодекс

ГК – Господарський кодекс

ГУВП – Головне управління виконання покарань

ДДУПВП – Державний департамент України з питань виконання покарань

ДІЗО – дисциплінарний ізолятор

ДПтС – Державна пенітенціарна служба

ДКВС – Державна кримінально-виконавча служба

ЄПП – Європейські пенітенціарні правила

ЄКПТ – Європейський комітет по запобіганню тортурам

КВК – Кримінально-виконавчий кодекс

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС – Міністерство внутрішніх справ

ОВС – органи внутрішніх справ

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

ПКТ – приміщення камерного типу

ПВР УВП – Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань

УВП – установи виконання покарань

п. – пункт

ст. – стаття

ч. – частина

ВСТУП

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Як свідчить практика, однією з ключових проблем сьогодення в Україні є щорічний високий рівень рецидивної злочинності (ст. 34 КК). При цьому відкрита військова агресія російської федерації проти нашої держави, яка розпочалась 24 лютого 2022 року та триває по даний час, не тільки поглибила рівень зазначеної проблематики, але й обумовила необхідність по-новому підійти до її вирішення з урахуванням існуючих нормативно-правових можливостей і ресурсів, спрямованих на запобігання рецидивних злочинних проявів й з боку осіб, звільнених з місць позбавлення волі. Так, якщо у 2013 році (першому звітному періоді після вступу у дію нового КПК) було зареєстровано 62 тис. 625 рецидивних злочинів (29,3% у загальній структурі вчинених кримінальних правопорушень) [49], а у 2022 році – 31 тис. 499 таких суспільно небезпечних діянь (22,7% у структурі злочинності) [50], то у 2023 році – 45 тис. 702 рецидивних кримінальних правопорушень (22,9% у структурі всієї злочинності) [351]. Аналогічні кількісно-якісні показники і тенденції мали місце і у 2024 році [52].

Як показують результати наукових досліджень, серед низки детермінант, які сприяють вчиненню рецидивних злочинів, особливе місце займають запобіжні заходи, що стосуються встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [233, с. 144-155]. При цьому їх застосування до засуджених також має негативні тенденції до погіршення загального стану зазначеної діяльності, особливо на рівні кримінально-виконавчих засад. Так, не дивлячись на те, що щорічно на профілактичних обліках Національної поліції України перебуває майже 6 тис. осіб, щодо яких судами встановлений адміністративний нагляд [254], тільки щодо 81% осіб, які звільнялись з місць позбавлення волі [212, с. 24-25] та за формальними ознаками підпадали під дію відповідного законодавчого акту з цих питань [156], застосовано зазначений вид державного примусу. І ця тенденція є незмінною з 1995 року (часу першого

звітнього періоду після прийняття Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі») [136, с. 23].

Крім цього, ускладнює вказану проблему й той факт, що останнім часом на законодавчому рівні в Україні закріплені нові суб'єкти кримінальних правопорушень (так звані колаборанти (ст. 111-1 КК) та пособники державі-агресору (ст. 111-2 КК), а також особи, які перешкоджають законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК)) та такі суб'єкти кримінальних правопорушень, як і особи, які здійснюють злочинний вплив, або перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» (ст. ст. 255 – 255-3 КК) [94], які у ході відбування кримінальних покарань не тільки ускладнюють реалізацію визначеного у законі порядку їх виконання та відбування [102], але й постійно вчиняють спроби щодо дезорганізації роботи адміністрації УВП [212, с. 12].

Отже, в наявності складна прикладна проблема, яка має бути вирішена і на науковому рівні, особливо в контексті забезпечення кримінально-виконавчих засад встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі та необхідності розширення його об'єктів з урахуванням підвищеної суспільної небезпеки зазначених вище категорій засуджених, які тримаються в кримінально-виконавчих установах закритого типу.

Результати вивчення наукової літератури показали, що вказаною проблематикою у різні часи незалежності України займалися як фахівці адміністративного права [43, с. 231-305], так і учені спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право [102, с. 306-365]. Зокрема, відповідно теоретико-прикладні засади з питань забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, створили такі учені спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, як: О. Ф. Андрійко, О. Б. Агурєєва, Є. Ю. Бараш, В. М. Білик, А. П. Головін, С. К. Гречанюк, В. О. Зарасенко, Ф. О. Ієрусалімова, О. М. Капля, Т. О. Коломоець, А. Т. Колізьок, В. Ю. Кривенда, О. О. Кулешов, О. М. Литвинов, М. В. Лошицький, І. В. Мельник, Ю. С. Назар, О. В.

Негодченко, Є. Б. Ольховський, Н. Г. Павленко, В. О. Продаєвич, С. М. Радзівон, К. М. Рудой, О. В. Ряшко, А. В. Серєєв, В. О. Січкач, М. О. Тучак, О. І. Ульянов, В. П. Чабан, Х. П. Ярмакі та ін.

Натомість, серед науковців кримінально-правового спрямування аналогічною дослідницькою діяльністю займаються наступні із них, а саме: І. Г. Богатирьов, В. В. Василевич, В. О. Гаценюк, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, М. М. Ключев, О. Г. Колб, Ю. Ю. Коломоєць, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, І. В. Красницький, О. М. Литвак, С. Ю. Лукашевич, А. А. Митрофанов, О. М. Неживець, Ю. В. Орел, В. І. Осадчий, Н. М. Пісоцька, О. І. Плужнік, М. В. Романов, А. В. Савченко, А. Х. Степанюк, О. М. Тарасенко, В. І. Терентьєв, Ю. А. Чеботарьов, Є. В. Шевченко, О. І. Шинальський, Т. А. Шулежко, С. І. Халимон, І. С. Яковець та ін.

Проте, досі комплексних наукових розробок з означеної проблематики на доктринальному рівні не здійснено, що не тільки знижує ефективність запобіжної кримінально-виконавчої діяльності, але й негативно впливає на процес забезпечення правопорядку у сфері виконання покарань України, а також підвищує реальні загрози посягань на національну її безпеку в умовах воєнного стану [158].

З огляду цього, можна констатувати, що в наявності актуальна та така, що має теоретичне і практичне значення тема наукового дослідження, що стало вирішальним при виборі об'єкта та предмета, а також визначенні мети і завдань цієї наукової роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони на 2023-2027 роки, схваленої Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 [79]; Національної стратегії з прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 [125]; Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р [88] та Стратегії реформування

пенітенціарної системи на період до 2026 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року № 1153-р [238], а також відповідних планів Кабінету Міністрів України щодо забезпечення реалізації зазначених державних програм [204].

Тема дисертації затверджена Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол № 2 від 26 вересня 2023).

Мета і завдання дослідження. *Метою* даного дослідження є розробка науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення доктринальних, нормативно-правових і прикладних кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, шляхом усунення існуючих правових прогалин і колізій, а також з урахуванням позитивної зарубіжної практики і міжнародно-правових підходів з означеної проблематики дослідження.

Для досягнення вказаної мети поставлено такі *завдання*:

- *визначити* стан і методологію досліджень питань, що стосуються змісту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

- *з'ясувати* зміст і сутність поняття «кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі»;

- *встановити* сутність і змістовні елементи міжнародно-правових актів з питань реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

- *визначити* нормативно-правову природу кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

- *здійснити аналіз* принципів реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

- *встановити* сучасний стан і тенденції реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

- *з'ясувати* зміст сучасної політики у сфері запобігання та протидії злочинності в Україні та її вплив на формування кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

- *сформулювати* головні напрями удосконалення взаємодії органів та установ виконання покарань з питань, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

- *визначити* сутність, зміст і особливості громадського контролю у правовому механізмі реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Предмет дослідження – кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Методи дослідження. Методи дослідження репрезентовано системою загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які обрано відповідно до теми цієї дисертації. При цьому методологічну основу зазначеної наукової розробки становить *діалектичний метод*, за допомогою якого здійснено з'ясування сутності та змісту, а також оцінювання сучасного стану і тенденцій реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (усі розділи дисертації).

У свою чергу, *методи аналізу та синтезу* дали можливість визначити стан і методологію дослідження питань, що стосуються змісту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (підрозділ 1.1.); а за допомогою *формально-логічного* та

догматичного методів з'ясовано зміст і сутність поняття «кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (підрозділ 1.2.); *порівняльно-правового методу* – встановлено сутність і змістовні елементи міжнародно-правових актів з питань реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (підрозділ 1.3.); *історико-правового методу* – визначено нормативно-правову природу кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (підрозділ 2.1.); *системно-структурного методу* – з'ясовано зміст і сутність принципів реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (підрозділ 2.2.); *методу екстраполяції* – встановлено сучасний стан і тенденції реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (підрозділ 2.3.); *методу абстрагування* – з'ясовано зміст сучасної політики у сфері запобігання та протидії злочинності в Україні та її вплив на формування кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (підрозділ 3.1.); *метод моделювання* – сформульовано головні напрями удосконалення взаємодії органів та установ виконання покарань з питань, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (підрозділ 3.2.); *метод соціального натуралізму* – визначено сутність, зміст і особливості громадського контролю у правовому механізмі реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (підрозділ 3.3.).

Крім цього, за допомогою *статистичних методів* доведена необхідність удосконалення правового механізму з питань, що стосуються предмета даного дослідження (вступ та всі підрозділи дисертації), а *соціологічні методи* застосовані з метою вивчення думок різних респондентів (персоналу органів та установ виконання покарань; працівників Національної поліції України та

студентів (курсантів) юридичного профілю) з означеної тематики дослідження, а також для здійснення узагальнення інших зібраних емпіричних та статистичних офіційних відомостей (усі розділи дисертації).

Емпіричну базу даної наукової розробки становлять відомості офіційної державної статистики [204]; Єдиного реєстру досудових розслідувань [192]; Єдиного державного реєстру судових рішень [195]; офіційна інформація Міністерства юстиції України [194] та Міністерства внутрішніх справ України [193]; Офісу Генерального прокурора [196]; архівні матеріали ДКВС України за 1995-2025 роки про стан і тенденції реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [191], а також результати анонімного опитування 876 осіб з числа персоналу органів та установ виконання покарань та стільки ж респондентів, які проходили службу в органах Національної поліції та навчались у вищих навчальних закладах, включаючи й систему МВС України, за спеціальністю 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» (всього до вказаного виду дослідження було залучено 2628 осіб у 9 областях нашої держави та матеріали вивчення 237 кримінальних проваджень і адміністративних деліктів з означеної тематики наукового пошуку).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні сучасних проблем, що пов'язані зі змістом кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та розробці науково обґрунтованих концептуальних заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму і підвищення ефективності кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності з означеної тематики наукового пошуку.

У роботі сформовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне і практичне значення. Зокрема:

вперше:

- на теоретичному рівні з'ясовано зміст і сутність поняття «кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами,

звільненими з місць позбавлення волі», а також виведено його авторський варіант, під яким слід розуміти такий визначений на законодавчому та іншому нормативно-правовому рівні вид діяльності правоохоронних органів та установ виконання покарань, який пов'язаний зі створенням (гарантуванням) належних умов для виконання органами Національної поліції України спільно з іншими суб'єктами, залученими до цього процесу, рішень суддів щодо встановлення для певних категорій осіб, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу і слідчих ізоляторів, даного виду державного примусу та відповідних правообмежень, а також для ефективного контролю за їх поведінкою з метою запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень.

- розроблені головні напрями удосконалення взаємодії органів та установ виконання покарань з питань, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, які у виді проекту Закону України та порівняльної таблиці до нього спрямовані для використання у відповідних Комітетах Верховної Ради України (вих. № 2205-1 від 16.07.2024) (додатки З, К, Л);

- доведено, що громадський контроль має стати ключовим і невід'ємним елементом у змісті правового механізму реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, що обумовлено як сучасними реформами у сфері виконання покарань і пробації України, так і принципами даного виду суспільно-державної діяльності, що визначені у чинному законодавстві України та загальноновизнаних нормах міжнародного права, які стали частиною національної правової системи нашої держави;

- обґрунтовано науковий підхід, відповідно до якого слід якісно видозмінити зміст сучасної політики у сфері запобігання та протидії злочинності в Україні, що дасть можливість підвищити рівень її впливу на формування кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а також доведено у зв'язку з цим необхідність доповнення визначеного у законі переліку об'єктів даного

державного примусу такими категоріями засуджених до позбавлення волі, що мають підвищену суспільну небезпеку та які відбувають покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (ст. 111 КК); колабораційну діяльність (ст. 111-1 вказаного Кодексу); пособництва державі-агресору (ст. 111-2); шпигунства (ст. 114); перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-2)), а також засуджених за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (щодо особи, яка здійснює злочинний вплив або є особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» (ст. ст. 255- 255-3 КК)), та засуджених за вчинення кримінальних правопорушень у складі організованих груп або злочинних організацій (ст. 28 КК);

удосконалено:

- теоретико-прикладні підходи, що стосуються принципів реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та доведено у зв'язку з цим, що вони мають здійснюватись на практиці не тільки з урахуванням загально правових (конституційних), але й міжгалузевих та галузевих (кримінально-виконавчого та адміністративного права) принципів діяльності відповідних суб'єктів даного виду суспільних відносин, а також запропоновано доповнити закріпити у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» принципи законності та справедливості, оскільки це є об'єктивно обґрунтованою необхідністю сьогодення (як у контексті сучасних в умовах війни потенційних і реальних загроз, що посягають на об'єкти національної безпеки, серед яких чільне місце займає процес виконання – відбування покарань) та існуючими у сфері виконання покарань і пробації проблемами;

- доктринальні підходи, що пов'язані з визначенням нормативно-правової природи кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а саме: доведено, що у вказаній галузі суспільної діяльності пріоритетними мають бути законодавчі, а не відомчі

нормативно-правові акти, що логічно витікає зі змісту положень Конституції України (ст. ст. 8, 19, 63, 92), а також обгрунтована у зв'язку з цим необхідність доповнення Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» положенням про те, що у випадках, передбачених у законі, перелік об'єктів адміністративного нагляду може бути розширений (звужений) з урахуванням суспільної небезпеки засуджених, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу;

- позиції науковців щодо сутності, ролі та місця міжнародно-правових актів з питань реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та їх співвідношення з національними правовими джерелами, як це передбачено чинним законодавством України, а також доведена необхідність доповнення Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» положеннями, що стосуються законодавства з питань даного виду державного примусу;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні підходи щодо стану та методології дослідження питань, які стосуються змісту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а саме – доведено, що методи і прийоми наукового пошуку з означеної проблематики носять специфічний характер та є особливими з огляду існуючих на практиці перешкод, правових прогалин і колізій, а також особливостей кримінально-виконавчих правовідносин та режиму відбування покарання засудженими у кримінально-виконавчих установах закритого типу;

- теоретико-прикладні оцінки учених щодо виміру сучасного стану і тенденцій реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а саме – доведено, що її критеріями мають виступати не тільки і не стільки показники кримінально-виконавчої, але й запобіжної та координаційної діяльності суб'єктів даного виду суспільних відносин, а також існуючі у науці та на практиці

підходи щодо детермінант, які сприяють розвитку негативних тенденцій у сфері виконання покарань і пробації, та встановлено зв'язок між прорахунками у вказаній практиці і запобіганням вчиненню рецидивних кримінальних правопорушень.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що положення даної дисертації мають як теоретичне, так і практичне значення, і використовуються у різних сферах суспільної діяльності, зокрема у:

- *загальнонауковій діяльності* – з метою удосконалення кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (листи відповідних Комітетів Верховної Ради України від 16.07.2024 № 2205-1; від 01.08.2024 № 04-27/12-2024; від 14.11.2024 № 04-27/12-2024/252839; від 14.11.2024 № 04-27/12-2024/252836) (додаток Л); (акт впровадження в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 02 лютого 2026 року);

- *правоохоронній діяльності* – для підвищення рівня ефективності кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності, а також взаємодії суб'єктів реалізації адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

- *освітній процес* – для удосконалення процедури викладання та навчально-методологічної бази таких навчальних дисциплін, як «Кримінально-виконавче право України» та «Адміністративне право України» (акт впровадження в освітній процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 02 лютого 2026 року).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, що становлять зміст і сутність елементів наукової новизни, розроблені автором цієї дисертації особисто.

Наукові ідеї та розробки, які зазначені в списку опублікованих праць і виконано у співавторстві, у даній роботі не використовувались. При цьому авторський доробок у них становить 70%, а особистим внеском здобувача у них є власні теоретико-прикладні положення, що стосуються сутності і змісту

кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а саме – щодо соціально-правової природи зазначеного інституту права, існуючих на практиці проблем, пов'язаних із застосуванням його норм, науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення правового механізму з означеної тематики дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднені на наукових і науково-практичних, включаючи міжнародні, конференціях та круглих столах, основними з яких є такі: «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 2 листоп. 2023 р.); «Пенітенціарна система у глобальному вимірі» (Київ, 3 листопада 2023 р.); «Наука і вища освіта» (Запоріжжя, 8 листопада 2023 р.); «Актуальні проблеми кримінального права» (Київ, 23 листоп. 2023 р.); «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності» (Одеса, 24 листоп 2023 р.); «Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки» (Львів, 22–23 лютого 2024 р.); «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (Хмельницький, 14 березня 2024 р.); «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (Одеса, 29 березня 2024 р.); «Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану» (Одеса, 09 серпня 2024 р.); «Пенітенціарна система: історія, сучасність, майбутнє» (м. Чернігів, 13 вересня 2024 р.); «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності в період воєнного стану» (Одеса, 29 листоп. 2024 р.);

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 16 публікаціях, з яких: 5 - це статті у наукових фахових виданнях України; 11- тези матеріалів Всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій і круглих столів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів,

висновків, списку використаних джерел (276 найменувань на 30 сторінках) та додатків.

Повний обсяг дисертації становить 315 сторінок, з них основний текст - 197 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОБЛЕМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РЕАЛІЗАЦІЄЮ КРИМІНАЛЬНО-
ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО
НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ
ВОЛІ УКРАЇНИ

1.1. Стан і методологія дослідження питань, що стосуються змісту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі

Результати вивчення дисертаційних та інших монографічних досліджень [25] показують, що постановка такого питання у будь-якій науковій розробці дає можливість вирішити наступні завдання:

а) визначити стан розробки проблем, які складають зміст предмета дисертаційного дослідження, а отже, підтвердити його актуальність, теоретичне та практичне значення;

б) здійснити наукову періодизацію досліджень, які супроводжували та в певній мірі забезпечували реалізацію законодавчих та інших нормативно-правових підходів з обраної тематики доктринальних пошуків, та визначити у зв'язку з цим ті тенденції, що склались на практиці, що також можна віднести до засобів доказування наукової новизни обраної проблематики теоретичного пізнання;

в) обґрунтувати вибір інших змістовних завдань конкретного дисертаційного пошуку, тобто, знову ж таки, довести його теоретико-прикладну цінність і необхідність їх розв'язання на момент закріплення теми обраної роботи.

Враховуючи зазначені обставини та потенційні можливості таких методологічних підходів, які склались в науці, у даній дисертації й були використані отримані на практиці методи і способи пізнання соціально-правової природи явищ та процесів, пов'язаних зі з'ясуванням змісту кримінально-

виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Додатковим аргументом з цього приводу виступили результати анонімного опитування деяких респондентів, які дали наступні відповіді на визначене в спеціальній анкеті вказаного дослідження питання «Чи достатньо науковці вивчили проблему встановлення та реалізації адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі?», а саме:

1) відповіді осіб з числа персоналу ДКВС України (в опитуванні взяли участь 876 зазначених респондентів) мали наступний вигляд: а) «так» – 260 осіб або 30% у структурі всіх респондентів; б) «ні» – 307 осіб(35%); «частково» – 309 осіб (35%) (додатки Б, В);

2) натомість, позиція опитаних працівників Національної поліції України виглядала наступним чином: а) «так» – 277 респондентів (32% у загальній їх кількості); б) «ні» – 280 респондентів (32%); «частково» – 319 респондентів (36%) (додатки Е, Є);

3) у свою чергу, структура відповідей опитаних у зв'язку з цим студентів та курсантів вищих навчальних закладів України юридичного профілю (спеціальність 081 «Право») мала наступний вигляд: а) «так» – 118 осіб (15% у загальній кількості респондентів); б) «ні» – 401 особа (45%); в) «частково» – 357 осіб (40%) (додатки Г, Д).

Отже, якщо застосувати історико-правовий метод пізнання змісту предмета даної дисертації [137, с. 23] та взяти за основу критерій правового регулювання суспільних відносин [241, с. 141-144], то можна здійснити наступну періодизацію виникнення та розвитку кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а саме:

1. Грудень 1994 – лютий 1995 років – час, на протязі якого був прийнятий Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [156] та внесені перші зміни у цей законодавчий акт [174].

Зокрема, на підставі останнього законодавчого акту перелік об'єктів зазначеного державного примусу був доповнений особами, засудженими до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконними обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (розділ IV, п. п. 1, 2 Закону, що у 1995 році вніс зміни у ст. 3 базового нормативно-правового акту, який є предметом даного дослідження [174]).

2. Лютий 1995 – червень 2001 років – часовий відрізок, коли у базовий Закон були внесені зміни на підставі законодавчого акту України від 21 червня 2001 року № 2537-III [169].

Відповідно до змісту внесених змін у Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», постанова судді з цього приводу може бути оскаржена в установленому законом порядку (п. 72.1 ст. 5 вказаного Закону) [169].

Крім цього, зміни передбачали, що:

а) начальник УВП має у своєму поданні пропонувати суду встановити ті обмеження для засуджених, які визначені в ст. 20 базового Закону (ч. 2 ст. 5);

б) після розгляду справи суддя приймає рішення щодо встановлення правообмежень для засудженого тільки після розгляду справи та повернення його з нарадчої кімнати (ч. 6 ст. 5) [169].

3. Червень 2001 – липень 2003 років – час, коли у базовий Закон були внесені зміни згідно іншого законодавчого акту [170].

Зокрема, зміни передбачали:

а) виключення пункту «а» у ст. 3 (з переліку об'єктів адміністративного нагляду виключені особи, визначені судами особливо небезпечними рецидивістами); доповнення п. п. «б» і «в» ст. 3 словами «за тяжкі та особливо тяжкі злочини» (що логічно витікало зі змісту ст. 12 КК України 2001 року, у якій було визначено класифікацію злочинів [94];

в) інші зміни, які носили несуттєвий (формальний) характер та не стосувались переліку об'єктів адміністративного нагляду [170].

4. Липень 2003 – січень 2005 років.

Сутність внесених змін [167] у базовий Закон зводилась до виключення з його тексту термінів, що вживались у ВТК України (виправно-трудова установа) [188] та доповнення його словом «установа виконання покарань», яке є досі ключовим поняттям у КВК 2003 року [102].

5. Січень 2005 – жовтень 2014 років.

Відповідно до внесених Законом України «Про прокуратуру» змін (п. 28 Прикінцевих положень) [188], у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» виключена ч. 2 ст. 13, а саме: скасовано положення про здійснення прокурорського нагляду за дотриманням вказаного законодавчого акта.

6. Жовтень 2014 – грудень 2015 років.

У даному випадку мова ведеться про зміни, які були внесені у базовий Закон іншим законодавчим актом [161].

Зокрема, у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у всіх статтях (частинах і пунктах) слово «органи внутрішніх справ» замінено на слово «органи Національної поліції» [161].

7. Грудень 2015 – грудень 2019 років.

Особливістю зазначеного періоду було те, що відповідно до внесених змін у базовий закон [163], перелік визначених у ст. 3 вказаного нормативно-правового акту об'єктів адміністративного нагляду доповнені особами, засудженими за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

У даному випадку законодавець застосував системний принцип побудови нормативно-правових актів [241, с. 214], внісши зміни у низку із них – у КК, КВК, а також у Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [163].

8. Грудень 2019 – червень 2020 років.

Зміст внесених у базовий Закон змін полягав у тому, що у всіх його статтях (частинах і пунктах) слово «злочин» замінено на слово «кримінальне правопорушення» [162].

9. Червень 2020 – жовтень 2022 років.

Відповідно до внесених до базового Закону змін, ст. 3 даного нормативно-правового акта доповнено п. «д», а саме – до об'єктів адміністративного нагляду віднесені засуджені до довічного позбавлення волі [166].

Таким чином, з урахуванням внесених з 1995 по 2022 роки змін Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», набув на сьогодні нової редакції, з огляду чого і став у цій дисертації одним із складових елементів предмета дослідження, а також аналізу, порівняння та авторської критики.

Поряд з цим, варто зазначити, що у сенсі всебічного та повного вивчення предмета даної роботи досить важливими є інші класифікаційні групи, які можна вивести з використанням відповідних методів наукового пізнання та критеріїв періодизації виникнення та розвитку такого правового інституту, як «адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Зокрема, якщо застосувати порівняльно-правовий метод дослідження (відомий у науці, як історико-юридичний порівняльний метод) [69, с. 644-646], а також покласти в основу пізнання критерій побудови правових норм та інститутів, то періодизацію виникнення, розвитку та функціонування зазначеного інституту права можна здійснити таким чином:

а) регулювання суспільних відносин, пов'язаних з кримінально-виконавчими засадами забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, нормами виправно-трудового законодавства України (1991-2003 р. р.) [188].

Зокрема, в главі 22 «Нагляд за особами, звільненими від відбування покарання» ВТК України були закріплені дві норми, які стосувались зазначеної проблематики, а саме:

1) ст. 120 «Встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», яка за своїм змістом носила відсильний характер [241, с. 167] та апелювала до положень Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»;

2) ст. 121 «Виконання постанови судді про встановлення та припинення адміністративного нагляду», у якій була прописана загальна процедура діяльності адміністрації військово-трудої установи з даного питання [188];

б) регулювання питань адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі нормами чинного кримінально-виконавчого законодавства України.

Така процедура визначена в:

а) ст. 158 КВК «Встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», яка і за формою, і за змістом повністю відобразила положення ст. 120 ВТК;

б) ст. 159 вказаного Кодексу «Виконання постанови судді про встановлення та припинення адміністративного нагляду», яка теж по суті співпадає зі змістом ст. 121 ВТК [102].

У цілому, якщо узагальнити ті законодавчі підходи, що склались з часу прийняття та реалізується в умовах сьогоденного функціонування Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», то можна стверджувати, що у них є низка правових прогалин [241, с. 271-272] та колізій [241, 275-279], які детермінують (спричинюють, обумовлюють та корелюють) [58, с. 183-200] негативний вплив на ефективність реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення даного державного примусу.

Як видається, виходячи з отриманих результатів здійсненого наукового дослідження, до таких детермінант варто віднести наступні із них:

1). Як у виправно-трудоому, так і кримінально-виконавчому законодавстві України досі не визначено поняття «місця позбавлення волі», що важливо з огляду розробки заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Вказана правова прогалина має місце і в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», в ст. 1 якого дано поняття державного примусу.

Саме цей аспект дослідження (як юридичний факт) і склав один із змістовних елементів предмета зазначеної дисертації та обумовив постановку в ній відповідного завдання, а саме – сформулювати авторське поняття «місце позбавлення волі», яке може бути використано при внесенні змін у вказаний вище Закон.

2). При здійсненні періодизації виникнення, розвитку та функціонування правового інституту «адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», було встановлено, що внесені у базовий закон зміни носять «косметичний» (не суттєвий) характер, крім звичайно, доповнення переліку об'єктів адміністративного нагляду особами, засудженими за вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи і недоторканості малолітніх, а також до довічного позбавлення волі.

Сутність вказаної проблеми полягає у тому, що законодавець, прийнявши низку нормативно-правових актів у силу великої суспільної небезпеки вчинюваних суб'єктами злочинів [124, с. 16], залишив поза увагою Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Зокрема, ще у 1993 році (напередодні вступу у дію базового Закону) був прийнятий Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», метою якого (ст. 2) було встановлення контролю над цим видом кримінальних правопорушень та усунення причин їх існування [203].

Проте, до переліку об'єктів адміністративного нагляду суб'єкти вчинення кримінальних правопорушень у складі організованих груп і злочинних організацій ні у 1994 році, ні в подальші періоди видозміни змісту Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» не визначені, що, з одного боку, можна тлумачити як порушення принципів нормотворчої діяльності (науковості, оперативності, системності та технічної досконалості законодавчих актів) [241, с. 215-216], а, з іншого боку, такий підхід свідчить про нерозуміння суб'єктами законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції

України) великої суспільної небезпеки злочинів, вчинених у таких формах співучасті (ст. 28 КК).

І, це при тому, що фактично щорічно залишаються незмінними кількісно-якісні показники організованої злочинності в Україні з часу їх офіційного обліку в 1994 році [225, с. 22-26] до сьогодні [51].

Отже, слід констатувати, що в наявності теж конкретна теоретико-прикладна проблема, яка й обумовила її вирішення в якості окремого завдання у даній дисертації. При цьому додатковим аргументом з цього приводу виступають деякі норми та інститути КК України, у яких закріплена підвищена кримінальна відповідальність за вчинення злочинів у складі організованих груп та злочинних організацій (ст. ст. 26-30; ч. 3 ст. ст. 255; ін.).

3). У такому ж контексті (як у сенсі існуючої правової прогалини та проблеми, що потребує вирішення на законодавчому рівні, так і завдання цієї дисертації), можна вести мову й про інші потенційні об'єкти адміністративного нагляду, які мають бути включені у перелік тих, які закріплені в ст. Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а саме – про:

а) осіб, які вчинили кримінальне правопорушення проти основ національної безпеки України (ст. 110-2 «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи поваленні конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України»; ст. 111 «Державна зрада»; ст. 111-1 «Колабораційна діяльність»; ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору»; ст. 114 «Шпигунство» та ст. 114-1 «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань»);

б) осіб, які вчинили кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (злочини, суб'єктами вчинення яких є особи що здійснили злочинний вплив або є особами, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» [18, с. 54-55] (ч. 1 ст. 255; ч. 3 ст. 255-1), та ст. 257 «Бандитизм»));

в) осіб, які вчинили кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) (ст. 408 «Дезертирство»; ст. 409 «Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом»; ст. 422 «Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості»; ст. 430 «Добровільна здача в полон»; ст. 431 «Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні»; ст. 433 «Насильство над населенням у районі воєнних дій»).

Виходячи з отриманих результатів дослідження та підвищену суспільну небезпеку вказаних вище суб'єктів вчинення кримінальних правопорушень, можна констатувати, що взяття їх під адміністративний нагляд після звільнення з місць позбавлення волі є необхідним, як з огляду вимог логічно-правового та системно-структурно методів пізнання явищ процесів, які стосуються досліджуваної у цій дисертації тематики, так і з урахуванням сьогоденних реалій функціонування нашої держави в умовах воєнного стану.

4). Знову ж таки, якщо ґрунтуватись на отриманих матеріалах даної наукової розробки, то варто у зв'язку з цим вести мову й про ще одну з детермінант, які знижують рівень ефективності реалізації на практиці кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а саме – про недосконалість, суперечливість і колізійність як у цілому базового Закону з означених питань, так і його окремих положень.

Зокрема, якщо застосувати для пізнання сутності вказаної проблематики відомий у науці аксіоматичний метод, який передбачає сприйняття низки тверджень без доказів [137, с. 41], то слід констатувати, що, не дивлячись на прийняття у 1996 році Конституції України [86], досі Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» не приведений у відповідність до Основного закону.

У першу чергу, звертає на себе увагу той юридичний факт, що діяльність органів і УВП та Національної поліції з означених питань здійснюється не на

підставі Конституції України (ч. 2 ст. 19, ч. 3 ст. 63, п. 14 ст. 92) позаяк він носить загальний і формальний характер та не передбачає ключових аспектів, що стосуються порядку встановлення та забезпечення вказаного державного примусу, а регулюється міжвідомчою Інструкцією, затвердженою спільним наказом МВС України та ДДУПВП ще у 2003 році [190].

Без сумніву, що таке правове регулювання не в повній мірі відповідає правовим реаліям, що склались в Україні на протязі 2004-2024 р. р., а тому теж має бути видозмінена і за суттю, і за змістом.

Зокрема, досі у базовому Законі не відображені законодавчі підходи, які закріплені у прийнятому у 2003 році КВК (наприклад, щодо оцінки та поняття дисциплінарного проступку (ст. 131-1); визначення злісного порушення встановленого порядку відбування покарання (ст. 133); щодо строків погашення дисциплінарного стягнення (ч. 14 ст. 134)), що були відсутні у виправно-трудоному законодавстві України [188] та які мають на сьогодні вирішальне юридичне значення при прийнятті рішення адміністрацією УВП та судом про встановлення адміністративного нагляду відносно засуджених, мова про які ведеться у п. «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (щодо тих із них, які вперто не бажають стати на шлях виправлення) [156].

У такому ж контексті можна говорити й про співвідношення зазначеного законодавчого акта із Законом України «Про пробацію», який вступив у силу в 2015 році [208]. Так, жодним словом у першому із них не згоджуються уповноважені органи пробації, їх завдання, повноваження, тощо, які мають пряме відношення до забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (наприклад, у виді так званої пенітенціарної пробації (ст. ст. 87 та 11 Закону України «Про пробацію»), та про взаємодію територіальних підрозділів Національної поліції та уповноважених органів пробації з питань, що складають зміст предмета даної дисертації.

Таким чином, наявність зазначених вище інших правових прогалів і колізій, що мають місце у нині діючому Законі України «Про адміністративний

нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», свідчить про відсутність професійної «зацікавленості» як серед суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) та інших учасників нормотворчої діяльності [241, с. 210-211], так і суб'єктів громадського контролю (ст. ст. 24, 25 КВК) [146, с. 89-109] щодо удосконалення правового механізму з означеної тематики дослідження, додатково підтверджуючи при цьому наскільки актуальним та практично значущим є предмет цієї наукової розробки.

Застосування діалектичного методу, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, включаючи евристичні (асоціації, аналогії, експертних оцінок, т. ін.) [137, с. 53-57], дало можливість встановити, що однією з особливих детермінант, які знижують ефективність реалізації на практиці кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, є відсутність комплексних та монографічних досліджень з означеної у цій дисертації тематики.

Зокрема, на протязі 1991-2008 р. р. (періоду прийняття ключових законодавчих актів, що були пов'язані з реалізацією мети і завдань адміністративного нагляду (КВК, КК, Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», ін.) жодної дисертації з цього приводу захищено не було ні фахівцями адміністративного права [43, с. 231-305], ні ученими спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право [43, с. 306-365].

Поряд з цим, слід зазначити, що загальні теоретико-методологічні підходи з питань, які стосуються форм, видів і засобів державного примусу, що застосовуються до правопорушників, включаючи засуджених до позбавлення волі, у своїх працях створили таку науковці, як: Т. О. Коломоєць, яка у своїй докторській дисертації з'ясувала зміст державного примусу в Україні (2005 р.) [78]; А. Т. Колізіук, який у такому ж дослідженні визначив сутність адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції в Україні (2002 р.) [77]; Г. О. Пономаренко, яка в докторській дисертації дослідила адміністративно-правові засади управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави

(2008 р.) [151]; Х. П. Ярмакі, який у такій самій роботі з'ясував змістовну сутність адміністративно-наглядової діяльності в Україні (2007 р.) [275]; та ін.

Натомість, серед кандидатських дисертацій за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право у цьому сенсі можна виокремити наукові праці О. Б. Андреевої, яка займалась розробкою проблем, що стосувались діяльності органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень (1999 р.) [8]; Є. Ю. Бараша, який розробив організаційно-правові засади діяльності установ виконання покарань (2006 р.) [12]; В. Д. Білик, який з'ясував зміст і сутність організаційно-правових засад реалізації поліцейської функції в Україні (1998 р.) [14]; А. П. Головін, який вивів основи адміністративно-правового регулювання діяльності міліції громадської безпеки (2004 р.) [30]; Л. М. Горбунова, яка обґрунтувала організаційно-правові питання забезпечення законності у підзаконних нормативно-правових актах (2005 р.) [32]; С. К. Гречанюк, який сформулював організаційно-правові засади взаємодії кримінально-виконавчих установ з державними та недержавними організаціями (2006 р.) [34]; В. О. Зарасило, який здійснив порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) (2002 р.) [61]; В. М. Зінич, який вивів правові засади діяльності дільничного інспектора міліції, як суб'єкта профілактики правопорушень (2007 р.) [65]; О. М. Капля, який дослідив діяльність органів внутрішніх справ України в умовах її інтеграції в Європейський Союз (2007 р.) [68]; В. Ю. Кривенда, який вивів форми і методи діяльності міліції громадської безпеки в сучасних умовах (2005 р.) [91]; О. О. Кулешов, який з'ясував зміст і сутність діяльності адміністративної служби міліції по припиненню правопорушень (організаційно-правовий аспект) (2005 р.) [105]; О. М. Литвинов, який обґрунтував організаційно-правові засади адміністративно-територіальної координації діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні (2002 р.) [110]; М. В. Лошицький, який визначив зміст і сутність адміністративно-правових відносин у сфері охорони громадського порядку (2002 р.) [111]; І. В. Мельник, який з'ясував сутність застосування заходів адміністративного примусу в умовах розбудови

правової держави (2004 р.) [116]; Р. С. Мельник, який обґрунтував основи забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю (2002 р.) [115]; О. П. Нагорний, який дослідив зміст законності в адміністративній діяльності органів внутрішній справ та шляхи її удосконалення (2003 р.) [122]; О. М. Окопник, яка визначила роль і місце органів внутрішніх справ в організаційно-правовому механізмі реалізації виконавчої влади в Україні (2007 р.) [130]; Є. Б. Ольховський, який встановив адміністративно-правові засоби забезпечення громадської безпеки (2004 р.) [131]; Н. Г. Павленко, яка з'ясувала зміст і сутність адміністративно-правових засад діяльності персоналу міліції громадської безпеки (2006 р.) [140]; І. О. Панов, який дослідив зміст адміністративно-юридичної діяльності дільничного інспектора міліції (2005 р.) [141]; І. П. Петрова, яка визначила зміст і спрямованість нормативно-правового регулювання організації і діяльності міліції України (2004 р.) [143]; В. І. Фелик, який обґрунтував необхідність реформування служб органів внутрішніх справ, що здійснюють адміністративну діяльність (2003 р.) [245]; М. Ю. Фролов, який визначив сутність діяльності міськрайорганів внутрішніх справ в умовах правової реформи (2001 р.) [249]; Д. П. Цвігун, який дослідив зміст адміністративного нагляду органів внутрішніх справ у сфері забезпечення громадського порядку і громадської безпеки (2002 р.) [253]; В. П. Чабан, який обґрунтував правову природу актів адміністративного примусу в діяльності міліції України (2001 р.) [256]; В. Ю. Шильник, який з'ясував сутність адміністративних юрисдикційних проваджень, що здійснюються органами внутрішніх справ (2004 р.) [258] та ін. [43, с. 235-279].

Отже, якщо застосувати для узагальнення отриманих результатів аналізу наукової літератури такі методи наукового пізнання, як: метод сходження від абстрактного до конкретного [137, с. 37-38], індукції та дедукції [137, с. 47-48], логічний та інші методи, що використовуються при дослідженні соціально-правових явищ і процесів, то можна констатувати, що у жодній із доктринальних праць у прямій постановці питання щодо кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць

позбавлення волі, не ставилось, що актуалізує необхідність його розробки у сучасних умовах, а також виступає додатковим аргументом відносно теоретичної і практичної значущості даної дисертації.

Важливим у зв'язку з цим є й інший висновок по суті досліджуваної проблематики, а саме – відсутність комплексних та системних досліджень з означеного предмета свідчить про той факт, що саме на протязі перших років незалежності України та аналогічних класифікаційних періодів формування і розвитку правового інституту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, сформувався ті детермінанти, які до сьогодні негативно впливають на ефективність даного виду діяльності, та потребують у зв'язку з цим розв'язання на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовному, науковому, т. ін.) у силу їх руйнівного впливу на існуючі суспільні відносини з даного приводу.

На жаль, як встановлено в ході даного дослідження, аналогічні підходи і тенденції склались щодо предмета цієї дисертації і серед науковців спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, які також тільки у загальних рисах (абстрактно) у своїх працях розробили питання, що були пов'язані з кримінально-виконавчими засадами забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Зокрема, у цьому сенсі звертають на себе увагу роботи таких учених, як: О. М. Литвин, який у своїй докторській дисертації обґрунтував засади кримінально-правової охорони громадської безпеки і народного здоров'я (1999 р.) [109]; В. О. Меркулова, яка у такій самій науковій розробці дослідила жінку як суб'єкта кримінальної відповідальності (2003 р.) [117]; А. А. Музика, який розробив заходи, спрямовані на запобігання незаконному обігу наркотичних засобів в Україні (1998 р.) [121]; А. В. Савченко, який здійснив порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального законодавства Сполучених Штатів Америки (2007 р.) [228]; П. Л. Фріс, який з'ясував зміст і сутність кримінально-правової політики України (2005 р.) [248]; М. І. Хавронюк, який

дослідив кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи (2007 р.) [250]; ін. [43, с. 312-314].

Деякі аспекти, що мають відношення до предмета даної наукової праці, розробили також у своїх доктринальних дисертаціях й кримінологи, а саме – це: В. В. Голіна, який створив теоретично-прикладні засади спеціально-кримінологічного запобігання злочинам (1994 р.) [28]; О. М. Костенко, який із застосуванням принципу натуралізму дослідив волю і свідомість злочинця та визначив їх роль у механізмі вчинення будь-якого кримінального правопорушення (1995 р.) [90]; В. А. Тимошенко, який обґрунтував теоретико-прикладні основи формування системи національної та міжнародної протидії сучасному наркобізнесу (2006 р.) [242] та ін. [43, с. 344-345].

Певні теоретико-прикладні та методологічні моменти, що пов'язані з реалізацією кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, створили кримінологи й на рівні кандидатських дисертацій. До таких можна віднести роботи Д. О. Балобанової, яка вивела теорію криміналізації (2007 р.) [11]; А. Б. Блага, яка з'ясувала сутність кримінологічних особливостей жіночої злочинності в Україні (2000 р.) [15]; В. В. Василевич, який сформулював теоретичні та практичні засади боротьби з озброєними формами організованої злочинності корисливо-насильницького спрямування (1998 р.) [20]; Д. Л. Виговський, який довів суспільну небезпеку кримінальної субкультури в механізмі злочинності неповнолітніх (2006 р.) [23]; О. В. Головкін, який визначив зміст і сутність групової злочинності та розробив відповідні заходи щодо її запобігання (2005 р.) [31]; О. М. Гумін, який визначив проблеми боротьби з наркотизмом серед засуджених у виправно-трудових колоніях (1997 р.) [40]; А. С. Лукаш, яка розробила кримінологічну характеристику та заходи запобігання злочинам, пов'язаним із зґвалтуванням (2007 р.) [112]; С. Ю. Лукашевич, який здійснив кримінологічну характеристику злочинності засуджених в місцях позбавлення волі (2001 р.) [113]; В. С. Наливайко, який з'ясував сутність кримінологічних проблем ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі (2000 р.) [123]; В.

О. Негодченко, який визначив зміст діяльності органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів у сучасних умовах (2003 р.) [126]; Н. М. Пісоцька, яка розробила теоретико-прикладні засади запобігання рецидивній злочинності серед молоді (2001 р.) [144]; О. М. Тарасенко, який вивів критерії оцінки ефективності запобігання злочинності органами внутрішніх справ (1996 р.) [240]; С. І. Халимон, який сформулював доктринальні основи запобігання злочинам серед осіб, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції (2008 р.) [252] та ін. [43, с. 345-356].

Проте, як показали результати даного наукового дослідження, найбільш наближеними за змістом і сутністю до його предмета у той час (1991-2008 р. р.) були доктринальні розробки учених кримінально-виконавчого профілю, а саме – докторські дисертації І. Г. Богатирьова, який з'ясував соціально-правову природу кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі (2006 р.) [16]; О. Г. Колб, який дослідив зміст діяльності установи виконання покарань як суб'єкта запобігання злочинам (2007 р.) [74]; А. Х. Степанюк, який встановив актуальні проблеми виконання покарань та обґрунтував принципи кримінально-виконавчої діяльності (2002 р.) [235] та ін. [43, с. 357].

Натомість, серед кандидатських дисертацій у цьому контексті звертають на себе увагу роботи В. А. Бадири, яка розробила основу виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі у сенсі мети покарання (2006 р.) [10]; О. М. Неживець, яка з'ясувала сутність діяльності, пов'язаної із забезпеченням соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі (2005 р.) [127]; О. В. Романенко, який дослідив зміст пенітенціарної функції демократичної правової держави та довів роль громадянського суспільства в механізмі її реалізації (2004 р.) [226]; М. В. Романов, який визначив сутність правового регулювання заходів стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі (2003 р.) [227]; І. Р. Сергеев, який сформулював теоретичні та практичні аспекти діяльності відділів спеціального обліку установ виконання покарань (2000 р.) [230]; Ю. А. Чеботарьова, яка з'ясувала зміст правового статусу засуджених до позбавлення волі (2005 р.) [257]; Т. А. Шулежко, яка встановила

особливості карально-виховного впливу на неодноразово судимих до позбавлення волі, які відбувають покарання у виправно-трудових установах (1994 р.) [260] та ін. [43, с. 357-359].

Отже, проведений аналіз наукових праць, який охопив п'ять з дев'яти періодів, сформульованих у цій роботі (1991-2008 р. р.), що у певній мірі стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, дозволяє зробити висновок про те, що наукові пошуки носили фрагментарний і безсистемний характер, що, у свою чергу, детермінувало розвиток тих негативних тенденцій, які до сьогодні впливають на ефективність діяльності правоохоронних органів (УВП та органів Національної поліції, насамперед) з означених питань.

Знову ж таки, якщо виходити з отриманих результатів дослідження наукових розробок, які були частково дотичними до змісту предмета даної дисертації на протязі інших чотирьох періодів виникнення і розвитку зазначеного інституту права у кримінально-виконавчому законодавстві України (2008 2022 р. р.), то можна констатувати, що суттєвих змін з цього приводу на доктринальному рівні, навіть з урахуванням внесених змін і доповнень у Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», не відбулось.

Зокрема, у жодній із захищених дисертацій та інших монографічних виданнях у прямій постановці предметом досліджень кримінально-виконавчі засади забезпечення даного виду державного примусу не виступали.

Поряд з цим, як і в попередні періоди, деякі елементи правового механізму з означеної проблематики були сформульовані у наукових працях таких учених, як:

- 1) В. О. Ільшицький, який серед досліджених питань, пов'язаних з адміністративно-процесуальною діяльністю органів Національної поліції, певну увагу присвятив й змісту та видам державного примусу, які вправі застосовувати цей правоохоронний орган до правопорушників, включаючи й тих, щодо яких встановлений адміністративний нагляд (2017 р.) [67, с. 8];

2) Скворцов С. І., який з'ясував зміст і сутність адміністративно-правового регулювання адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі та у підрозділі 3.3. своєї дисертації (2018 р.) висвітлив проблеми взаємодій суб'єктів реалізації даного державного примусу, включаючи й УВП [233, с. 156-170];

3) Пчелін В. Д., який у сучасних умовах (2021 р.) розробив питання, що стосуються правових засад здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, констатує при цьому, що стан нормативно-правового регулювання даного виду суспільної діяльності є вкрай незадовільним [218, с. 203];

4) Ярмакі Х. П. та Ярмакі В. Х., які у своїх працях (2019 р.) пропонують замість адміністративного ввести на законодавчому рівні поліцейський нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, взявши за основу положення нині діючого Закону України «Про Національну поліцію» та зарубіжний досвід з означеної тематики дослідження [276, с. 163-167];

5) інші наукові розробки [148].

Деякі аспекти, що стосуються у певній мірі кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, висвітлені й в працях фахівців кримінально-виконавчого права, а саме – у розробках:

а) Конопельського В. Я, який дослідив роль і місце принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань в кримінально-виконавчій діяльності (2014 р.) [82];

б) Копотуна І. М., який вивів теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях України (2014 р.) [89];

в) Яковець І. С., яка сформулювала теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань (2013 р.) [274];

г) Гритенко О. А., яка дослідила зміст і сутність прогресивної системи виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі (2020 р.) [35];

г) Гули Л. Ф. Організаційно-правові заходи протидії протиправній діяльності кримінальних лідерів в установах пенітенціарної системи України (2017 р.) [39];

д) інших учених [259].

У цілому ж, якщо узагальнити сучасні доктринальні підходи з питань кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, то слід визнати, що вони у повній мірі відображають ті правові прогалини і колізії, що склались у попередніх періодах їх формування та розвитку, та в прямій постановці (у виді окремого предмета дослідження) це питання на науковому рівні не розробляють.

Таким чином, слід визнати, що в наявності конкретна складна теоретико-прикладна проблема, яка й обумовлює необхідність її вирішення в якості окремої дисертації. Саме вказані обставини й обумовили вибір її мети і завдань, кожне з яких є системним елементом предмета даного дослідження, позаяк досі на теоретичному рівні комплексному науковому пошуку вони не піддавались.

Логічним у зв'язку з цим є й інший висновок по суті вказаної проблематики, а саме: з часу прийняття у 1994 році Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» і до сьогодні кримінально-виконавчі засади його забезпечення у жодній із наукових праць не були предметом окремого дослідження, не дивлячись на суттєві зміни, які відбулись у кримінально-виконавчому законодавстві України, включаючи й прийняття у 2000 році нового КК, а у 2003 році – КВК, а також доповнення базового Закону низкою положень, у тому числі й розширення переліку об'єктів вказаного державного примусу, які суттєвим чином впливають на рівень та ефективність діяльності, пов'язаної із запобіганням рецидивної злочинності.

1.2. Зміст і сутність поняття «кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі»

Вивчення дисертаційних та монографічних розробок показує, що у кожній із них авторами одним із завдань ставиться те, що стосується з'ясування змісту і сутності предмета наукового пошуку [37, с. 36-55].

Враховуючи такі методологічні підходи, у даній роботі з цих самих міркувань також закріплено аналогічне завдання дослідження. При цьому варто зазначити, що у такому словосполученні поняття «кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у науковій та нормативно-правовій літературі досі не вживалось, що актуалізує необхідність його пізнання на доктринальному рівні, та крім цього, виступає одним із аргументів, який підтверджує теоретичну та практичну цінність даної дисертації.

Додатковим доказом з цього приводу виступають отримані в ході зазначеного наукового пошуку результати анонімного опитування відповідних респондентів, яким зокрема, було задано наступне питання: «Чи належним чином сформульовані у законі кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду?».

Опитані у зв'язку з цим особи з числа персоналу ДКВС України (всього 876 респондентів) на вказане питання відповіли таким чином: а) «так» – 319 осіб (37% у структурі всіх опитаних); б) «ні» – 190 осіб (11%); в) «частково» – 367 осіб (42%) (додатки Б, В).

Натомість, респонденти з числа працівників органів Національної поліції (всього – 876 осіб) з цього приводу повідомили наступне: а) «так» – 199 осіб (22%); б) «ні» – 221 особа (26%); в) «частково» – 456 осіб (52%) (додатки Е, Є).

У свою чергу, студенти та курсанти вищих навчальних закладів юридичного профілю (всього 876 осіб) на зазначене питання дали наступні відповіді: а) «так» –

193 респонденти (23% у їх загальній структурі); б) «ні» – 317 респондентів (36%); в) «частково» – 366 респондентів (41%) (додатки Г, Д).

Цікавими, як видається, можна вважати й відповіді вказаних вище респондентів на визначене в анкеті анонімного опитування питання «Чи зрозумілою для Вас є правова природа адміністративного нагляду?».

Зокрема, персонал ДКВС України (ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [179] на зазначене питання відповів наступним чином: «так» – 384 з 876 опитаних осіб (41% у загальній кількості респондентів); б) «ні» – 179 осіб (21%); в) «частково» – 333 особи (38%) (додатки Б, В).

Опитані з цього приводу працівники поліції (ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» [200]) дали наступні відповіді: а) «так» – 179 осіб (21% у структурі всіх респондентів (876 осіб); б) «ні» – 268 осіб (30%); «частково» – 429 осіб (49%) (додатки Е, Є).

Відповіді опитаних студентів (курсантів) ВНЗ юридичного профілю мали наступний вигляд: а) «так» – 612 876 респондентів або 70% у їх загальній структурі; б) «ні» – 55 осіб (6%); в) «частково» – 209 осіб (24%) (додатки Г, Д).

Отже, якщо застосовувати системно-структурний, мовно-семантичний та інші методи пізнання змісту і сутності предмета даної дисертації, то можна з'ясувати наступне.

Зокрема, у реченні, яке використано у назві даного підрозділу словосполучення «кримінально-виконавчі» слід розглядати через такі правові явища, як «кримінально-виконавче право»; «кримінально-виконавче законодавство»; «кримінально-виконавча діяльність» тощо [99, с. 11-13].

Виходячи з цього, під кримінально-виконавчими засадами забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі варто розуміти ті суспільні відносини, що виникають у процесі виконання – відбування покарань та є його невід'ємним змістовним елементом [237, с. 784-798]. У науці кримінально-виконавчого права загальноновизнаним є висновок про те, що суб'єктами вказаних правовідносин є персонал органів і УВП, з одного

боку, та засуджені до певних покарань (ст. 51 КК) особи з іншого. При цьому інші учасники відносин, у тому числі й працівники Національної поліції, до їх суб'єктів не відносяться [155, с. 15-32], що важливо мати на увазі, досліджуючи зміст і сутність кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду.

З цього факту випливає, що єдиним суб'єктом забезпечення даного виду державного примусу у процесі виконання – відбування покарань є тільки УВП закритого типу (ст. 11 КВК), у яких відбувають покарання особи, засуджені до позбавлення волі, а, отже, вибрана тема цієї дисертації є актуальною та такою, що має відповідні елементи наукової новизни, позаяк у такому контексті на доктринальному рівні не досліджувалась.

Щодо іншого системного слова, яке вживається у досліджуваному словосполученні, а саме – слова «засади», то його оцінка у цій роботі здійснена за допомогою мовних методів пізнання його сутності (методу юридичної характеристики, термінологічного методу, аналітичного і синтетичного методів, т. ін.) [69, с. 614-636].

Зокрема, у тлумачних словниках слово «засада» означає вихідне положення, на якому ґрунтується певне правило поведінки (принцип, спосіб, метод тощо суспільної діяльності) [99, с. 236].

У свою чергу, в юридичних наукових джерелах слово «засада» тлумачиться виключно як принцип правоохоронної та правозастосовної тощо діяльності відповідних суб'єктів у сфері юриспруденції [96, с. 16-17].

В інших методичних, включаючи електронні, виданнях під «засадю» розуміють основу чогось (головне), на чому базується що-небудь [62].

Таким чином, якщо узагальнити зазначені та інші наукові підходи, то під кримінально-виконавчими засадами забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, слід розуміти ті принципи (порядок), що закріплені в законі та на підставі яких відповідні суб'єкти (у цій роботі – це адміністрація кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 КВК)) реалізує визначені для них у зв'язку з цим завдання і повноваження.

Без сумніву, важливим у досліджуваному словосполученні (предметі даного дослідження) є й слово «забезпечення».

На науковому рівні загальноновизнаним є підхід, відповідно до якого це слово тлумачать як створення (гарантування) надійних умов для здійснення чого-небудь [54].

Виходячи з цього, можна констатувати, що саме кримінально-виконавчі засади забезпечують гарантування ефективної діяльності органів Національної поліції з питань, пов'язаних зі здійсненням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а, отже, ці положення мають бути динамічними та системними, тобто враховувати ті зміни і доповнення, які з цього приводу вносяться у чинне законодавство України.

І, нарешті, оцінці у досліджуваному в цій роботі словосполученню має бути піддане й ключове поняття, що знайшло своє відображення у ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [156]. Як видається, воно є ключовим і вирішальним у сенсі розумінні змісту та сутності предмета даної дисертації.

Мова ведеться про поняття «адміністративного нагляду», яке закріплене на законодавчому (загальнообов'язковому, на відміну від наукового) рівні.

Його системно-структурний аналіз дозволяє з цього приводу зробити наступні висновки:

1. У законі не зазначено, який державний орган встановлює для особи вказаний вид примусу.

2. У чинному законодавстві України (ст. ст. 1, 50 КК, ст. 1 КВК, інших нормах так званого матеріального права [241, с. 180-181]) вживається термін «запобігання», який є більш об'ємним за змістом від слова «профілактика» [27, с. 21-30].

3. У сформульованому законодавчому визначенні не дано офіційного тлумачення відносно осіб, звільнених з місць позбавлення волі, тобто, які категорії засуджених підпадають під юрисдикцію базового Закону.

4. У понятті, яке виведено на законодавчому рівні, жодним словом не сказано про діяльність органів (у першу чергу, служб пробації [208]) та УВП у процесі встановлення адміністративного нагляду.

Як встановлено в ході даного дослідження, такий законодавчий підхід, навіть із внесеними у 2015 році змінами у ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [161], обумовлений низкою правових прогалин і колізій, які допущені з часу його прийняття і до сьогодні.

Зокрема, у ч. 3 ст. 63 Конституції України зазначено, що правообмеження відносно засуджених встановлюються судом, а, отже, це положення логічно має бути відображено у законодавчому визначенні поняття адміністративного нагляду.

Більш того, як це витікає зі змісту п. 14 Основного закону, діяльність органів та УВП, включаючи й з питань, що стосуються зазначеного виду державного примусу, визначається законами України.

Натомість, основні положення та правообмеження з цього приводу закріплені у міжвідомчій Інструкції про організацію адміністративного нагляду, яка затверджена ДДУПВП ще у 2003 році [190], який був ліквідований у 2010 році [202], а з 2012 року центральним органом, який реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України (ч. 1 ст. 11 КВК), стало Міністерство юстиції України [164], яке і мало б у сьогоднішні переатвердити вказаний вище нормативно-правовий акт з урахуванням існуючих правових реалій (прийняттям Конституції України у 1996 році, КК – у 2001 р., КВК – 2003 р. та інших законодавчих актів [200]).

Потребує у зв'язку з цим й видозміна тих положень нормативно-правових актів, в яких вживається словосполучення «місця позбавлення волі», визначення якого на законодавчому рівні досі не дано, хоча це має не тільки і не стільки пізнавально-теоретичне значення, скільки практичний інтерес, враховуючи деякі історичні законодавчі підходи, що склались до введення в дію нині діючого КВК України [102].

Так, у ст. 5 ВТК було зазначено, що вироки судів до позбавлення волі виконуються виправно-трудовами установами МВС України. При цьому серед видів таких установ (ст. 12 вказаного Кодексу) законодавець виокремив наступні із них: виправно-трудові колонії, тюрми і виховно-трудові колонії [188].

Натомість, у КВК про «місце позбавлення волі» мова ведеться у таких нормах:

а) ст. ст. 18, 19, у яких зазначено, що виправні та виховні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк і довічного позбавлення волі;

б) ч. ч. 2-6 ст. 11, де дана коротка характеристика кримінально-виконавчих установ закритого типу;

в) ч. 3 ст. 18, у якій встановлено, що СІЗО також (у визначених в законі випадках) виконують покарання у виді позбавлення волі;

г) ст. 51, де вказано, що на засуджених до арешту поширюються права, обов'язки, заборони і обмеження, які встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі;

г) ч. 5 ст. 71, у якій вказано, що на військовослужбовців, які тримаються в дисциплінарному батальйоні, поширюються положення даного Кодексу щодо суспільно-корисної праці, соціально-виховної роботи, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання та громадського впливу, які є обов'язковими для засуджених до позбавлення волі;

д) ч. 1 ст. 72, де зазначено, що на засуджених, які тримаються у дисциплінарному батальйоні, поширюються вимоги режиму, встановлених цим Кодексом (ст. 102);

е) ст. 88, у якій закріплено порядок переміщення засуджених до позбавлення волі;

є) інших нормах зазначеного Кодексу.

Виходячи з отриманих результатів проведеного аналізу, можна поставити цілком логічне питання «Про яких осіб, звільнених з місць позбавлення волі, ведеться мова у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»?».

Очевидно, що вирішити зазначену колізію можна лише шляхом доповнення ст. 1 вказаного Закону приміткою, у якій дати офіційне тлумачення [27, с. 289] поняття «місця позбавлення волі», а саме:

«У цьому Законі під місцями позбавлення волі слід розуміти кримінально-виконавчі установи закритого типу, включаючи слідчі ізолятори, які виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк».

На ще один юридично значущий факт варто у зв'язку з цим звернути увагу.

Зокрема, згідно базового Закону, адміністративний нагляд реалізується щодо колишніх засуджених тільки після їх звільнення з місць позбавлення волі. Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення ст. 159 КВК, у яких вказано, що адміністрація УВП надсилає для виконання постанову судді про встановлення адміністративного нагляду у відповідний орган Національної поліції в день звільненого засудженого за підставами, вказаними в ст. 152 даного Кодексу. При цьому останньому вказана постанова судді оголошується під розписку у день звільнення.

Таким чином, слід констатувати, що адміністративний нагляд виступає також не тільки як певний вид державного примусу, але й як один із правових наслідків судимості.

Враховуючи зазначене, цілком обґрунтованим було б доповнення ст. 88 КК України частиною п'ятою такого змісту:

«Відносно осіб, звільнених з місць позбавлення волі, суд може винести рішення про встановлення адміністративного нагляду на підставі спеціального закону».

Знову ж таки, якщо звернутись до законодавчого визначення поняття адміністративного нагляду, то слід констатувати, що воно має незавершений характер (у виді правової прогалини).

Мова у даному випадку ведеться про те, що на кожного засудженого, який звільняється з УВП закритого типу, адміністрацією колонії розробляється індивідуальна програма його підготовки до звільнення (ст. 98 КВК), тобто щодо осіб, відносно яких судом встановлюється адміністративний нагляд

продовжуються здійснюватись заходи виправно-ресоціалізаційного характеру (ст. 6 даного Кодексу), без реалізації яких неможливо об'єктивно виконати визначені в ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» завдання.

З цього можна зробити висновок про те, що суб'єктом здійснення даного державного примусу є не тільки органи Національної поліції, але й уповноважені органи Служби пробації України (ст. 13 КВК та ст. ст. 6, 7, 11, 14, 118 «Про пробацію» [208]).

Отже, видозміна вказаного вище Закону є об'єктивно обумовленою, а саме – доповненням цієї норми словосполученням у кінці речення «а також уповноваженим органом з питань пробації».

Якщо у цілому узагальнити отримані результати проведеного аналізу, включаючи й оцінку законодавчого терміну «адміністративний нагляд», то можна сформулювати наступне визначення поняття «адміністративний нагляд», яким можна було б видозмінити за змістом те, яке закріплене в ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а саме – це: *система тимчасових примусових заходів запобіжного, а пробаційного та іншого характеру, що здійснюються відносно звільнених з кримінально-виконавчих установ закритого типу осіб на підставі рішення суду та передбачають встановлення щодо них передбачених у законі правообмежень, суб'єктами реалізації яких виступають органи Національної поліції у тісній взаємодії з органами та установами виконання покарань, а також залучені до цієї діяльності інші органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації різних форм власності та окремі громадяни у межах їх компетентності.*

Як видається, такий теоретико-прикладний підхід дозволить привести вказаний вид правоохоронної діяльності у відповідність до нині діючих законодавчих актів України, мова про які велась у цій роботі, та дасть можливість по-новому зрозуміти зміст і сутність кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Отже, якщо узагальнити отримані в ході даного дослідження результати, а також висловлені у зв'язку з цим авторські зауваження, пропозиції тощо, то можна вивести наступне визначення даного поняття (як предмета цієї дисертації), а саме: *це такий визначений на законодавчому та іншому нормативно-правовому рівні вид діяльності правоохоронних органів та установ виконання покарань, який пов'язаний зі створенням (гарантуванням) належних умов для виконання органами Національної поліції спільно з іншими суб'єктами, залученими до цього процесу, рішень суддів щодо встановлення для певних категорій осіб, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу і слідчих ізоляторів, даного виду державного примусу та відповідних правообмежень, а також для ефективного контролю за їх поведінкою з метою запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень.*

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що складають зміст сформульованого поняття, слід віднести такі:

1. Це один із видів правоохоронної діяльності.

В юридичній літературі під правоохоронною розуміють таку діяльність, яка пов'язана із захистом визначених у Конституції України суспільного ладу держави, економічної та політичних систем, прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності та територіальної цілісності нашої країни, що здійснюється визначеними на законодавчому рівні відповідними державними органами [145, с. 831-833].

У Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначено виключний перелік останніх, чільне місце серед яких займають органи та УВП, а також Національна поліція [177]. При цьому у сенсі правоохоронної діяльності завдання органів та УВП закріплені в ст. 1 КВК, а також у спеціальних законах, що регулюють їх діяльність [179], а щодо органів поліції – у Законі України «Про Національну поліцію» (ст. 2) [200]. При цьому ключовим (стратегічним) завданням їх правоохоронної діяльності є запобігання кримінальним правопорушенням (протидія ним тощо), яке співпадає зі змістом і сутністю завдань адміністративного нагляду, мова про які ведеться в

ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

2. Ця діяльність визначена на законодавчому та інших нормативно-правових рівнях.

У даному випадку акцентується увага на тому, що відповідно вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України, ст. 5 КВК та ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», даний вид правоохоронної діяльності органів та УВП має також ґрунтуватись на положеннях Основного закону та інших законодавчих актів, що регулюють порядок встановлення та реалізації вимог адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

З огляду цього, навряд чи можна сьогодні вважати легітимними (такими, що співпадають зі змістом принципу законності) [22, с. 323] положення Інструкції про організацію адміністративного нагляду зразка 2003 року [190], у силу їх юридичної, психологічної та моральної «застарілості», а також у зв'язку з їх нормотворчою недосконалістю (недотриманням «техніки» побудови правових норм) [241, с. 216-220], включаючи й проблеми, пов'язані з правовими прогалинами і колізіями.

Зокрема, у чинному КВК України нічого не сказано про порядок діяльності адміністрації УВП перед направленням відповідного письмового подання у суд з клопотанням про встановлення адміністративного нагляду щодо конкретно взятого засудженого, який готується до звільнення з місць позбавлення волі.

Як видається, логічно було б у зв'язку з цим зазначений Кодекс доповнити ст. 158-1 «Порядок дій адміністрації установи виконання покарань щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з місць позбавлення волі» наступного змісту:

«Порядок дій адміністрації установи виконання покарань, що стосуються визначення засуджених, відносно яких має згідно закону встановлюватись адміністративний нагляд, визначається нормативно-правовими актами

центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

Необхідність такої видозміни є очевидною, позаяк існуючі у чинному КВК норми (ст. ст. 158-159) не мають у собі жодних посилань на вказаний порядок, а в ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» з цього приводу є лише формальні репліки законодавця про те, що вказаний вид державного примусу встановлюється судом за поданням начальника УВП.

3. Ця діяльність пов'язана зі створенням адміністрацією УВП для відповідних територіальних органів Національної поліції належних умов для ефективного здійснення останніми своїх повноважень, які стосуються здійснення адміністративного нагляду за колишніми засудженими, що були об'єктами виправно-ресоціалізаційного впливу у процесі виконання – відбування покарань (ст. ст. 6, 95-99 КВК).

Мова у даному випадку ведеться про те, що адміністрація УВП не тільки визначає перелік засуджених, які за формальними ознаками підпадають під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (ст. 3) та готує письмове клопотання до суду з цього приводу (ст. 5), але й забезпечує органи Національної поліції, які виконують рішення суду, повною та всебічною інформацією про цих об'єктів державного примусу, здійснюючи таким чином кримінологічне забезпечення (інформування) [59, с. 15-27] з правоохоронної діяльності зазначеного суб'єкта з метою запобігання вчинення піднаглядним нових (рецидивних) кримінальних правопорушень (ст. 2 Закону).

Як видається, логічно було б у зв'язку з цим ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» доповнити, виходячи з положень міжвідомчої Інструкції, затвердженої МВС України та ДДУПВП у 2003 році [190], частиною другою такого змісту:

«Для забезпечення ефективного виконання завдань адміністративного нагляду, що визначені в ст. 2 даного Закону, територіальні органи Національної

поліції вправі витребувати від органів та установ виконання покарань всю необхідну інформацію, включаючи кримінологічного характеру, про осіб, щодо яких судом встановлений вказаний вид державного примусу».

Додатковим аргументом з цього приводу можуть стати положення розділу XXIII ПВР УВП «Нагляд за засудженими», відповідно до яких при переведенні цих осіб в інші УВП вся зібрана на них інформація направляється адміністрації останніх установ для здійснення заходів, спрямованих на запобігання кримінальних правопорушень як з боку засуджених, так й інших осіб (суб'єктів і учасників кримінально-виконавчих правовідносин) [153].

4. Ця діяльність передбачає тісну взаємодію територіальних установ Національної поліції, які здійснюють адміністративний нагляд, з органами та УВП, а також з іншими учасниками даного виду правоохоронної роботи, залученими на законних підставах до реалізації завдань вказаного державного примусу.

У науці під взаємодією розуміють погодженість дій між суб'єктами відповідної діяльності [22, с. 73].

Саме з цих міркувань в Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду [190] передбачені спеціальні норми, що стосуються взаємодії органів поліції та УВП, але про уповноважені органи пробації з цього приводу нічого не сказано.

Більш того, жодної норми, яка регулювала б питання взаємодії суб'єктів і учасників здійснення адміністративного нагляду, не закріплено й в базовому Законі України [156].

Для усунення зазначеної правової прогалини, з урахуванням принципів діяльності, які визначені в Законах України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (ст. 2) та «Про Національну поліцію» (ст. 5), логічно було б Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» доповнити ст. 7-1 «Взаємодія органів Національної поліції з іншими суб'єктами і учасниками реалізації адміністративного нагляду» наступного змісту:

«Для забезпечення виконання завдань адміністративного нагляду, що закріплені в ст. 2 вказаного Закону, органи Національної поліції взаємодіють з іншими суб'єктами та учасниками даного виду правоохоронної діяльності, які на законних підставах залучені до їх реалізації».

5. Ця діяльність здійснюється на підставі рішення суду.

Поняття «судове рішення» викладено в постанові Пленуму Вищого господарського Суду України від 23 березня 2012 року № 6, у п. 1 якої зазначено, що таке рішення має бути викладено чітко, зрозуміло та грамотно (не містити граматичних і стилістичних помилок, а також виправлень) [213]. При цьому, як зазначено в ст. 129-1 Конституції України, суд ухвалює рішення іменем України і воно є обов'язковим до виконання.

Інші вимоги до судових рішень закріплені у спеціальних законодавчих актах, які регулюють діяльність судової влади в Україні.

Зокрема, у п. 12 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України до судових рішень (а, це має пряме відношення до встановлення адміністративного судочинства у випадках оскарження рішень УВП з цього приводу) віднесено: рішення, постанову, ухвалу суду будь-якої інстанції [71].

Відповідно до вимог ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» рішення суду з цього питання виносяться у виді постанови, що дещо не кореспондується з положеннями п. п. 14 та 15 Кодексу адміністративного судочинства України, відповідно до яких судове рішення у таких випадках має оприлюднюватись у виді ухвали.

Про ухвалу, а не постанову суду мова ведеться й у ч. 2 ст. 369 КПК України [95].

Враховуючи вказану правову колізію [241, с. 275-281], логічно було б у ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» словосполучення «постанова судді» замінити на – «ухвала судді».

Аналогічні зміни варто також здійснити й в ст. ст. 158-159 КВК, застосувавши таким чином у нормотворчій діяльності принцип системності побудови правових норм [241, с. 214].

6. Ця діяльність здійснюється відповідними органами Національної поліції та органами і УВП, а також іншими учасниками, залученими до реалізації її завдань.

У розділі 3 Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [190] зазначені наступні підрозділи і служби територіальних органів Національної поліції, які мають здійснювати системні заходи, спрямовані на забезпечення даного виду державного примусу, а саме:

- а) дільничні інспектори міліції (п. 3.1);
- б) підрозділи карного розшуку (п. 3.2.);
- в) підрозділи оперативної служби, державної служби з економічною злочинністю, боротьби з організованою злочинністю та з незаконним обігом наркотиків (п. 3.3):
 - г) слідчі та підрозділи дізнання (п. 3.4);
 - г) приймальники-розподільник, чергові частини міських та районних відділів міліції (п. 3.5);
 - д) патрульно-постові наряди міліції (п. 3.6) [190].

При цьому варто зазначити, що вказаний в Інструкції перелік підрозділів і служб не кореспондується та відповідає положенням ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію», у якій визначено зовсім інші системні елементи даного правоохоронного органу (кримінальна поліція; патрульна поліція; поліція охорони, т. ін.), що виступає додатковим аргументом відносно того, щоб якісно видозмінити вказаний міжвідомчий нормативно-правовий акт [218, с. 205].

Більш того, такий підхід відповідав би тим принципам, на підставі яких здійснюють свою діяльність всі, без винятку, підрозділи Національної поліції (розділ II Закону України «Про Національну поліцію» (ст. ст. 6-12)), що, без сумніву, важливо з огляду дотримання принципу верховенства права, який

закріплений як основоположний в ст. 8 Конституції України, а також законності, що знайшов своє відображення в ч. 2 ст. 19 Основного закону.

Логічним у зв'язку з цим було б й доповнення Закону України «Про Національну поліцію» спеціальною статтею 41-1 «Здійснення органами поліції адміністративного нагляду» такого змісту:

«У випадках, визначених у законі, відповідні органи Національної поліції здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Порядок реалізації повноважень і завдань з цього приводу встановлюється Міністерством внутрішніх справ та іншими центральними органами виконавчої влади України».

Необхідність вказаної видозміни обумовлено ще й тим, що визначивши у ст. 31 вказаного вище Закону види превентивних поліцейських заходів та давши у подальшому їх правову характеристику (ст. ст. 32-42), законодавець чомусь жодним словом не обмовився про зміст і сутність адміністративного нагляду, який здійснює поліція (п. 10 ч. 1 вказаної статті Закону), що не можна визнати логічним кроком з огляду вимог юридичної техніки побудови правових норм [241, с. 216-220].

Свої особливості з означеної проблематики дослідження мають інші суб'єкти, які здійснюють відповідні заходи щодо реалізації Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Зокрема, в ст. 11 КВК закріплено виключний перелік органів і УВП, які є суб'єктами кримінально-виконавчої діяльності.

Проте, виходячи з логіки зазначеного Закону та Інструкції про організацію адміністративного нагляду [190], слід констатувати, що участь у кримінально-виконавчому забезпеченні реалізації вимог даного державного примусу мають приймати тільки кримінально-виконавчі установи закритого типу (виправні колонії, у яких тримаються повнолітні особи, засуджені до позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі (ст. ст. 11, 18 КВК)).

Щодо інших учасників зазначеного процесу, то до них відносяться фізичні та юридичні особи, які у межах своїх повноважень здійснюють щодо звільнених з місць позбавлення волі засуджених виправно-ресоціалізаційні, пробаційні та соціально-реабілітаційні заходи впливу і піклування (Закон України «Про пробацію» [208]; «Про зайнятість населення» [184]; «Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний час» [211]; ін.).

Без сумніву (і саме з цих міркувань у цій роботі обґрунтована видозміна ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (поняття цього державного примусу)), участь в даному виді правоохоронної діяльності органів Національної поліції інших фізичних та юридичних осіб є необхідною умовою забезпечення вказаного процесу та успішної реалізації його завдань (ст. 2 зазначеного законодавчого акту).

Поряд з цим, слід мати на увазі, що без якісної і системної видозміни змісту нормативно-правових актів, які регулюють діяльність з питань адміністративного нагляду, вкрай складно буде привести її у відповідність до вимог міжнародно-правових актів (наприклад, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [80]) та Конституції України, що важливо також з огляду виконання нашою державою рішень Європейського суду з прав людини [129].

7. Це діяльність тільки щодо певної категорії осіб, які звільняються з місць позбавлення волі.

Виключний перелік таких засуджених визначений в ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Проте, як видається, навіть у такому законодавчо закріпленому варіанті до вказаних у даному Законі об'єктів є низка запитань.

Зокрема, у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 2 КВК) досі не зазначені критерії виправлення та ресоціалізації засуджених, що викликає на практиці сумнів у суду відносно встановлення адміністративного нагляду за засудженими, мова про які ведеться у п. «б» ч. 1 ст. 3 вказаного Закону,

тобто про засуджених, які вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства.

Вирішення цього питання на рівні відомчих нормативно-правових актів суперечить п. 14 ст. 92 Конституції України щодо регулювання діяльності УВП виключно на підставі рішення Конституційного Суду України від 09 липня 1998 року № 12-рп/98 (справа про тлумачення терміну «законодавство») [220].

Виходячи з цього, логічно було б ст. 6 КВК доповнити частиною п'ятою такого змісту:

«Критерії виправлення і ресоціалізації засуджених визначаються на нормативно-правовому рівні центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації».

При такому підході легалізуються (набудуть юридичної досконалості та системності) як норми ПВР УВП (розділ XXVII «Особливості зміни умов тримання засуджених до позбавлення волі») [153], так і Положення про центральну та міжрегіональну комісії з питань, що стосуються визначення засудженим виду колонії, у якому закріплені також критерії їх виправлення і ресоціалізації [150].

Без сумніву, з урахуванням сьогоденних потенційних і реальних загроз, що посягають на визначені у Законі України «Національну безпеку України» [199] об'єкти правової охорони (колаборанти; ухилянти від військової служби; державні зрадники, т. ін.), слід по-іншому підійти й до оцінки переліку тих осіб, які зазначені в ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», розширивши його відповідними об'єктами державного примусу.

8. Ця діяльність передбачає встановлення та реалізацію правообмежень, що визначаються у рішенні суду на підставі закону.

Знову ж таки, якщо застосувати формально-логічний метод пізнання зазначеного системного елементу правоохоронної діяльності, то можна і в даному випадку вести мову про правові колізії, які допущені у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Так, у ст. 10 вказаного законодавчого акту визначено чотири види обмежень для піднаглядних, а також зроблена ремарка про те, що під час здійснення адміністративного нагляду можна їх змінювати (зменшувати чи збільшувати) за письмовим поданням начальника органу Національної поліції.

У той самий час, ці ж обмеження знайшли своє відображення й у ст. 9 вказаного Закону «Обов'язки піднаглядних», що не можна вважати вдалою законодавчою конструкцією з огляду юридичної техніки.

Натомість у ст. 9 даного Закону логічно було б просто зазначити, що:

«Особи, відносно яких встановлено адміністративний нагляд, зобов'язані беззаперечно дотримуватись тих обмежень, які визначені для них у ст. 10 вказаного Закону та закріплені у рішенні суду».

В іншій частині ст. 9 цього законодавчого акту слід закріпити ті обов'язки піднаглядних осіб, які не збігаються зі змістом і сутністю з обмеженнями, мова про які ведеться в ст. 10 даного Закону.

9. Ця діяльність пов'язана зі здійсненням контролю за поведінкою осіб, щодо яких встановлений адміністративний нагляд.

Слово «контроль» тлумачиться в наукових джерелах як перевірка когось-, чогось [9, с. 323].

Виходячи з повноважень органів Національної поліції, що визначені у спеціальному законодавчому акті (розділ IV (ст. ст. 23-24)) [200], а також враховуючи перелік суб'єктів здійснення адміністративного нагляду мова про який ведеться у відповідній міжвідомчій Інструкції з цих питань [190], слід визнати, що вказані правоохоронні органи можуть застосовувати відносно піднаглядних всі види контролю, який передбачений на законодавчому рівні, включаючи й негласний [201]. При цьому, враховуючи положення ст. 57 Конституції України про необхідність доведення до громадян їх прав і обов'язків, логічно було б ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» доповнити частиною другою такого змісту:

«Для здійснення адміністративного нагляду органи Національної поліції в межах своїх повноважень застосовують всі закріплені в законі види контролю за піднаглядними особами».

10. Ця діяльність здійснюється з метою запобігання вчиненню піднаглядними нових кримінальних правопорушень за період непогашеної або незнятої судимості (ст. ст. 89-91 КК).

У ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» визначено, що цей вид державного примусу здійснюється з метою запобігання кримінальних правопорушень з боку піднаглядних осіб та здійснення виховного впливу на них.

Знову ж таки, якщо виходити з вимог формальної логіки, то слід зауважити, що ст. 2 даного законодавчого акту сформульована дещо невдало, а саме:

а) вказана норма має назву «Завдання адміністративного нагляду»;

б) у самій же диспозиції цієї статті мова вже ведеться не про завдання, а про мету зазначеного державного примусу, що з огляду семантичного значення цих слів не одне і теж (завдання – це певний обсяг робіт, який слід виконати [22, с. 232], а мета – ціль, яку варто досягти [22, с. 367]).

З огляду цього логічно було б ст. 2 вказаного вище Закону викласти у новій назві «Мета адміністративного нагляду».

Отже, якщо піднаглядний за час: визначеного в рішенні суду терміну адміністративного нагляду (ст. 6 Закону) або незнятої та непогашеної судимості (ст. ст. 89-91 КК) – не вчинив нового будь-якого кримінального правопорушення (навмисного (ст. 24 вказаного Кодексу) чи з необережності (ст. 25 Кодексу)), то слід вважати, що мета адміністративного нагляду досягнута.

Щодо другої складової вказаної мети даного державного примусу – здійснення виховного впливу на піднаглядних осіб, то її закріплення у базовому Законі підтверджує висновок про те, що суб'єктами здійснення адміністративного нагляду є не тільки органи Національної поліції (ст. 1), але й органи та УВП, які виступають у цій діяльності суб'єктами забезпечення зазначеного виду державного примусу.

У цьому, власне, й полягає сутність кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, що обумовило їх вибір в якості предмета даної дисертації, а також визначає актуальність, теоретичне і практичне значення цієї наукової розробки.

Зокрема, теоретичне значення сформульованого у даній роботі визначення полягає у тому, що таким чином визначена доктринальна «модель» діяльності суб'єктів і учасників реалізації вимог адміністративного нагляду в умовах сьогодення з урахуванням існуючих правових реалій та принципів нормотворчості, що, у свою чергу, дозволяє по-новому оцінити законодавчі акти, які регулюють це питання.

У свою чергу, практична (прикладна) цінність виведеної у даній роботі правової категорії виражається у тому, що з урахуванням результатів аналізу системоутворюючих ознак, які склали зміст поняття «кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», визначені вузькі та неврегульовані питання, що стосуються даної проблематики, а також правові прогалини і колізії, які впливають на ефективність реалізації на практиці вказаного виду державного примусу.

Крім цього, виходячи з існуючих у зв'язку з цим проблем, розроблені науково обґрунтовані шляхи (у виді змін і доповнень у діюче законодавство України з означених питань), спрямовані на удосконалення не тільки кримінально-виконавчих, але й інших аспектів правового механізму щодо реалізації визначених у законі заходів адміністративного нагляду.

Таким чином, з'ясування змісту і сутності предмета даного дослідження в якості окремого завдання дисертації дало можливість довести актуальність і теоретико-прикладну цінність, а також вивести окремі елементи її наукової новизни, що є ключовим системним елементом для реалізації інших завдань цієї доктринальної розробки та досягнення її у цілому її мети.

1.3. Сутність і змістовні елементи міжнародно-правових актів з питань, що пов'язані зі змістом кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі

Сучасні євроінтеграційні процеси, що стосуються реалізації Україною своїх конституційно визначених намірів щодо вступу в ЄС і НАТО [243], обумовлюють необхідність активізації у цьому сенсі й наукових досліджень із застосуванням порівняльно-правового методу пізнання європейського законодавства та зарубіжної практики його реалізації в окремо взятій країні. При цьому, як вірно з цього приводу зробили висновки деякі учені, порівняльне правознавство дає можливість оцінити не тільки стан і тенденції розвитку національної системи у порівнянні зі світовими підходами, але й дозволяють на всіх рівнях обґрунтувати шляхи удосконалення першої з урахуванням позитивної практики, яка склалась в юриспруденції в зарубіжних країнах [251, с. 6].

Більш того, науковці на доктринальному рівні у свій час вивели наступні процеси, що впливають на гармонізацію національних і міжнародних правових систем та потребують у зв'язку з цим вирішення на всіх рівнях (політичному, законодавчому, правозастосовному, т. ін.), а саме – це:

а) глобалізація світових явищ і процесів, включаючи й сферу запобігання та протидії злочинності, у силу того, що вони тягнуть за собою відповідні суспільно небезпечні та інші негативні наслідки для певної, окремо взятої держави;

б) все більший розвиток тенденцій щодо розширення ЄС (у сьогоднішні це характерно для Молдови, Грузії, України та інших країн посттоталітарних режимів);

в) сприйняття за основу законодавчого доробку ЄС у формі прийняття загальнодержавних програм адаптації національних правових систем до нього [19, с. 197-200].

Виходячи з цього, у даній дисертації й визначено одне із завдань дослідження, що стосується вивчення міжнародно-правових актів та практики їх реалізації у зарубіжних країнах з питань, пов'язаних зі змістом кримінально-

виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Додатковим аргументом щодо необхідності розробки даної проблематики стали результати проведеного у ході даного дослідження анонімного опитування певних респондентів.

Зокрема, на визначене в спеціальній анкеті опитування питання «Чи ознайомлені Ви з міжнародно-правовими актами з питань адміністративного нагляду?» респонденти з числа персоналу ДКВС України дали наступні відповіді: «так» – 54 з 876 опитаних осіб або 7% у загальній їх кількості; «ні» – 555 осіб (63%); «частково» – 267 осіб (30%) (додатки Б, В).

Натомість відповіді опитаних працівників Національної поліції України мали такий вигляд: а) «так» – 98 з 876 респондентів (11% у їх структурі); б) «ні» – 279 осіб (32%); в) «частково» – 499 осіб (57%) (додатки Е, Є).

У свою чергу, респонденти з числа студентів (курсантів) ВНЗ юридичного профілю з цього приводу дали наступні відповіді: 1) «так» – 571 з 876 опитаних осіб (65% у загальній кількості респондентів); 2) «ні» – 7 осіб (2%); 3) «частково» – 298 осіб (33%) (додатки Г, Д).

У контексті вирішення завдань даної дисертації цікавими можна вважати й відповіді зазначених категорій респондентів на питання «Чи вивчали Ви зарубіжний досвід щодо встановлення та реалізації адміністративного нагляду?».

Так, опитані у зв'язку з цим особи з числа персоналу органів і УВП (всього 876 осіб) дали на вказане питання наступні відповіді: «так» – 69 респондентів або 8% у їх загальній структурі; «ні» – 494 особи (57%); «частково» – 313 осіб (35%) (додатки Б, В).

Натомість працівники органів поліції на це питання відповіли таким чином: 1) «так» – 99 з 876 опитаних осіб (11% у загальній кількості респондентів); 2) «ні» – 370 осіб (43%); 3) «частково» – 407 осіб (46%) (додатки Е, Є).

У свою чергу, опитані з цього приводу студенти та юристи ВНЗ юридичного профілю відповіли: «так» – 449 респондентів (51% у загальній їх структурі); б) «ні» – 68 осіб (8%); в) «частково» – 359 осіб (41%) (додатки Г, Д).

Отже, постановка зазначеного завдання з означеної проблематики у даній дисертації є необхідним та об'єктивно обумовленим елементом дослідження змісту предмета цього наукового пошуку.

Якщо у цілому узагальнити результати вивчення міжнародно-правових актів, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, то їх можна класифікувати на такі взаємозв'язані та взаємообумовлені групи, а саме:

1. Правові джерела міжнародного права, які носять загальний характер регулювання суспільних відносин з цього приводу (Загальна декларація прав людини [55]; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [119]; Конвенція про захист прав і основоположних свобод [80]; ін.).

Так, у ст. 29 Загальної декларації прав людини у контексті змісту предмета даного дослідження зазначено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина має зазнавати лише таких обмежень, які встановлені законом і тільки з метою забезпечення громадського порядку.

У свою чергу, в ст. 5 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права з цього приводу вказано, що ніяке обмеження основних прав людини, визнаних в державі – учасниці цього Пакту на підставі закону, не допускається під тим приводом, що в цьому міжнародно-правовому акті такі права не визнаються.

Натомість, у ст. 17 Конвенції про захист прав і основоположних свобод у зв'язку з цим звернута увага на такому юридичному моменті: жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі займатись діяльністю, пов'язаною з обмеженням прав і свобод, визнаних цією Конвенцією. Зокрема, в ст. 3 даної Конвенції мова ведеться про те, що нікого не може бути піддано такому, що принижує гідність, поведженню (як от: встановлення щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі, адміністративного нагляду).

У такому ж сенсі сформульовані норми міжнародного права загального характеру, що стосується досліджуваної у цій роботі проблематики [64].

2. Правові джерела міжнародного права, які мають міжгалузевий характер регулювання суспільних відносин, пов'язаних зі встановленням адміністративного

нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими [120]; Європейські пенітенціарні правила [46]; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку [72]; ін.).

Зокрема, у підпункті 2 п. 59 Мінімальних стандартних правил поводження із засудженими з цього приводу зроблена ремарка про те, що перед завершенням терміну покарання УВП має вживати заходи до наступного цих осіб життя у суспільстві. При цьому таку мету можна досягти враховуючи особливості кожної особи, яка звільняється з місць позбавлення волі, а також вводячи особливий режим для даної категорії засуджених, у тому числі звільняючи їх на іспитовий термін, протягом якого вони все ж залишаються під наглядом, не враховуючи той, який здійснюють органи поліції.

Аналогічний підхід знайшов своє відображення й у т. п. 107.1 – 107.5 Європейських пенітенціарних правил, а саме: пенітенціарні установи мають працювати в тісному співробітництві з іншими службами і відомствами, які здійснюють контроль і нагляд за особами, які звільнюються з місць позбавлення волі, та сприяють ним, надаючи можливість всім засудженим повернутись до законслухняного життя в суспільстві.

Важливими, у контексті предмета цієї дисертації, можна вважати й положення ст. 4 Кодексу поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку, у якому зазначено, що відомості конфіденційного характеру, які отримуються такими посадовими особами, зберігаються в таємниці, якщо виконання ними свої обов'язків або вимог правосуддя не вимагають іншого.

Як показали результати даного дослідження, у такому ж сенсі сформульовані змістовно й інші міжнародно-правові акти міжгалузевого характеру з питань, що стосуються кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [64].

3. Правові джерела міжнародного права, які мають безпосереднє відношення до досліджуваної у цій дисертації проблематики.

Зокрема, у п. 7 Рекомендації R(82)17 Ради Європи від 24 вересня 1982 року з цього приводу зазначено, що держави-учасниці мають забезпечувати освітню та

професійну підготовку, а також роботу та інші види діяльності й для найбільш небезпечних злочинців [219], що виступає додатковим аргументом щодо залучення до здійснення адміністративного нагляду за ними не тільки працівників поліції, але й персоналу ДКВС України та інших учасників даного виду правоохоронної діяльності.

Про необхідність залучення до реалізації адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, інших учасників даного виду діяльності ведеться мова й у Європейській конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками (наприклад, у ст. ст. 1, 2-5, ін.) [45].

Цікавими у зв'язку з цим є й положення Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків (ст. ст. 31, 32, 33, ін.), у якій затверджено положення про те, що якщо відносно засудженого до позбавлення волі іншою державою є рішення суду, включаючи й щодо встановлення відносно нього адміністративного нагляду, то воно має виконуватись країною – учасницею цієї Конвенції [44].

Аналогічні вимоги визначені також і в Конвенції про передачу засуджених осіб [81].

Важливими міжнародно-правовими джерелами з означеної тематики дослідження, враховуючи при цьому прийнятий в Україні спеціальний закон, виступають також і рішення Європейського суду з прав людини [160].

Цікавим у цьому сенсі є рішення ЄСПЛ у справі «Тимофєєв і Вступкін проти Росії» (заяви № 45431/14 та 22769/15), а саме: перший із них вважав, що держава, встановлюючи щодо нього адміністративний нагляд після звільнення з місць позбавлення волі, порушила таким чином ст. 7 Конвенції про захист прав і основоположних свобод (положення про те, що немає покарання без закону) [7].

У свою чергу, інший заявник був переконаний, що застосування до нього вказаного державного примусу порушило його право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання (ст. 2 Протоколу № 4 до зазначеної Конвенції) [7].

ЄСПЛ, вивчивши зібрані матеріали, порушень Конституції з питань встановлення адміністративного нагляду за вказаними особами не встановив [7].

Якщо у цілому узагальнити результати вивчення змісту міжнародно-правових актів усіх виведених у цій роботі класифікаційних груп, які регулюють питання, що стосуються предмета даної дисертації, то слід констатувати, що у чинному законодавстві України з цього приводу нічого не сказано, що слід віднести до однієї з правових прогалин, які мають місце у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та до детермінант, які обумовлюють низький рівень правоохоронної діяльності з означеної проблематики.

Враховуючи зазначене, логічно було б цей законодавчий акт доповнити ст. 1-1 «Законодавство з питань адміністративного нагляду» наступного змісту:

«Законодавство з питань адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, складаються з норм Конституції України, міжнародних договорів згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону та інших законодавчих актів, які регулюють зазначений вид правоохоронної діяльності».

Крім цього, вказаний базовий Закон необхідно доповнити розділом 3-1 «Міжнародне співробітництво з питань адміністративного нагляду» та ст. 10-1 «Порядок міжнародного співробітництва України з питань адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» наступного змісту:

«Порядок і умови міжнародного співробітництва України з питань, що пов'язані з реалізацією рішень судів щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (пенітенціарних установ), визначається на підставі двосторонніх і багатосторонніх угод між державами з урахуванням міжнародно-правових актів, які є частиною національного законодавства».

Як встановлено в ході даного дослідження, чимало позитивних аспектів та напрямів здійснення вказаного державного примусу є й у зарубіжній законодавчій та правозастосовній практиці.

Знову ж таки, як і у випадку з класифікацією міжнародно-правових актів з означеної проблематики, практичні зарубіжні підходи, що стосуються встановлення та реалізації адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (пенітенціарних установ), можуть поділити на такі групи країн:

1. Держави так званого цивілізованого світу (США; Канада; Норвегія; Швеція; ФРН; Франція, т. ін.).

2. Держави перехідного періоду від тоталітарного до демократичного політичного режиму (Прибалтійські країни (Литва, Естонія, Латвія); колишні республіки Югославії (Хорватія, Чорногорія, Македонія, ін.).

3. Держави колишнього СРСР (Киргизстан, Казахстан, Грузія, Вірменія, ін.).

4. Інші держави, у яких існує такий правовий інститут, як адміністративний нагляд (КНР, Бразилія, Єгипет, ін.).

При цьому варто зазначити, що залежно від системи права та джерел законодавства, у кожній з проаналізованих у цій роботі підходів, пов'язаних зі змістом кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду, існують свої особливості, які можна було б застосувати в Україні для удосконалення правового механізму з означених питань.

Зокрема, з урахуванням новітніх технологій та великих потенційних можливостей електронних засобів зв'язку та комунікацій у США та Великій Британії одним із видів пенітенціарного контролю за звільненими з пенітенціарних установ електронний моніторинг [114, с. 381-382]. Так, у США щорічно понад 150 тис. осіб, які звільняються з пенітенціарних установ, підпадають під дію «електронного нагляду», з яких більше 40 тис. із них користуються «послугами» даного засобу контролю за формулою: «24 години на добу; 7 днів на тиждень» [1, с. 189]. При цьому до об'єктів адміністративного (електронного) нагляду віднесені особи:

- а) що вчинили злочини проти статевої свободи;
- б) що вчинили домашнє насильство;

в) що вчинили дорожньо-транспортні кримінально каральні діяння [114, с. 381-382].

Особливості електронного моніторингу за поведінкою звільнених з пенітенціарних установ осіб а США і Великій Британії є й те, що засуджені мають в обов'язковому порядку володіти індивідуальним мобільним телефоном та мати постійне місце проживання [1, с. 190].

Як видається, аналогічну форму адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, можна було б впровадити й в Україні, використовуючи при цьому потенційні можливості відповідних підрозділів Національної поліції, які здійснюють електронний контроль щодо підозрюваних, відносно яких судом обрано такий запобіжний процесуальний засіб, як домашній арешт, та використання при цьому електронних засобів контролю (п. 4 ч. 1 ст. 176 та ч. 5 ст. 181 КПК України).

Для реалізації зазначеного підходу логічно було б ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд з особами, звільненими з місць позбавлення волі» доповнити частиною третьою наступного змісту:

«У випадках, визначених у законі, адміністративний нагляд може здійснюватись з використанням електронних засобів контролю, застосування якого покладається на відповідні підрозділи Національної поліції України».

Такий законодавчий підхід дозволить не тільки підвищити рівень ефективності реалізації на практиці даного виду державного примусу, але й дасть можливість своєчасно запобігати вчиненню кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 395 КК «Порушення правил адміністративного нагляду».

Крім цього, у такому разі будуть зменшені й бюджетні витрати, за рахунок яких утримуються відповідні підрозділи Національної поліції, які безпосередньо здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а також оптимізуються їх службові завдання і обов'язки за рахунок виконання зазначених функцій засобами електронного контролю.

У контексті вирішення завдань даної дисертації, цікавим є досвід з означеної проблематики Естонської Республіки, а саме: у цій державі для здійснення контролю за особами, звільненими з пенітенціарних установ, створено спеціалізований підрозділ, щодо реалізації рішень судів щодо встановлення кримінального нагляду за деякими категоріями засуджених (особами, які були притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення умисного злочину I-го ступеня; осіб, які відбували тюремне ув'язнення; особами, які під час відбування покарання у виді тюремного ув'язнення вчинили повторний злочин (ст. ст. 75, 87-1 Пенітенціарного кодексу) [142].

Звичайно, що розширення переліку об'єктів адміністративного нагляду, які визначені в ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (зокрема, за рахунок тих засуджених, які, наприклад, на момент звільнення з колоній максимального рівня безпеки тримались у ПКТ (ч. 2 ст. 97 КВК) або буди переведені з однієї кримінально-виконавчої установи закритого типу в іншу (ч. 3 ст. 101 цього ж Кодексу)) за зразком, мова про який ведеться у Пенітенціарному кодексі Естонської Республіки, може бути обґрунтованим та таким, що виступає додатковим аргументом з цього приводу, а також відповідним доказом авторської позиції, яка встановлена у попередніх підрозділах даної дисертації.

Поряд з цим, огляд тих реформ, що пов'язані з видозміною діяльності уповноважених органів пробації в Україні [238] та введення у зв'язку з цим нового виду покарання у чинний КК – пробаційного нагляду [172], досить сумнівним та бюджетно невиправданим було б введення в нашої державі ще одного наглядового органу на прикладі Естонської Республіки.

У цьому сенсі звертають на себе увагу деякі положення Закону Киргизької Республіки «Про пробацію», відповідно до яких на уповноважені органи пробації покладаються завдання щодо нагляду за особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк (п. 2 ч. 2 ст. 1; п. 2 ч. 1 ст. 5, п. п. 1, 5 ч. 1 ст. 7, ст. 12, ін.) [209].

Зокрема, якщо буквально тлумачити зміст п. 3 ч. 1 ст. 3, а також ст. 13 зазначеного Закону, то можна констатувати, що нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, здійснюють уповноважені органи пробації.

Такий висновок, крім цього, витікає зі змісту ст. 14 даного законодавчого акту Киргизької Республіки, у якій мова ведеться про план пробаційного нагляду за вказаною категорією засуджених [209].

Аналогічний порядок з цього приводу визначений й в главі 26 (ст. ст. 164-168) КВК Киргизької Республіки [100].

Без сумніву, цей законодавчий підхід можна взяти за основу при удосконаленні чинного Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», якщо в цілому змінити доктрину даного виду державного примусу та основного суб'єкта його реалізації на практиці (на сьогодні, це територіальні органи Національної поліції).

У той самий час, слід зауважити, що як в Естонії, так і в Киргизії на передній план виходять саме кримінально-виконавчі, а не поліцейські засоби забезпечення даного виду контролю за колишніми засудженими, що важливо з огляду вирішення завдань даної дисертації.

Натомість, у Китайській Народній Республіці, зокрема, якщо виходити з § 2 КК (ст. ст. 38-41), нагляд за засудженими (встановлюється від 3-х місяців до 2-х років) здійснюють органи громадської безпеки (по суті, такі ж органи поліції, що і в Україні) [93].

Досить предметно, з огляду завдань даного дослідження, особливо в частині забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, визначеними у законі кримінально-виконавчими засобами і формами, відрегульовані питання участі в реалізації на практиці органів і УВП у Республіці Польща [234]. Так, у Законі «Про систему судів загальної юрисдикції» Республіки Польщі (ст. 147 § 2) та Закону «Про пробацію» (ст. 1) серед завдань органів пробації визначено також контроль за засудженими [6].

Зокрема, до таких завдань законодавець відніс:

а) діяльність офіцерів пробації (особи, які виконують кримінальні вироки) щодо підготовки засудженого до життя на волі після звільнення з місць позбавлення волі (ст. 165 § 3 КК Республіки Польща та ст. 164 КВК цієї держави [4]);

б) здійснення нагляду за заборонаю перебування колишнього засудженого в певному середовищі чи місці; контактувань з певними особами, наближеними до тих чи інших осіб або залишенню певного місця перебування без згоди суду, а також видача дозволу на періодичний вихід з приміщення, в якому перебуває потерпілий (ст. 181-а § 2 КВК Республіки Польща) [234].

Отже, важливість створення кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду у польському законодавстві доведена у повній мірі, що й стало методологічним підґрунтям для розробки авторських науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

У свою чергу, в Ізраїлі пішли тим шляхом, який законодавець закріпив на сьогоднішній день в Україні [233, с. 138-139]. Зокрема, зазначений вид державного примусу щодо колишніх засуджених, які відбували покарання у закритих пенітенціарних установах (за аналогією – у колоніях максимального рівня безпеки) здійснюють згідно спеціального закону відповідні підрозділи поліції [246, с. 84].

Більш того, як і в нашій країні, в Ізраїлі метою здійснення адміністративного нагляду є запобігання вчинення рецидивних злочинів з боку об'єктів даного державного примусу [247, с. 96].

Цікавою та, одночасно, повчальною є історична еволюція правового інституту «адміністративного нагляду» у ФРН. Так, розпочавшись з поліцейського нагляду за колишніми засудженими до позбавлення волі у кінці XVIII сторіччя, у сьогоднішній Німеччині, завдяки реформам які відбулись у кінці 60-х років 20-го сторіччя, на законодавчому рівні введений адміністративний нагляд за цими особами з боку органів юстиції замість скасованого поліцейського нагляду [276, с. 165].

У той самий час, у деяких пострадянських державах (наприклад, у Республіці Казахстан), відповідно до Закону «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», з метою запобігання рецидивній злочинності цей вид державного примусу й надалі здійснюється органами внутрішніх справ (строком від 6-ти місяців до одного року). При цьому до об'єктів даного виду державного примусу віднесено:

а) особи, засуджені за екстремізм (а, це може стати методологічним підґрунтям для доповнення таких об'єктів нагляду в Україні, як «колаборанти» та «інші особи, які вчинили злочини проти основ національної безпеки»);

б) особи, засуджені за тяжкі та особливо тяжкі злочини або засуджені два і більше разів до позбавлення волі, якщо вони під час виконання – відбування покарання вперто не бажали стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства (аналогічна норма є й в чинному законодавстві України);

в) особи, звільнені з місць позбавлення волі, якщо вони після письмового попередження органів внутрішніх справ систематично порушують громадський порядок і права інших громадян (аналог ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі») [5].

Натомість, у переліку об'єктів адміністративного нагляду, що визначені у законодавстві Франції, є особи, які були засуджені до позбавлення волі на строк від п'яти і більше років за вчинення сексуальних злочинів (а, це є аналогом об'єкту, що закріплений у чинному Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»). При цьому зазначений вид державного примусу здійснюється не поліцією, а уповноваженими органами пробації шляхом застосування засобів електронного контролю [5].

Такий нормативно-правовий підхід виступає додатковим аргументом щодо посилення кримінально-виконавчих засад у правовому механізмі адміністративного нагляду та в цілому про видозміну змісту і сутності базового Закону з означених питань [156].

Та, попри всі схожості та відмінності, які є у нормотворчості зарубіжних законодавців з питань, що стосуються встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, у цивілізованих державах світу об'єднуючими для них є принципи, на яких здійснюється зазначений вид державного примусу [217, с. 129-132]. При цьому слід зазначити, що пріоритетними серед усіх них є принцип верховенства права, який ґрунтується на таких концепціях права, як:

а) панування права: особа може бути притягнута до відповідальності тільки у випадку порушення права, а також в порядку, що визначений у законі, та на підставі рішення суду;

б) верховенства права: всі люди рівні перед законом, незалежно від свого статусу;

в) панування духу законності: відповідність принципу верховенства права змісту Конституції та іншим основним конституційним (загальноправовим) принципам [2, с. 102].

Якщо узагальнити зазначені вище теоретичні підходи, то в цілому доктрину верховенства права можна уявити на підставі таких наукових ідей:

1. Право протидії деспотичній владі (мова у даному випадку ведеться про те, що держава не повинна мати максимальних дискреційних повноважень (тих, що вчиняються на власний розсуд) [22, с. 168]), які в обов'язковому порядку мають бути обмежені на рівні закону.

2. Кожна особа є рівною перед законом незалежно від свого майнового, соціального, громадянського та іншого правового статусу.

3. Основним джерелом права є не норми Конституції, а природні права людини [90], тобто в суспільстві вона може робити все, що не порушує прав і свобод інших осіб.

Більш того, якщо будь-яке з прав людини порушено, то вона вправі його захистити у судовому порядку [3].

Як показали результати даного дослідження, у забезпеченні ефективності реалізації адміністративного нагляду за особами, звільненими з пенітенціарних

установ за кордоном, значну роль відіграють й інші принципи адміністративно-правової діяльності [237, с. 128-132]. Так, важливе місце у правовому механізмі з означених питань займає принцип прозорості, сутність якого полягає у тому, що всі суб'єкти і учасники, що залучаються до процесу забезпечення адміністративного нагляду, включаючи засуджених, вправі ознайомлюватись з офіційними матеріалами, на підставі яких цей вид державного примусу був застосований судом [217, с. 130].

Не менша роль відведена за кордоном і принципу законності, відповідно до якого всі рішення відносно осіб, які звільняються з пенітенціарних установ, мають прийматись лише на підставі закону [217, с. 129].

У такому ж оціночному сенсі можна вести мову й про інші принципи, які забезпечують реалізацію адміністративного нагляду, а саме – це:

а) принцип можливості скасування (або відкликання) незаконного адміністративного акта [217, с. 129];

б) принцип недискримінації (використання у правозастосуванні судових прецедентів) [217, с. 130];

в) принцип юридичної визначеності (у даному випадку мова про те, що суб'єкти і учасники процесу адміністративного нагляду у своїх діях мають керуватись лише правовими нормами) [217, с. 130];

г) принцип права на захист (природна справедливість) [217, с. 130];

г) принцип пропорційності (застосування закону не може виходити за його межі необхідності для досягнення мети) [217, с. 130];

д) принцип субсидіарності, відповідно до якого законні та справедливі рішення повинні прийматися у судах найнижчої ланки [217, с. 130];

е) принцип поваги до фундаментальних прав людини та громадянина, включаючи колишніх засуджених, незалежно від вчинених у минулому суспільно небезпечних і корисних діянь [217, с. 130];

є) принцип належного управління (його сутність полягає у тому, що при встановленні адміністративного нагляду слід застосовувати новітні технології

контролю за поведінкою осіб, звільнених з пенітенціарних установ, а також інші форми правоохоронної діяльності з означених питань [217, с. 130].

Виходячи з результатів проведеного аналізу та враховуючи наявність правової прогалини у цього предмета дослідження, логічно було б Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» доповнити ст. 2-1 «Принципи адміністративного нагляду» та викласти її у наступній редакції:

«Органи Національної поліції та інші учасники, залучені на законних підставах до забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, мають діяти на підставі принципів, які закріплені в Конституції України та законодавчих актах, що регулюють їх діяльність».

Зокрема, в розділі II (ст. ст. 6-12) Закону України «Про Національну поліцію» визначені наступні принципи діяльності даного правоохоронного органу:

- 1) верховенства права (ст. 6);
- 2) дотримання прав і свобод людини (ст. 7);
- 3) законність (ст. 8);
- 4) відкритість і прозорість (ст. 9);
- 5) політична нейтральність (ст. 10);
- 6) взаємодія з населенням на засадах партнерства (ст. 11);
- 7) безперервність [200].

Натомість ДКВС України, реалізуючи кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, керується наступним принципом:

- а) законність;
- б) повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина;
- в) гуманізм;
- г) позапартійність;
- г) єдиноначальність;
- д) колегіальність при розробці важливого рішення;

е) взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, благодійними і релігійними організаціями;

є) відкритість для демократичного цивільного контролю [179].

Таким чином, якщо підсумувати сутність і змістовні елементи міжнародно-правових актів з питань, що пов'язані зі змістом кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а також з практикою їх виконання у зарубіжних країнах, то можна констатувати про такі основні суб'єкти, які реалізують даний вид державного примусу, а саме:

1. Країни, в яких зазначеним видом правоохоронної діяльності займається лише поліція (Ізраїль, Туреччина, КНР, ін., включаючи Україну).

2. Держави, в яких ці функції покладено на уповноважені органи пробації (ФРН, Франція, Велика Британія, ін.).

3. Суб'єкти, які виконують ці завдання спільно з поліцією та службою пробації, а також іншими державними органами (Естонія, Республіка Польща, Казахстан, Киргизстан, ін.) [114].

Виходячи з цього та зі змісту реформ, які у сьогоденні здійснюються у сфері виконання і пробації України [238], слід констатувати, що видозміна Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [156] і відповідної міжвідомчої Інструкції МВС України і ДДУПВП [190] є об'єктивно обумовленими [218, с. 199-205] та такими, що витікають зі змісту міжнародно-правових актів і практики їх реалізації за кордоном.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено стан і методологію дослідження питань, що стосуються змісту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та констатовано у зв'язку з цим,

слід визнати, що в наявності конкретна складна теоретико-прикладна проблема, яка й обумовлює необхідність її вирішення в якості окремої дисертації. Саме вказані обставини й обумовили вибір її мети і завдань, кожне з яких є системним елементом предмета даного дослідження, позаяк досі на теоретичному рівні комплексному науковому пошуку вони не піддавались.

Крім цього, зроблено висновок про те, що з часу прийняття у 1994 році Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» і до сьогодні кримінально-виконавчі засади його забезпечення у жодній із наукових праць не були предметом окремого дослідження, не дивлячись на суттєві зміни, які відбулись у кримінально-виконавчому законодавстві України, включаючи й прийняття у 2001 році нового КК, а у 2003 році – КВК, а також доповнення зазначеного вище Закону низкою положень, у тому числі й шляхом розширення переліку об'єктів вказаного державного примусу, які суттєвим чином впливають на рівень та ефективність діяльності, пов'язаної із запобіганням рецидивної злочинності в нашій державі.

2. З'ясовано зміст поняття *«кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі»* та сформульовано авторський його варіант, під яким запропоновано розуміти *такий визначений на законодавчому та іншому нормативно-правовому рівні вид діяльності правоохоронних органів та установ виконання покарань, який пов'язаний зі створенням (гарантуванням) належних умов для виконання органами Національної поліції спільно з іншими суб'єктами, залученими до цього процесу, рішень суддів щодо встановлення для певних категорій осіб, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу і слідчих ізоляторів, даного виду державного примусу та відповідних право обмежень, а також для ефективного контролю за їх поведінкою з метою запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень.*

Визначено також його теоретичне і практичне значення. Зокрема, доведено, що теоретичне значення сформульованого у даній роботі визначення полягає у тому, що таким чином визначена доктринальна «модель» діяльності суб'єктів і

учасників реалізації вимог адміністративного нагляду в умовах сьогодення, з урахуванням існуючих правових реалій та принципів нормотворчості, що, у свою чергу, дозволяє по-новому оцінити законодавчі акти, які регулюють це питання. У свою чергу, практична (прикладна) цінність виведеної правової категорії виражається у тому, що з урахуванням результатів аналізу системоутворюючих ознак, які склали зміст поняття «кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», визначені вузькі та неврегульовані питання, що стосуються даної проблематики, а також правові прогалини і колізії, які впливають на ефективність реалізації на практиці вказаного виду державного примусу, та розроблені у зв'язку з цим науково обґрунтовані шляхи (у виді змін і доповнень у діюче законодавство України з означених питань), спрямовані на удосконалення не тільки кримінально-виконавчих, але й інших аспектів правового механізму щодо реалізації визначених у законі заходів адміністративного нагляду.

3. Визначено сутність і змістовні елементи міжнародно-правових актів з питань, що пов'язані зі змістом кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Зокрема, встановлено, що питання регулюються такими групами взаємозв'язаних і взаємообумовлених міжнародних джерел з означених питань, а саме – це:

1). Правові джерела міжнародного права, які носять загальний характер регулювання суспільних відносин з цього приводу (Загальна декларація прав людини; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Конвенція про захист прав і основоположних свобод; ін.).

2). Правові джерела міжнародного права, які мають міжгалузевий характер регулювання суспільних відносин, пов'язаних зі встановленням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (Мінімальні стандартні правила поведіння із засудженими; Європейські пенітенціарні правила; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку; ін.).

3). Правові джерела міжнародного права, які мають безпосереднє відношення до досліджуваної у цій дисертації проблематики.

Доведено, що основними суб'єктами реалізації даного державного примусу виступають:

1. Країни, в яких зазначеним видом правоохоронної діяльності займається лише поліція (Ізраїль, Туреччина, КНР, ін., включаючи Україну).

2. Держави, в яких ці функції покладено на уповноважені органи пробації (ФРН, Франція, Велика Британія, ін.).

3. Суб'єкти, які виконують ці завдання спільно з поліцією та службою пробації, а також іншими державними органами (Естонія, Республіка Польща, Казахстан, Киргизстан, ін.).

Констатовано також, що видозміна Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» і відповідної міжвідомчої Інструкції МВС України і ДДУПВП є об'єктивно обумовленими та такими, що витікають зі змісту міжнародно-правових актів і практики їх реалізації за кордоном, а також сучасними реформами у сфері виконання покарань і пробації нашої держави.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА, ПРИНЦИПИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ УКРАЇНИ

2.1. Соціально-правова природа кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі

Як свідчать результати даного дослідження, у всіх цивілізованих державах світу основу діяльності органів державної влади та управління складають нормативно-правові джерела, які регулюють їх статус і повноваження та визначають мету і завдання функціонування у будь-якому суспільному процесі [152, с. 75-81].

Враховуючи зазначене, у даній науковій розробці такий теоретико-методологічний та практичний підхід склав одне із завдань дослідження, як структурно та об'єктивно обумовленого елемента цієї дисертації.

На необхідності постановки такого питання у даній науковій роботі вказують і отримані в ході цього дослідження результати анонімного опитування відповідних респондентів.

Зокрема, цікавими з цього приводу є їх відповіді на поставлене у спеціальній анкеті питання «Чи потребує удосконалення на законодавчому рівні поняття адміністративного нагляду?». Так, опитані у зв'язку з цим особи з числа персоналу ДКВС України (всього 876 респондентів) дали на нього наступні відповіді: «так» – 388 осіб або 44% у структурі всіх опитаних респондентів; «ні» – 55 осіб (6%); «частково» – 433 особи (50%) (додатки Б, В).

Натомість працівники Національної поліції на вказані питання відповіли наступним чином: 1) «так» – 417 з 876 респондентів (47% у загальній їх кількості); 2) «ні» – 26 осіб (3%); «частково» – 433 особи (50%) (додатки Е, Є).

У свою чергу, студенти та курсанти, які на добровільній основі взяли участь в анонімному опитуванні, на зазначеному в анкеті питанні дали наступні відповіді: а) «так» – 323 з 876 респондентів (37% у їх структурі); б) «ні» – 55 осіб (6%); в) «частково» – 498 осіб (57%) (додатки Г, Д).

Не менш важливими, у контексті визначеного у цій дисертації завдання, можна вважати відповіді вказаних вище респондентів анонімного опитування.

Зокрема, персонал ДКВС України (всього 876 респондентів) на питання «Чи зрозумілим для Вас є законодавче визначення поняття адміністративного нагляду?» відповіли наступним чином: «так» – 254 особи або 28% у загальній кількості респондентів; «ні» – 123 особи (14%); «частково» – 499 осіб (58%) (додатки Б, В).

У свою чергу, опитані у зв'язку з цим працівники Національної поліції (876 респондентів) дали на це питання наступні відповіді: а) «так» – 211 осіб або 24% у структурі всіх респондентів; б) «ні» – 128 осіб (16%); «частково» – 537 осіб (60%) (додатки Е, Є).

Натомість, студенти (курсанти) з цього приводу відповіли наступним чином: а) «так» – 500 осіб (57% у загальній кількості респондентів); б) «ні» – 77 осіб (9%); в) «частково» – 299 осіб (37%) (додатки Г, Д).

Отже, в наявності складна прикладна проблема, вирішення якої на теоретичному рівні дасть можливість з'ясувати у тому числі й нормативно-правову природу та соціальну сутність і спрямованість адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Додаткові аргументи у цьому сенсі викладені у деяких доктринальних розробках, автори яких небезпідставно констатують, що сучасні законодавчі підходи в Україні, які супроводжуються порушенням вимог нормотворчої техніки, не тільки підвищують рівень суспільної небезпеки та знижують одночасно захищеність об'єктів правової охорони (безпекового середовища у цілому), але й детермінують додаткові джерела посягань на охоронювані суспільні інтереси [152, с. 80].

До таких причин і умов зазначеного детермінаційного комплексу, який сприяє у тому числі розвитку рецидивної злочинності (ст. 34 КК) в Україні, учені відносять наступні із них:

1. Неправильне (непрофесійне, на побутовому рівні тощо) тлумачення норм міжнародно-правових актів (як обов'язкових для виконання (ст. 9 Конституції України), так і факультативних джерел права [241, с. 185-187], що стосується тієї чи іншої галузі суспільно-правової діяльності [241, с. 288-291].

2. Професійно невиважена, поспішна та безсистемна гуманізація кримінального права України, особливо в частині застосування інституту покарань, що знову ж пов'язано з неправильним підходом до з'ясування змісту відповідних норм міжнародного права та нерозумінням стримуючої функції кримінальної відповідальності у результаті чого останнім часом не тільки розширено перелік кримінальних покарань, що визначені в ст. 51 КК, у виді пенітенціарної пробації, яка є альтернативою до покарання у виді позбавлення волі на певний строк, а також призводить до щорічного збільшення випадків засудження винних у вчинення кримінальних покарань із застосуванням інституту випробування (ст. 75 КК).

3. Порушення на практиці принципів індивідуалізації та диференціації кримінальної відповідальності при одночасному порушенні принципів нормотворчості [241, с. 212-214], у тому числі з питань своєчасного внесення змін і доповнень у діючі національні законодавчі акти України (як от, у Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а також вимог і правил нормотворчої техніки [152, с. 80-81].

Саме тому, як видається, у з'ясуванні соціально-правової природи кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду й лежить сутність усіх існуючих у зв'язку проблем їх реалізації, а також правових прогалин і колізій. Зокрема, як з цього приводу слушно зауважують зарубіжні фахівці, у сьогоденні, на жаль, особа, яка вчиняє кримінальні правопорушення, а в подальшому за це відбуває визначене судом покарання, «ідеалізується» на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовчому, доктринальному (науковому) тощо)

(відома серед учених теорія «культурного оправдання» (один з авторів – Ксєвє Рауфер), що є більш небезпечним для суспільстві, ніж сам факт протиправної діяльності особи [26, с. 22-25].

У свою чергу, українські вчені переконані у зв'язку з цим у тому, що сучасна юриспруденція, у першу чергу, її загальнотеоретична складова, як фундаментальна сфера правової діяльності, повинна вчасно відповідати на виклики, що детерміновані змінами у природі людини, її соціальному та іншому бутті, а також першою зазнавати змін, що пов'язані зі змістом всієї системи юридичного знання та правозастосування у сучасному суспільстві [233, с. 217].

Таким чином, застосування зазначених методологічних підходів у цій дисертації дає можливість не тільки пояснити, чому слід в Україні й надалі здійснювати адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а також обґрунтувати розширення об'єктів даного виду державного примусу, але й встановити, чому діючий з цього приводу базовий Закон [156], має низьку ефективність реалізації на практиці та ні за формою, ні за змістом не відповідає сьгоднішнім правовим реаліям запобігання та протидії злочинності в нашій державі, маючи при цьому низку правових прогалин і колізій [218, с. 205]. У цілому сутність даного процесу підсилення змісту завдання цієї наукової розробки полягає у тому, щоб пояснити соціально-правову природу зазначеної вище категорії осіб як об'єктів права – та розкрити їх структуру і феноменологію як екзистенцію правової людини [33, с. 257].

Крім цього, для повного та всебічного розуміння соціально-правової природи інституту «адміністративного нагляду» та «кримінально-правового його забезпечення», як двох парних правових категорій, важливим є й висновок В. К. Грищука про те, що тільки синтезований підхід до з'ясування змісту кримінальної відповідальності дозволяє з найбільшою вірогідністю, яка максимально наближена до об'єктивної істини, встановити найбільш характерні (істотні) ознаки будь-якого поняття, що входить до системоутворюючих ознак, які складають його сутність і зміст [36, с. 512].

Отже, якщо узагальнити вказані та інші наукові сентенції та закріплені у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» підходи, то можна констатувати, що *під соціально-правовою природою даного виду державного примусу слід розуміти наступне, а саме – це така об'єктивна правова реальність, що стосується певної категорії засуджених, які звільняються з кримінально-виправних установ закритого типу та обумовлена їх підвищеною суспільною небезпекою, що відображено на законодавчому та інших рівнях нормативно-правової діяльності в державі, і пов'язана з правовими наслідками притягнення їх до кримінальної відповідальності та судимості, а також обумовлена необхідністю запобігання вчиненню у суспільстві рецидивних кримінальних правопорушень.*

Виходячи з цього, до системоутворюючих ознак, що складають зміст вказаного поняття слід віднести наступні із них:

1. Це об'єктивна правова реальність.

У тлумачних словниках слово «об'єктивна» означає те, що існує поза волі та свідомості людини [22, с. 444].

У сенсі досліджуваного у цій роботі предмета, це можна розглядати як таке правове явище, без якого у сьогоденні ні суспільство, ні держава обійтись не може, а тому вимушені встановлювати визначений у законі державний примус на певний строк (або часовий (від 1-го до 2-х років), або у межах погашення чи зняття судимості (ст. ст. 89-91 КК)).

Важливе значення при оцінці соціально-правової природи адміністративного нагляду мають й інші слова, що застосовані при формулюванні даного поняття. Так, слово «правове» варто у цій ситуації тлумачити як таке, що пов'язано з нормативно-правовим регулюванням вказаного процесу [22, с. 531], а «реальність» – як таку суспільну діяльність, яку можна і слід здійснити [22, с. 583].

Про необхідність встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, свідчить як національна історична практика

[233, с. 21-34], так і зарубіжний досвід з означених питань [114, с. 379-383], які також відносяться до категорії «об'єктивно існуючої правової реальності».

Отже, закріпивши у спеціальному нормативно-правовому акті України правові основи здійснення адміністративного нагляду за певними категоріями осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, законодавець таким чином створив об'єктивну правову реальність, з якою мають рахуватись (дотримуватись, виконувати, контролювати тощо відповідні обов'язкові правила поведінки) усі суб'єкти (УВП та органи поліції, а також засуджені, щодо яких встановлений такий вид державного примусу) та учасники вказаної суспільної діяльності (соціальні служби, пробаційні волонтери, органи працевлаштування населення, т. ін.).

2. Це така правова реальність, що стосується тільки певної частини засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі.

Вичерпний за формальними критеріями перелік цих осіб закріплений в ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі». Проте, як показує практика, найбільше проблем з цього приводу виникає щодо засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі кримінальні правопорушення (ст. 12 КК) або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні суспільно небезпечні діяння (ст. 24 КК), якщо під час виконання – відбування даного покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства (п. «б» ч. 1 ст. 3 вказаного Закону).

Як встановлено в ході даного дослідження, у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України відсутнє поняття «особи, які вперто не стають на шлях виправлення», що виступає однією з підстав відмови судом у прийнятті рішення про встановлення до такої категорії засуджених до позбавлення волі адміністративного нагляду (зокрема, на практиці кількість таких відмов у суді складає щорічно майже 20% у загальній кількості матеріалів, які направлялись

адміністрацією колоній для встановлення такого виду державного примусу [212, с. 24]).

Натомість, у відомчих нормативно-правових актах Міністерства юстиції України, як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України (ч. 1 ст. 11 КВК), вказана вище правова категорія вживається досить часто. Так, у Методиці визначення ступеня виправлення засудженого, яка затверджена наказом Міністерства юстиції України від 19 січня 2023 року № 294/5, у пункті 2 зазначена інформація про критерії оцінки виправлення засудженого, які відображаються у розділі II висновку з цього питання [118].

Проте, детальне вивчення змісту вказаної Методики не містить поняття «засуджений, який вперто не бажає стати на шлях виправлення [118], що суб'єктивізує, а не об'єктивізує процес прийняття рішення як адміністрацією УВП, так і судом щодо встановлення адміністративного нагляду щодо даної категорії осіб.

Натомість, у розділі II Методики «Критерії оцінки виправлення засуджених» вживаються терміни, які відсутні у базовому Законі [156], а саме:

а) «ставлення до скоєного кримінального правопорушення» (хоча, вірніше було б слово «скоєння» замінити на слово «вчинення», бо підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, а не його скоєння (ст. 1 КК України);

б) «ставлення до суспільного життя» (у нормах матеріального права вживається термін «сумлінне ставлення до праці» (ст. 82 КК));

в) «ставлення до режиму відбування покарання» (ст. 102 КВК);

г) інші критерії, які відсутні як у нормах Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», так і в кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 2 КВК).

Отже, слід визнати, що в наявності є правова колізія, яка має бути вирішена на законодавчому рівні [241, с. 275-281].

Як видається, логічно було б, враховуючи при цьому положення ст. 8 Конституції України щодо верховенства права, ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» доповнити приміткою наступного змісту:

«Критерії виправлення засудженого визначаються за спеціальною Методикою, яка затверджується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

3. Об'єктами адміністративного нагляду є повнолітні засуджені, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу.

Згідно вимог кримінально-виконавчого законодавства України, до таких відносяться УВП наступних видів:

а) виправні колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання;

б) виправні колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання (ч. 6 ст. 11, ч. 2 ст. 18 КВК);

г) виправні колонії максимального рівня безпеки (ч. 6 ст. 11, ч. 2 ст. 18 КВК);

г) слідчі ізолятори, які виконують функції виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і виправних колоній середнього рівня безпеки (ч. 3 ст. 18 КВК та ст. 4 Закону України «Про попереднє ув'язнення» 242)].

При цьому варто зазначити, що виходячи зі змісту ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», визначений виключний перелік засуджених, щодо яких може встановлювати суд даний вид державного примусу, – у цьому, власне, й полягає один із системних елементів змісту соціально-правової природи адміністративного нагляду.

4. Одним із пріоритетних критеріїв, на підставі яких вирішується питання про застосування до засудженого зазначеного виду державного примусу, є підвищена суспільна небезпека цих осіб.

У теорії кримінального права під суспільною небезпекою діяння здавна розуміють об'єктивну властивість заподіювати шкоду (у виді суспільно небезпечних наслідків) або ж створювати реальну загрозу заподіяння такої шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, що у загальному виді закріплені в ст. 1 КК, а конкретно – у кожній окремо взятій статті Особливої частини вказаного Кодексу [92, с. 60].

У сучасній науковій літературі з питань кримінального права зазначену ознаку об'єктивної сторони будь-якого кримінального правопорушення тлумачать як передбачену чинним КК злочинну дію чи бездіяльність, якими заподіюється шкода об'єкту кримінально-правової охорони [124, с. 16-17].

Отже, якщо застосувати цей правовий та доктринальний підхід до з'ясування змісту підстав застосування до певних осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, адміністративного нагляду, то можна констатувати, що як законодавець, так і суд приймають рішення з даного питання, враховуючи суспільну небезпеку засуджених, які відбули кримінальне покарання, але є потенційними джерелами посягань на правосуддя у цілому та, зокрема, на такі його об'єкти, як:

а) законна діяльність держави, що пов'язана зі встановлення та здійсненням вказаного виду державного примусу [124, с. 986-987];

б) визначені у законі наслідки судимості (ст. 88 КК);

в) встановлений порядок прибуття такої категорії засуджених до обраного місця проживання в установлені строки та реєстрації в органі Національної поліції ст. 9 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [156].

При цьому варто мати на увазі, що визначений на сьогодні перелік об'єктів даного виду державного примусу (ст. 3 базового Закону) сформований та обумовлений підвищеним рівнем суспільної небезпеки саме цієї категорії колишніх засуджених.

Виходячи з цього, слід, як видається, погодитись з позицією тих учених, які прогнозують та обґрунтовують необхідність розширення переліку об'єктів

адміністративного нагляду у силу того, що правові реалії в Україні, зокрема, в умовах її війни з російською федерацією (2014-2024 р. р.), постійно мають тенденцію до динамічної зміни, однією з детермінант якої є виникнення, а подекуди, підвищення рівня посягань (з потенційного до реального) на існуючі об'єкти кримінально-правової охорони [276, с. 163-164].

Враховуючи зазначене, логічно було б ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» доповнити частиною другою наступного змісту:

«У випадках, передбачених у законі, перелік об'єктів адміністративного нагляду може бути розширений (звужений) з урахуванням суспільної небезпеки засуджених, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу».

А у цілому ж, виходячи з отриманих результатів даного дослідження, як видається, логічно було б ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» доповнити наступними пунктами, у яких визначити такі нові об'єкти вказаного державного примусу, а саме:

1) пунктом «е» наступного змісту: «засуджені за вчинення злочинів проти основ національної безпеки та інші кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану»;

2) пунктом «є»: «засуджені за співучасть у вчиненні кримінальних правопорушень»;

3) пунктом «ж»: «засуджені за вчинення бандитизму»;

4) пунктом «з»: «засуджені за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній»;

5) пункт «к» : «засуджені за умисне встановлення або поширення в суспільстві злочинного впливу»;

6) пунктом «л»: «засуджені за звернення до особи, яка завідомо для винного може здійснювати злочинний вплив, зокрема до особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», з метою застосування нею такого впливу»;

7) пунктом «м»: «засуджені за розбій, спрямований на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою чи в умовах воєнного або надзвичайного стану, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень».

Як з цього приводу слушно зауважив В. М. Гаращук, організаційно-контрольні та інші адміністративні відносини не можуть належним чином розвиватися (корегуватися, удосконалюватися, оновлюватися тощо) без ефективної системи контролю і нагляду – важливого елемента правового механізму та динамічного (такого, що постійно змістовно видозмінюється та безперервно розвивається) поступального руху суспільства і держави до намічених цілей [25, с. 292].

У контексті вирішення завдань даної дисертації, важливим є й висновок науковців про те, що у ч. 2 ст. 88 КК законодавець створив умови для легалізації існуючих (як от, інститут адміністративного нагляду) та можливих загальноправових наслідків судимості (наприклад, шляхом розширення об'єктів даного виду державного примусу) [29, с. 353].

Проте, на переконання В. В. Голіни, на сьогодні на законодавчому рівні питання, що стосуються виду, змісту, меж тощо загально правових наслідків судимості для особи, не вирішено, а тому слід у зв'язку з цим прийняти спеціальний Закон України «Про правові наслідки судимості» [29, с. 353-354] (така позиція співпадає з тими науково обґрунтованими пропозиціями, що розроблені у даній дисертації та пов'язані з удосконаленням Правового інституту судимості). Слід також мати на увазі, що реальність стосується лише певної категорії засуджених, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу.

Виключний перелік цих об'єктів визначений у ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та розширеному тлумаченню [241, с. 288] не підлягає.

У даному випадку мова ведеться про те, що закріпивши в ч. 4 ст. 3 КК України положення про застосування закону про кримінальну відповідальність за

аналогією закону, а також визначивши в ст. 5 КВК такі принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, як: законність, справедливість, диференціація та індивідуалізація покарань, стимулювання правослухняної поведінки, т. ін., законодавець таким чином створив правові гарантії щодо незастосування до інших категорій засуджених адміністративного нагляду після їх звільнення з колонії.

5. Даний вид правоохоронної діяльності закріплений на законодавчому та інших рівнях нормативно-правового забезпечення.

Мова у даному випадку ведеться про ст. ст. 158-159 КВК, Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [156] та відповідну міжвідомчу Інструкцію МВС України та ДДУПВП [190], які, як встановлено в ході даного дослідження та в результаті інших спеціальних наукових пошуків [218], у сьогоденні не в повній мірі здатні регулювати зазначені питання, як у силу архаїчності (застарілості) [22, с. 23] деяких положень (наприклад, вживання у тексті таких слів, як: органи внутрішніх справ; дільничний офіцер міліції; органи міліції тощо), які відсутні у чинному законодавстві та відомчих нормативно-правових актах України), так і через неврахування у ньому підвищеної суспільної небезпеки окремих категорій засуджених, які відносяться до суб'єктів, які в умовах воєнного стану [158], створюють реальну загрозу для об'єктів національної безпеки нашої держави.

Саме з цих міркувань та з урахуванням наукових підходів з означеної проблематики [276], у даній дисертації й запропонована низка обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення правового механізму кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

6. Адміністративний нагляд є одним із правових наслідків судимості особи.

Частково з цього приводу законодавець у загальних рисах вказує у ч. 2 ст. 88 КК, зазначивши при цьому, що судимість має правове значення і в інших випадках, передбачених законом України) зокрема, це має пряме відношення й до

законодавчого акту, який регулює питання адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі).

Щодо інших аналогічних випадків, пов'язаних з наслідками судимості, то досить детально вони описані в постанові Пленуму Верховного Суду України від 04 червня 2010 року № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» [206, с. 445-452].

Без сумніву, як теоретико-прикладне джерело у цьому сенсі можна розглядати й постанову Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 1986 року № 3 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про порушення правил адміністративного нагляду», яка, проте, в умовах правових реалій нашої держави, що сформувались з часів її незалежності у 1991 році та діють донині, правових наслідків ні для суб'єктів, ні для учасників діяльності, пов'язаної зі встановленням і застосуванням на практиці даного виду державного примусу, не несе [207, с. 45-48].

У той самий час, існуючі у зв'язку з цим правові прогалини та колізії, а також помилки, які допускаються в юридичній практиці з питань встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, об'єктивно обумовлюють прийняття спеціальної постанови Пленуму Верховного Суду з означених питань.

Такий підхід, як видається, дасть можливість не тільки підвищити рівень правозастосовної діяльності у цьому напрямі, але й створити відповідні правові умови для удосконалення чинного законодавства України у частині, яка стосується змісту адміністративного нагляду як виду державного примусу та має пряме відношення до наслідків судимості особи.

6. Соціально-правова природа адміністративного нагляду є наслідком притягнення винної особи до кримінальної відповідальності та судимості.

В теорії права під кримінальною відповідальністю учені розуміють реальне покладання на особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачених законом і зазначених у виді рішення суду заходів державного осуду та примусу

[92, с. 75]. При цьому серед системних елементів, що складають зміст даного поняття, науковці такий із них, як визнання особи, яка вчинила кримінально каране суспільно небезпечне діяння, судимою [24, с. 57].

У свою чергу, судимість, як правовий інститут кримінального права, також має свої соціально-правові ознаки, що важливо у контексті обґрунтування змісту адміністративного нагляду, а також переліку об'єктів зазначеного державного примусу, а саме:

1) вона є наслідком притягнення винної особи до кримінальної відповідальності та засудження, який має триваючий характер аж до зняття або погашення судимості (ст. ст. 87-91 КК);

2) вона має чітко визначені часові межі, що знайшли своє вираження у рішенні суду та ґрунтуються на відповідних положеннях закону (ст. 87 КК);

3) вона носить індивідуальний характер, що позаяк пов'язано з конкретним суб'єктом кримінального правопорушення;

4) вона є одним із правових наслідків притягнення особи до кримінальної відповідальності та засудження, мова про які ведеться у ст. 88 КК;

5) вона може бути погашена або знята судом у порядку, встановленому в законі (ст. ст. 89-91 КК);

б) вона полягає в обмеженні прав, законних інтересів і свобод винної у вчиненні кримінального правопорушення особи, а також в інших несприятливих для неї наслідків правового, психологічного, фізичного та іншого змісту [124, с. 217].

Отже, правові наслідки судимості виступають однією з невід'ємних та обов'язкових підстав застосування до певних категорій осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, адміністративного нагляду.

Соціально-правова природа даного державного примусу зумовлена необхідністю запобігання вчиненню особами, судимість в яких не погашена та не знята в установленому законом порядку (ст. ст. 89-91 КК), рецидивних (ст. 34) кримінальних правопорушень.

Такий підхід ґрунтується на положеннях ст. ст. 1, 50 КК та ст. 1 КВК, у яких законодавець визначив завдання щодо запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень з боку у тому числі осіб, які звільняються з місць позбавлення волі.

Проте, звертає на себе увагу той факт, що адміністративний нагляд встановлюється судом лише щодо тих осіб, які вчинили не нові (будь-які (з необережності чи умисно) (ст. ст. 24, 25 КК)), а лише умисні кримінальні правопорушення (ст. 34 КК) – у цьому, власне, й проявляється ще одна особливість соціально-правової природи даного державного примусу.

Таким чином, якщо узагальнити всі системоутворюючі ознаки сформульованої у цій роботі поняття, то можна констатувати, що соціально-правова природа адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, у першу чергу обумовлена їх особливим статусом (який пов'язаний з притягненням їх до кримінальної відповідальності та судимістю, а, по-друге, зазначений інститут права ґрунтується лише на нормах закону, а тому є правомірним з огляду законності та справедливості його застосування до певної категорії засуджених, які тримались у кримінально-виконавчих установах закритого типу (ст. 11 КВК). При цьому варто мати на увазі, що у даному випадку одночасно мають місце всі три аспекти принципу справедливості, мова про які ведеться у науковій літературі (формальному, змістовному та процедурному) [241, с. 125-126].

Щодо принципу законності, що визначає сутність даного виду державного примусу, то його зміст чітко визначений у ч. 2 ст. 19 та 92 Конституції України, а також у спеціальному рішенні Конституційного Суду України, який дав офіційне тлумачення [241, с. 289] терміну «законодавство», що вживається у нормативно-правових актах [220].

Зокрема, виходячи зі змісту даного рішення зазначеного Суду, можна стверджувати, що законним буде встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, лише тоді, коли воно ґрунтується на положеннях:

- а) Конституції України;
- б) міжнародних договорах, прийнятих відповідно до ст. 9 Основного закону України та Закону України «Про міжнародні договори»;
- в) законах України;
- г) декретах та постановах Кабінету Міністрів України;
- г) постановах Верховної Ради України [220].

Саме тому, регулювання питань, що стосуються адміністративного нагляду відомчими (підзаконними) нормативно-правовими актами України, слід визнати таким, що суперечить принципу законності та порушує право, законні інтереси і свободи засуджених, щодо яких цей вид державного примусу застосовується.

З огляду цього, діючи на сьогодні Інструкцію про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [190], слід не тільки привести у відповідність до вказаних вище законодавчих актів, які вивів Конституційний Суд України [220], але й перезатвердити відповідними органами центральної виконавчої влади (Міністерством юстиції України та Міністерством внутрішніх справ України), на які покладено функції організаційно-розпорядчого та контрольного характеру з означених питань [194].

Отже, важливість з'ясування сутності та змісту соціально-правової природи адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, є очевидною, а теоретичне та практичне значення виведеного на науковому рівні поняття з цього приводу – необхідною та беззаперечною умовою наукового супроводу практичної діяльності відповідних суб'єктів реалізації положень і вимог даного виду державного примусу.

Як видається, теоретична цінність сформульованого у цій роботі поняття «соціально-правова природа адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», полягає у тому, що таким чином розширені межі знань щодо сутності, соціального призначення та значення зазначеного виду державного примусу у системі заходів кримінологічного характеру, спрямованих на запобігання рецидиву (ст. 34 КК) в Україні, а також на забезпечення безпечних

умов функціонування та життєдіяльності особи, суспільства і держави, зокрема, й в умовах воєнного стану.

Натомість, практичне значення виведеного у цій дисертації поняття виражається у тому, що, по-перше, у ході аналізу змісту його системоутворюючих ознак встановлені суттєві правові прогалини та колізії, які впливають на організацію та ефективність реалізації у цілому у правозастосовній діяльності положень адміністративного нагляду, а, по-друге, у ньому визначені пріоритетні аспекти, що стосуються удосконалення даного інституту права у контексті діючих на сьогодні державних програм у сфері виконання покарань та пробації [238], а також у сфері запобігання і протидії злочинності [79].

2.2. Принципи реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі

Як показали результати вивчення змісту сучасних законодавчих актів України (КВК 2003 р.; Закону України від 23.06.2005 «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; КПК 2012 р.; Закону України від 02.07.2015 «Про Національну поліцію»; ін.), однією з їх особливостей та пріоритетних рис є наявність у структурі чітко визначених принципів, на підставі яких ґрунтується діяльність відповідних суб'єктів правозастосовної практики.

Враховуючи зазначений законодавчий підхід, у цій роботі вчинено спроби довести необхідність доповнення Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» спеціальною нормою, у якій закріпити принципи забезпечення даного виду службової діяльності. При цьому для вирішення вказаного завдання дослідження у ньому були застосовані різноманітні методи, прийоми та засоби пізнання сутності та змісту слова «принцип», а також його застосування при регулюванні тих сфер суспільної діяльності, що мають безпосереднє відношення до предмета даної наукової розробки.

Зокрема, використання емпіричних та інших соціологічних методів вивчення змісту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, дозволили створити у цій дисертації додаткове правове підґрунтя для обґрунтування авторської позиції з питань, що стосуються принципів даного виду службової діяльності. Так, на питання «Чи має свої особливості наукового дослідження методологія пізнання змісту адміністративного нагляду?» опитані з цього приводу особи з числа персоналу ДКВС України дали наступні відповіді: «так» – 374 з 876 респондентів або 43% у їх загальній структурі; «ні» – 122 особи (14%) та «частково» – 377 (43%) (додатки Б, В).

Натомість, працівники Національної поліції України у зв'язку з цим свою позицію висловили таким чином, а саме:

а) «так» відповіли 244 респонденти з 876, які взяли участь в анонімному опитуванні;

б) «ні» – 153 особи (19%);

в) «частково» – 479 осіб (54%) (додатки Е, Є).

У свою чергу, результати опитування з даного приводу студентів і курсантів юридичного профілю мали наступний вигляд:

1) «так» відповіли 449 з 876 респондентів, які прийняли участь у вказаному дослідженні (51% у загальній кількості цих осіб);

2) «ні» – 94 респонденти (11%);

3) «частково» – 333 респонденти (38%) (додатки Г, Д).

Не менш важливими у цьому сенсі є й результати відповідей зазначених вище респондентів на вказане в анкеті анонімного опитування питання «Чи належним є правове забезпечення адміністративного нагляду на відомчому рівні?».

Так, опитані у зв'язку з цим особи з числа персоналу ДКВС України дали наступні відповіді:

- «так» – вважає 381 респондент з 876, які взяли участь у даному дослідженні, або 44% у загальній їх структурі;

- «ні» – 96 осіб (11%);
- «частково» – 399 осіб (45%) (додатки Б, В).

Майже однаковою з цього питання є позиція працівників Національної поліції України, які дали на нього такі відповіді:

- 1) «так» – 275 з 876 цих респондентів (31% у загальній кількості осіб, які взяли участь в анонімному опитуванні);
- 2) «ні» – 113 осіб (14%);
- 3) «частково» – 488 осіб (55%) (додатки Е, Є).

Особливих відмінностей з цього приводу не мають і відповіді опитаних студентів і курсантів юридичного профілю, а саме:

- а) «так» вважають 346 з 876 цих респондентів або 40% у загальній їх структурі;
- б) «ні» – 53 особи (5%);
- в) «частково» – 477 осіб (55%) (додатки Г, Д),

Отже, виходячи з отриманих результатів дослідження, можна констатувати, що в наявності теоретико-прикладна проблема, яка стосується правового механізму забезпечення, включаючи кримінально-виконавче, адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, одним із елементів удосконалення якого мають стати принципи даного виду службової діяльності.

У науці під принципом розуміють певне правило, яке складає основу (зміст) певного виду суспільної діяльності [22, с. 543].

Виходячи з цього та враховуючи, що зміст (сутність) кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, тісно пов'язаний з кримінально-виконавчою діяльністю, у даній роботі предметом дослідження стали принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, які закріплені в ст. 5 КВК України [97, с. 146-157], а також у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

Зокрема, пріоритетними у комплексі заходів, що стосуються змісту та сутності кримінально-виконавчих засад забезпечення вказаного державного

примусу, є принцип законності. Його правова природа закріплена в ч. 2 ст. 19 та п. 14 ст. 92 Конституції України, а також в п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» і полягає у тому, що виключно у спосіб, що передбачений Основним та іншими законами нашої держави мають діяти УВП, у тому числі з питань адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

З огляду цього, логічними та об'єктивно обумовленими можна визнати розроблені у даній роботі науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на якісну видозміну та удосконалення глави 25 КВК, яка регулює питання встановлення та виконання постанови судді щодо адміністративного нагляду.

Як видається, необхідним у зв'язку з цим є доповнення ст. 158 КВК частиною другою наступного змісту:

«Порядок підготовки та перелік матеріалів, а також відповідного подання до суду щодо встановлення адміністративного нагляду за особою, яка звільняється з місць позбавлення волі, затверджується центральним органом виконавчої влади, що регулює державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

Без сумніву (і це доведено у зазначеній дисертації), суттєвим чином має бути піддана змістовній «ревізії» (видозміни) й існуюча та діюча донині Інструкція про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [190].

Додатковим аргументом з цього приводу та запропонованих видозмін виступає рішення Конституційного Суду України від 16.04.2009 № 7, у якому, зокрема, акцентована увага, на тому, що як органи і посадові особи державної влади, так і відповідні суб'єкти органів місцевого самоврядування мають чітко дотримуватись у своїй діяльності вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України [224].

Аналогічний висновок щодо змісту і сутності принципу законності зроблено й на науковому рівні. Так, А. Х. Степанюк у зв'язку з цим зазначив, що вказаний принцип вимагає, щоб процес виконання – відбування покарань був й при створенні, і у ході видозміни кримінально-виконавчого законодавства

максимально забезпечений дією вказаного основоположного правила діяльності органів і УВП [236, с. 353].

Саме з урахуванням принципу законності й визначений у ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» перелік об'єктів даного державного примусу.

Важливе значення у цьому сенсі, як свідчать отримані результати даного дослідження, має й принцип справедливості (ст. 5 КВК), який, відповідно до рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004, є одним із загальнолюдських вимірів права (у зазначеному рішенні Суду мова про справедливість ведеться у контексті змісту принципу верховенства права, тобто про формальний аспект першого із названих принципів) [221].

У свою чергу, змістовна спрямованість принципу справедливості на офіційному рівні визначена в рішенні Конституційного Суду України від 20.06.2007 № 5-рп/2007, який з цього приводу зазначив, що така спрямованість має передбачати пропорційність юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню, а також встановленим у законі та диференційованих на практиці правообмежень, залежно від конкретних обставин справи [223].

Натомість, з процедурної точки зору принцип справедливості, який застосовується у кримінально-виконавчій діяльності передбачає наявність у законі (зокрема, у главі 25 КВК) процедурних (процесуальних) норм, що стосуються порядку визначення переліку засуджених та підготовки відповідних матеріалів адміністрацією УВП, на підставі яких керівник колонії готує письмове подання у суд для встановлення адміністративного нагляду за конкретно визначеними у рішенні останнього особами, що відбувають покарання у виді позбавлення волі.

На жаль, ні в КВК, ні в КПК, ні в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» процедурний аспект принципу справедливості не закріплений, що слід віднести не тільки до правової прогалини з означених питань, але й до детермінант, які суттєвим чином знижують ефективність даного виду державного примусу у сенсі змісту основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених (ст. 6 КВК).

Отже, закріплення у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» принципів законності та справедливості є об'єктивно обґрунтованою необхідністю сьогодення (як у контексті сучасних в умовах війни потенційних і реальних загроз, що посягають на об'єкти національної безпеки, серед яких чільне місце займає процес виконання – відбування покарань, так і з урахуванням існуючих у сфері виконання покарань і пробації).

Без сумніву, у системі принципів кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду свою роль має відігравати й принцип рівності засуджених перед законом (ст. 5 КВК).

Зокрема, наглядним прикладом реалізації на законодавчому та правозастосовному рівнях можна назвати положення, що закріплені в п. «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», відповідно до яких вказаний вид державного примусу може застосовуватись фактично до всіх засуджених до позбавлення волі за тяжкі або особливо тяжкі кримінальні правопорушення (ст. 12 КК), а також відносно осіб, засуджених два і більше разів за умисні злочини (ст. 24 КК), але лише при умові, якщо вони під час відбування покарання вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства. При цьому варто мати на увазі, що на законодавчому рівні мова ведеться про такі принципи рівності, як:

- а) рівність перед законом (ст. 24 Конституції України);
- б) рівність перед судом (ст. ст. 7, 10 КПК);
- в) рівність прав (ст. 21 Конституції України);
- г) рівність прав, свобод і обов'язків громадян (ст. 23 Конституції України)

[241, с. 126-127].

Як видається, саме ці аспекти мають бути відображені у КВК у тих його нормах, які регулюють порядок встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (ст. ст. 158-159).

Додатковим доказом з цього приводу виступає рішення Конституційного Суду України від 12.04.2012 № 9-рп/2012, у якому зазначено, що кожен,

включаючи засуджених, що відбувають покарання в УВП, має гарантовані державою права на захист у судовому порядку та на участь у розгляді цієї справи [198], що є важливим у контексті діяльності адміністрації колонії щодо підготовки матеріалів відносно окремо взятого засудженого з питань встановлення судом адміністративного нагляду після звільнення його з місць позбавлення волі за підставами, закріпленими в ст. 152 КВК України.

Про рівність перед законом можна вести мову також і в сенсі закріплених у ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» об'єктів даного виду державного примусу (засуджених до довічного позбавлення волі; засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, ін.).

У ст. 5 КВК та ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державну кримінально-виконавчу службу України» закріплено такий принцип діяльності органів і УВП, як повага та дотримання прав і свобод людини та громадянина, який, як видається, має знайти своє місце й у нормативно-правових актах, що регулюють питання встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Як з цього приводу слушно зауважили автори одного з перших науково-практичних коментарів КВК України (2005 р.), зазначений принцип ґрунтується, у першу чергу, на положеннях Загальної декларації прав людини та інших міжнародно-правових актах, прийнятих з урахуванням ст. 9 Конституції України, та забороняє звужувати і обмежувати існуючі права, законні інтереси і свободи засуджених, що закріплені в главі 2 вказаного вище Кодексу, зокрема, й в ст. 107 КВК [101, с. 27].

Аналогічну оцінку щодо змісту та сутності принципу поваги та дотримання прав і свобод людини можна зустріти й в інших навчально-наукових виданнях, що стосуються кримінально-виконавчої діяльності [240, с. 163-164].

Юридично важливими у цьому сенсі можна визнати й положення з означеного питання, які закріплені в Конвенції про захист прав і основоположних

свобод [80], на підставі якої приймає свої рішення ЄСПЛ [129], що, у свою чергу, є обов'язковими для виконання державою – Україною [160].

Враховуючи зазначене та положення ст. ст. 9, 10 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», слід констатувати, що закріплення вказаного принципу кримінально-виконавчої та поліцейської діяльності (ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію») є об'єктивно необхідною правовою гарантією і системною умовою для ефективного забезпечення процедури здійснення на практиці даного виду державного примусу.

Зокрема, в ч. 3 ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію» у зв'язку з цим зазначено, що здійснення заходів (у даному випадку – адміністративного нагляду), що обмежує права та свободи людини, має бути негайно припинено, якщо досягнута мета їх реалізації (наприклад, у разі погашення або зняття судимості з особи, яка перебуває під наглядом (п. «а» ч. 1 ст. 8 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»)).

Як видається, виходячи з того, що в ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» серед основних повноважень вказаного державного органу відсутнє те, що стосується здійснення адміністративного нагляду, логічно було б зазначену норму права доповнити пунктом 26 такого змісту:

«Здійснює заходи спостереження та контролює поведінку осіб, щодо яких на підставі рішення суду встановлений адміністративний нагляд».

При такому підході не тільки буде ліквідована зазначена правова прогалина у сфері поліцейської діяльності, але й приведено у відповідність інші норми вказаного законодавчого акту та Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», що без сумніву, вкрай важливо у контексті змісту принципу поваги прав і свобод людини. Так, серед превентивних поліцейських заходів, закріплений такий із них, що стосується перевірки дотримання обмежень встановлених судом стосовно осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ закритого типу (п. 10 ч. 1 ст. 31 Закону України

«Про Національну поліцію»), але жодним словом про нього не сказано у ст. 23 вказаного законодавчого акту.

Отже, якщо за основу взяти співвідношення загальних (ст. 23) та конкретних (ст. 31 даного Закону) правових норм, то слід визнати, що в наявності правова колізія, вирішення якої лежить у площині заходів, спрямованих у тому числі на ліквідацію й тієї правової прогалини, що стала предметом цієї наукової розробки.

Як встановлено в ході даного дослідження, у процесі реалізації кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, мають відігравати й інші принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань, а також діяльності органів і УВП.

Зокрема, у даному сенсі звертає на себе увагу закріплений у п. 8 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» принцип відкритості для демократичного контролю, який, на жаль, у ст. 5 КВК свого відображення не знайшов, що можна віднести до однієї з детермінант, які знижують ефективність даного виду кримінально-виконавчої діяльності.

Свого часу, одним із елементів правового механізму та гарантій реалізації вказаного принципу на практиці був Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [176], який втратив чинність у 2018 році на підставі Закону України «Про національну безпеку України» [199] та створив у зв'язку з цим відповідну правову прогалину, що також входить у детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють вчиненню різноманітних правопорушень, включаючи й з питань адміністративного нагляду, у сфері виконання покарань і пробації.

Сутність зазначеної проблеми прикладного характеру полягає у тому, що згідно положень Закону України «Про Національну безпеку України» органи і УВП не віднесені до складу сектору безпеки і оборони (ч. 2 ст. 12), а його вимоги з питань, що стосуються здійснення громадського нагляду (ст. 10), не розповсюджуються на систему ДКВС України. А, це, поряд з відсутністю

вказаного принципу в ст. 5 КВК, створює на практиці різноманітні ризики та інші умови для вчинення правопорушень з боку персоналу ДКВС України, який безпосередньо залучений до підготовки матеріалів та подання у суд щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу в порядку, визначеному в ст. ст. 152-154 вказаного вище Кодексу [76, с. 223-230].

Враховуючи зазначену правову прогалину та з метою удосконалення правового механізму з питань адміністративного нагляду, логічно було б статтю 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною 2 наступного змісту:

«Діяльність органів та установ виконання покарань ґрунтується й на інших принципах, що закріплені в Конституції України та міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, а також в інших законодавчих актах, які регулюють сферу виконання покарань і пробації».

Вказаний підхід зумовлений як змістом поняття «демократичний цивільний контроль», що сформульовано у п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну безпеку України», так і змістом аналогічних визначень, які відображені в інших законодавчих актах (наприклад, у ст. ст. 1-4 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [184]), а також у наукових виданнях [146].

Крім цього, законодавча видозміна ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» дасть можливість створити додаткові правові гарантії реалізації вказаного принципу на практиці, особливо в умовах сьогоденної повної закритості (непублічності) діяльності органів і УВП з 2017 року, коли, зокрема, був опублікований останній відкритий для ознайомлення громадськістю Інформаційний бюлетень про стан правопорядку у кримінально-виконавчій системі України за 2016 рік [212].

Більш того, публічне висвітлення кількісно-якісних показників кримінально-виконавчої діяльності, включаючи й з питань адміністративного нагляду, дозволяє, як видається, оцінити й ефективність реалізації у сфері виконання покарань і пробації України й інших проаналізованих у цій роботі

принципів кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з місць позбавлення волі.

У цьому сенсі, наприклад, звертає на себе увагу зазначений у ст. 5 КВК України принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарань.

Його сутність, як встановлено в ході даного дослідження, полягає у тому, що зазначений вид державного примусу застосовується щодо звільнених з колоній осіб не до всіх із них, а лише відносно певних категорій колишніх засуджених.

Проте, і в цьому напрямі кримінально-виконавчої діяльності органів та УВП є низка правових прогалин і колізій, які суттєвим чином впливають на ефективність підготовки адміністрацією колонії відповідних матеріалів щодо визначених у ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» об'єктів даного державного примусу.

Зокрема, закріпивши у ст. 131-1 КВК поняття дисциплінарного проступку, законодавець досі не сформулював визначення про «вперте небажання засудженого стати на шлях виправлення», яке вжито у ст. 3 вказаного вище Закону з питань адміністративного нагляду.

У тлумачних словниках слово «вперто» означає те, що робить та чи інша особа по-своєму та наперекір здоровому глузду (є непоступливою та наполегливою у своїх вчинках) [244], що, як видається, не має жодного відношення до правових категорій і понять, які вживаються у чинному законодавстві України, а саме – «повторність» (ст. 32 КК) або «систематично» (ст. ст. 78, 79, 83, 91-1, 120, 126-1, 150-18; 345-1, 390 КК), або «довів своє виправлення» (ст. 81 КК) чи «став на шлях виправлення» (ст. 82 КК), а також – слово «виправлення» (у КВК, наприклад, воно використано у 33 статтях (1, 6, 7, 13, 25 ін.).

Саме з урахуванням зазначених правових колізій, як показали результати даного дослідження, суди більш як у 10% матеріалів, які направляє адміністрація УВП для встановлення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з місць позбавлення волі, відмовляють у задоволенні даного клопотання [212, с. 24].

У той самий час, у відомчих нормативно-правових актах вживаються такі словосполучення, як: «критерії оцінки виправлення засудженого»; «оцінки ризику вчинення повторного кримінального правопорушення»; «засуджений не став на шлях виправлення (не довів своє виправлення)»; «засуджений став на шлях виправлення (довів своє виправлення)» [118], які, як видається, й мають бути застосовані у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» замість вжитих у ньому архаїзмів (таких, що не використовуються у мові [22, с. 23]) та неправових слів, типу «вперто» тощо.

У такому ж критичному аспекті можна оцінити й інші окремі положення кримінально-виконавчого законодавства України, які стосуються змісту принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань, який має свої особливості при реалізації державного примусу у виді адміністративного нагляду. Так, сформулювавши у ст. 133 КВК поняття «злісне порушення встановленого порядку відбування покарання», законодавець не вивів у зв'язку з цим його більш прикладний на практиці аналог – «злісний порушник встановленого порядку виконання – відбування покарання», що логічно витікає у тому числі й зі змісту Методики визначення критеріїв виправлення засудженого, яка затверджена Міністерством юстиції України ще у 2023 році [118].

Виходячи з результатів проведеного вище аналізу та з метою усунення існуючої правової колізії з даного питання, логічно у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» внести наступні зміни, а саме – у пункті «б» ч. 1 ст. 3 словосполучення «вперто не бажають стати на шлях виправлення» виключити та замінити його на інше – «якщо вони не стали на шлях виправлення (не довели своє виправлення)», виклавши зазначену норму права у новій редакції.

Знову ж таки, як встановлено в ході даного дослідження, у детермінаційному комплексі причин і умов, що знижують ефективність застосування до засуджених адміністративного нагляду після звільнення з колоній, чільне місце займають правові прогалини і колізії, а також прорахунки у

реалізації на практиці й інших принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань (ст. 5 КВК).

Зокрема, при здійсненні громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань, що проводиться на підставі ст. 25 КВК, а також Положення про спостережні комісії [149], фактично не застосовується на практиці принцип участі громадськості в передбачених законом випадках в діяльності органів і УВП, включаючи й в процесі встановлення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з колоній за підставами, визначеними в ст. 152 КВК. При цьому варто зазначити, що цей вид суспільного моніторингу не знайшов свого відображення й у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», що теж негативно впливає на ефективність його реалізації у кримінально-виконавчій діяльності та при здійсненні відповідних заходів, спрямованих на забезпечення даного державного примусу.

Враховуючи зазначене, логічно було б вказаний законодавчий акт доповнити статтею 13-1 «Громадський контроль за встановленням та здійсненням адміністративного нагляду» такого змісту:

«У випадках та в порядку, що визначений у кримінально-виконавчому законодавстві України, громадськість вправі здійснювати контроль за порядком встановлення та здійснення адміністративного нагляду за особами звільненими з місць позбавлення волі».

Чимало проблем виникає у процесі виконання – відбування покарань, включаючи й з питань адміністративного нагляду, й реалізація принципу взаємної відповідальності держави і засудженого (ст. 5 КВК) у силу існуючих при цьому об'єктивних і суб'єктивних обставин, які можна у певних випадках віднести до непереборної сили для вказаних суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин (ст. ст. 268, 617, 679, ін. ЦК України [255]).

До таких обставин, зокрема, у сьогоденні у сфері виконання покарань і пробації України можна віднести такі із них, як:

а) відсутність належних умов для забезпечення процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк («перенаселення» у

колоніях максимального рівня безпеки та СІЗО; низький рівень безпеки в колоніях, що призводить до випадків смерті та отримання тілесних ушкоджень засудженими; відсутність роботи на підприємствах УВП; ін.);

б) недосконалість, колізійність і наявність суперечностей у нормах кримінально-виконавчого законодавства України у контексті його відповідності нормам міжнародного права;

в) формальний відомчий контроль у системі ДКВС України (ст. 23 КВК), а також поверховий прокурорський нагляд за дотриманням законів у сфері виконання покарань і пробації (ст. 22, ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»);

г) високий рівень корупційних та інших протиправних діянь, що вчиняються персоналом органів і УВП [89].

Як встановлено в ході наукового пошуку, у такому ж критичному аспекті можна оцінити й зміст, сутність і вплив інших принципів на ефективність кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, що закріплені в ст. 5 КВК та Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», а тому усунення існуючих у зв'язку з цим проблем на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовному, організаційному, науковому, т. ін.) має стати пріоритетним завданням і необхідною умовою запобігання рецидивній злочинності в нашій державі в умовах воєнного стану.

У цілому, якщо узагальнити проаналізовані у даній роботі законодавчі акти та практику їх реалізації, а також наукові підходи з досліджуваної проблематики, то можна сформулювати наступне визначення *«принципи реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі»*, а саме – *це такий вид кримінально-виконавчої діяльності, який здійснюється на підставі закону та з урахуванням закріплених у ньому керівних основ і вимог, що витікають з їх змісту, та спрямований на досягнення мети і завдань, як кримінально-виконавчого законодавства, так і даного державного примусу.*

Отже, до системоутворюючих ознак, що складають зміст виведеного поняття, слід віднести наступні:

1. Це є одним із видів кримінально-виконавчої діяльності, під якою в науці розуміють такий процес виконання – відбування покарань, що пов'язаний з реалізацією органами та УВП визначених у законі та рішенні суду правообмежень для засудженого [236, с. 566].

Таким чином, забезпечуючи у сфері виконання покарань і пробації відповідні засади та елементи діяльності визначених на нормативно-правовому рівні суб'єктів здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, персонал ДКВС України зобов'язаний діяти лише на підставі тих принципів, що характерні для кримінально-виконавчої діяльності у цілому та закріплені, зокрема, в ст. 5 КВК та ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [236, с. 567].

Саме у цьому сенсі вказана робота відноситься до одних із видів та структурних елементів, поряд з процесом виконання – відбування покарань, кримінально-виконавчої діяльності органів і УВП, виключний перелік яких закріплений в ст. 11 КВК.

2. Правовою підставою для кримінально-виконавчого забезпечення даного виду державного примусу щодо певних категорій засуджених, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 КВК), є як вказаний Кодекс (ст. ст. 158-159), так і Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а також міжвідомча Інструкція з означених питань [190], реалізація яких, без сумніву, має здійснюватись з урахуванням усіх класифікаційних груп принципів права (основоположні, загальні, міжгалузеві, галузеві, т. ін.) [241, с. 123-131].

3. Завдання, що пов'язані з кримінально-виконавчим забезпеченням даного виду державного примусу мають подвійну (дуалістичну) правову природу, а саме – визначені як у ст. 1 КВК, так і в ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», що, у свою чергу, обумовлює необхідність дотримання при цьому як принципів кримінально-

виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань (ст. 5 КВК, ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»), так і керівних засад діяльності, які закріплені в Законі України «Про Національну поліцію» (ст. ст. 6-12), що логічно витікає також із змісту ст. 1 базового законодавчого акту з питань адміністративного нагляду, саме цей дуалізм й виступає додатковим доказом і аргументом щодо закріплення в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» принципів діяльності відповідних суб'єктів його реалізації на практиці.

4. Враховуючи, що у базовому Законі з означеного предмета дослідження немає окремої норми, яка б стосувалась мети адміністративного нагляду, але така ціль частково визначена у ст. 2 даного законодавчого акта (а, це – запобігання вчиненню з боку об'єктів адміністративного нагляду кримінальних правопорушень), персонал УВП при здійсненні заходів кримінально-виконавчого забезпечення даного державного примусу об'єктивно вимушений робити все для досягнення тієї мети, що закріплена в ч. 1 ст. 1 КВК.

У той самий час, враховуючи, що основним суб'єктом реалізації положень Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» є, як це витікає із змісту ст. 1, органи Національної поліції, його працівники також вимушені при цьому діяти у межах тих завдань та мети їх діяльності, що закріплені в ст. 1, 2 Закону України «Про Національну поліцію».

З огляду цього, варто у базовому Законі з питань адміністративного нагляду закріпити окрему норму, яка б мала назву «Мета даного державного примусу».

Так у загальних рисах на теоретичному рівні уявляється зміст і сутність поняття «Принципи реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», яке стало одним із елементів предмета даного наукового дослідження. При цьому варто зазначити, що сформульоване у вказаній роботі авторське поняття, має як теоретичне, так і практичне значення.

Зокрема, теоретична цінність даного поняття полягає у тому, що таким чином розширені межі наукових знань щодо потенційних можливостей принципів

права у забезпеченні ефективності функціонування тих чи інших правових відносин, а також у визначенні керівних засад діяльності відповідних суб'єктів їх реалізації (у даному випадку – персоналу ДКВС України та працівників органів Національної поліції, залучених до здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі).

Натомість, практичне значення виведеного у цій дисертації поняття виражається у тому, що у його змісті та спрямованості системоутворюючих ознак визначені основні напрями удосконалення правового механізму з питань забезпечення вказаного виду державного примусу за закріпленими в законі об'єктами адміністративного нагляду, а також обґрунтовані відповідні шляхи і засоби якісної видозміни кримінально-виконавчої діяльності УВП з означеної проблематики.

2.3. Сучасний стан і тенденції реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі

На науковому рівні доведено, що будь-яка інформація, особливо кримінологічного характеру, має не тільки і стільки комунікативні властивості для забезпечення тих чи інших суспільних відносин, але й дає можливість вирішувати більш складні та прикладні завдання [57, с. 12].

Саме з урахуванням того, що предметом кримінологічної інформації є відомості про об'єкти, що складають системні елементи кримінології (злочинність; особа правопорушника; детермінанти, що сприяють вчиненню злочинів; заходи, які спрямовані на запобігання кримінальним правопорушенням; віктимологічні аспекти злочинності) [57, с. 17], у цій роботі одним із завдань стало вивчення сучасного стану та тенденцій реалізації кримінально-виконавчих засад запобігання адміністративного нагляду за особами, звільненими з кримінально-виконавчих установ закритого типу. Тим більше, що мета даного виду державного примусу (ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами,

звільненими з місць позбавлення волі»)), мета кримінально-виконавчого законодавства (ч. 1 ст. 1 КВК), мета поліцейської діяльності (ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію») та мета кримінологічних заходів співпадають за своєю соціально-правовою спрямованістю, а саме – всіх суб'єктів, які причетні до реалізації положень законодавчих та інших нормативно-правових актів, об'єднує єдина мета їх функціонування у системі суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням – недопущення вчинення злочинів з боку осіб, які звільняються з колоній.

Важливим у зв'язку з цим є той факт, що кримінологічна інформація, як, власне, й будь-які інші її види, є продуктом взаємодії відповідних даних (знань, відображених у певних офіційних відомостях) і адекватних їм методів пізнання [63, с. 73].

Виходячи з цього наукового постулату та змісту методології кримінологічних досліджень, яка включає у себе й процедуру узагальнення та аналізу кримінологічної інформації [104, с. 26-38], у зазначеній науковій розробці сучасний стан і тенденції реалізації на практиці кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, оцінені за критеріями, які є характерними саме для кримінології.

Такий підхід зумовлений ще й тим, що спільним та єдиним об'єктом кримінологічної інформації у даному випадку виступають для всіх суб'єктів, залучених до реалізації адміністративного нагляду (персонал ДКВС України, працівники Національної поліції та суду), засуджені, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 КВК). При цьому варто мати на увазі офіційні статистичні дані з означених питань у системі органів та УВП, проаналізовані в даній дисертації з 1994 року (часу прийняття відповідного законодавчого акту [156]) до сьогодні, з урахуваннями деяких відомостей з 1993 року (у контексті визначення кримінально значущих показників з цього приводу (рівня, динаміки, тенденції т ін.)) [104, с. 56-63], а також тенденцій їх розвитку на протязі певного історичного періоду.

Зокрема, у 1993 році майже 43% звільнених з колоній засуджених не були працевлаштовані та не прибули до обраного ними постійного місця проживання, що привело до збільшення на 10% по зрівнянню з 1992 роком кількості вчинених цієї категорією осіб повторних злочинів [138, с. 21]. При цьому варто зазначити, що у 1993 році кількість засуджених, які тримались у виправно-трудових колоніях (ст. ст. 12-17 ВТК) по зрівнянню з 1992 роком збільшилась на 15,3 тис. осіб і складала станом на 01.12.1994 121 тис. 899 осіб [138, с. 1].

Більш того, 80% засуджених, що відбували покарання у виді позбавлення волі, мали правовий статус «рецидивістів», а ще у колоніях утримувались члени більше 270 діючих на волі злочинних угруповань (1020 яких тримались у цих УВП, а серед них 400 «спеціалізувались» на рекеті (вимагання чужого майна) [138, с. 3].

Саме зазначені категорії засуджених до позбавлення волі у 1993 році були або суб'єктами, або причетними до вчинення злочинів у сфері виконання покарань, а це – 784 таких суспільно небезпечних діянь, у тому числі 2 злочини, пов'язані з діями, що дезорганізують роботу УВП, 12 вбивств та 392 втечі з місць позбавлення волі [138, с. 3].

Здавалось би, з урахуванням зазначених та інших кримінологічно значущих показників злочинності у вказаній галузі суспільної діяльності, які мали місце у 1993 році, а також у попередні роки (1991-1992 р. р.) [132, с. 3-4], суб'єкти законодавчої ініціативи (глава 12 Конституції Української РСР) [87] зобов'язані були і при прийнятті Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» у 1993 році [203], при розробці та введенні в дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у 1994 році [156], визначити на нормативно-правовому рівні додаткові запобіжні заходи у формі закріплення відповідних право обмежень для даної категорії засуджених до позбавлення волі, які звільняються з колоній.

Проте, на жаль, цього не сталось, що й сприяло виникненню та розвитку в подальшому негативної тенденції, пов'язаної з відсутністю у змісті всіх прийнятих з 1993 року до теперішнього часу державних програм, що стосуються

посилення заходів, які стосуються здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Саме зазначена детермінанта, як встановлено в ході даного дослідження, й сприяє виникненню та розвитку інших причин і умов, які негативно впливають як на ефективність запобігання рецидивній злочинності, так і на результативність реалізації на практиці вказаного державного примусу.

Показовими у цьому сенсі можна назвати кількісно-якісні показники з означеної проблематики, які були зареєстровані на офіційному рівні в Україні у 1995 році. Так, у даному звітному періоді за формальними ознаками під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» підпадало 20 тис. 73 засуджених, які тримались у виправних колоніях [136, с. 23]. При цьому вказаний вид державного контролю і примусу був встановлений лише щодо 8 тис. 678 таких осіб або відносно 42,7% у загальній кількості даних об'єктів адміністративного нагляду [136, с. 23].

Про прибуття піднаглядних осіб від територіальних органів внутрішніх справ в УВП поступило тільки 4 тис. 502 письмових повідомлення, що у структурі цих відомостей склало 50% [136, с. 23], а ще відносно 3 тис. 998 колишніх засуджених, щодо яких судом був встановлений адміністративний нагляд (44,5%), такої інформації від ОВС не поступило [136, с. 23].

Кримінологічно значущими у цьому сенсі є й такий факт, а саме – 424 звільнених з УВП особи, відносно яких був застосований судом даний вид державного примусу (а, це 4,8% у загальній кількості об'єктів адміністративного нагляду) не прибули до обраного ними місця проживання та не стали на облік в територіальних ОВС [136, с. 23].

Виходячи з цього, можна констатувати, що вже з першого звітного року після вступу в законну силу Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», правоохоронні органи, які були задіяні до його реалізації, а також вищестоящі їх структури та контрольно-наглядові суб'єкти державної діяльності (зокрема, прокурори) формально відносились не тільки до здійснення вказаного державного примусу, але й, по суті,

ігнорували існуючі на той час відповідні державні програми, що стосувались у тому числі посилення боротьби з рецидивною злочинністю в Україні [189].

Таким чином сформувалась та набула подальшого розвитку ще одна негативна тенденція, яка знижувала рівень реалізації у кримінально-виконавчій діяльності відповідних засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Як показали результати, отримані у ході даного наукового пошуку, встановлені у цій роботі тенденції з питань, що стосувались змісту зазначеного державного примусу, знайшли своє відображення у кримінально-виконавчій діяльності і в 1997 році (одному з останніх років перебування системи органів і УВП у підпорядкуванні МВС України).

Зокрема, у зазначеному звітному періоді адміністративний нагляд за відповідними категоріями засуджених, які звільнялись з виправних колоній, суди встановили тільки відносно кожної третьої із осіб, що, за формальними ознаками, підпадали під дію закону з означених питань [135, с. 33]. При цьому в деяких областях кількість таких об'єктів адміністративного нагляду, які не прибули до обраного ними місця проживання складала від 40% (Житомирська область) до 91% (Львівська область) [135, с. 33], що стало наслідком вкрай низької взаємодії УВП та територіальних ОВС з означених питань, а також детермінувало виникнення та розвиток ще однієї негативної тенденції, пов'язаної із запобіганням і протидією рецидивній злочинності в Україні у сенсі існуючих на той час державних програм [197].

Аналогічна ситуація склалась й у 1998 році (останньому періоді перебування органів і УВП в системі МВС України) [216]. Так, у деяких областях в силу зазначених вище прорахунків адміністрації УВП суди відмовили у встановленні адміністративного нагляду щодо 50% засуджених, які за формальними ознаками підходили під дію даного державного примусу (Запорізькій, Житомирській, Полтавській, Рівненській та Чернівецькій), а в інших – віднесено 30% таких об'єктів державного контролю (Івано-Франківській,

Одеській, Сумській, Хмельницькій, Чернігівській та в Автономній Республіці Крим) [133, с. 24].

Більш того, як і в попередні проаналізовані у цій роботі роки, своєрідною «Ахіллесовою п'ятою» у змісті кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, низьким у зв'язку з цим залишався рівень взаємодії УВП з означених питань з територіальними ОВС. Зокрема, з направлених колонією матеріалів для здійснення зазначеними правоохоронними органами вказаного державного примусу на значну частину із них не надійшли повідомлення від останніх про прибуття об'єктів адміністративного нагляду до обраного ними місця проживання (на 112 із 510 у Луганській області (21% у структурі матеріалів, які відправили УВП у територіальні ОВС); Львівській – 128 з 564 (23%); Рівненській – 23 з 97 (24%); Запорізькій – 204 з 496 (41%) [133, с. 24]. При цьому відповідної правової реакції ні з боку вищестоящих органів системи ДДУПВП та МВС України, ні прокурорів, які здійснювали нагляд за додержанням законів у сфері виконання покарань (ст. 11 ВТК), не було, що вкотре підтвердило наявність конкретної прикладної проблеми, що стосувалась реалізації на практиці даного державного примусу та розширило дію тих детермінант, на підставі яких сформувався у попередні роки визначені у цій роботі негативні тенденції їх розвитку у змісті кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

У 1999 році [134] (I-му звітному періоді після остаточного виведення органів та УВП з підпорядкування МВС України, а також набуття ДДУПВП статусу «центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері виконання покарань України» [159]) показники з означеного предмета дослідження мали наступний вигляд:

а) в офіційних звітах ДДУПВП було констатовано про неналежний стан взаємодії органів і УВП з питань адміністративного нагляду з територіальними ОВС;

б) у таких самих звітних формах ДДУПВП звертало увагу керівників підрозділів УВП на їх низький або відсутній контроль за станом прибуття об'єктів даного державного примусу до обраного місця проживання;

в) як і у попередні роки, в окремих областях адміністративний нагляд встановлювався лише щодо 50% засуджених, які за формальними ознаками підпадали під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (зокрема, такі прорахунки мали місце у колоніях Вінницької, Дніпропетровської, Запорізької, Волинської, Одеської, Рівненської, Харківської та Хмельницької областей, тобто, фактично, у 30% обласних управлінь (відділів) України);

г) в Автономній Республіці Крим та Чернівецькій області вказаний вид державного примусу застосовувався адміністрацією УВП тільки щодо кожного засудженого, який був потенційним об'єктом адміністративного нагляду, а в Івано-Франківській області – відносно кожної четвертої такої особи [134, с. 20];

г) на низькому рівні й надалі, у зрівнянні з попередніми роками (1995-1998), знаходилась взаємодія між УВП і територіальними ОВС щодо взаємного обміну інформацією відносно об'єктів адміністративного нагляду, які звільнились з колоній. Зокрема, із 891 засудженого, до яких судом був встановлений цей вид державного примусу, повідомлення про їх прибуття на обране місце проживання з територіальних ОВС Запорізької області, поступило лише відносно 374 таких осіб (42% у структурі всіх повідомлень, які відповідні УВП направляли до цих правоохоронних органів у цілому по Україні) [134, с. 20-21].

Аналогічна безконтрольність з означених питань мала місце й в інших областях (так, в УВП Івано-Франківської області з територіальних ОВС не надійшло 35% від загальної кількості вказаних вище повідомлень; у Львівській – 23%; Сумській – 22%; Луганській і Хмельницькій – по 20%) [134, с. 20].

Отже, слід визнати, що вже з перших років самостійного функціонування ДДУПВП у системі центральних органів державної виконавчої влади України Департамент тільки констатував наявність вищевказаних та інших проблем, пов'язаних з кримінально-виконавчим забезпеченням адміністративного нагляду

за особами, звільненими з місць позбавлення волі, сформувавши таким чином одну з тенденцій та детермінант, яка не тільки знижувала ефективність процесу виконання – відбування покарань, але й у цілому діяльність щодо запобігання рецидивній (новій) злочинності (ч. ч. 1, 5, 34 КК; ч. 1 ст. 1 КВК) в нашій державі.

Такий висновок, зокрема, підтверджується й отриманими у ході даного наукового пошуку результатами з означеного питання дослідження, що були зареєстровані на протязі 2000-2010 р. р., тобто на протязі самостійного (незалежно від інших) функціонування органів і УВП у системі правоохоронних органів України [202] та в умовах дії Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (2005 р.), у ст. 1 якого було закріплено пріоритетне завдання ДКВС України щодо формування та реалізації державної політики у сфері виконання покарань [179], об'єктом якої у тому числі був визначений порядок кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Зокрема, у 2010 році (останньому періоді перебування ДДУПВП у статусі центрального органу виконавчої політики, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань (ч. 1 ст. 11 КВК) [202], кримінально-виконавча характеристика з означеного питання виглядала наступним чином:

1. Протягом вказаного звітного періоду за формальними ознаками під дію адміністративного нагляду підпадало 13 тис. 092 засуджених, які мали звільнитись з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 КВК) (у 2009 році – 1316 таких осіб), у тому числі:

а) 5 тис. 407 засуджених (2009 р. – 5299 осіб), щодо яких мова ведеться у п. «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»;

б) 7 тис. 685 осіб (2009 р. – 7862) (п. «г» зазначеного Закону) [180, с. 29].

2. УВП підготували та направили до суду для прийняття рішення про встановлення відповідно до ст. 158 КВК відносно засуджених, які звільнились з колоній, адміністративного нагляду щодо 10 тис. 571 особи або майже 80% вказаних об'єктів державного примусу (на рівні 2009 року), у тому числі це

стосувалось 5407 (у 2009 р. – 5299) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини та щодо осіб, засуджених більше двох і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, поведінка яких під час виконання даного покарання, свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення, і залишались суспільно небезпечними для суспільства, що склало лише 41,3% від загальної кількості осіб, які формально підпадала під ознаки пункту «б» ч. 1 ст. 3 вказаного Закону про адміністративний нагляд. При цьому в деяких областях України зазначений показник був ще більшим (так, в УВП Харківської області він склав 52,8% (849 з 1008 подань, що розглянули суди), а в Запорізькій – 48,2%) [180, с. 29].

3. У 2010 році судами задоволені подання УВП (власне, встановлений адміністративний нагляд) щодо 10 тис. 554 засуджених, які звільнялись з колоній (99,8% у структурі всіх клопотань адміністрації вказаних установ), а ще у 17 випадках (0,2%) суди відмовили застосовувати до вказаних категорій осіб даний вид державного примусу [180, с. 29]. При цьому найбільше таких випадків припадало на УВП, які дислокувались у Черкаській області (7 випадків); Херсонській – 6; Вінницькій – 2; Івано-Франківській та Сумській – по одному випадку [180, с. 29-30].

4. У звітному періоді й надалі мала місце сформована ще у попередні роки (1995-1999) негативна тенденція, що була детермінована неналежним рівнем взаємодії УВП і територіальних ОВС з питань, які стосувались обміну інформацією відносно об'єктів адміністративного нагляду. Так, у 2010 році, як свідчать матеріали даного наукового пошуку, із 10 тис. 554 особи, які звільнились з колоній та відносно яких судом був встановлений даний вид державного примусу, 132 колишні засуджені (у 2009 р. – 146 осіб) не прибули до обраного ними місця постійного проживання (1,2% у загальній структурі об'єктів адміністративного нагляду). При цьому найбільш проблемними з цього питання були УВП Запорізької області – 34 випадки порушення Правил адміністративного нагляду; м. Київ та Київської області – 15; Полтавської – 14 та Дніпропетровської областей – 12 зазначених порушень [180, с. 30].

У 2011 році (періоду часткового підпорядкування системи ДПтС Міністерству юстиції України [202]) ситуація суттєво не змінилась, а саме:

а) із 13 тис. 383 засуджених, які формально підпадали під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (за п. «б» ч. 1 ст. 3 – 5384 особи та за п. «г» ч. 1 ст. 3 даного законодавчого акту – 7 тис. 999 осіб), суди застосували вказаний державний примус відносно 99,9% (10 тис. 398 осіб) потенційних об'єктів адміністративного примусу. При цьому суди не задовольнили 25 подань адміністрації УВН з означених питань (0,1% у загальній кількості таких матеріалів);

б) із 5 тис. 384 засуджених, які підпадали під дію вказаного вище Закону за ознаками п «б» ч. 1 ст. 3, тільки щодо 45,5% із них були підготовлені та спрямовані у суд відповідні клопотання щодо встановлення відповідно них адміністративного нагляду, а в окремих областях України цей показник був ще нижчим (у Запорізькій – 30%; Луганській – 32%; Одеській – 33%; Харківській – 42%) [181, с. 20];

в) у вказаному році до обраного місця проживання не прибули 156 осіб, щодо яких судами був застосований вказаний вид державного примусу (1,5% у структурі всіх об'єктів адміністративного нагляду) [181, с. 21].

Таким чином, виходячи з проведеного аналізу, можна зробити висновок про те, що і в перші роки часткового перебування органів і УВП у підпорядкуванні Міністерства юстиції України, відношення суб'єктів (адміністрації колоній та керівництва територіальних органів міліції) та учасників (прокурорів, громадськості, суддів, ін.) реалізації Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» державна політика відносно зазначеного виду суспільної діяльності не зазнала якісних видозмін, відтворюючи у своєму змісті ті підходи і негативні тенденції, зокрема з питань кримінально-виконавчого забезпечення даного державного примусу, що сформувались і набули свого розвитку у часи підпорядкування кримінально-виконавчої системи як МВС України (1991-1998 р. р.), так і період самостійного її функціонування у сфері запобігання і протидії злочинності (1999-2010 р. р.). При

цьому слід зазначити, що це стосувалось не лише тих проблем, які стали наслідком неналежного виконання своїх функціональних обов'язків суб'єктами реалізації адміністративного нагляду, що стали предметом даного дослідження, але й тих правових колізій, прогалин і недоліків, які стали результатом інертності, безконтрольності та ігнорування тих правових реалій, що були детерміновані активізацією в Україні злочинних формувань, особливо так званих «зłodіїв у законі» та інших осіб, які здійснювали злочинний вплив (ст. 255 КК), особливо насильницького характеру [66].

Як показали результати даного дослідження, аналогічні підходи та прорахунки у зазначеній галузі суспільної діяльності мали місце й у 2012-2013 р. р. – у той період, коли органи та УВП повністю перейшли у підпорядкування Міністерства юстиції України, а останнє стало у зв'язку з цим центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації (ч. 1 ст. 11 КВК) [165].

Зокрема, як свідчать організаційні дані ДПтС України, у 2012-2013 р. р. адміністративний нагляд за засудженими, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 КВК), судами був встановлений щодо 11 тис. 227 таких осіб або відносно 99,7% від направлених адміністрацією УВП індивідуальних покарань з означених питань (у 2012 р. – 10 тис. 897 осіб) [182, с. 20].

У контексті змісту предмета даного дослідження, а також з'ясування сутності та впливу детермінаційного комплексу причин і умов, на формування і розвиток негативних тенденцій діяльності, пов'язаної з кримінально-виконавчим забезпеченням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, теоретико-прикладне значення мають й інші отримані в ході цього наукового пошуку відомості, а саме:

1. За формальними ознаками в 2013 році під дію вказаного державного примусу підпадало 14 тис. 119 засуджених, які відбували покарання у колоніях (у 2012 р. – 14 тис. 061 особа), у тому числі:

а) 6 тис. 641 засуджених (у 2012 р. – 6 тис. 324), який зазначений у п. «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»;

б) 7 тис. 478 осіб (у 2012 р. – 7 тис. 737 засуджених), мова про які ведеться у п. «г» ч. 1 ст. 3 вказаного законодавчого акту [182, с. 20].

2. До суду у 2013 році було направлено 11 тис. 259 подань про встановлення даного виду державного примусу відносно вказаних вище категорій засуджених (у 2012 р. – 10 тис. 935 осіб), що склало 79% від потенційних об'єктів адміністративного нагляду, які відбували покарання у виді позбавлення волі (14 тис. 119 засуджених).

3. Суди, як і в попередні роки, відмовили у задоволенні подань адміністрації УВП з означених питань у 28 випадках (0,2 % у загальній кількості таких матеріалів (у 2012 р. – 38 випадків) [182, с. 20].

4. Через низький рівень контролю та взаємодії УВП з територіальними ОВС у 2013 році не прибули до обраного місця постійного проживання 118 осіб (у 2012 р. – 182) або 1% від загальної кількості визначених на судовому рівні об'єктів адміністративного нагляду [182, с. 21].

5. З цих самих причин у 2013 році до УВП з відповідних органів міліції не надійшло 73 повідомлення про здійснення даного виду державного примусу за особами, звільненими з місць позбавлення волі (у 2012 р. – 86), або майже 0,7% від загальної кількості засуджених, відносно яких судом був встановлений адміністративний нагляд [182, с. 21].

У подальші роки, у зв'язку з переходом організаційно-управлінських функцій до державного органу, який не відносився не тільки до силових структур (МВС, ДДУПВП, ДПтС України) [231], але й до суб'єктів правоохоронної діяльності [178], (а, це – Міністерство юстиції України [194]), ситуація з означеної проблематики, здавалось би, мала змінитись на краще. Проте, як встановлено у ході даного дослідження, на жаль, цього не сталося, про що свідчать відповідні офіційні показники, які мають пряме відношення до характеристики змісту

адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [183].

Зокрема, у 2015 році підпадало під дію базового Закону з означених питань 5 тис. 885 засуджених, які звільнялись з УВП закритого типу (у 2014 р. – 12 тис. 689 осіб), у тому числі:

а) 2 тис. 940 (у 2014 р. – 5091) осіб, зазначених у п «б» ч. 1 ст. 3 цього законодавчого акту [156];

б) 2 тис. 945 осіб (у 2014 р. – 7 тис. 598), формальні ознаки щодо яких визначені у п «г» ч. 1 ст. 3 даного Закону.

При цьому адміністрацією УВП у суди було направлено 4 тис. 819 (у 2014 р. – 10 тис. 481) подань відносно вказаних вище засуджених про встановлення адміністративного нагляду, що склало лише 81,9% від формально визначених об'єктів даного державного примусу [183, с. 20].

Більш того, у деяких областях цей показник був значно нижчим, ніж середній по Україні, а саме: у Запорізькій – 43,2%; Одеській – 60,2%; Херсонській – 33,8%; Житомирській – 41%; Дніпропетровській – 2,9% та у Вінницькій – 2,3% від загальної кількості всіх засуджених, які підпадали під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [183, с. 20].

Як в попередні роки, суди винесли позитивне рішення щодо 98,9% направлених УВП подань, а у 40 випадках (2014 р. – 67) було відмовлено в застосуванні до засуджених даного державного примусу [183, с. 21].

Не змінився у якісному вимірі й стан взаємодії УВП з територіальними ОВС з питань реалізації вимог Закону відносно об'єктів адміністративного нагляду. Так, у 2015 році до обраного місця проживання не прибули 70 засуджених, які звільнилися з колоній та відносились до об'єктів вказаного державного примусу (2014 р. – 116) [183, 21].

Отже, зміна організаційно-управлінських засад функціонування органів і УВП, а також визначення на законодавчому рівні нового центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і

пробації України [165], не привело до усунення, блокування, нейтралізації тощо детермінаційного комплексу причин і умов [58, с. 191-192], який негативно впливає на ефективність застосування не тільки адміністративного нагляду, але й у цілому на рівень рецидивної злочинності в нашій державі.

Такі ж висновки можна зробити за результатами аналізу кримінально-виконавчих і кримінологічно значущих показників реалізації на практиці Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» й у період проведення у сфері виконання покарань і пробації відповідних реформ, спрямованих видозмінити зміст і сутність державної політики у цій галузі суспільної діяльності – з адміністративно-виконавчої [70] на пенітенціарну (2016- 2022 р. р.) [88]. Показовим у цьому сенсі можна назвати 2016 рік, у якому основні результати кримінально-виконавчого запобігання даного виду державного контролю і примусу, а саме:

1. У звітному періоді до формальних об'єктів адміністративного нагляду відносились 6 тис. 266 засуджених, у тому числі:

а) 3 тис. 382 особи – за п «б» ч. 1 ст. 3 Закону про адміністративний нагляд [156];

б) 2 тис. 884 особи – за п. «г» ч. 1 ст. 3 даного державного примусу.

2. За вказаний рік адміністрацією УВП до суду було направлено лише 81% подань про застосування до осіб, які звільнялись з колоній, зазначеного державного примусу (5 тис. 091 з 6 тис. 266, які за формальними ознаками мали бути спрямовані у суд [212, с. 24].

3. Суди задовольнили подання адміністрації УВП з цих питань у 96% випадків, а у 144 – відмовили встановлювати адміністративний нагляд за засудженими, які звільнялись з кримінально-виконавчих установ закритого типу [212, с. 24].

При цьому варто зазначити, що на результативність, відповідальність і професійних підхід щодо належного кримінально-виконавчого забезпечення вказаного виду державного контролю і примусу не змінила й організаційно-управлінська реформа, яка відбулась у 2016 році у сфері виконання покарань та

була пов'язана з ліквідацією територіальних органів управління ДПтС та створення при Міністерстві юстиції України міжрегіональних управлінь виконання покарань [198].

4. У 2015 році до обраного місця проживання не прибуло 107 осіб, щодо яких суд встановив адміністративний нагляд після звільнення з місць позбавлення волі (2% від загальної кількості таких об'єктів державного контролю і примусу) [212, с. 25].

Як встановлено в ході даного дослідження, кардинально не змінилась ситуація з означеної проблематики в подальші роки та у сьогоденні (2017-2024 р. р.).

Додатковим аргументом з цього приводу виступають офіційні статистичні дані про стан рецидивної злочинності в Україні у зазначений період. Так, розпочинаючи з 2012 року (часу прийняття в Україні нового КПК [95], рівень даного виду злочинності щорічно сягає від 29,3% у 2013 році [49] до 24,9% у 2022 році [50] та у 2023 році склав 22,9% у структурі всіх зареєстрованих у нашій державі кримінальних правопорушень [51].

Якщо порівняти ці показники з попередніми періодами перебування органів і УВП у підпорядкуванні МВС України (1991-1998 р. р.) та самостійного функціонування їх у системі органів державної виконавчої влади (1999-2010 р. р.), то можна констатувати, що саме неналежне виконання адміністрацією кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 КВК) своїх обов'язків та низький рівень кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з місць позбавлення волі, виступають тією ключовою детермінантою, що сприяє вчиненню колишніми засудженими, судимість з яких не зняти і не погашена в установленому порядку (ст. ст. 89-91 КК), кримінальних правопорушень рецидивного характеру (ст. 34 зазначеного Кодексу).

Зокрема, у 1991-1998 р. р. у структурі злочинності рецидив кримінальних правопорушень складав 20,6% [107, с. 64], а в 1999-2009 р. р. – 24,6% [107, с. 65].

Натомість, у 2009-2011 р. р. питома вага осіб, які раніше вчиняли злочини, у загальній структурі кримінальних правопорушень зростає до 45,5% [106, с. 77].

Таким чином, слід визнати, що зв'язок між прорахунками у діяльності, пов'язаній з реалізацією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та запобіганням вчиненню рецидивних кримінальних правопорушень є очевидним, а тому ще раз підтверджує актуальність обраної теми дослідження, а також її теоретичне та практичне значення.

Підводячи підсумки з означеного питання наукового пошуку, можна зробити висновок про те, що порушення процедури кримінально-виконавчого забезпечення даного виду державного контролю і примусу детермінує не тільки зниження ефективності процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, але й спричинює та обумовлює ріст рецидивної злочинності в Україні, що, у свою чергу, зобов'язує державу, зокрема її правоохоронні органи, здійснювати у сьогоднішні (з урахуванням існуючих потенційних і реальних загроз національній безпеці в умовах воєнного стану [158]) комплексні та невідкладні заходи, які спрямовані на усунення, блокування, нейтралізації тощо детермінант, що сприяють рецидивній злочинності з боку осіб, які звільняються з місць позбавлення волі [13].

Застосування у цьому підрозділі дисертації, у першу чергу, статистичного методу пізнання соціально-правових явищ і процесів, що пов'язані зі зміною кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а також інших дотичних до нього методів наукового дослідження (аналізу, синтезу, індукції, т. ін.) [137], дало можливість визначити наступні детермінанти, що сприяють розвитку негативних тенденцій у даній галузі суспільної діяльності, а саме – це:

- 1). З часу прийняття Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у 1994 році і до сьогоднішнього (2024 р.) адміністрація УВП направляє відповідні клопотання до суду з цього приводу тільки у межах 45-90% засуджених, які за формальними ознаками підпадали під дію даного державного контролю і примусу, що не тільки нівелює (знецінює) юридичну силу зазначеного законодавчого акту, але й знижує ефективність виправно-ресоціалізаційного впливу на засуджених та рівень запобігання

вчинення з їх боку нових кримінальних правопорушень як у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, так і після звільнення з колоній за час невідбутої частини покарання або у період незнятої та непогашеної судимості (ст. ст. 89-91 КК).

2). Через недбале ставлення відповідальних осіб з числа персоналу ДКВС України та безконтрольність з цього питання зі сторони відповідних суб'єктів кримінально-виконавчої діяльності (ст. 23 КВК), а також у силу неналежного здійснення у зв'язку з цим прокурорського нагляду (ст. 22 вказаного Кодексу) щорічно суди відмовляють у встановленні адміністративного нагляду за засудженими, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 Кодексу), у 1%-2% від загальної кількості подань, які направляла адміністрація цих УВП у суд, що свідчить про низький рівень правосвідомості (у сенсі розуміння змісту, сутності та ролі даного державного примусу правовому механізмі запобігання рецидиву злочинів (ст. 34 КК), а також незадовільний стан правової культури діяльності цих суб'єктів у процесі підготовки матеріалів на потенційних об'єктів адміністративного нагляду, що визначені у чинному законодавстві України.

3) В силу неналежної взаємодії УВП і територіальних ОВС з питань взаємного обміну відповідною інформацією, а також відсутності належного контролю з означеної проблематики з боку вищестоящих суб'єктів управлінської діяльності (ст. 23 КВК) та прокурорів, які здійснюють прокурорський нагляд за додержанням законів у сфері виконання покарань і пробації України (ст. 22 зазначеного Кодексу), щорічно до обраного місця проживання не прибуває до 2% колишніх засуджених, відносно яких судом встановлено адміністративний нагляд, що, у свою чергу, підвищує кратно (у рази) ризики вчинення останніми нових (у сенсі положень ч. 1 ст. 1 КВК) кримінальних правопорушень.

Як видається, для усунення існуючих у цього приводу правових прогалин та удосконалення у зв'язку з цим правового механізму, що стосується кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами,

звільненими з місць позбавлення волі, логічно було б ст. 23 КВК України доповнити частиною 2 наступного змісту:

«У випадках, передбачених законом, відомчий контроль здійснюється й з питань, що стосуються кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

З цих самих міркувань, а також з метою підвищення ефективності діяльності, пов'язаної із запобіганням рецидивним кримінальним правопорушенням з боку звільнених з УВП засуджених, варто частину 1 статті 22 КВК у кінці речення доповнити словосполученням «включаючи й з питань здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Аналогічним положенням слід доповнити й ч. 1 ст. 26 Закону України «Про прокуратуру», виклавши його у новому пункті 7 з таким змістом:

«У випадках, передбачених законом, прокурорський нагляд здійснюється за діяльністю, пов'язаною з реалізацією Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»».

4). Хронічні та системні прорахунки суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері виконання покарань і пробації України з питань кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, які, у свою чергу, детерміновані неналежною увагою і зусиллями держави щодо запобігання та протидії рецидивній злочинності, питома вага якої у структурі всіх вчинених кримінальних правопорушень щорічно зростає і набуває загрозливих проявів і посягань не тільки на об'єкти зазначеної галузі суспільних відносин, але й на об'єкти національної безпеки, перетворюючи в умовах воєнного стану потенційні джерела на реальні загрози для України (зокрема, якщо у 1991 році рецидив злочинів складав майже 18% у загальній структурі зареєстрованих кримінальних правопорушень, то у «воєнний» період (2022-2024 р. р.) – майже 23%).

Висновки до розділу 2

1. З'ясовано сутність і зміст, а також сформульовано авторське поняття *«соціально-правова природа адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі»*, під яким запропоновано розуміти *таку об'єктивну правову реальність, що стосується певної категорії засуджених, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу, та обумовлена їх підвищеною суспільною небезпекою, що відображена на законодавчому та інших рівнях нормативно-правової діяльності в державі, і пов'язана з правовими наслідками притягнення їх до кримінальної відповідальності та судимості, а також обумовлена необхідністю запобігання вчиненню у суспільстві рецидивних кримінальних правопорушень.*

Доведено також теоретичну цінність сформульованого поняття, яке полягає у тому, що таким чином розширені межі знань щодо сутності, соціального призначення та значення зазначеного виду державного примусу у системі заходів кримінологічного характеру, які спрямовані на запобігання рецидиву (ст. 34 КК) в Україні, а також на забезпечення безпечних умов функціонування і життєдіяльності особи, суспільства і держави, зокрема, й в умовах воєнного стану.

Визначено у зв'язку з цим й практичне значення виведеного поняття, яке виражається у тому, що, по-перше, у ході аналізу змісту його системоутворюючих ознак встановлені суттєві правові прогалини та колізії, що впливають на організацію та ефективність реалізації у цілому у правозастосовній діяльності положень адміністративного нагляду, а, по-друге, у ньому сформульовані пріоритетні аспекти, які стосуються удосконалення даного інституту права у контексті діючих на сьогодні державних програм у сфері виконання покарань та пробації, а також у сфері запобігання і протидії злочинності в Україні.

2. З'ясовано зміст і сутність, а також сформульовано авторський варіант поняття *«принципи реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі»*, під яким запропоновано розуміти *такий вид кримінально-виконавчої діяльності, який*

здійснюється на підставі закону та з урахуванням закріплених у ньому керівних основ і вимог, що витікають з їх змісту, та спрямований на досягнення мети і завдань, як кримінально-виконавчого законодавства, так і даного державного примусу.

Визначено теоретичне і практичне значення даного поняття. Зокрема, доведена його теоретична цінність, яка полягає у тому, що таким чином розширені межі наукових знань відносно потенційних можливостей принципів права у забезпеченні ефективності функціонування тих чи інших правових відносин, а також у визначенні керівних засад діяльності відповідних суб'єктів їх реалізації (персоналу ДКВС України та працівників органів Національної поліції, залучених до здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі).

Обґрунтовано також практичне значення виведеного поняття, яке виражається у тому, що у його змісті та спрямованості системоутворюючих ознак сформульовані основні напрями удосконалення правового механізму з питань забезпечення вказаного виду державного примусу за закріпленими в законі об'єктами адміністративного нагляду, а також обґрунтовані відповідні шляхи і засоби якісної видозміни кримінально-виконавчої діяльності УВП з означеної проблематики.

3. Визначено сучасний стан і тенденції реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та встановлено у зв'язку з цим детермінанти, що сприяють розвитку негативних тенденцій у даній галузі суспільної діяльності, до яких віднесені наступні із них:

1). З часу прийняття Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у 1994 році і до сьогодні (2024 р.) адміністрація УВП направляє відповідні клопотання до суду з цього приводу тільки у межах 45-90% засуджених, які за формальними ознаками підпадали під дію даного державного контролю і примусу, що не тільки нівелює (обезцінює) юридичну силу зазначеного законодавчого акту, але й знижує ефективність

виправно-ресоціалізаційного впливу на засуджених та рівень запобігання вчинення з їх боку нових кримінальних правопорушень як у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, так і після звільнення з колоній за час невідбутої частини покарання або у період незнятої та непогашеної судимості (ст. ст. 89-91 КК).

2). Через недбале ставлення відповідальних осіб з числа персоналу ДКВС України та безконтрольність з цього питання зі сторони відповідних суб'єктів кримінально-виконавчої діяльності (ст. 23 КВК), а також у силу неналежного здійснення у зв'язку з цим прокурорського нагляду (ст. 22 вказаного Кодексу) щорічно суди відмовляють у встановленні адміністративного нагляду за засудженими, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 Кодексу), у 1%-2% від загальної кількості подань, які направляла адміністрація цих УВП у суд, що свідчить про низький рівень правосвідомості (у сенсі розуміння змісту, сутності та ролі даного державного примусу правовому механізмі запобігання рецидиву злочинів (ст. 34 КК), а також незадовільний стан правової культури діяльності цих суб'єктів у процесі підготовки матеріалів на потенційних об'єктів адміністративного нагляду, що визначені у чинному законодавстві України.

3) У силу неналежної взаємодії УВП і територіальних ОВС з питань взаємного обміну відповідною інформацією, а також відсутності належного контролю з означеної проблематики з боку вищестоящих суб'єктів управлінської діяльності (ст. 23 КВК) та прокурорів, які здійснюють прокурорський нагляд за додержанням законів у сфері виконання покарань і пробації України (ст. 22 зазначеного Кодексу), щорічно до обраного місця проживання не прибуває до 2% колишніх засуджених, відносно яких судом встановлено адміністративний нагляд, що, у свою чергу, підвищує кратно (у рази) ризики вчинення останніми нових (у сенсі положень ч. 1 ст. 1 КВК) кримінальних правопорушень.

4). Хронічні та системні прорахунки суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері виконання покарань і пробації України з питань кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами,

звільненими з місць позбавлення волі, які, у свою чергу, детерміновані неналежною увагою і зусиллями держави щодо запобігання та протидії рецидивній злочинності, питома вага якої у структурі всіх вчинених кримінальних правопорушень щорічно зростає і набуває загрозливих проявів і посягань не тільки на об'єкти зазначеної галузі суспільних відносин, але й на об'єкти національної безпеки, перетворюючи в умовах воєнного стану потенційні джерела на реальні загрози для України (зокрема, якщо у 1991 році рецидив злочинів складав майже 18% у загальній структурі зареєстрованих кримінальних правопорушень, то у «воєнний» період (2022-2024 р. р.) – майже 23%).

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

3.1. Зміст сучасної політики у сфері запобігання та протидії злочинності в Україні та її вплив на формування кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі

Як показали результати вивчення наукової літератури, у доктринальних джерелах досі немає єдиного підходу, що стосується змісту та сутності державної політики у сфері протидії злочинності в Україні. Як правило, досі її ототожнюють зі змістом кримінологічної політики [21, с. 9-38] або переконують, що остання є одним із системних елементів першої [41, с. 6-19].

Натомість, є учені, які вважають, що, виходячи зі змісту міжнародно-правових актів, цей вид внутрішньої політики України логічно назвати державною політикою у боротьбі зі злочинністю, особливо в контексті застосування відповідних норм КК, не обмежуючись при цьому критеріями якості та ефективності його дії на практиці [17, с. 311-312].

У цьому сенсі висновок таких науковців з цього приводу ґрунтується на тому, що заходи боротьби зі злочинністю мають ґрунтуватись на широкому та комплексному поєднанні організаційно-правових, адміністративно-управлінських, соціально-економічних, спеціально-законодавчих, методолого-правових і кримінологічних зусиль держави та відповідних суб'єктів формування і реалізації даного виду політики у будь-якій країні [17, с. 312].

Як видається, найбільш обґрунтовану з цього приводу позицію зайняв А. П. Закалюк, який небезпідставно вважає, що якщо буквально тлумачити зміст слова «запобігання» та виходити у зв'язку з цим із положень матеріального права

(наприклад, ст. ст. 1, 50 КК України), то зазначений вид державної політики має носити назву «політика у сфері запобігання злочинності» [58, с. 322].

Поряд з цим, варто зазначити, що у сьогоденні все частіше на всіх рівнях, у першу чергу на законодавчому [210], вживається або термін «протидія» або словосполучення «запобігання та протидія злочинності» [214].

Виходячи з цього, у даній дисертації питання оцінки і впливу державної політики на формування та розвиток кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, розглядаються з урахуванням тих особливостей, що характерні для суб'єктів різноманітних форм діяльності на всіх рівнях її реалізації (законодавчому, організаційно-управлінському, правозастосовному, науковому, т. ін.) та проблем, які у зв'язку з цим створюються на практиці.

Зокрема, у зазначеній науковій розробці доведено висновок про те, що подальше орієнтування усіх суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, включаючи й рецидивним їх проявам (ст. 34 КК), на протидію цим суспільно небезпечним діянням, а не на їх недопущення (профілактику, попередження, тощо), призводить до того, що не руйнується детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють злочинності, та не здійснюються відповідне ефективне реагування правоохоронних органів, спрямоване на випередження (запобігання) вчиненню кримінальних правопорушень з боку винних осіб (у сенсі предмета цього дослідження – на запобігання вчиненню злочинів з участю осіб, щодо яких встановлено судом адміністративний нагляд після звільнення з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 1 КВК та ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»)).

Отже, слід визнати, що в наявності складна теоретико-прикладна проблема, яка обумовлює необхідність її вирішення в якості окремого завдання даної дисертації.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають отримані в ході даного наукового пошуку результати анонімного опитування певних категорій

респондентів, які дали наступні відповіді на визначене в анкеті питання «Чи ефективною у сьогоднішній є державна політика у сфері виконання покарань і пробації України з питань адміністративного нагляду?», а саме:

а) опитаний з цього приводу персонал ДКВС України вважає:

- «так» – 230 з 876 респондентів або 27% у їх загальній структурі;
- «ні» – 269 осіб (30%);
- «частково» – 377 осіб (43%) (додаток Б, В);

б) натомість, респонденти з числа працівників Національної поліції наступним чином висловили своє відношення до означеної проблематики:

- «так» – зазначили в анкеті 153 особи з 876, які взяли участь в даному анонімному дослідженні (16% у загальній кількості респондентів);
- «ні» – 367 осіб (42%);
- «частково» – 356 осіб (42%) (додатки Е, Є);

в) у свою чергу, студенти та курсанти з приводу вказаного питання повідомили наступне:

- «так» – переконані 211 з 876 цих респондентів (25% у їх загальній структурі);
- «ні» – з 266 осіб (29%);
- «частково» – 399 осіб (46%) (додатки Г, Д).

Як встановлено в ході даного дослідження, кримінологічно значущими є й інші результати анонімного опитування, що стосувались змісту предмета цієї дисертації.

Зокрема, на питання «Чи достатнім є на сьогодні перелік визначених у законі осіб, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд?» опитані респонденти з числа персоналу органів та УВП відповіли наступним чином:

- 1) «так» – 229 з 876 респондентів або 27% у загальній їх структурі;
- 2) «ні» – 303 особи (34%);
- 3) «частково» – 344 особи (39%) (додатки Б, В).

У свою чергу, відповіді працівників Національної поліції з означеної проблематики мали наступний вигляд:

- «так» – 105 з 876 опитаних осіб (12% у загальній їх кількості);
- «ні» – 516 осіб (59%);
- «частково» – 255 осіб (29%) (додатки Е, Є).

Натомість студенти (курсанти) у зв'язку з цим мають такі судження:

- а) «так» – 90 з 876 респондентів (10% у їх загальній структурі);
- б) «ні» – 399 осіб (45%);
- в) «частково» – 387 осіб (45%) (додатки Г, Д).

У такому ж контексті сформульовані особистісні позиції зазначених категорій респондентів у виді відповідей на питання, що визначено для опитування у спеціальній анкеті, а саме – щодо «Чи варто на сьогодні розширювати перелік осіб, відносно яких може бути встановлений адміністративний нагляд?».

Опитані з цього приводу особи з числа персоналу ДКВС України відповіли на вказане питання наступним чином: «так» – 116 з 876 цих респондентів (15% у загальній їх кількості); «ні» – з 401 особа (45%); «частково» – 359 осіб (40%) (додатки Б, В).

У свою чергу відповіді на це питання опитаних працівників Національної поліції мали такий вигляд: «так» – 388 з 876 вказаних респондентів або 45% у їх загальній структурі; «ні» – 91 особа (10%); «частково» – 397 осіб (45%) (додатки Е, Є).

Натомість, респонденти з числа студентів і курсантів юридичного профілю на означене в анкеті анонімного опитування питання дали наступні відповіді: «так» – 166 з 876 осіб, які взяли участь у даному дослідженні (18% у загальній кількості респондентів); «ні» – 133 особи (17%); «частково» – 577 осіб (65%) (додатки Г, Д).

Для того щоб підтвердити чи спростувати отримані у результаті даного наукового пошуку зазначені емпіричні матеріали у цій дисертації, окремим його предметом стали сучасні державні програми України з питань, що стосуються як кримінально-виконавчої, так і запобіжної діяльності. При цьому висновки з цього приводу ґрунтуються на аналізі офіційних статистичних даних [204], які у тій чи

іншій мірі стосувались та були наслідком реалізації у сфері виконання покарань і пробації України вказаних вище видів внутрішньої державної правової політики.

Зокрема, станом на 01.07.2023 в УВП і СІЗО трималось 43 тис. 640 засуджених і ув'язнених під варту, у тому числі:

1) в колоніях тільки середнього рівня безпеки (ст. 18 КВК) – 11 тис. 100 неодноразово засуджених осіб, включаючи рецидивістів;

2) в колоніях максимального рівня безпеки (у звичайних жилих приміщеннях) (ст. 18 даного Кодексу) – ще 1 тис. 546 осіб, які були переведені у зазначену УВП з інших установ як злісні порушники встановленого режиму відбування покарань (ч. 3 ст. 101 КВК);

3) у колоніях максимального рівня безпеки (ст. 18 КВК) тримались також 1 тис. 545 засуджених до довічного позбавлення волі;

4) у колоніях максимального рівня безпеки (ст. 18 КВК) у приміщеннях камерного типу тримались ще 353 особи, які відбували покарання за вчинення особливо тяжких кримінальних правопорушень (ст. 12 КК);

5) серед засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк, до найбільш суспільно небезпечних та таких, що потребували посиленого нагляду і охорони, виокремлювали наступні групи осіб, які потенційно, у тому числі підпадали й під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а саме – це:

- 4 тис. 095 засуджених на строк понад 10 років;

- 5 тис. 217 осіб – за умисне вбивство;

- 2 тис. 477 осіб – за нанесення умисного тяжкого ушкодження;

- 5 тис. 272 особи – за розбій та грабіж;

- 9 тис. 116 осіб – за крадіжку;

- 518 осіб – за зґвалтування;

- 62 особи – за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки [56].

Крім цього, до оцінюючих зміст та ефективність реалізації на практиці державних програм запобігання і протидії злочинності, а також тих, які мали пряме відношення до сфери виконання покарань і пробації України, можна віднести й кримінологічно значущі показники вчинення кримінальних правопорушень, які мали місце у 2012-2023 р. р., а саме:

1. Якщо у 2012 році в ЄРДР було зареєстровано 19 тис. 719 злочинів проти життя і здоров'я, то вже у 2013 році – 71 тис. 749 таких кримінальних правопорушень (ріст у 3,6 рази) (12,7% у загальній структурі злочинності) [48].

У той самий час, кількість злочинних посягань на об'єкти національної безпеки у 2012-2013 р. р. була мізерною (відповідно – 4 та 8 випадки) [49].

2. На протязі 2012 -2013 р. р. питома вага кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи у загальній структурі злочинності склала 0,2% (відповідно – 1 тис. 282 та 1 тис. 126 (зменшення на 12,2%) кримінальних правопорушень за вказаний період) [49].

3. За 2002-2013 р. р. на 2,1% збільшилась кількість кримінальних правопорушень проти власності (відповідно – 327 тис. 809 та 334 тис. 821 випадки), а питома їх вага у загальній структурі злочинності склала 59,4% [49].

4. У 2013 році, хоча й зменшилась на 24,3% по зрівнянню з 2012 роком кількість кримінальних правопорушень проти громадської безпеки (відповідно з 10 тис. 271 до 7 тис. 772 таких злочини), їх питома вага у загальній структурі злочинності склала 1,4% [154].

5. У 2013 році зменшилась також на 19,1% (з 13 тис. 533 у 2012 році до 10 тис. 949 у звітному періоді) кількість кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності [49].

6. Натомість, у 2012-2013 р. р. на 54,7% збільшилась кількість кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (відповідно – з 16 тис. 019 до 24 тис. 777 злочинів), а їх питома вага у загальній структурі злочинності склала 4,4% [49].

7. Аналогічний ріст був характерний й для кримінальних правопорушень проти правосуддя (з 5 тис. 756 у 2012 році до 10 тис. 270 злочинів у 2013 році (ріст

на 78,4%)). При цьому питома вага даної категорії суспільно небезпечних діянь у загальній структурі злочинності склала 1,8% [49].

Отже, якщо 2012-2013 р. р. взяти за так званий базовий період аналізу у цій роботі [173, с. 13-14] та порівняти отримані показники з 2021-2023 роками, то можна звернути увагу на наступні характерні ознаки та важливі елементи, що є характерними для стану і рівня злочинності в Україні у сьогоднішні, а саме:

1). У 2021 році (останньому «довоєнному» періоді звітності) із 369 тис. 040 зареєстрованих в Україні кримінальних правопорушень було обліковано 189 тис. 962 таких суспільно небезпечних діянь (майже 50% від загальної кількості зареєстрованих) [50].

Натомість, у 2013 році було зареєстровано 1 млн. 553056 кримінальних правопорушень, з яких – 563 тис. 560 були обліковані (37% від зареєстрованих) [49].

У свою чергу, у 2022 році було зареєстровано 606 тис. 428 кримінальних правопорушень, з яких – 362 тис. 636 було обліковано (60% від зареєстрованих) [50].

І, нарешті, у 2023 році було зареєстровано 710 тис. 442 кримінальних правопорушень, а обліковано 475 595 (66% від зареєстрованих) [51].

Отже, по зрівнянню з 2013 роком (першим звітним періодом після вступу в дію нового КПК України) у так звані «воєнні» роки кількість облікованих кримінальних правопорушень у структурі зареєстрованих постійно зростала (з 37% до 50% та 60% відповідно у 2021-2022 р. р.), що свідчить про активізацію правоохоронних органів, а також підвищення рівня їх уваги і відповідальності за реалізацію на практиці визначених у законі завдань КК (п. 1 ст. 1).

Цікавим у зв'язку з цим є й такий факт, а саме: якщо у 2013 році рівень злочинності на 10 тис. населення складає 123,7 випадки [49], то у 2021 р. – 85,0%, а в 2022 р. – 39,7% та 2023 р. – 115,3 кримінальні правопорушення [51], тобто, фактично, сягнув показників базового періоду.

Саме зазначену обставину, як видається, мають враховувати суб'єкти формування та реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії

злочинності України, включаючи й з питань, що стосуються здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

2). Серед об'єктів зазначеного державного примусу особливе місце займають засуджені, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення (п. «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»).

З огляду цього, звертають на себе увагу наступні кримінологічно значущі показники злочинності:

а) у 2013 році у загальній структурі облікованих кримінальних правопорушень питома вага особливо тяжких таких суспільно небезпечних діянь (ч. 5 ст. 12 КК) склала 2,4% [49].

У свою чергу, у 2021 році цей показник сягнув 4%, у 2022 р. – 26%, а у 2023 р. – 25,2%, тобто щорічно кількість зазначеної категорії кримінальних правопорушень зростає, що виступає додатковим аргументом щодо розширення переліку та кількості об'єктів адміністративного нагляду, визначених на сьогодні на законодавчому рівні.

Натомість, питома вага тяжких кримінальних правопорушень (ч. 4 ст. 12 КК) у загальній структурі злочинності в динаміці мала такий вигляд: у 2013 році вона складала 27,7%; 2021 р. – 32,8%; 2022 р. – 34,7%; 2023 р. – 40,1%, тобто теж має тенденцію до росту та погіршення кримінологічної ситуації в Україні, що має враховуватись суб'єктами формування сучасних державних програм у сфері запобігання та протидії злочинності в Україні;

б) у структурі загальної злочинності у 2013 році кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки (розділ I Особливої частини КК) склали менше 0,0001%, а у 2021 р. – 0,2% (з 8 злочинів у 2013 р. збільшились до 332 випадків у звітному періоді); 2022 р. – 6,4% (склали в абсолютних цифрах до 10 тис. 394 цих кримінальних правопорушень); 2023 р. – 1,3% (всього 6 тис. 270 таких злочинів), тобто і в даному випадку мову можна вести про сформовані на протязі 2013-2023 р. р. негативні тенденції, які, у свою чергу, виступають додатковими аргументами, що свідчать про необхідність розширення об'єктів

адміністративного нагляду за зазначеною категорією суб'єктів вчинення цих суспільно небезпечних діянь;

в) у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень питома вага суб'єктів, які вчинили злочини проти життя і здоров'я особи (розділ II Особливої частини КК – а, це об'єкти адміністративного нагляду, що визначені у ст. 3 вказаного вище базового Закону), у 2013 році склала 12,7%, у 2021 р. – 11,5%, 2022 р. – 12,6%; 2023 р. – 13,4%, тобто теж відносились до проблемних напрямів діяльності правоохоронних органів України у сфері запобігання і протидії злочинності, а також свідчить про суттєві прорахунки суб'єктів формування та реалізації державної політики з означених питань, включаючи й ті, що стосуються адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

г) тенденції щодо щорічної постійної питомої складової злочинності, які сформувались на протязі 2013-2023 р. р. та були характерними для таких видів кримінальних правопорушень, що мали пряме відношення до процедури визначення УВП відповідних категорій засуджених, які за формальними ознаками підпадали під дію вказаного вище державного примусу, як:

- суспільно небезпечні посягання на право власності (розділ VI Особливої частини КК) (у 2013 р. у структурі загальної злочинності їх кількість склала 59,4%; 2021 р. – 49,4%; 2022 р. – 31,2%; 2023 р. – 37,6%);

- кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (ст. ст. 255 – 270-1 КК) (у 2013 р. у структурі загальної злочинності вони склали 1,4%; у 2021 – 2,1%; у 2022 р. – 2,4%; у 2023 р. – 1,7%);

- суспільно небезпечні діяння проти громадського порядку та моральності (ст. ст. 293-304 КК) (у 2013 р. їх питома вага у загальній кількості облікованих злочинів склала 1,9%; у 2021 р. – 1,6%; у 2022 р. – 1,4%; у 2023 р. – 1,1%);

- кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (ст. ст. 305-327 КК) (у 2013 р. їх питома вага у структурі злочинності склала 6%; 2021 р. – 8,9%; 2022 р. – 10,6%; 2023 р. – 8,2%);

- суспільно небезпечні діяння проти правосуддя (ст. ст. 371 – 400-1 КК) (у 2013 р. – 1,8%; 2021 р. – 2,4%; 2022 р. – 1,3%; 2023 р. – 1,1%);

г) поява у чинному КК нових складів кримінальних правопорушень, у тому числі у виді кваліфікуючих ознак (діяння, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану).

Зокрема, у 2014-2023 р. р. зазначений Кодекс був доповнений такими кримінальними правопорушеннями, які в умовах воєнного стану з потенційних загроз переросли в реальні посягання на об'єкти кримінально-правової охорони, у першу чергу, на основи національної безпеки України (ст. ст. 110-2; 111-1; 111-2; 114-1; 114-2; ін.) [173].

Проте, як встановлено в ході даного дослідження, з часу прийняття у 1994 році Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [156], державна політика з питань запобігання і протидії залишалась майже незмінною і статичною за змістом, позаяк серед визначених у ст. 3 зазначеного законодавчого акту об'єктів даного державного примусу на сьогодні відсутні не менш суспільно небезпечні категорії засуджених, відносно яких в умовах воєнного стану держава об'єктивно вимушена посилювати кримінально-правові репресії, у тому числі й шляхом встановлення адміністративного нагляду (насамперед, це стосується осіб, які вчиняють шпигунство, займаються колабораційною діяльністю; вчиняють кримінальні правопорушення у складі організованих груп і злочинних організацій; відносяться до осіб, які здійснюють злочинний вплив, або перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі»; т. ін.).

Як показує практика, на рівні змісту оперативно-розшукової діяльності [201], включаючи оперативні підрозділи (ст. 41 КПК) як Національної поліції [200], так і органів і УВП (ст. 104 КВК), певні кримінально-виконавчі засади щодо удосконалення чинного законодавства та відомчих нормативно-правових актів з питань адміністративного нагляду, що встановлюється за засудженими, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу, створені у сфері виконання покарань і пробації.

Зокрема, відповідно до вимог нормативно-правових актів Міністерства юстиції України, як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації (ч. 1 ст. 11 КВК), в УВП ведуться профілактичні обліки на засуджених, схильних до вчинення правопорушень. Такі обліки, як витікає зі змісту розділу XXIII ПВР УВП, ведуться в установах виконання покарань з метою запобігання злочинам та іншим правопорушенням та передбачають введення для відповідних категорій засуджених тих чи інших правообмежень [153], що суперечить положенням ч. 3 ст. 63 Конституції України, згідно яких такі заходи мають здійснювати лише на підставі закону та рішення суду.

З огляду цього та у контексті вирішення існуючих на сьогодні проблем кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з місць позбавлення волі, логічно було б КВК України доповнити ст. 104-1 «Профілактичні обліки засуджених» та викласти її у такій редакції:

«З метою забезпечення процесу виконання – відбування покарань, запобіганням кримінальним та іншим правопорушенням серед засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження волі, позбавлення волі та довічного позбавлення волі, здійснюється комплекс спеціально-кримінологічних заходів щодо виявлення, постановки на облік та організацію нагляду за особами, схильними до вчинення правопорушень.

Порядок організації запобіжної діяльності в установах виконання покарань встановлюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України, з дотриманням при цьому визначених у законі принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань.

Рішення щодо поставки або зняття засудженого з профілактичного обліку установ виконання покарань та строки правообмежень, що витікають з даного факту, приймається судом і може бути оскаржено в установленому законом порядку».

Такий підхід дозволить на практиці створити належні правові гарантії реалізації принципу законності, який є пріоритетним для органів і УВП, а також дасть можливість більш ефективно застосовувати щодо засуджених, які вперто не бажають стати на шлях виправлення (п «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»), вказаний вид державного контролю і примусу.

Більш того, видозміна КВК за вказаним алгоритмом легімітує («узаконить») існуючі на сьогодні правообмеження, що вводяться адміністрацією УВП відносно засуджених, які перебувають на профілактичних обліках установ закритого та відкритого типу.

Про необхідність приведення запобіжної діяльності у сфері виконання покарань і пробації України у свій час наполягав у своїх роботах О. Г. Колб [75, с. 281-283].

Як встановлено в ході даного дослідження, щорічно на профілактичних обліках УВП перебувають до 10% осіб від загальної кількості засуджених, які відбували покарання у колоніях. При цьому більше 30% злочинів, які реєструються в УВП в процесі виконання покарань, вчиняються засудженими, що перебувають на профілактичних обліках УВП – вказана тенденція сформувалась ще у 1991 році [42, с. 3] та є характерною і для сьогодення [212, с. 16].

Як видається, важливою у сенсі реалізації завдань даного дослідження є й інформація про структуру профілактичних обліків УВП. Так, тільки у 2016 році на таких обліках у колоніях перебували:

- а) 3 тис. 304 злісних порушники режиму відбування покарань (ст. 133 КВК);
- б) 514 осіб, схильних до втечі;
- в) 232 засуджених, які були схильні до нападу та захоплення заручників;
- г) 583 особи, схильні до злісної непокори адміністрації УВП (ст. 391 КК);
- г) 2 тис. 062 засуджених, які були схильні до самогубства;
- д) 46 засуджених, схильних до виготовлення зброї або вибухових речовин (ст. ст. 263, 263-1 КК);

е) 1 тис. 335 осіб, схильних до вживання і розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (розділ XIII Особливої частини КК);

є) 391 засуджений, схильний до організації азартних ігор з матеріальною зацікавленістю [212, с. 10].

Отже, проведений аналіз виступає додатковим аргументом щодо доповнення КВК ст. 104-1 «Профілактичні обліки засуджених», а також створює реальні правові гарантії кримінально-виконавчого характеру, що забезпечує реалізацію відповідних положень Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», ліквідовуючи таким чином ті правові прогалини та колізії, що існують на нормативно-правовому рівні з означених питань (зокрема, дають відповідь на питання про те, хто відноситься до осіб, які вперто не бажають стати на шлях виправлення (п. б ч. 1 ст. 3 вказаного вище Закону)).

Крім цього, застосування у цій роботі статистичного методу пізнання кримінально-виконавчих явищ і процесів то отримані у зв'язку з цим результати дослідження дозволяють зробити висновок про детермінацію та вплив державної політики у сфері виконання покарань і пробації України на ефективність кримінально-виконавчої діяльності, включаючи й на стан і рівень забезпечення адміністрацією УВП адміністративного нагляду за засудженими, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 КВК).

Додаткові аргументи з цього приводу витікають у тому числі і зі змісту проаналізованих у цій дисертації сучасних державних програм у сфері запобігання і протидії злочинності в Україні.

Як видається, особливе місце серед цих програм займає Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку, як частини сектору безпеки і оборони на 2023-2027 роки, який, до того ж, має пряме відношення до змісту предмета даної дисертації [43].

Як показало вивчення даного Плану, у ньому кримінологічно значущими та такими, що мають відношення до досліджуваної у цій роботі проблематики, можна назвати наступні положення:

1. В преамбулі Комплексного плану зазначено, що в ході збройної агресії РФ проти України, органи правопорядку зіштовхнулись із безпрецедентними викликами у своїй діяльності, у тому числі безпекового характеру та правоохоронного змісту, що, без сумніву, слід враховувати й для удосконалення кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Додатковим аргументом щодо актуальності постановки зазначеного питання у такій площині виступають й інші, викладені в преамбулі Плану, стратегічні цілі та завдання (гарантування прав і свобод людини та громадянина; здійснення комплексних змін в системі органів правопорядку; забезпечення верховенства права, у тому числі шляхом запобігання і протидії злочинності, а також підвищення у зв'язку з цим рівня взаємодії цих суб'єктів поміж собою) [43].

2. У розділі I «Загальні положення» вказаного Комплексного плану стратегічним пріоритетом кримінальної політики визнано запобігання злочинності (а, саме таким є завдання, яке закріплено в ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»), що у сенсі даного наукового дослідження виступає ще одним доказом сформульованої у цій роботі авторської пропозиції про розширення переліку об'єктів адміністративного нагляду такими категоріями засуджених до позбавлення волі, як: особи, притягнуті до кримінальної відповідальності за колабораціонізм; вчинення кримінальних правопорушень у складі злочинних організацій; особи, які здійснюють злочинний вплив або перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, включаючи – у статусі «вора в законі»; ін.).

Важливими у зв'язку з цим було й затвердження в Плані таких стратегічних пріоритетів, як: відкритість, прозорість і незалежність органів правопорядку, що на сьогодні є ключовою проблемою в їх діяльності, не дивлячись навіть на це, що і в Законі України «Про Національну поліцію», і в законодавчому акті «Про

Державну кримінально-виконавчу службу України» закріплені вказані принципи функціонування цих правоохоронних органів, як суб'єктів забезпечення реалізації Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

3. У розділі II «Зміст і напрями реформування органів правопорядку» вказаного Плану звертають на себе увагу такі важливі для вирішення завдання цієї дисертації шляхи удосконалення органів правопорядку, як:

а) посилення їх системної взаємодії з інститутами громадянського суспільства у сфері протидії злочинності;

б) розроблена та введена в дію Національного регіональних і місцевих планів із запобігання (превенцій) злочинності на 2023-2027 р. р., та утворення в зв'язку з цим міжвідомчої Координаційної ради з означених питань;

в) подальший розвиток та посилення координації ролі прокуратури та міжвідомчої координації у сфері кримінальної юстиції;

г) удосконалення внутрішньої структури і функцій органів правопорядку шляхом оптимізації їх ресурсів відповідно до визначених законом повноважень;

г) створення ефективної системи взаємодії органів правопорядку;

д) забезпечення доступу до публічної інформації та підвищення громадської поінформованості про різні напрями діяльності органів правосуддя;

ж) щорічне оприлюднення звітів для засобів масової інформації та громадянського суспільства з акцентами на доброчесність, підзвітність та реформи органів правопорядку.

4. У заключних положеннях Комплексного плану важливим, як видається, можна визнати те положення, у якому мова ведеться про періодичну його актуалізацію, з урахуванням динаміки та кількісно-якісних змін у діяльності органів правопорядку.

Оцінюючи у цілому позитивну роль і вплив даної Програми на формування і реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії злочинності в Україні, слід також звернути увагу й на правові прогалини, які мають місце у його змісті та структурі.

Мова, у першу чергу, ведеться про те, що у ньому жодним словом не сказано про запобігання рецидивній злочинності – як з огляду щорічного зростання її питомої ваги у структурі всіх облікованих кримінальних правопорушень, так і у сенсі існуючих на сьогодні проблем, пов'язаних із забезпеченням на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовному, науковому, ін.) адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Такий нормативно-правовий підхід щодо змістовного реформування органів правопорядку, крім цього, свідчить про нерозуміння суб'єктами законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) та нормотворчої діяльності (при цьому, як тими, що її формують, так і суб'єктами реалізації) сутності державної правової політики, що пов'язана з організацією запобігання і протидії злочинності, а також потенційних і реальних її впливів на ефективність функціонування у зв'язку з цим відповідних правоохоронних органів.

Отже, на сьогодні можна стверджувати, що однією з детермінант, яка сприяє розвитку негативних тенденцій, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, є правові прогалини у змісті сучасної політики у сфері запобігання і протидії злочинності в Україні, що обумовлено у тому числі низьким рівнем правової свідомості та культури суб'єктів її формування та реалізації на практиці.

Такий висновок ґрунтується й на тому, що у дослідженому Комплексному плані зовсім не згадується Державна кримінально-виконавча служба України, органи та УВП не тільки є ключовими суб'єктами забезпечення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу, але й мають статус «правоохоронних» (тобто логічно мали б відноситись до органів правопорядку) [178], а також здійснюють спеціально-кримінологічне запобігання кримінальним правопорушенням (ст. 104 КВК), включаючи й з питань рецидивної злочинності [75, с. 113-122].

Як видається, з урахуванням зазначених міркувань, а також положень Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (ст. 6)

та «Про боротьбу з тероризмом» (ст. 4) [157], логічно було б у всіх структурних елементах Комплексного плану використати словосполучення «а також органи та установи виконання покарань у межах, визначених для них у законі повноважень», що обумовлено також як законами формальної логіки (та відповідного принципу нормотворчої діяльності), так і принципом системності побудови правових джерел.

Крім цього, для ліквідації правової колізії, що склалась з означеного питання, варто ч. 1 ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України» доповнити словосполученням «Державна кримінально-виконавча служба України» та викласти зазначену норму права у новій редакції.

Як показали результати даного дослідження, аналогічні правові прогалини та колізії, що стосуються питань запобігання рецидивній злочинності (включаючи й з боку об'єктів адміністративного нагляду), мають місце й в інших державних програмах загального спрямування, присвяченим запобіганню та протидії кримінальним правопорушенням (Національній стратегії з прав людини [125]; Державній програмі боротьби зі злочинністю [189]; Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року [214] ін.).

У той самий час, деякі учені у своїх працях обґрунтовують необхідність заміни у Законі України «Про Національну поліцію» функції даного правоохоронного органу щодо здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі на здійснення поліцейського нагляду за вказаною категорією колишніх засуджених, які відбували покарання в колоніях та відносно яких суд визначив саме цей вид державного контролю і примусу [276, с. 163-167].

З таким підходом, як видається, погодитись не можна, виходячи з таких міркувань.

По-перше, для видозміни назви зазначеної функції органів поліції варто змінити і назву Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

По-друге, зміна назви обумовлює необхідність і зміни змісту та сутності зазначеного законодавчого акту, до якої ні на нормативно-правовому, ні на доктринальному рівнях відповідні суб'єкти їх формування з часу його прийняття у 1994 році на сьогодні не готові, що доведено на підставі отриманих у ході даного дослідження результатів.

На жаль, як встановлено у цій дисертації, не зорієнтовані на активізацію та підвищення рівня ефективності запобігання і протидії рецидивній злочинності й спеціальні державні програми, що стосуються й кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України [88]; Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року [238]; ін.), у яких відсутній як спеціальний розділ та постановка проблеми у такому розрізі, так і спеціальний розділ з питань взаємодії органів і УВП з іншими правоохоронними органами з питань забезпечення даного виду державного примусу та запобігання вчинення вказаними категоріями засуджених, звільнених з кримінально-виконавчих установ закритого типу, нових кримінальних правопорушень як під час здійснення адміністративного нагляду, так і в період незнятої та непогашеної судимості (ст. ст. 89-91 КК).

Такий нормативно-правовий підхід дав би можливість по-новому підійти на практиці до реалізації вказаного державного примусу, а також створив би відповідні правові засади для видозміни у даному напрямі чинного КВК, Законів України «Про пробацію» [208] та «Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» [211].

Зокрема, логічно було б ст. 13 КВК доповнити частиною 2 такого змісту:

«У випадках та в порядку, визначених у законі, уповноважений орган з питань пробації здійснює також заходи щодо соціальної адаптації та запобігання кримінальним правопорушенням з боку осіб, звільнених з місць позбавлення волі та відносно яких судом встановлений адміністративний нагляд».

У такому ж сенсі слід видозмінити й ст. 6 Закону України «Про пробацію», доповнивши її таким самим завданням для уповноваженого органу з питань пробації.

Вказана авторська позиція ґрунтується на принципах рівності та справедливості, що визначені в ст. 24 Конституції України та ст. 5 КВК, а також на соціально-правовій природі основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених (ст. 6 даного Кодексу), застосування яких носить обов'язковий та індивідуальний характер та необхідною умовою успішної соціальної адаптації колишніх засуджених і запобіганні вчиненню з їх боку рецидивних злочинів, що повністю співпадає у цьому сенсі із завданнями адміністративного нагляду, що визначені в ст. 2 Закону України, який регулює застосування вказаного державного примусу до осіб, звільнених з місць позбавлення волі [156].

Таким чином, виходячи з отриманих у цій роботі результатів дослідження, можна констатувати, що сучасна державна політика України у сфері запобігання та протидії злочинності не передбачає активізації зусиль правоохоронних органів з питань зниження рівня рецидивної злочинності, включаючи з участю осіб, звільнених з колоній та відносно яких судами встановлено адміністративний нагляд, та здійснює у зв'язку з цим вплив й на кримінально-виконавчу політику, що, у свою чергу виступає однією з детермінант, яка знижує ефективність застосування на практиці зазначеного державного примусу до потенційно суспільно небезпечних колишніх засуджених, які згідно закону є об'єктами адміністративного нагляду.

Особливо актуальною вказана проблема є в умовах воєнного стану в Україні та появи у зв'язку з цим нових реальних джерел посягань на основи національної безпеки і громадський правопорядок у виді таких засуджених до позбавлення волі, як: колаборанти; особи, які здійснюють злочинний вплив або перебувають у статусі суб'єкта підвищеного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі»; а також особи, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі організованих злочинних формувань (організованих груп чи злочинних організацій).

Крім цього, слід визнати, що у детермінаційному комплексі причин і умов, які сприяють вчиненню нових, у тому числі рецидивних, кримінальних правопорушень з боку осіб, відносно яких встановлений адміністративний нагляд, чільне місце займають ті із них, що пов'язані з кримінально-виконавчими засадами забезпечення даного державного примусу та які проявляються у неналежній підготовці матеріалів і подань в суд, що з цього приводу готує адміністрація УВП закритого типу, а також у незадовільному контролі та взаємодії останньої з територіальними органами поліції з питань прибуття об'єктів адміністративного нагляду до обраного місця проживання, отримання відповідної інформації від вказаного правоохоронного органу та надання колишнім засудженим соціально-реабілітаційної допомоги у межах кримінально-виконавчого законодавства України.

3.2. Головні шляхи удосконалення взаємодії органів та УВП з питань, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, з іншими суб'єктами та учасниками цієї діяльності

Як показує практика, підвищення рівня взаємодії правоохоронних органів поміж собою у сфері запобігання та протидії злочинності України є ключовим і необхідним завданням якісної видозміни змісту їх діяльності, а також невідкладним питанням щодо тих реформ, що проводяться у зв'язку з цим в нашій державі [43].

На необхідності вирішення зазначеної проблематики у контексті предмета даного дослідження звертають також увагу й відповідні категорії респондентів анонімного опитування, які на питання, що було визначено в спеціальній анкеті, а саме – «Чи належною є взаємодія правоохоронних органів з питань встановлення та реалізації на практиці адміністративного нагляду?» – дали наступні відповіді:

1) Особи з числа персоналу ДКВС України: «так» – 204 з 876 зазначених респондентів або 24% у їх загальній структурі; «ні» – 333 особи (38%); «частково» – 339 осіб (38%) (додатки Б, В).

2) Респонденти з числа працівників Національної поліції України: «так» – 170 з 876 опитаних осіб (21% у загальній кількості респондентів); «ні» – 357 осіб (40%); «частково» – з 349 осіб (39%) (додатки Е, Є).

3) Особи з числа студентів і курсантів вищих навчальних закладів юридичного профілю: «так» – 333 з 876 респондентів або 37% у їх загальній структурі; «ні» – 210 осіб (26%); «частково» – 333 особи (37%) (додатки Г, Д).

Таким чином, виходячи з означених та інших отриманих в ході даного дослідження результатів, слід визнати, що постановка у цій роботі питання щодо взаємодії органів і УВП з іншими правоохоронними органами є актуальною та такою, яка має теоретико-прикладне значення.

У наукових джерелах слово «взаємодія» тлумачать як погоджену дію між суб'єктами певних суспільних відносин [22, с. 73].

Крім цього, вказану діяльність відносять до одного із змістовних елементів координації, тобто до погодження та узгодженості дій відповідних учасників взаємодії [22, с. 308].

Як встановлено в ході даного дослідження, на протязі всієї сучасної історії правоохоронних органів України (1991-2024 р. р.) питання їх взаємодії та координації спільної діяльності складали одне з пріоритетних завдань державних програм у сфері запобігання та протидії злочинності (Державної програми боротьби зі злочинністю (1993 р.) [189]; Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 р. р. (1996 р.) [197]; Комплексного стратегічного плану реформування органів правосуддя як частини сектору безпеки і оборони на 2023-2027 р. р. (2023 р.) [43]; ін.).

Звертає у зв'язку з цим на себе увагу й той факт, що для більшості правоохоронних органів, включаючи й систему ДКВС України, взаємодія та координація закріплені або як принцип, або як пріоритетні функції їх діяльності.

У контексті змісту предмети та завдань даного наукового пошуку, мова, у першу чергу, ведеться про принципи, на яких ґрунтується діяльність органів і установ УВП, що визначені в ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». При цьому варто зазначити, що принцип взаємодії органів і УВП має універсальний характер та передбачає на законодавчому рівні їх співпрацю не тільки з правоохоронними органами, але й з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими, релігійними та благодійними організаціями, що, без сумніву, важливо з огляду формування кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Зокрема, перед звільненням з колоній та виправних центрів щодо всіх категорій засуджених, включаючи й потенційних об'єктів адміністративного нагляду, адміністрація УВП складає індивідуальну програму підготовки їх до звільнення (ч. 1 ст. 98 КВК), а відносно тих осіб, які тримаються у дільницях посиленого контролю (ст. ст. 97, 101 цього ж Кодексу), – вказані елементи подальшої їх соціальної адаптації зазначаються у відповідному розділі спеціальної індивідуальної програми, що також можна віднести до необхідних системних заходів, які мають складати сутність кримінально-виконавчого забезпечення вказаного виду державного контролю та нагляду.

Принцип взаємодії характерним є також і для діяльності органів Національної поліції, на які на сьогодні накладено функцію здійснення адміністративного нагляду відповідно чинного законодавства України з означених питань (ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та ст. ст. 5, 11 Закону України «Про Національну поліцію»).

Поряд з цим, звертає на себе увагу той факт, що у відносинах, які складаються між органами і УВП та територіальними підрозділами Національної поліції, виникають і ті із них, що пов'язані з координаційною діяльністю відносно реалізації відповідних завдань адміністративного нагляду. Проте, у жодному законодавчому акті України, який має відношення до правового регулювання

даного державного примусу, немає вказівки про те, хто має координувати цей вид діяльності, що, власне, й детермінує наявність низки проблем, які впливають на ефективність реалізації на практиці адміністративного нагляду.

Певні функції з цього приводу покладено на законодавчому рівні на органи прокуратури, які на підставі ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» у межах змісту нагляду за додержанням законів органами, що проводять ОРД, дізнання, досудове слідство, мають здійснювати також координаційну діяльність відносно правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Але, знову ж таки, у силу відсутності у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» правової норми щодо здійснення прокурорського нагляду у вказаній галузі суспільних відносин, а також відсутності такої функції у Законі України «Про прокуратуру» (ст. ст. 2, 26), як показують результати даного наукового пошуку, вказана правова прогалина виступає однією з детермінант, які знижує рівень та ефективність кримінально-виконавчого забезпечення зазначеного державного контролю та примусу.

У той самий час, як це витікає зі змісту ст. 23 Закону України «Про пробацію», прокурори вправі здійснювати нагляд за додержанням законів органами пробації, тобто можна констатувати, що в наявності правова колізія, яка, як видається, може бути вирішена шляхом доповнення Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» статтею 13-1 «Нагляд за дотриманням законодавства про адміністративний нагляд» наступного змісту:

«У випадках, передбачених кримінально-виконавчим законодавством України та нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність органів прокуратури, прокурори здійснюють нагляд за додержанням законів при підготовці установами виконання покарань подань у суди щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, які тримаються у місцях позбавлення волі, а також при реалізації відповідних заходів після їх звільнення з кримінально-виконавчих установ закритого типу».

Застосувавши системний підхід до побудови зазначеної правової норми, варто у зв'язку з цим доповнити ст. 2 та ст. 26 Закону України «Про прокуратуру» аналогічною функцією за зразком запропонованої у цій роботі ст. 13-1 до нормативно-правового акту з питань адміністративного нагляду.

Крім зазначених вище аргументів з цього приводу, додатковим доказом виступають положення ст. 22 КВК, у якій вказано, що прокурорський нагляд здійснюється за дотриманням законів не тільки установами виконання покарань, але й органами виконання покарань, до яких, як це витікає зі змісту ч. 1 ст. 11 названого Кодексу відносяться й уповноважені органи пробації.

Тільки при такій конструкції правових норм можна створити належні правові гарантії і засади формування та реалізації на практиці кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Проте, без удосконалення існуючої нормативно-правової бази України з питань взаємодії та координації діяльності органів і УВП та відповідних підрозділів Національної поліції, що безпосередньо займаються виконанням рішень судів щодо встановлення зазначеного державного примусу відносно колишніх засуджених, вкрай складно та проблематично буде ліквідувати або усунути чи блокувати ті детермінанти, що сприяють наявності системних недоліків у діяльності суб'єктів здійснення адміністративного нагляду.

Такий висновок ґрунтується на наступних, отриманих у ході даного дослідження, аргументах.

Зокрема, аналіз змісту Інструкції про організацію адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, яка є діючою з 14.11.2002 і до нині, показав, що взаємодія УВП з територіальними ОВС здійснюється за такими напрямками, а саме – шляхом:

а) направленням до відповідних органів поліції запитів щодо надання останніми пропозицій відносно потенційних об'єктів даного виду державного примусу (підпункт 2.1.3 п. 2 даної Інструкції);

б) направлення до суду подання про встановлення адміністративного нагляду за відповідними категоріями засуджених, які звільняються з колоній, з урахуванням при цьому письмових пропозицій територіальних ОВС (підпункт 2.1.5 п. 2);

в) направлення до територіальних ОВС постанов про встановлення судом зазначеного державного примусу відносно звільнених з кримінально-виконавчих установ закритого типу осіб (підпункт 2.1.6 п. 2);

г) направлення запиту до відповідного органу поліції за три місяці до звільнення потенційного об'єкта адміністративного нагляду про можливість прибуття такої особи до певного місця проживання (підпункт 2.2.2 п. 2);

г) повідомлення територіальних ОВС не пізніше 3-х діб після винесення судом рішення про застосування вказаного державного примусу щодо конкретно взятих осіб, які звільняються з колоній, про прибуття останніх на відповідну територію обслуговування органами поліції (підпункти 2.2.13 п. 2);

д) направлення в територіальній ОВС постанову судді про встановлення адміністративного нагляду, характеристика на об'єкт даного державного примусу, а також довідки про оголошення особі, яка звільняється з кримінально-виконавчої установи закритого типу, постанови суду з означених питань (підпункт 2.2.16 п. 2);

е) підготовки запиту органам поліції до УВП у випадках, коли з колоній у 10-ти денний термін з дня звільнення об'єкта адміністративного нагляду не поступила постанова суду про встановлення відносно нього вказаного державного примусу (підпункт 3.12 п. 3) [45].

Отже, на підставі отриманих результатів проведеного аналізу зазначеної Інструкції, дозволяє констатувати, що за своїм змістом не відповідає сучасним законодавчим актам, що стосуються даної проблематики (Законів України «Про Національну поліцію», «Про пробацію», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», ін.), а також має інші правові прогалини, які пов'язані з організацією взаємодії органів і УВП та територіальних органів поліції з питань здійснення

адміністративного нагляду за особами, які звільняються з місць позбавлення волі, а саме:

1. Жодним словом в Інструкції не сказано про взаємодію оперативних підрозділів УВП та, у цілому, ДКВС України (ст. 104 КВК) та оперативних підрозділів Національної поліції, а також з оперативними підрозділами інших суб'єктів ОРД, перелік яких визначений у ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Алогічність такого нормативно-правового підходу, що відображений в Інструкції, є очевидною, позаяк на час прийняття її у 2003 році діяла низка законодавчих актів та інших правових джерел, які за своїм змістом і суттю зобов'язували здійснювати оперативний супровід та оперативно-профілактичні заходи, спрямовані на запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень з боку осіб, які були звільнені від покарання та його відбування (ст. ст. 74-87 КК), включаючи й тих осіб, щодо яких судом був застосований адміністративний нагляд (у першу чергу, мова ведеться про підзаконні нормативно-правові акти ДКВС та МВС України, які стосуються питань ОРД, та які носять конфіденційний характер; ПВР УВП; сучасних державних програм, які регулюють сферу запобігання і протидії злочинності; ін.). Так, у розділі XXIII ПВР УВП зазначено, що профілактичні обліки засуджених ведуть оперативні підрозділи установ виконання покарань (ст. 104 КВК) з метою забезпечення правопорядку у них, а також запобігання вчиненню цими особами нових злочинів у процесі виконання – відбування покарань [153].

У цьому сенсі мета діяльності оперативних підрозділів УВП співпадає з метою, що визначена в ст. ст. 1, 50 КК, ч. 1 ст. 1 КВК, ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», виступаючи таким чином одним із системних елементів кримінально-виконавчого забезпечення даного виду державного примусу за колишніми засудженими, а також необхідною правовою умовою і гарантією взаємодії УВП та інших правоохоронних органів з означених питань.

Такий висновок ґрунтується також на положеннях п. 1 розділу XXIII ПВР УВП, у яких мова ведеться про те, що у разі переведення засуджених, які перебувають на профілактичних обліках в інші установи виконання покарань (ст. 101 КВК), до особової справи останнього працівник оперативного підрозділу долучає відповідні матеріали з цього приводу [153].

Враховуючи зазначене та інші нормативно-правові акти, які стосуються сфери запобігання та протидії злочинності в Україні (наприклад, Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»), логічно було б нині діючу Інструкцію про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [52], та її нову редакцію, яка б кореспондувалась би з сучасними організаційно-правовими реаліями, які склались з часу прийняття даного підзаконного нормативно-правового акту (зокрема, з ліквідацією ДДУПВП і ДПтС України та передача функцій щодо формування та реалізації державної політики у сфері виконання покарань і пробації Міністерству юстиції України [132]), доповнити спеціальним розділом «Взаємодія органів і установ виконання покарань з територіальними органами Національної поліції та іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, організаціями та установами, а також з громадськістю з питань забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та передбачивши у ньому такі напрями співпраці зазначених суб'єктів та учасників вказаного виду діяльності, а саме:

1). УВП зобов'язати направляти у територіально органи поліції разом з постановою суду про встановлення адміністративного нагляду за засудженими, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу, всю кримінологічно значущу інформацію відносно цих осіб та відповідні матеріали з цього приводу, що зібрані оперативними підрозділами колонії у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі.

На сьогодні, як це витікає зі змісту розділу 2 Інструкції про організацію адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі,

такий порядок та зобов'язання для адміністрації УВП, у якій відбував покарання об'єкт даного державного примусу, не передбачені, що не тільки підвищує потенційні ризики вчинення нових кримінальних правопорушень з боку цієї категорії колишніх засуджених, але й не дозволяє належним чином блокувати, нейтралізувати, усунути тощо детермінанти, що сприяють вчиненню рецидивних злочинів (ст. 34 КК).

2). Оперативні підрозділи Національної поліції України мають право витребувати з аналогічних структурних підрозділів УВП всю оперативно значущу інформацію, включаючи оперативно-розшукові справи та відомості профілактичних обліків, об'єктами яких були особи, відносно яких судом встановлений профілактичний нагляд.

Чинні положення зазначеної Інструкції з питань адміністративного нагляду (зокрема, її розділ 3) не зобов'язує жодного з суб'єктів організації та реалізації даного державного примусу (у першу чергу, працівників оперативних підрозділів територіальних органів Національної поліції) витребувати будь-які матеріали, на підставі яких можна було б визначити рівень суспільної небезпеки (а, це одне з завдань, що закріплено в ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»), а також вірогідність вчинення у зв'язку з цим нових кримінальних правопорушень у силу наявності у їх особистості «злочинного потенціалу» (протиправної установки на подальше життя після відбуття покарання (а, це характерно для так званих злочинних авторитетів, включаючи «ворів у законі», що є суб'єктами злочинів, передбачених ст. 255 КК)).

І це при тому, що відомчими нормативно-правовими актами для всіх правоохоронних органів силового блоку (СБУ, МВС, ДКВС України, ін.) встановлений обов'язок щодо встановлення постійного і безперервного контролю, у тому числі негласного, за поведінкою вказаної категорії потенційних злочинців [239].

3) При проведенні досудового розслідування кримінальних проваджень за фактами вчинення особами, звільненими з місць позбавлення волі без

встановлення судом відносно них адміністративного нагляду, нових кримінальних правопорушень, слідчі Національної поліції зобов'язані встановлювати детермінанти, що сприяли цьому, встановлюючи й ті із них, які пов'язані з не направленням адміністрацією УВП відповідних подань до суду щодо встановлення відносно визначених у законі об'єктів зазначеного виду державного примусу.

4) При оформленні справ адміністративного нагляду на осіб, звільнених з місць позбавлення волі, дільничні офіцери поліції з метою забезпечення мети та належного виконання своїх повноважень з означених питань вправі витребувати від УВП всю кримінологічно значущу інформацію відносно об'єктів даного державного примусу.

До такої, як доведено на науковому рівні, слід віднести наступні відомості про особу піднаглядного, а саме – щодо:

а) ознак соціального статусу та соціальних ролей, які відігравала у середовищі засуджених звільнена з колонії особа (до яких категорій, зокрема, відносився засуджений (злочинний авторитет; нейтральна особа; «пригноблений», т. ін.)) [39, с. 72-78].

б) ознаки подальшої спрямованості об'єкта адміністративного нагляду після звільнення з місць позбавлення волі (фактично, це інформація про потенційні ризики та суспільну установку колишнього засудженого на подальше життя у суспільстві після звільнення з колонії [204]);

в) інші кримінально важливі показники, що стосуються характеристики піднаглядної особи (відношення до сім'ї та шлюбу; піклування про дітей та батьків; соціально корисні потреби, цінності тощо) [58, с. 257-262].

При цьому варто зазначити, що ні в Інструкції з питань організації адміністративного нагляду [190], ні в інших підзаконних актах з означеної тематики дослідження не затверджено спеціального додатку, який би стосувався структури та відображення у змісті, зокрема, характеристики на особу, яка звільняється з кримінально-виконавчої установи закритого типу, найбільш кримінологічно значущих ознак об'єкта адміністративного нагляду.

У свою чергу, той підхід, що сформувався на практиці з часу прийняття Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», є неприйнятним у сьогоденні, особливо в умовах воєнного стану, позаяк він носить формальний характер та є, по суті, беззмістовним, що, у свою чергу, виступає однією з детермінант, яка знижує ефективність застосування до даної категорії засуджених вказаного державного примусу та, одночасно, підвищує потенційні ризики вчинення звільненими з колонії особами нових (у тому числі рецидивних) злочинів, тобто, фактично, нівелює мету адміністративного нагляду, яка закріплена в ст. 2 вказаного вище законодавчого акту [156].

Враховуючи зазначене, логічно було б нині діючу Інструкцію з адміністративного нагляду [190] та її подальші нові редакції (а, це є об'єктивно необхідною умовою упорядкування її з нормами сучасних нормативно-правових актів) доповнити спеціальним додатком «Структура та зміст характеристики, яка надається адміністрацією колонії в територіальний орган Національної поліції на особу, щодо якої судом встановлений адміністративний нагляд» за наступною формою:

1. Відомості про рівень соціалізації особи, звільненої з колонії:
 - а) інформація про освіту (рівень, профіль тощо);
 - б) інформація про спеціальність (професію);
 - в) інформація про сім'ю, включаючи й про батьків у контексті їх суспільних установок (цінностей та наявних соціальних вад (схильність до алкоголізму, наркоманії, зайняття протиправною діяльністю тощо));
 - г) інша інформація про об'єкт адміннагляду (про потреби, заняття у вільний від роботи час, схильність до віктимної поведінки або про потенційні ризики вчинення злочину після звільнення з місць позбавлення волі, т. ін.).
2. Відомості про соціальний статус звільненої з колонії особи та про її соціальну роль у цілому:
 - а) інформація про той статус, який мав об'єкт адміннагляду у процесі виконання – відбування покарання;

б) інформація про наміри та майбутню соціальну роль, яку планує реалізувати особа після звільнення з колонії;

в) інформація про наявність (чи відсутність) житла та про придатність його до нормальної життєдіяльності для звільненої з колонії особи;

г) інформація про соціально корисні зв'язки об'єкта адміністративного нагляду, з якими він планує підтримувати на волі;

г) інформація про зв'язок звільненої з місць позбавлення волі особи з антисуспільними елементами на волі;

д) інформація про соціальні наміри (плани, перспективи тощо) об'єкта адміннагляду після звільнення з колонії.

3. Відомості про особливі риси особи, щодо якої встановлено адміністративний нагляд:

а) інформація про індивідуальні соціально значущі інтереси та цінності звільненої з колонії особи (зокрема, про наміри: створити сім'ю; поступити на роботу; навчання; наміри про відмовлення від злочинної культури, традицій, правил; т. ін.);

б) інформація про діяльнісні аспекти життя об'єкта адміністративного нагляду у колонії (дані про заохочення; стягнення; підвищення освітнього та професійного рівня, т. ін.);

в) інформація про відношення особи, звільненої з місць позбавлення волі, до вчинених у колонії протиправних діянь (порушення режиму відбування покарання; вчинення у ході виконання покарання злочинах; інших тому подібних правопорушень і проступків).

4. Відомості демографічного характеру та про психофізіологічні та фізичні дані про об'єкт адміннагляду:

а) інформація про стать, вік, т. ін. особи, а також особливі прикмети звільненої з колонії особи (дактилоскопічні дані (відбитки рук, ніг, т. ін. – як додаток до характеристики у виді дактилокарти); відомості про «татування»; інша кримінологічно значуща інформація (відсутність пальців; рук; ніг; шрами тощо));

б) інформація психологічного змісту: про тип нервової системи; темперамент; реакції; моторику, мислення, а також про вади та психологічні риси і патології, що мають набуте та генетичне походження [108];

в) інформація про фізичне здоров'я (загальний стан; інвалідність; хронічні захворювання та схильність до алкоголізму, наркоманії, токсикоманії тощо);

г) інформація про схильність до педофілії та вчинення інших статевих злочинів.

5. Відомості про індивідуальні психологічні риси об'єкта адміннагляду:

а) інформація про риси характеру особи, звільненої з місць позбавлення волі (зокрема, про схильність до грубості, насильства, жорстокості, агресивності та до вчинення інших аморальних вчинків);

б) інформація про вольові якості особи, щодо якої встановлено адміннагляд (про властивість підпадати під чужий вплив; здатність підкорювати інших своєму впливу; інертність, млявість, рішучість, наполегливість, цілеспрямованість, т. ін.);

в) інформація про емоційні риси об'єкта адміннагляду (неврівноваженість, дратівливість, образливість, ревність, т. ін.).

6. Відомості, що стосуються злочинів, за які була засуджена та відбувала покарання особа, відносно якої судом встановлено адміністративний нагляд:

а) інформація, що стосується кримінально-правової характеристики вчинених злочинів (склад кримінального правопорушення; форма участі у груповому злочині; відношення до потерпілого, т. ін.);

б) інформація про ставлення звільненої з колонії особи до вчинюваних нею злочинів, за які вона відбувала покарання (до завданої шкоди; призначеного покарання; до органів досудового розслідування та суду; т. ін.);

в) інформація про інші кримінологічно значущі ознаки об'єкта адміннагляду (про перебування на профілактичних обліках колонії; відомості про оперативно-розшукові справи, об'єктом яких був колишній засуджений [103]; інша, отримана в процесі виконання – відбування покарань, інформація про особу (про борги перед іншими засудженими та про невиконання інших взятих на себе зобов'язань, у тому числі щодо близьких родичів; ін.) [58, с. 257-262].

Без сумніву, як у свій час вірно зауважив з цього приводу А. П. Закалюк, запропонована теоретико-прикладна модель характеристики особи колишнього засудженого, є не безспірною [58, с. 262], проте очевидним у зв'язку з цим є й інший висновок, а саме – тільки наявність у територіальних органах Національної поліції повної та всебічної інформації про особу, відносно якої було встановлено адміністративний нагляд, дозволяє зазначеному правоохоронному органу та суб'єкту реалізації Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» належним чином здійснювати комплекс заходів, спрямованих на запобігання вчиненню вказаними суб'єктами нових злочинів.

Необхідність по-новому забезпечувати цей засіб взаємодії між органами та УВП і відповідними підрозділами Національної поліції доведена також і на доктринальному (науковому) рівні. Зокрема, розширення використання та прикладне значення зібраної у процесі виконання – відбування покарань кримінологічно важливої інформації про особу, щодо якої судом встановлений адміністративний нагляд, полягає у тому, що вона є:

1) засобом пізнання тих чи інших кримінально-виконавчих явищ і процесів, у яких формувався та життєдіяв об'єкт зазначеного державного примусу під час перебування в умовах місць позбавлення волі;

2) засобом пізнання тих детермінант, які знижують ефективність виправно-ресоціалізаційного впливу на засуджених до позбавлення волі та негативно впливають у зв'язку з цим на досягнення визначеної у законі (ч. 1 ст. 1 КВК та ч. 1 ст. 1, ч. 2 ст. 50 КК) мети покарання відносно окремо взятої зазначеної особи;

3) засобом пізнання стану та рівня реалізації у сфері виконання покарань і пробації України відповідних державних програм, що стосуються запобігання рецидивній злочинності, що у даному випадку співпадає з метою адміністративного нагляду (ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»);

4) засобом пізнання процесів управління, взаємодії та координації суб'єктів і учасників реалізації на практиці вказаного вище Закону;

5) засобом пізнання змісту та сутності нормативно-правового забезпечення процесу реалізації адміністративного нагляду за зазначеними у Законі об'єктами адміністративного нагляду;

6) засобом пізнання якості нормотворчої діяльності з означених питань;

7) засобом пізнання та забезпечення кримінологічного прогнозування поведінки звільненої з колонії особи на волі у межах часового проміжку застосування до неї адміністративного нагляду;

8) засобом пізнання та забезпечення наукової, зокрема кримінологічної, експертизи тих нормативно-правових актів, які на сьогодні регулюють питання встановлення та реалізації на практиці вказаного державного примусу (у даному випадку – норм КВК, Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про Національну поліцію» та відповідної Інструкції щодо організації адміністративного нагляду) [57, с. 26-27].

Поряд з цим слід зауважити, що сформульовані у даній дисертації теоретико-методологічні підходи, які стосуються змісту взаємодії усіх суб'єктів (органів і УВП та територіальних органів поліції) та учасників забезпечення адміністративного нагляду, можуть бути успішно та ефективно реалізовані на практиці при умові затвердження як нового Закону України та Інструкції, які регулюватимуть питання щодо процедури встановлення та виконання зазначених у них норм і правил застосування вказаного державного примусу.

Більш того, без залучення до цієї процедури правоохоронної діяльності сил, засобів і методів роботи уповноважених органів пробації України вкрай важко буде забезпечити успішну та цілеспрямовану кримінологічну діяльність усіх, без винятку, суб'єктів запобігання злочинам з боку об'єктів адміністративного нагляду.

Додатковими аргументами, які підтверджують таку науково обґрунтовану позицію, виступають положення наступних законодавчих актів України, що пов'язані з соціальною адаптацією та ресоціалізацією осіб, звільнених з місць позбавлення волі, а саме:

1). Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», у якому мова ведеться про такі питання, що мають пряме відношення й до об'єктів адміністративного нагляду, як:

а) сфера дії даного законодавчого акту, який у повній мірі розповсюджується й на осіб, щодо яких встановлений вказаний державний примус (ст. 2);

б) підготовка до звільнення з колоній осіб, засуджених до позбавлення волі, яка також передбачає залучення до цього процесу й об'єктів адміннагляду (ст. ст. 6, 8);

в) визначення переліку суб'єктів, які мають забезпечувати процес соціальної адаптації звільнених з УВП осіб, які відбували у них покарання (ч. 2 ст. 6, 8-11);

г) передбачення у повноваженнях суб'єктів соціального патронажу тих із них, що стосуються запобігання вчинення колишніми засудженими рецидивних кримінальних правопорушень (ст. ст. 15-23) [211].

2). Закон України «Про пробацію», у якому визначені наступні повноваження органів пробації, що мають пряме відношення й до об'єктів адміннагляду, а саме:

а) діяльність щодо реалізації мети пробації (ст. 4);

б) завдання щодо здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, до звільнення (ст. 6);

в) реалізація заходів пенітенціарної пробації (ст. 11);

г) здійснення заходів соціально-виховної роботи (ст. 13);

г) віднесення засуджених, які звільняються з місць позбавлення волі, до суб'єктів пробації (ст. ст. 14-16); ін. [208].

3). Інші законодавчі акти (Закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (ст. ст. 2, 3, 5, 6; ін.) [203]; «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. ст. 1, 5-8; ін.) [201]; «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» [186]; КК (ст. 255 – 255-3); КВК (ст. 13) ін.), у яких

визначені ті ж завдання, що і для суб'єктів здійснення адміністративного нагляду (ст. 2 Закону України з означених питань) [156]).

Враховуючи зазначене, логічно було б Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» доповнити ст. 7-1 «Суб'єкти забезпечення здійснення адміністративного нагляду» та викласти її в наступній редакції:

«У випадках, визначених у законі, у межах їх повноважень до діяльності з питань забезпечення здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, залучаються й інші правоохоронні органи, органи державної влади, місцевого самоврядування, а також фізичні та юридичні особи.

Координаційні функції та взаємодію з означених питань покладаються на органи Національної поліції України».

Саме так, як видається, й має виглядати «ідеальна» теоретико-прикладна модель взаємодії суб'єктів і учасників реалізації Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Таким чином, виходячи з отриманих результатів даного наукового дослідження, можна сформулювати наступне визначення поняття *«взаємодія суб'єктів і учасників діяльності, пов'язаної зі здійсненням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі»*, а саме – *це такий визначений на законодавчому рівні процес, що забезпечує ефектну реалізацію завдань даного виду державного примусу, та стосується організації співпраці відповідних виконавців у межах їх повноважень і залучених до нього фізичних та юридичних осіб.*

Отже, до системоутворюючих ознак, що складають зміст виведеного поняття, слід віднести наступні із них:

1. Це процес діяльності відповідних суб'єктів і учасників, що визначений на законодавчому рівні.
2. Це процес спільної (скоординованої) діяльності цих суб'єктів і учасників забезпечення адміністративного нагляду.

3. Це процес, що пов'язаний з реалізацією закріплених у законі завдань вказаного державного примусу.

4. Це процес, що є складовою та обов'язковою частиною повноважень і завдань відповідних суб'єктів і учасників спільної діяльності.

5. Це процес, у якому є як конкретні виконавці закону, так і залучені до нього інші особи, у тому числі на добровільній основі, які мають сприяти ефективному здійсненні своїх повноважень суб'єктами реалізації вказаного державного примусу.

6. Це процес, у якому об'єднуючою метою є діяльність, що спрямовується на запобігання вчиненню об'єктами адміністративного нагляду рецидивних та інших правопорушень після звільнення цих осіб з місць позбавлення волі.

Як видається, теоретичне значення сформульованого у цій роботі поняття полягає у тому, що таким чином розширені межі наукових знань про зміст, сутність і перспективні напрями взаємодії правоохоронних органів та учасників, які сприяють даному виду суспільної діяльності.

У свою чергу, практичне значення виведеної правової категорії виражається у тому, що внаслідок з'ясування змісту Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» встановлені правові прогалини і колізії, які стосуються питань взаємодії відповідних суб'єктів і учасників вказаного виду правоохоронної діяльності, а також розроблені у зв'язку з цим науково обґрунтовані пропозиції прикладного характеру, спрямовані на удосконалення процесу їх співпраці щодо ефективного забезпечення реалізації на практиці завдань зазначеного державного примусу.

3.3. Громадський контроль у правовому механізмі реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі

Як показує практика, однією з детермінант, яка знижує рівень ефективності кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за

особами, звільненими з місць позбавлення волі, є неналежний (а, подекуди, відсутній взагалі) громадський контроль з означених напрямів кримінально-виконавчої діяльності [38, с. 99-118].

У цьому контексті звертають на себе увагу деякі результати дослідження, які були отримані у ході анонімного опитування відповідних респондентів з питань, що стосувались завдань даної дисертації. Зокрема, як видається, цікавим та теоретично значущими можна вважати відповіді цих осіб на питання «Чи впливає на сьогодні війна України з росією на вирішення питань щодо розширення кола осіб, відносно яких встановлюється адміністративний нагляд?», зміст і сутність якого має пряме відношення до предмета зазначеного дослідження, тобто до діяльності, пов'язаної з участю громадськості, як це передбачено в ст. 5 КВК, у забезпеченні процесу виконання – відбування покарань.

Так, респонденти з числа персоналу ДКВС України з цього приводу дали наступні відповіді:

а) «так» – 443 з 876 осіб, які взяли участь в опитуванні, або 50% у структурі вказаних респондентів;

б) «ні» – 54 особи (7%);

в) «частково» – 379 осіб (43%) (додатки Б, В).

У свою чергу, опитані у зв'язку з цим працівник Національної поліції України в анкеті анонімного опитування зробили наступні відмітки:

1) «так» – з 651 з 876 вказаних респондентів (62% у їх загальній структурі);

2) «ні» – 88 цих осіб (19%);

3) «частково» – 247 осіб (28%) (додатки Е, Є).

Натомість, результати опитування з даного питання студентів і курсантів юридичного профілю мали наступний вигляд:

- «так» – 694 з 876 зазначених респондентів у їх загальній кількості);

- «ні» – 23 особи (3%);

- «частково» – 159 вказаних осіб (18%) (додатки Г, Д).

Як встановлено в ході даного наукового дослідження, про наявність проблем, пов'язаних зі змістом та формами реалізації у сфері виконання покарань і пробації України з питань здійснення громадського контролю за процедурою кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, свідчать також й результати аналізу нормативно-правових джерел України, які регулюють вказаний вид суспільної діяльності.

Мова, у першу чергу, ведеться про кримінально-виконавче законодавство України (ст. 2 КВК), у якому лише у загальних рисах говориться про громадський контроль за дотриманням прав засуджених до позбавлення волі (ст. 25 КВК), що додатково актуалізує необхідність розгляду в цій дисертації зазначеного питання, враховуючи його важливість з огляду усунення, блокування, нейтралізації тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які негативно впливають на ефективність адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Більш того, про необхідність здійснення вказаного виду соціального моніторингу жодним словом не сказано й в главі 25 КВК, яка регламентує порядок нагляду за особами, звільненими від відбування покарання, включаючи й за об'єктами адміністративного нагляду (ст. ст. 158-159).

Без сумніву, як показують результати даного наукового пошуку, серед детермінант, які знижують рівень кримінально-виконавчого забезпечення зазначеного державного примусу, особливе місце займає й та із них, що пов'язана з ліквідацією у 2014 році на законодавчому рівні такого правового інституту в КВК України, як здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання (ст. ст. 160-162) [171], враховуючи, що за формальними ознаками останні до зняття або погашення судимості (ст. ст. 89-91 КК) є потенційними носіями суспільної небезпеки, а тому здійснення за ними громадського контролю є об'єктивною умовою та необхідною з точки зору запобігання рецидивних кримінальних правопорушень (ст. 34 КК).

У такому ж сенсі можна вести мову й про розділ 4 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», у ст. 13 якого закріплено суб'єктом контролю за реалізацією даного виду державного примусу лише органи Національної поліції [156].

Як встановлено в ході даного дослідження, зазначені законодавчі підходи обумовлені тими правовими колізіями, що стосуються здійснення демократичного цивільного контролю, який мав би здійснювати за діяльністю правоохоронних органів (у змісті цієї дисертації – за УВП та Національною поліцією) на підставі відповідних положень розділу III Закону України «Про Національну безпеку України» (ст. ст. 4-11) [199].

Проте, враховуючи, що цей контроль стосується лише суб'єктів сектору безпеки і оборони, до яких система ДКВС України не входить (ст. 12 вказаного вище Закону), а також те, що у 2018 році був відмінений Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [199], слід констатувати, що в наявності одночасно є як правова колізія щодо органів і УВП не передбачено здійснення даного виду соціального моніторингу, так і правової прогалини з цього питання, коли він не може здійснюватись у силу відсутності їх у складі сектору безпеки і оборони.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають норми Положення про спостережні комісії, які є чи не єдиними на сьогодні суб'єктами здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань і пробації України [149]. Так, серед закріплених у Положенні завдань цих комісій відсутні ті із них, що стосуються участі її членів у засіданні комісій, на підставі рішення яких начальник УВП готує та відправляє відповідні подання у суди про необхідність встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (п. 2.2.7 Інструкції) [190].

Більш того, як це витікає зі змісту п. 4 зазначеного Положення, спостережні комісії не мають будь-яких повноважень щодо погодження вказаних клопотань начальника УВП з означеного напрямку кримінально-виконавчої діяльності, а

також не здійснюють контрольних функцій, пов'язаних з визначенням відповідності закону підготовлених адміністрацією колонії матеріалів про встановлення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу [149].

Як видається, логічно було б у зв'язку з цим КВК України доповнити ст. 159-2 «Громадський контроль за встановленням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та викласти її в такій редакції:

«У випадках, визначених у законі, за процедурою встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, здійснюється громадський контроль відповідними суб'єктами та їх уповноваженими представниками».

Такий підхід ґрунтується на положення п. 2 ст. 25 зазначеного Кодексу, відповідно до якого громадський контроль здійснюється за дотриманням прав засуджених до позбавлення волі не тільки спостережними комісіями, але й громадськими об'єднаннями.

Зокрема, як зазначено з цього приводу у ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання», останні вправі здійснювати громадський контроль у виді:

а) звернення до органів державної влади (у контексті предмета даної дисертації – до керівників органів і УВП всіх рівнів у сфері виконання покарань і пробації) (п. 2 ч. 1);

б) одержання в порядку, що встановлений законом, публічну інформацію, яка знаходиться у володінні суб'єктів вказаних повноважень (п. 3 ч. 1) [175].

Проте, як встановлено в ході спеціальних наукових досліджень [147, с. 225-231], у зазначеному законодавчому акті серед прав громадських об'єднань відсутні такі із них, як здійснення громадського контролю, що виступає однією з детермінант, яка у тому числі знижує й рівень ефективності застосування до осіб, звільнених з виправних колоній, адміністративного нагляду.

До інших правових прогалин, які стосуються вказаної проблематики, як показали результати даного наукового пошуку, можна також віднести:

1) відсутність на сьогодні в Україні спеціальних громадських об'єднань, статuti яких передбачали б здійснення соціального моніторингу у сфері виконання покарань і пробації [47];

2) відсутність в Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини завдань, що стосуються дотримання прав засуджених, відносно яких адміністрація УВП готує матеріали та направляє їх у суд для встановлення за ними після звільнення адміністративного нагляду [215];

3) відсутність таких повноважень і в національному превентивному механізмі, що створений в структурі вітчизняного Омбудсмена (ст. 19-1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [215]);

4) відсутність як у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», так і в КВК (зокрема, в главі 25 «Нагляд за особами, звільненими від відбування покарання») таких норм, як: надання правової допомоги для засуджених, відносно яких адміністрація УВП готує та направляє матеріали у суд для встановлення за ними адміністративного нагляду;

5) інші детермінанти, що впливають на ефективність здійснення вказаного державного примусу, мова про які ведеться у цій дисертації.

У цьому контексті звертає на себе увагу такий юридично значущий факт, а саме: не дивлячись на те, що і в ч. 2 ст. 5 і в ч. 1 ст. 107 КВК засуджені до позбавлення волі мають право на правову допомогу, ні в ПВР УВП (розділ II) [153], ні в Інструкції про організацію адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, яка затверджена після прийняття у 2003 році нині діючого КВК [190], жодним словом не сказано про право засуджених на отримання вказаного права та його гарантування адміністрацією колонії у ході як підготовки відповідних матеріалів до суду, так і в ході засідання комісії даної кримінально-виконавчої установи закритого типу з означених питань.

І, що ще більш парадоксально, навіть прийняття нової редакції Положення про спостережні комісії у 2024 році (шляхом внесення змін і доповнень) [168] не змінило нормативно-правових підходів з даної проблематики, а саме: досі члени

цих комісій не мають права приймати участь у засіданні комісій УВП, на яких затверджуються матеріали щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Саме тому, а також враховуючи у зв'язку з цим існуючі проблеми з означених проблем на практиці та той факт, що на сьогодні чи не єдиним суб'єктом громадського контролю у сфері виконання покарань і пробації України є спостережні комісії, варто було б п. 4 Положення, яке регулює їх діяльність [149], доповнити підпунктом 5-1 такого змісту:

«Відповідно до покладених завдань, спостережні комісії погоджують подання начальника установи виконання покарань, яке направляється в суд для встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Проте, як видається, більш ефективним, виходячи з принципу законності діяльності органів та УВП (ч. 2 ст. 19, п. 14 ст. 92 Конституції України, ст. 5 КВК, ін.), було б доповнення ч. 1 ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» реченням такого змісту:

«Зазначене подання в обов'язковому порядку погоджується зі спостережною комісією, яка створена на відповідній адміністративно-територіальній одиниці, де дислокується кримінально-виконавча установа закритого типу».

Як видається, необхідність доповнення зазначених вище нормативно-правових актів положеннями (відповідними нормами або інститутом права), що стосуються громадського контролю за процедурою встановлення та здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, обумовлена наступними обставинами:

1. Відповідно до ч. 3 ст. 63 Конституції України, обмеження для засуджених визначаються законом і встановлюються вироком суду.

Аналогічний законодавчий підхід закріплений також і в ч. 2 ст. 7 КВК, що є логічним відображенням застосування на практиці принципів верховенства права

(ст. 8 Основного закону України) та системності нормотворчої діяльності [241, с. 212-214].

Виходячи з цього, можна констатувати, що розширення переліку правообмежень для засуджених (у даному випадку – осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк), а саме – у виді встановлення адміністративного нагляду за певною категорією вказаних суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, не можна на сьогодні вважати цілком правомірною діяльністю з боку держави.

Такий підхід ґрунтується на тому, що в ст. 537 КПК України серед питань, які вирішуються судом під час виконання вироків, відсутні ті із них, які мають пряме відношення до встановлення судом адміністративного нагляду.

Враховуючи вказану правову прогалину (зокрема, у ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі») таке право для суду встановлено (як, власне, і обов'язок з цього приводу), а також положення п. 14 ст. 537 КПК (а, саме у цій нормі мова ведеться про інші питання про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають при виконанні вироку та мають вирішуватись судом), слід визнати, що в наявності має місце одна з детермінант, яка негативно впливає на ефективність виправно-ресоціалізаційного процесу у сфері виконання покарань і пробації України та на процедуру встановлення і здійснення адміністративного нагляду.

Сутність цієї проблеми полягає у тому, що органи і УВП, як це витікає з їх правового статусу, який визначений у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», а також положень ч. 2 ст. 19 та п. 14 ст. 92 Конституції України, мають діяти у спосіб, що передбачений Конституцією та законами України, а тому для забезпечення принципу законності у процесі виконання – відбування покарань, у тому числі й з питань, які пов'язані зі встановленням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, мають бути об'єктивно видозмінені й відповідні законодавчі підходи у зв'язку з цим.

Як видається, логічним було б доповнення з цього приводу ч. 2 ст. 7 КВК реченням такого змісту:

«У випадках, передбачених у законі, у судовому порядку засуджений у процесі виконання – відбування покарань може бути позбавлений відповідних прав, законних інтересів і свобод».

У такому ж контексті потребує видозміни й ст. 537 КПК, а саме – її варто доповнити пунктом 13-4 наступного змісту:

«У процесі виконання – відбування покарань суд має право вирішувати питання, що стосуються встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Знову ж таки, слід мати при цьому на увазі, що зазначені у цій дисертації пропозиції відносно удосконалення правового механізму забезпечення адміністративного нагляду, спрямовані на те, щоб привести кримінально-виконавчі засади з означених питань у відповідність до вимог Конституції України.

Саме на такій позиції суб'єктів правозастосовної діяльності сформульовані положення постанови Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», у якій зазначено, що виходячи з принципу верховенства права, суди у всіх необхідних випадках зобов'язані застосовувати Основний закон як акт прямої дії (п. 2) [187, с. 136].

З огляду зазначеного та інших отриманих результатів даного дослідження, можна констатувати, що на сьогодні як норми КВК, так і Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» не в повній мірі відповідає нормам Конституції України, а тому об'єктивно потребує якісної видозміни та посилення громадського контролю у цьому напрямі.

2. Як доведено у даній роботі, подальше регулювання суспільних відносин, що пов'язані з процесом встановлення та здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, як нині діючим (колізійним як за формою, так і за змістом) Законом та відповідною Інструкцією з означених питань

[190], й надалі не тільки буде гальмувати проведення реформ у сфері виконання покарань і пробації України, але й дозволить належним чином реагувати шляхом нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, які сприяють вчиненню рецидивних кримінальних правопорушень, тобто при такому законодавчому «архаїзмі» практично неможливо досягти мети адміністративного нагляду, що закріплена в ст. 3 вказаного вище Закону, а саме – запобігти вчиненню нових кримінальних правопорушень з боку осіб, відносно яких встановлений цей вид державного примусу.

Отже, і в контексті даної проблематики видозміна форм, методів і способів реалізації громадського контролю у сфері виконання покарань і пробації України, зокрема з питань, що стосуються процесу підготовки списків і матеріалів на осіб, які є потенційними об'єктами адміністративного нагляду, а також забезпечення участі відповідних суб'єктів соціального моніторингу в засіданні комісії УВП, є об'єктивно необхідною умовою дотримання прав, законних інтересів і свобод тих категорій засуджених, відносно яких встановлюється зазначений вид державного примусу.

3. Сучасні соціально-правові реалії, які стали наслідком відкритої військової агресії росії проти України [158], з одного боку, обумовлюють необхідність розширення об'єктів адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а, з іншого, – потребують також посилення громадського контролю за процесом встановлення та здійснення цього державного примусу на практиці.

Зміст вказаної проблематики полягає у наступному:

1). Через правові прогалини та колізії у кримінально-виконавчому законодавстві України з питань, що стосуються визначення правового статусу осіб, що «вперто на бажають стати на шлях виправлення», мова про які ведеться в ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а також розмитість положень про рівні «виправлення», що визначені в Методиці, затвердженій наказом Міністерством юстиції України від 19.01.2023 № 294/5 [118], певна кількість засуджених або не включається

адміністрацією УВП у списки потенційних об'єктів даного державного примусу, або вноситься до цього переліку за формально-суб'єктивними, а не об'єктивними (такими, що чітко визначені в законі) показниками.

Як встановлено в ході даного дослідження, саме з цих причин суди відмовляють адміністрації УВП у задоволенні клопотань щодо встановлення зазначеного державного примусу відносно засуджених, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу.

А, це, у свою чергу, обумовлює необхідність здійснення громадського контролю за процесом встановлення адміністративного нагляду в УВП.

4. Поява нових складів кримінальних правопорушень (ст. ст. 111-1; 111-2; 112-1; т. ін.) та відповідних категорій злочинів (наприклад, колаборантів; осіб, які сприяють державі-агресору; ін.) вимагає від держави адекватного регулювання на такі суспільно небезпечні діяння та розширення переліку об'єктів адміністративного нагляду за рахунок вказаних вище осіб.

Про необхідність такого рішення на законодавчому рівні повідомили, зокрема, й опитані у ході даного дослідження деякі категорії респондентів. Так, на визначене в спеціальній анкеті анонімного опитування питання «Чи варто встановлювати адміністративний нагляд за особами, які вчинили державну зраду Україні?» персонал ДКВС України дав наступні відповіді:

а) «так» – 511 з 876 зазначених респондентів або 58% у загальній їх структурі;

б) «ні» – 47 осіб (6%);

в) «частково» – 318 осіб (36%) (додатки Б, В).

У свою чергу, опитані з цього приводу працівники Національної поліції України відповіли на вказане питання наступним чином:

- «так» – 488 з 876 респондентів (55% у загальній їх кількості);

- «ні» – 55 осіб (7%);

- «частково» – 333 особи (38%) (додатки Е, Є).

Натомість, студенти та курсанти вищих навчальних закладів юридичного профілю на вказане питання дали наступні відповіді:

1) «так» – 871 з 876 зазначених респондентів або 99% у їх загальній структурі;

2) «ні» – 5 осіб (1%) (додатки Г, Д).

У сенсі предмета даного наукового дослідження та розроблених у зв'язку з цим авторських пропозицій, кримінологічно значущими можна визнати й відповіді вказаних категорій респондентів на питання: «Чи слід застосовувати адміністративний нагляд за особами, які вчинили злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю в Україні?».

Зокрема, опитані з цього приводу особи з числа персоналу органів і УВП дали на це питання наступні відповіді:

а) «так» – 489 з 876 вказаних респондентів (56% у загальній їх кількості);

б) «ні» – 77 цих респондентів (9%);

в) «частково» – 310 респондентів (35%) (додатки Б, В).

У свою чергу, працівники органів поліції на вказане питання відповіли наступним чином:

- «так» – 393 з 876 осіб, які взяли участь в анонімному опитуванні, або 45% у їх загальній структурі;

- «ні» – 66 цих респондентів (7%);

- «частково» – 417 осіб (48%) (додатки Е, Є).

Натомість, опитані у зв'язку з цим студенти та курсанти юридичного профілю навчання в анкеті анонімного опитування зробили наступні відмітки:

1) «так» – 867 з 876 вказаних респондентів (99% у загальній їх кількості);

2) «ні» – 9 осіб (1%) (додатки Г, Д).

Як видається, не менш важливими, в контексті вирішення завдань даної дисертації, у тому числі тих, що стосуються підвищення ефективності громадського контролю за процесом встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, є й результати опитування вказаних респондентів щодо розширення переліку об'єктів даного державного примусу іншими категоріями засуджених.

Зокрема, на визначене в спеціальній анкеті питання «Чи необхідно встановлювати адміністративний нагляд за особами, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу (так званого «злочинного авторитета»)?» особи з числа персоналу ДКВС України відповіли наступним чином:

- а) «так» – 873 з 876 цих респондентів або 99% у загальній їх кількості;
- б) «ні» – 3 особи (1%) (додатки Б, В).

У свою чергу, опитані у зв'язку з цим працівники Національної поліції на зазначене питання дали наступні відповіді:

- «так» – з 867 з 876 цих осіб (99% у загальній структурі вказаних респондентів);
- «ні» – 9 осіб (1%) (додатки Е, Є).

Натомість, студенти та курсанти вищих навчальних закладів юридичного профілю на зазначене питання відповіли наступним чином:

- 1) «так» – 854 з 876 вказаних респондентів або 96% у їх загальній структурі;
- 2) «ні» – 3 особи (1%);
- 3) «частково» – 19 осіб (3%) (додатки Г, Д).

Аналогічну позицію зайняли вказані категорії респондентів, даючи відповідь на питання: «Чи варто встановлювати адміністративний нагляд за особами, які перебувають у статусі «вора в законі»?»,

Так, опитані з даного приводу особи з числа персоналу органів та УВП 100% (876 зазначених респондентів) переконані, що це слід здійснити на законодавчому рівні (додатки Б, В).

Не менш категоричними у зв'язку з цим були й працівники органів поліції, 99% з яких (875 з 876 осіб, які взяли участь в анонімному опитуванні) в анкеті вибрали відмітку «так», а ще 1 особа (1%) – «ні» (додатки Е, Є).

Таким самим чином визначили своїх відповіді й респонденти з числа студентів і курсантів юридичного профілю, 100% з яких (876 осіб) вважають, що за вказаною категорією засуджених, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу, слід встановлювати адміністративний нагляд (додатки Г, Д).

Отже, на рівні соціуму (громадському вимірі) високим є рівень позитивного сприйняття законодавчих видозмін в Україні з питань розширення переліку визначених у нормативно-правових актах об'єктів вказаного державного примусу, а тому необхідність і готовність суб'єктів здійснення громадського контролю за означеним видом кримінально-виконавчої діяльності є соціально обумовленою, що й використано у даній дисертації при обґрунтуванні тих чи інших пропозицій, поглядів і висновків по суті досліджуваної проблематики.

Зокрема, авторська позиція щодо доповнення ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» таким об'єктом, як *«засуджені за вчинення колабораціоністських кримінальних правопорушень»*, крім інших, викладених у цій дисертації, аргументів ґрунтується й на зарубіжному досвіді з означених питань. Так, в часи II світової війни (1935-1945 р. р.) за співробітництво громадян Франції з німецькою владою (до якого закликав маріонетковий режим Віші), у законодавстві цієї держави було передбачено низку правообмежень, а також кримінальна відповідальність [73].

Таким самим шляхом пішли й інші країни, які були визволені від фашистської окупації, щодо так званих «урядів», що функціонували під егідою гітлерівської Німеччини, а саме – відносно уряду Квіслінга в Норвегії, керівництва Локотської республіки на окупованій території СРСР, протекторату Богемії та Моравії у Чехії, шефнету Верлоджі в Албанії, ін. [73]. При цьому варто зазначити, що юридична відповідальність та правообмеження відносно «колаборантів» встановлювались у державах, які були звільнені від окупаційних військ і режимів, по-різному, хоча й були змушені діяти з цього приводу під тиском країн-переможців в II світової війни. Так, мирна угода Італії та союзників передбачала положення про необхідність застосування до «колаборантів» усіх необхідних заходів, спрямованих на виявлення, затримання та засудження тих осіб, які співпрацювали з ворогом під час війни, хоча будь-яких меж, роз'яснень тощо з приводу терміну «колабораціонізму» у даному міжнародно-правовому акті зазначено не було [232].

Як наслідок, це детермінувало випадки свавілля, репресій, а також різноманітних зловживань з боку представників влади, організованої на визволених від окупантів територій. У цьому сенсі можна назвати наступні офіційні аналітичні дані, що стосуються притягнення до юридичної відповідальності осіб, які були визнані колаборантами в Норвегії, Данії, Нідерландах, Бельгії та Франції, а саме:

а) за вчинення даного суспільно небезпечного діяння було засуджено до позбавлення волі майже 170 тис. колаборантів;

б) покарання у виді смертної кари було застосовано до 11 тис. зазначених кримінальних правопорушників, 2,5 тис. з яких було страчено [232].

У контексті досліджуваної у цій роботі проблематики, звертає на себе увагу й такий юридично та кримінально значущий факт: кримінальна відповідальність та інші правообмеження відносно «колаборантів» на законодавчому, адміністративно-організаційному та інших рівнях, включаючи соціальний, з елементами релігійного, суспільного, корпоративного тощо реагування на вказане протиправне явище після II світової війни були встановлені й в державах, які були окуповані або воювали з імперіалістичною Японією [232]. При цьому, як і в Європі, чіткого визначення у нормах права терміну «колаборант» у нормативно-правових актах країн Азії, Індонезії, Китаю, ін. також не мав, що спричинювало та обумовлювало, у свою чергу, грубі порушення прав людини і громадянина з питань, що стосувались правової оцінки явищ «колабораціонізму».

Без сумніву, враховуючи зазначений історичний досвід та з метою запобігання нелюдському та такому, що принижує гідність, поводження чи покарання засуджених за вчинення колабораціонізму в Україні у сучасних умовах (2022-2024 р. р.), варто при вирішенні питання про встановлення адміністративного нагляду за вказаною категорією засуджених до позбавлення волі (у випадку внесення змін у чинний Закон з означеного виду правоохоронної діяльності [8]) чітко дотримуватись як принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, які закріплені в ст. 5 КВК, так і основних засад діяльності органів і УВП, що визначені в ст. 2 Закону України

«Про Державну кримінально-виконавчу службу України», пріоритетними з яких віднесено так званих «колаборантів» мають стати принципи поваги та дотримання прав і свобод людини і громадянина, а також відкритості для демократичного цивільного контролю.

Як видається, такий підхід дозволить на практиці гармонізувати як суспільні потреби, що пов'язані з необхідністю посилення правообмежень (у тому числі – у виді встановлення адміністративного нагляду) щодо осіб, які засуджені за вчинення кримінальних правопорушень колабораціоністського характеру, так і суспільну відповідальність (у виді посиленого громадського контролю) за процесом виконання – відбування покарань і встановленням даного державного примусу за означеною категорією засуджених, які звільняються з місць позбавлення волі.

У той самий час, як показали результати даного наукового дослідження, дещо іншими є аргументи, що стосуються розширення переліку об'єктів адміністративного нагляду (ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі») такими засудженими, як: *«особи, що здійснюють злочинний вплив»*, або є *«особами, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу»*, або *«особами, що мають статус «вора в законі»*, мова про які ведеться, зокрема, в ч. 5 ст. 255 КК.

Необхідність такої законодавчої видозміни в Україні обумовлена як історією створення та протиправної діяльності вказаних категорій засуджених у місцях позбавлення волі [139], так і сучасною юридичною практикою з означених питань, що склались у зарубіжних країнах. Так, у результаті закріплення кримінальної відповідальності за діяльністю у статусі «вора в законі» в Грузії тільки у 2006-2010 р. р. скоротилась більш ніж удвічі кількість вчинених у цій країні злочинів [60].

Проте, за лаштунками такої «протидії» зазначеному виду злочинності мали місце системні порушення прав людини, тортури та інші тому подібні випадки нелюдського поводження зі вказаною категорією засуджених, що обумовило необхідність посилення громадського контролю за сферою виконання покарань, а

в кінцевому підсумку, – до масштабної амністії «ворів в законі» у Грузії 2012 року та їх фактично «видворення» з цієї країни на протязі однієї доби [60].

Звичайно, що така юридична «практика» не може бути адаптована до змісту кримінально-виконавчої діяльності в Україні, враховуючи її курс на приведення правового статусу засуджених до позбавлення волі до європейських стандартів [249], а також рішення ЄСПЛ з означених питань [129].

Саме тому, удосконалення форм, методів, способів і меж здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань і пробації, що визначені в ст. 25 КВК, а також доповнення Закону України «Про здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», виступає у сьогоднішні не тільки відповідною правовою гарантією кримінально-виконавчого забезпечення процесу встановлення та здійснення даного державного примусу, але й необхідною умовою ефективної діяльності органів і УВП та територіальних підрозділів Національної поліції, спрямованої на запобігання вчиненню об'єктами адміннагляду рецидивних злочинів (ст. 34 КК) після звільнення з кримінально-виконавчих установ закритого типу.

Як з цього приводу слушно зауважують деякі науковці, громадський контроль – це одне з основних та пріоритетних функцій будь-якого демократичного суспільства, яке має реалізовуватись у повному об'ємі у формі публічної перевірки діяльності органів державної влади, включаючи систему ДКВС України, на відповідність мети і завдань їх створення і функціонування відповідно до свого суспільно-державного призначення [229, с. 21].

Таким чином, виходячи з отриманих результатів даного дослідження, можна зробити висновок про те, що громадський контроль має стати ключовим і невід'ємним елементом у змісті правового механізму реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, що обумовлено як сучасними реформами у сфері виконання покарань і пробації України, так і принципами даного виду суспільно-державної діяльності, що визначені у чинному законодавстві України та

загальновизнаних нормах міжнародного права, які стали частиною національної правової системи нашої держави.

Висновки до розділу 3

1. З'ясовано зміст сучасної політики у сфері запобігання і протидії злочинності України та встановлено її вплив на формування кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Констатовано також, що цей вид політики у сьогоднішні не передбачає активізації зусиль правоохоронних органів з питань зниження рівня рецидивної злочинності, включаючи й діяльність щодо запобігання злочинам, які вчиняються з участю осіб, звільнених з колоній та відносно яких судами встановлено адміністративний нагляд.

Встановлено вплив зазначеної політики на зміст кримінально-виконавчої політики та доведено у зв'язку з цим висновок про те, що існуючий у сьогоднішні взаємозв'язок цих видів політик виступає однією з детермінант, яка знижує ефективність застосування на практиці адміністративного нагляду за вказаною категорією засуджених.

Обґрунтовано положення про те, що особливо актуальною вказана проблема є в умовах воєнного стану в Україні та появи у зв'язку з цим нових реальних джерел посягань на основи національної безпеки і громадський правопорядок у виді таких категорій засуджених до позбавлення волі, як: колаборанти; особи, які здійснюють злочинний вплив або перебувають у статусі суб'єкта підвищеного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі»; а також особи, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі організованих злочинних формувань (організованих груп чи злочинних організацій).

Визначено, що у детермінаційному комплексі причин і умов, які сприяють вчиненню нових, у тому числі рецидивних, кримінальних правопорушень з боку осіб, відносно яких встановлений адміністративний нагляд, чільне місце займають

ті із них, що пов'язані з кримінально-виконавчими засадами забезпечення даного державного примусу та які проявляються у неналежній підготовці матеріалів і подань в суд, що з цього приводу готує адміністрація УВП закритого типу, а також у незадовільному контролі та взаємодії останньої з територіальними органами поліції з питань прибуття об'єктів адміністративного нагляду до обраного місця проживання, отримання відповідної інформації від вказаного правоохоронного органу та надання колишнім засудженим соціально-реабілітаційної допомоги у межах кримінально-виконавчого законодавства України.

2. З'ясовано зміст і сутність взаємодії органів і УВП з іншими суб'єктами та учасниками діяльності, пов'язаної зі здійсненням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та сформульовано авторське поняття з означеного питання, системоутворюючими ознаками якого є наступні:

1). Це процес діяльності відповідних суб'єктів і учасників, що визначений на законодавчому рівні.

2). Це процес спільної (скоординованої) діяльності цих суб'єктів і учасників забезпечення адміністративного нагляду.

3). Це процес, що пов'язаний з реалізацією закріплених у законі завдань вказаного державного примусу.

4). Це процес, що є складовою та обов'язковою частиною повноважень і завдань відповідних суб'єктів і учасників спільної діяльності.

5). Це процес, у якому є як конкретні виконавці закону, так і залучені до нього інші особи, у тому числі на добровільній основі, які мають сприяти ефективному здійсненні своїх повноважень суб'єктами реалізації вказаного державного примусу.

6). Це процес, у якому об'єднуючою метою є діяльність, що спрямовується на запобігання вчиненню об'єктами адміністративного нагляду рецидивних та інших правопорушень після звільнення цих осіб з місць позбавлення волі.

Доведено також теоретичне значення даного поняття, яке полягає у тому, що таким чином розширені межі наукових знань про зміст, сутність і перспективні

напрями взаємодії правоохоронних органів та учасників, які сприяють даному виду суспільної діяльності, а практичне значення - виведеної у тому, що внаслідок з'ясування змісту Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» встановлені правові прогалини і колізії, які стосуються питань взаємодії відповідних суб'єктів і учасників вказаного виду правоохоронної діяльності, а також розроблені у зв'язку з цим науково обґрунтовані пропозиції прикладного характеру, спрямовані на удосконалення процесу їх співпраці щодо ефективного забезпечення реалізації на практиці завдань зазначеного державного примусу.

3. Встановлено сутність і роль громадського контролю у правовому механізмі реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та обґрунтована необхідність його удосконалення з урахуванням сучасних правових реалій і умов воєнного стану в Україні.

Доведено, що відсутність у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та чинному КВК відповідних норм, пов'язаних зі здійсненням громадського контролю за вказаним видом кримінально-виконавчої та поліцейської діяльності, виступає однією з детермінант, яка сприяє вчиненню протиправних посягань на права, законні інтереси і свободи тих засуджених, відносно яких судом встановлюється даний вид державного примусу.

Обґрунтовано також, що на ефективність реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду впливають правові прогалини (відсутність серед повноважень) і колізії (невідповідність вимогам і принципам, що визначені в КВК), які мають місце в Положенні про спостережні комісії.

Встановлено правові прогалини, що стосуються даної проблематики, до яких віднесено:

1) відсутність на сьогодні в Україні спеціальних громадських об'єднань, статuti яких передбачали б здійснення соціального моніторингу у сфері виконання покарань і пробації;

2) відсутність в Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини завдань, що стосуються дотримання прав засуджених, відносно яких адміністрація УВП готує матеріали та направляє їх у суд для встановлення за ними після звільнення адміністративного нагляду;

3) відсутність таких повноважень і в національному превентивному механізмі, що створений в структурі вітчизняного Омбудсмена (ст. 19-1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»);

4) відсутність як у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», так і в КВК (зокрема, в главі 25 «Нагляд за особами, звільненими від відбування покарання») таких норм, як: надання правової допомоги для засуджених, відносно яких адміністрація УВП готує та направляє матеріали у суд для встановлення за ними адміністративного нагляду;

5) інші детермінанти, що впливають на ефективність здійснення вказаного державного примусу, мова про які ведеться у цій дисертації.

Доведено, що громадський контроль має стати ключовим і невід'ємним елементом у змісті правового механізму реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, що обумовлено як сучасними реформами у сфері виконання покарань і пробації України, так і принципами даного виду суспільно-державної діяльності, що визначені у чинному законодавстві України та загальновизнаних нормах міжнародного права, які стали частиною національної правової системи нашої держави.

ВИСНОВКИ

У даній дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у здійсненні комплексного вивчення кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, що спрямовані на удосконалення правового механізму з означених питань. Зокрема:

1. Визначено стан і методологію дослідження проблем, що стосуються змісту кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та доведено у зв'язку з цим актуальність, теоретичне та практичне значення даної наукової розробки. Зокрема, на підставі здійсненої у ній періодизації виникнення, розвитку та функціонування вказаного правового інституту кримінально-виконавчого законодавства України (1994-2022 р. р.), встановлено, що на доктринальному рівні його структурні елементи, а також норми у цілому досі не досліджувались в якості окремого предмета наукового пошуку, що виступає у зв'язку з цим однією з детермінант, яка знижує рівень реалізації адміністративного нагляду, як дійового правового засобу запобігання рецидивній злочинності. При цьому також доведено, що цей процес з часу прийняття Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» і до сьогодні супроводжується негативними тенденціями, пов'язаними з наявністю у ньому правових прогалин і колізій, у силу порушення законодавцем принципів нормотворчості (науковості, логічності, системності тощо) при внесенні змін і доповнень у вказаний нормативно-правовий акт.

Виходячи з отриманих результатів дослідження, констатовано, що без якісної видозміни кримінально-виконавчих засад об'єктивно неможливо забезпечити ефективність реалізації на практиці адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

На наявність зазначеної проблематики вказали 35% респондентів з числа персоналу ДКВС України, 32% працівників поліції та 45% студентів і курсантів юридичного профілю.

2. Визначено зміст поняття «кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та розроблені відповідні заходи, спрямовані на усунення існуючих проблем, а саме:

2.1. Доповнити ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» приміткою, у якій дати офіційне тлумачення поняття «місця позбавлення волі», а саме:

«У цьому Законі під місцями позбавлення волі слід розуміти кримінально-виконавчі установи закритого типу, включаючи слідчі ізолятори, які виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк».

2.2. Доповнити ст. 88 КК частиною п'ятою такого змісту:

«Відносно осіб, звільнених з місць позбавлення волі, суд може винести рішення про встановлення адміністративного нагляду на підставі спеціального закону».

2.3. Видозмінити за змістом закріплене в ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» поняття «адміністративний нагляд», виклавши зазначену норму у такій редакції:

«Адміністративний нагляд – це система тимчасових примусових заходів запобіжного, апробаційного та іншого характеру, що здійснюються відносно звільнених з кримінально-виконавчих установ закритого типу осіб на підставі рішення суду та передбачають встановлення щодо них передбачених у законі правообмежень, суб'єктами реалізації яких виступають органи Національної поліції у тісній взаємодії з органами та установами виконання покарань, а також залучені до цієї діяльності інші органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації різних форм власності та окремі громадяни у межах їх компетентності».

2.4. Доповнити КВК ст. 158-1 «Порядок дій адміністрації установи виконання покарань щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з місць позбавлення волі» наступного змісту:

«Порядок дій адміністрації установи виконання покарань, що стосуються визначення засуджених, відносно яких має згідно закону встановлюватись адміністративний нагляд, визначається нормативно-правовими актами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

2.5. Доповнити ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» частиною другою такого змісту:

«Для забезпечення ефективного виконання завдань адміністративного нагляду, що визначені в ст. 2 даного Закону, територіальні органи Національної поліції вправі витребувати від органів та установ виконання покарань всю необхідну інформацію, включаючи кримінологічного характеру, про осіб, щодо яких судом встановлений вказаний вид державного примусу».

2.6. Доповнити Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» ст. 7-1 «Взаємодія органів Національної поліції з іншими суб'єктами і учасниками реалізації адміністративного нагляду» наступного змісту:

«Для забезпечення виконання завдань адміністративного нагляду, що закріплені в ст. 2 вказаного Закону, органи Національної поліції взаємодіють з іншими суб'єктами та учасниками даного виду правоохоронної діяльності, які на законних підставах залучені до їх реалізації».

2.7. У ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» словосполучення «постанова судді» замінити на – «ухвала судді». Аналогічні зміни варто також здійснити й в ст. ст. 158-159 КВК.

2.8. Доповнити Закон України «Про Національну поліцію» спеціальною статтею 41-1 «Здійснення органами поліції адміністративного нагляду» такого змісту:

«У випадках, визначених у законі, відповідні органи Національної поліції здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Порядок реалізації повноважень і завдань з цього приводу встановлюється МВС та іншими центральними органами виконавчої влади України».

2.9. Доповнити ст. 6 КВК частиною п'ятою такого змісту:

«Критерії виправлення і ресоціалізації засуджених визначаються на нормативно-правовому рівні центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації».

2.10. У ст. 9 даного Закону зазначити, що:

«Особи, відносно яких встановлено адміністративний нагляд, зобов'язані беззаперечно дотримуватись тих обмежень, які визначені для них у ст. 10 вказаного Закону та закріплені у рішенні суду».

В іншій частині ст. 9 цього законодавчого акту закріпити ті обов'язки піднаглядних осіб, які не збігаються зі змістом і сутністю з обмеженнями, мова про які ведеться в ст. 10 даного Закону.

2.11. Доповнити Ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» частиною другою такого змісту:

«Для здійснення адміністративного нагляду органи Національної поліції в межах своїх повноважень застосовують всі закріплені в законі види контролю за піднаглядними особами».

2.12. Ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» викласти у новій назві «Мета адміністративного нагляду».

Про необхідність вирішення зазначеної проблематики вказали 11% респондентів з числа персоналу ДКВС України, 26% працівників поліції та 52% студентів і курсантів юридичного профілю.

3. З'ясовано сутність і змістовні елементи міжнародно-правових актів і практики їх реалізації за кордоном з питань, що стосуються кримінально-правових засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та запропоновано:

3.1. Доповнити Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» ст. 1-1 «Законодавство з питань адміністративного нагляду» наступного змісту:

«Законодавство з питань адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, складаються з норм Конституції України, міжнародних договорів згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону та інших законодавчих актів, які регулюють зазначений вид правоохоронної діяльності».

Крім цього, доповнити цей Закон розділом 3-1 «Міжнародне співробітництво з питань адміністративного нагляду» та ст. 10-1 «Порядок міжнародного співробітництва України з питань адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» наступного змісту:

«Порядок і умови міжнародного співробітництва України з питань, що пов'язані з реалізацією рішень судів щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (пенітенціарних установ), визначається на підставі двосторонніх і багатосторонніх угод між державами з урахуванням міжнародно-правових актів, які є частиною національного законодавства».

3.2. Доповнити ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» частиною 3 наступного змісту:

«У випадках, визначених у законі, адміністративний нагляд може здійснюватись з використанням електронних засобів контролю, застосування якого покладається на відповідні підрозділи Національної поліції України».

3.3. Доповнити Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» ст. 2-1 «Принципи адміністративного нагляду» та викласти її у наступній редакції:

«Органи Національної поліції та інші учасники, залучені на законних підставах до забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, мають діяти на підставі принципів, які закріплені в Конституції України та законодавчих актах, що регулюють їх діяльність».

На наявність зазначеної проблематики вказали 63% респондентів з числа персоналу ДКВС України, 32% працівників поліції та 2% студентів і курсантів юридичного профілю.

4. Встановлено соціально-правову природу кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та запропоновано:

4.1. Доповнити ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» приміткою наступного змісту:

«Критерії виправлення засудженого визначаються за спеціальною Методикою, яка затверджується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

4.2. Доповнити ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» частиною 2 наступного змісту:

«У випадках, передбачених у законі, перелік об'єктів адміністративного нагляду може бути розширений (звужений) з урахуванням суспільної небезпеки засуджених, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу».

4.3. Доповнити ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» наступними пунктами, у яких визначити такі нові об'єкти вказаного державного примусу, а саме:

1) пунктом «е»: «засуджені за вчинення злочинів проти основ національної безпеки та інші кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану»;

2) пунктом «є»: «засуджені за співучасть у вчиненні кримінальних правопорушень»;

3) пунктом «ж»: «засуджені за вчинення бандитизму»;

4) пунктом «з»: «засуджені за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній»;

5) пунктом «к»: «засуджені за умисне встановлення або поширення в суспільстві злочинного впливу»;

6) пунктом «л»: «засуджені за звернення до особи, яка завідомо для винного може здійснювати злочинний вплив, зокрема до особи, яка перебуває у статусі

суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», з метою застосування нею такого впливу»;

7) пунктом «м»: «засуджені за розбій, спрямований на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою чи в умовах воєнного або надзвичайного стану, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень».

4.4. Перезатвердити та змістовно видозмінити Інструкцію про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, привівши її положення таким чином у відповідність Конституції та інших законів України.

4.5. Видати спеціальну постанову Верховного Суду «Про практику застосування судами України законодавства у справах про встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Про необхідність вирішення зазначеної проблематики вказали 44% респондентів з числа персоналу ДКВС України, 47% працівників поліції та 37% студентів і курсантів юридичного профілю.

5. Визначено сутність ознаки, роль і місце принципів реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та запропоновано:

5.1. Ст. 158 КВК доповнити частиною другою наступного змісту:

«Порядок підготовки та перелік матеріалів, а також відповідного подання до суду щодо встановлення адміністративного нагляду за особою, яка звільняється з місць позбавлення волі, затверджується центральним органом виконавчої влади, що регулює державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

5.2. Закріпити у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» принципи законності та справедливості, оскільки це є об'єктивно обґрунтованою необхідністю сьогодення (як у контексті сучасних в умовах війни потенційних і реальних загроз, що посягають на об'єкти національної безпеки, серед яких чільне місце займає процес виконання –

відбування покарань, так і з урахуванням уже існуючих у сфері виконання покарань і пробації).

5.3. Доповнити ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» пунктом 26 такого змісту:

«здійснює заходи спостереження та контролює поведінку осіб, щодо яких на підставі рішення суду встановлений адміністративний нагляд».

5.4. Доповнити ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» частиною 2 наступного змісту:

«Діяльність органів та установ виконання покарань ґрунтується й на інших принципах, що закріплені в Конституції України та міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, а також в інших законодавчих актах, які регулюють сферу виконання покарань і пробації».

5.5. Доповнити Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» статтею 13-1 «Громадський контроль за встановленням та здійсненням адміністративного нагляду» такого змісту:

«У випадках та в порядку, що визначений у кримінально-виконавчому законодавстві України, громадськість вправі здійснювати контроль за порядком встановлення та здійснення адміністративного нагляду за особами звільненими з місць позбавлення волі».

5.6. Закріпити у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» окрему норму, яка б мала назву «Мета даного державного примусу».

Про необхідність вирішення зазначеної проблематики вказали 11% респондентів з числа персоналу ДКВС України, 14% працівників поліції та 5% студентів і курсантів юридичного профілю.

6. Встановлено сучасний стан та тенденції реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та запропоновано:

6.1. Доповнити ст. 23 КВК частиною 2 наступного змісту:

«У випадках, передбачених законом, відомчий контроль здійснюється й з питань, що стосуються кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

6.2. Доповнити ч. 1 статті 22 КВК у кінці речення словосполученням «включаючи й з питань здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та викласти зазначену норму у новій редакції.

6.3. Доповнити ч. 1 ст. 26 Закону України «Про прокуратуру» пунктом 7 виклавши його у такій редакції:

«У випадках, переданих законом, прокурорський нагляд здійснюється за діяльністю, пов'язаною з реалізацією Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»».

7. Здійснено аналіз змісту сучасної політики у сфері запобігання та протидії злочинності України та визначено її вплив на формування кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та запропоновано:

7.1. Доповнити КВК ст. 104-1 «Профілактичні обліки засуджених» та викласти її у такій редакції:

«З метою забезпечення процесу виконання – відбування покарань, запобіганням кримінальним та іншим правопорушенням серед засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження волі, позбавлення волі та довічного позбавлення волі, здійснюється комплекс спеціально-кримінологічних заходів щодо виявлення, постановки на облік та організацію нагляду за особами, схильними до вчинення правопорушень. Порядок організації запобіжної діяльності в установах виконання покарань встановлюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України, з дотриманням при цьому визначених у законі принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань. Рішення щодо поставки або зняття засудженого з профілактичного обліку установ

виконання покарань та строки правообмежень, що витікають з даного факту, приймається судом і може бути оскаржено в установленому законом порядку».

7.2. Доповнити ч. 1 ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України» словосполученням «Державна кримінально-виконавча служба України» та викласти зазначену норму права у новій редакції.

7.3. Доповнити ст. 13 КВК частиною 2 такого змісту:

«У випадках та в порядку, визначених у законі, уповноважений орган з питань пробації здійснює також заходи щодо соціальної адаптації та запобігання кримінальним правопорушенням з боку осіб, звільнених з місць позбавлення волі та відносно яких судом встановлений адміністративний нагляд».

Про необхідність вирішення зазначеної проблематики вказали 30% респондентів з числа персоналу ДКВС України, 42% працівників поліції та 29% студентів і курсантів юридичного профілю.

8. Визначено головні шляхи удосконалення взаємодії органів і УВП з питань, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та запропоновано:

8.1 Доповнити Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» статтею 13-1 «Нагляд за дотриманням законодавства про адміністративний нагляд» наступного змісту:

«У випадках, передбачених кримінально-виконавчим законодавством України та нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність органів прокуратури, прокурори здійснюють нагляд за додержанням законів при підготовці установами виконання покарань подань у суди щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, які тримаються у місцях позбавлення волі, а також при реалізації відповідних заходів після їх звільнення з кримінально-виконавчих установ закритого типу».

8.2. Доповнити ст. 2 та ст. 26 Закону України «Про прокуратуру» аналогічною функцією.

8.3. Доповнити Інструкцію про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі спеціальним розділом «Взаємодія органів і установ виконання покарань з територіальними органами Національної поліції та іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, організаціями та установами, а також з громадськістю» наступного змісту, а саме:

1). УВП зобов'язані направляти у територіальні органи поліції разом з постановою суду про встановлення адміністративного нагляду за засудженими, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу, всю кримінологічно значущу інформацію відносно цих осіб та відповідні матеріали з цього приводу, що зібрані оперативними підрозділами колонії у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі.

2). Оперативні підрозділи Національної поліції України мають право витребувати з аналогічних структурних підрозділів УВП всю оперативно значущу інформацію, включаючи оперативно-розшукові справи та відомості профілактичних обліків, об'єктами яких були особи, відносно яких судом встановлений профілактичний нагляд.

3) При проведенні досудового розслідування кримінальних проваджень за фактами вчинення особами, звільненими з місць позбавлення волі, без встановлення судом відносно них адміністративного нагляду, нових кримінальних правопорушень, слідчі Національної поліції зобов'язані встановлювати детермінанти, що сприяли цьому, встановлюючи й ті із них, які пов'язані з не направленням адміністрацією УВП відповідних подань до суду щодо встановлення відносно визначених у законі об'єктів зазначеного виду державного примусу.

4) При оформленні справ адміністративного нагляду на осіб, звільнених з місць позбавлення волі, дільничні офіцери поліції з метою забезпечення мети та належного виконання своїх повноважень з означених питань вправі витребувати від УВП всю кримінологічно значущу інформацію відносно об'єктів даного державного примусу.

8.4. Доповнити нині діючу Інструкцію з адміністративного нагляду та її подальші нові редакції спеціальним додатком «Структура та зміст характеристики, яка надається адміністрацією колонії в територіальний орган Національної поліції на особу, щодо якої судом встановлений адміністративний нагляд» за наступною формою:

1). Відомості про рівень соціалізації особи, звільненої з колонії: а) інформація про освіту (рівень, профіль тощо); б) інформація про спеціальність (професію); в) інформація про сім'ю, включаючи й про батьків у контексті їх суспільних установок (цінностей та наявних соціальних вад (схильність до алкоголізму, наркоманії, зайняття протиправною діяльністю тощо)); г) інша інформація про об'єкт адміннагляду (про потреби, заняття у вільний від роботи час, схильність до віктимної поведінки або про потенційні ризики вчинення злочину після звільнення з місць позбавлення волі, т. ін.).

2). Відомості про соціальний статус звільненої з колонії особи та про її соціальну роль у цілому: а) інформація про той статус, який мав об'єкт адміннагляду у процесі виконання – відбування покарання; б) інформація про наміри та майбутню соціальну роль, яку планує реалізувати особа після звільнення з колонії; в) інформація про наявність (чи відсутність) житла та про придатність його до нормальної життєдіяльності для звільненої з колонії особи; г) інформація про соціально корисні зв'язки об'єкта адміністративного нагляду, з якими він планує підтримувати на волі; г) інформація про зв'язок звільненої з місць позбавлення волі особи з антисуспільними елементами на волі; д) інформація про соціальні наміри (плани, перспективи тощо) об'єкта адміннагляду після звільнення з колонії.

3). Відомості про особливі риси особи, щодо якої встановлено адміністративний нагляд: а) інформація про індивідуальні соціально значущі інтереси та цінності звільненої з колонії особи (зокрема, про наміри створити сім'ю; поступити на роботу, навчання; наміри про відмовлення від злочинної культури, традицій, правил, т. ін.); б) інформація про діяльнісні аспекти життя об'єкта адміністративного нагляду у колонії (дані про заохочення; стягнення;

підвищення освітнього та професійного рівня, т. ін.); в) інформація про відношення особи, звільненої з місць позбавлення волі, до вчинених у колонії протиправних діянь (порушення режиму відбування покарання; вчинення у ході виконання покарання злочинах; інших тому подібних правопорушень і проступків).

4). Відомості демографічного характеру та про психофізіологічні та фізичні дані про об'єкт адміннагляду: а) інформація про стать, вік, т. ін. особи; а також особливі прикмети звільненої з колонії особи (дактилоскопічні дані (відбитки рук, ніг, т. ін. – як додаток до характеристики у виді дактилокарти); відомості про «татування»; інша кримінологічно значуща інформація (відсутність пальців; рук; ніг; шрами тощо)); б) інформація психологічного змісту: про тип нервової системи; темперамент; реакції; моторику, мислення, а також про вади та психологічні риси і патології, що мають набуте та генетичне походження; в) інформація про фізичне здоров'я (загальний стан; інвалідність; хронічні захворювання та схильність до алкоголізму, наркоманії, токсикоманії тощо); г) інформація про схильність до педофілії та вчинення інших статевих злочинів.

5). Відомості про індивідуальні психологічні риси об'єкта адміннагляду: а) інформація про риси характеру особи, звільненої з місць позбавлення волі (зокрема, про схильність до грубості, насильства, жорстокості, агресивності та до вчинення інших аморальних вчинків); б) інформація про вольові якості особи, щодо якої встановлено адміннагляд (про властивість підпадати під чужий вплив; здатність підкорювати інших своєму впливу; інертність, млявість, рішучість, наполегливість, цілеспрямованість, т. ін.); в) інформація про емоційні риси об'єкта адміннагляду (неврівноваженість, дратівливість, образливість, ревність, т. ін.).

б). Відомості, що стосуються злочинів, за які була засуджена та відбувала покарання особа, відносно якої судом встановлено адміністративний нагляд: а) інформація, що стосується кримінально-правової характеристики вчинених злочинів (склад кримінального правопорушення; форма участі у груповому злочині; відношення до потерпілого, т. ін.); б) інформація про ставлення звільненої з колонії особи до вчинюваних нею злочинів, за які вона відбувала

покарання (до завданої шкоди; призначеного покарання; до органів досудового розслідування та суду; т. ін.); в) інформація про інші кримінологічно значущі ознаки об'єкта адміннагляду (про перебування на профілактичних обліках колонії; відомості про оперативно-розшукові справи, об'єктом яких був колишній засуджений; інша, отримана в процесі виконання – відбування покарань, інформація про особу (про борги перед іншими засудженими та про невиконання інших взятих на себе зобов'язань, у тому числі щодо близьких родичів; ін.).

8.5. Доповнити Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» ст. 7-1 «Суб'єкти забезпечення здійснення адміністративного нагляду» та викласти її в наступній редакції:

«У випадках, визначених у законі, у межах їх повноважень до діяльності з питань забезпечення здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, залучаються й інші правоохоронні органи, органи державної влади, місцевого самоврядування, а також фізичні та юридичні особи. Координаційні функції та взаємодію з означених питань покладаються на органи Національної поліції України».

Про необхідність вирішення зазначеної проблематики вказали 38% респондентів з числа персоналу ДКВС України, 40% працівників поліції та 26% студентів і курсантів юридичного профілю.

9. Визначено зміст, сутність і місце громадського контролю у правовому механізмі реалізації кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та запропоновано:

9.1. Доповнити КВК ст. 159-2 «Громадський контроль за встановленням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та викласти її в такій редакції:

«У випадках, визначених у законі, за процедурою встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, здійснюється громадський контроль відповідними суб'єктами та їх уповноваженими представниками».

9.2. Доповнити п. 5 Положення про спостережні комісії, підпунктом 5-1 такого змісту:

«Відповідно до покладених завдань, спостережні комісії погоджують подання начальника установи виконання покарань, яке направляється в суд для встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

9.3. Доповнити ч. 1 ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» реченням такого змісту:

«Зазначене подання в обов'язковому порядку погоджується зі спостережною комісією, яка створена на відповідній адміністративно-територіальній одиниці, де дислокується кримінально-виконавча установа закритого типу».

9.4. Доповнити ч. 2 ст. 7 КВК реченням такого змісту:

«У випадках, передбачених у законі, у судовому порядку засуджений у процесі виконання – відбування покарань може бути позбавлений відповідних прав, законних інтересів і свобод».

9.5. Доповнити ст. 537 КПК пунктом 13-4 наступного змісту:

«У процесі виконання – відбування покарань суд має право вирішувати питання, що стосуються встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Community Corrections.Electronic Supervision Program.
[URL:https://w.w.w.mcscs.jus.gov.on.ca](https://w.w.w.mcscs.jus.gov.on.ca).
2. Dicey A. V. Introduction to the Study of the Law of the Comstituion. Indiana polis: Liberti Classics, 1982. P. 102-114.
3. Different approaches to the definition of the Rule of LAW.
[URL:https://www.revision-notes.co.uk](https://www.revision-notes.co.uk).
4. Kodeks karny wykonawczy ustawa z 06.06.1997 року.
[URL:https://sap.sejm.gov.pl/sap.rst/doc.detalis.vsp](https://sap.sejm.gov.pl/sap.rst/doc.detalis.vsp).
5. Legal Regulamion of Administrative supervisionove r prisoner- srelea sed from in caration foreign legiskation: comparative Legal analisis.
[URL:https://cybefeninka.ru/artecle/n/pravove-regulirovanie-administrativnogo-nadzora](https://cybefeninka.ru/artecle/n/pravove-regulirovanie-administrativnogo-nadzora).
6. O. Kuratorach sadowych ustawaz dnia 27 lipca 2001 року.
[URL:https://sap.sejm.gov.pl/sap.nst.doc.detalis.xsp](https://sap.sejm.gov.pl/sap.nst.doc.detalis.xsp).
7. Адміністративний нагляд за звільненими засудженими не порушує Конвенцію: рішення ЄСПЛ. [URL:https://jirliga-akon.net/ru/news/201634-](https://jirliga-akon.net/ru/news/201634-).
8. Андреева О. Б. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень в сучасних умовах: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 1999. 17 с.
9. Андрійко О. Ф. Контроль. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.». 2001. Т. 3: К-М, 2001. 792 с.
10. Бадира В. А. Виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, як мета покарання: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2006. 17 с.
11. Балобанова Д. О. Теорія криміналізації: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. нац. юрид. академія, 2007. 17 с.

12. Бараш Є. Ю. Організаційно-правові засади діяльності установ виконання покарань: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 20 с.
13. Батиргареєва В. С. Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні: дис. ... д.ю.н.: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. академія ім. Ярослава Мудрого, 2010. 466 с.
14. Білик В. М. Організаційно-правові засади реалізації поліцейської функції в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. 20 с.
15. Блага А. Б. Кримінологічні особливості жіночої злочинності в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. ун-т внутр. справ, 2000. 16 с.
16. Богатирьов І. Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 32 с.
17. Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрями. *Проблеми боротьби зі злочинністю*. 2009. Вип. 100. С. 305-312.
18. Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В.; друкарня «Волиньполіграф», 2018. 340 с.
19. Буроменський М. В., Стешенко В. М. та ін. Розробка пропозицій змін і доповнень до законодавчих актів щодо Державної програми адаптації України до законодавства Європейського Союзу в галузі боротьби зі злочинністю. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2005. Вип. 10. С. 197-213.
20. Василевич В. В. Боротьба з озброєними формами організованої злочинності корисливо-насильницького спрямування Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1998. 16 с.
21. Василевич В. В. Кримінологічна політика України: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 435 с.

22. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Срошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
23. Виговський Д. Л. Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. 20 с.
24. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 928 с.
25. Гаращук В. М. Доктрина контролю та нагляду у сфері організаційно-управлінських відносин. *Правова доктрина: у 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 2: *Публічно-правова доктрина України* / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. С. 269-292.
26. Гейро Ж.-Ф., Гюаль Ф. Геостратегія злочинності: перекл. з франц. Київ: «Видавничий дім «Скіф», 2014. 292 с.
27. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
28. Голіна В. В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів : теорія і практика: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Українська державна юридична академія, 1994. 44 с.
29. Голіна В. В. Судимість у змісті кримінальної відповідальності. *Правова доктрина України: у 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 5: *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* (В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 351-355.
30. Головін А. П. Адміністративно-правове регулювання діяльності міліції громадської безпеки: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004.
31. Головкін О. В. Групова злочинність та її попередження: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. 19 с.

32. Горбунова Л. М. Підзаконні нормативно-правові акти: організаційно-правові питання забезпечення законності: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана, 2005. 21 с.
33. Гребеньков Т. В. Людина у правовому бутті. Вступ у правову персонологію: монографія. Донецьк: Донец. юрид. ін-т МВС України, 2013. 540 с.
34. Гречанюк С. К. Організаційно-правові засади взаємодії кримінально-виконавчих установ з державними органами та недержавними організаціями: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь: Нац. акад. держ. податкової служби України, 2006. 20 с.
35. Гритенко О. А. Прогресивна система виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі: теоретичні та правові аспекти: монографія. Одеса: «Видавничий дім «Гельветика», 2020. 400 с.
36. Грищук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Хмельницький: Хмельн. ун-т управління та права, 2013. 768 с.
37. Громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань в Україні: зміст, заходи та шляхи удосконалення: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба та д.ю.н., проф. І. М. Копотуна. Луцьк-Куновіце: видавництво «Волинська друкарня», 2024. 256 с.
38. Громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань в Україні: зміст, види та шляхи удосконалення: навч. посіб. Вид. 2-ге, виправ. і допов. / за заг. ред. к.ю.н., доц. В. В. Аніщук, д.ю.н., проф. І. М. Копатуна, д.ю.н., проф. В. В. Топчія. Ірпінь-Луцьк-Куновіце: Видавництво «Терен», 2024. 256 с.
39. Гула Л. Ф. та ін. Організаційно-правові заходи протидії протиправній діяльності кримінальних лідерів в установах пенітенціарної системи України: монографія / за ред. В. Л. Ортинського. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. 380 с.
40. Гумін О. М. Проблеми боротьби з наркотизмом серед засуджених у виправно-трудовах колоніях: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 18 с.

41. Давиденко Л. М., Бандурка О. О. Протидія злочинності: теорія, практика, проблеми: монографія. Харків: вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. 302 с.

42. Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України у 1991 році: Інформ. бюл. Київ: ГУВП МВС України, 1992. 28 с.

43. Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991-2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидати юридичних наук / укладачі: В. К. Гришук, Б. О. Кириць, О. Ф. Пасєка. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 472 с.

44. Європейська Конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28 травня 1970 року. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 246-252.

45. Європейська Конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками від 30 листопада 1964 року. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 235-245.

46. Європейські пенітенціарні правила: Рекомендації Ради Європи R(2006)2. Вид. 2-ге. Донецьк: «Донецький Меморіал», 2010. 32 с.

47. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб, підприємців то громадських формувань. URL:<https://ust.minjust.gov.ua>.

48. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2012 рік. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування.* URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

49. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013 року: *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування.* URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

50. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року: *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

51. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року: *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

52. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-червень 2024 року: *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

53. Ждан М. Д. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні: теорія та практика: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ. 2024. 28 с.

54. Забезпечувати. [URL:https://slovnyk.ua](https://slovnyk.ua) >swrd=забезпечувати.

55. Загальна декларація прав людини. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: «Анна-Т», 2008. С. 12-17.

56. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України (станом на 01.07.2023). URL: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/>

57. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : У 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3 : Практична кримінологія. 320 с.

58. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика: У 3-х кн. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

59. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3: Практична кримінологія. 320 с.

60. Закон проти «ворів у законі». Як це спрацювало в Грузії. – Вікіпедія. [URL:https://www.bbc.com.ukrainian](https://www.bbc.com.ukrainian).

61. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, МША, Канади та Франції) : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 19 с.

62. Засади – Вікіпедія. [URL:https://uk.m.wikipedia.com.ua](https://uk.m.wikipedia.com.ua).

63. Захаров В. П., Руденко В. І. Проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних структур: навчально-практичний посібник. Львів: Льв. ДУВС, 2007. 372 с.

64. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 502.

65. Зінич В. М. Дільничний інспектор міліції як суб'єкт профілактики правопорушень : організаційно-правовий аспект: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 20 с.

66. Ігнатов О. М. Протидія загально кримінальній насильницькій злочинності в Україні: монографія. Харків: «Диса плюс», 2013. 650 с.

67. Ільницький В. О. Адміністративно-процесуальна діяльність органів Національної поліції: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: Запоріж. нац. ун-т, 2017. 17 с.

68. Капля О. М. Органи внутрішніх справ України в умовах її інтеграції в Європейський Союз: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 19 с.

69. Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І. М. Загальна теорія держави і права : підручник / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. М. С. Кельмана. Тернопіль: ТОВ Терно-граф, 2018. 804 с.

70. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.
71. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005 року № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-37. Ст. 446.
72. Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 53-58.
73. Колабораціонізм у Другій світовій війні. – Вікіпедія.
URL:<https://uk.m.wikipedia.org>.
74. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.
75. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт профілактики злочинів: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. 464 с.
76. Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-230.
77. Колізіюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні : Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2002. 37 с.
78. Коломоець Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 43 с.
79. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони на 2023-2017 роки схвалений Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

80. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята 04 листопада 1950 року Радою Європи (набула чинності для України 11.09.1997). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 219-234.

81. Конвенція про передачу засуджених осіб від 21 березня 1983 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 253-262.

82. Конопельський В. Я. Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань в кримінально-виконавчій діяльності України: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2014. 34 с.

83. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, потребує удосконалення у контексті протидії так званим «зłodіям у законі». Пенітенціарна система у глобальному вимірі: Матеріали III Міжнародного пенітенціарного форуму, м. Київ, 3 листопада 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 179-180.

84. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Деякі актуальні питання здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з кримінально-виконавчих установ закритого типу. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 24 лист. 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 92-93.

85. Конопельський В. Я., Явтушенко А. М. Соціально-правова природа адміністративного нагляду та особливості його реалізації в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал № 1. 2024. С. 530-532.*

86. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

87. Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки 1978 року. – Вікіпедія. [URL:https://uk.m.wikipedia.org](https://uk.m.wikipedia.org).

88. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету міністрів України від 13 вересня 2017 № 654-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

89. Копотун І. М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях України: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2014. 40 с.

90. Костенко О. М. Воля і свідомість злочинця (дослідження з застосуванням принципу натуралізму): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, 1995. 46 с.

91. Кривенда В. Ю. Форми і методи діяльності міліції громадської безпеки в сучасних умовах: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 16 с.

92. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студентів юрид. вузів і фак. / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Бенківський та ін.; за ред. П. С. Матушевського. Київ: Юрінком Інтер, 1997. 512 с.

93. Кримінальний кодекс Кітайської Народної Республіки / переклад. А. І. Войнова, В. С. Станіч; за заг. ред. Коротюк О. В. Київ: ОВК, 2021. 196 с.

94. Кримінальний кодекс України: прийнятий 05.04.2001 (Закон № 234-III). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

95. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-13. Ст. 88.

96. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є. М. Блажевський, Є. П. Бурдоль та ін.; за ред. В. Я. Тація. Харків: Право, 2012. 768 с.

97. Кримінально-виконавче право України. Підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін., за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2019. 752 с.

98. Кримінально-виконавче право України: підручник. ТОМ 1 / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. Ю. Бараша. Київ: Нац. акад. внутр. справ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. 364 с.
99. Кримінально-виконавче право: підручник / за ред. Б. М. Головкіна та А. Х. Степанюка. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2019. 288 с.
100. Кримінально-виконавчий кодекс Киргизької Республіки від 31 січня 2017 року. [URL:https://cbd.minjust.gov.kg/111528/edition/1285936/ru](https://cbd.minjust.gov.kg/111528/edition/1285936/ru).
101. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець; за заг. ред. Степанюка А. Х. Харків: ТОВ «Одісей», 2005. 560 с.
102. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року (Закон № 1129-IV). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21.
103. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): Посіб. / за ред. О. М. Джузи. Київ: НАВС, 2013. 620 с.
104. Кримінологія: підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.
105. Кулешов О. О. Діяльність адміністративної служби міліції по припиненню правопорушень (організаційно-правовий аспект): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь: Нац. акад. держ. податкової служби, 2005. 20 с.
106. Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку ХХІ столітті: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 272 с.
107. Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 288 с.
108. Курбак Р. М., Лень В. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: монографія. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. 272 с.
109. Литвин О. П. Кримінально-правова охорона громадської безпеки і народного здоров'я: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. 46 с.

110. Литвинов О. М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів на місцевому рівні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2002. 20 с.

111. Лошицький М. В. Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2002. 17 с.

112. Лукаш А. С. Згвалтування: кримінологічна характеристика, детермінація та їх попередження: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2007. 19 с.

113. Лукашевич С. Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2001. 19 с.

114. Марчук А. І. Необхідність реформування адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі: вітчизняні проблеми та зарубіжний досвід. *Правове життя сучасної України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17.09.2018 року). Одеса: Гельветика, 2018. С. 379-383.

115. Мельник В. С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2002. 19 с.

116. Мельник І. В. Застосування заходів адміністративного примусу в умовах розбудови правової держави : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 20 с.

117. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 33 с.

118. Методика визначення ступеня виправлення засудженого: затверджена наказом Міністерства юстиції України від 19 січня 2023 року № 294/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

119. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: витяг. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: «Анна-Т», 2008. С. 37-45.

120. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 18-36.

121. Музика А. А. Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1998. 44 с.

122. Нагорний О. П. Законність в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ та шляхи її удосконалення : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 21 с.

123. Наливайко В. С. Кримінологічні проблеми ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. 19 с.

124. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.; за ред. О. М. Джужи, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид. перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

125. Національна стратегія з прав людини: затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

126. Негодченко В. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів у сучасних умовах: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2003. 20 с.

127. Неживець О. М. Забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 20 с.

128. Оборатов Ю. М. Загальнотеоретична юриспруденція як сучасна теорія держави і права. *Правова доктрина України*: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 1:

Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 198-217.

129. Огляд рішень Європейського суду з прав людини: Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

130. Окопник О. М. Органи внутрішніх справ в організаційно-правовому механізмі реалізації виконавчої влади в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: ХНУВС, 2007. 21 с.

131. Ольховський Є. Б. Адміністративно-правові засоби забезпечення громадської безпеки: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2004. 17 с.

132. Оперативно-службова діяльність установ кримінально-виконавчої системи МВС України у 1992 році : *Інформаційний бюлетень*. Київ: ГУВП МВС України, 1993. № 4. 46 с.

133. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році: *Інформаційний бюлетень*. Київ: ДДУПВП, 1999. 83 с.

134. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році: *Інформаційний бюлетень*. Київ: ДДУПВП, 2000. 84 с.

135. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність установ кримінально-виконавчої системи у 1997 році: *Інформаційний бюлетень*. Київ: ГУВП МВС України, 1998. № 20. 113 с.

136. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність установ кримінально-виконавчої системи у 1995 році: *Інформаційний бюлетень*. Київ: ГУВП МВС України, 1996. 98 с.

137. Основи методології наукових досліджень : навч. посіб. для студ. і курсантів / за ред. П. С. Прибутька. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 156 с.

138. Основні показники та особливості діяльності кримінально-виконавчої системи України у 1993 році : Інформ. бюл. Київ: ГУВП МВС України, 1994. № 10. 88 с.

139. П'ять самих жорстких бунтів у радянських тюрмах і зонах. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8dKNsdvc-DY>.

140. Павленко Н. Г. Адміністративно-правові засади діяльності персоналу міліції громадської роботи: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь: Нац. акад. держ. податкової служби України, 2006. 20 с.

141. Панов І. О. Адміністративно-юрисдикційна діяльність дільничного інспектора міліції: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: ХНУВС, 2005. 20 с.

142. Пенітенціарний кодекс Естонської Республіки. URL: <https://www.justai.tab.ee>.

143. Петрова І. П. Нормативно-правове регулювання організації і діяльності міліції України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь: Нац. акад. держ. податкової служби України, 2004. 21 с.

144. Пісоцька Н. М. Рецидивна злочинність молоді та її попередження: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 17 с.

145. Плигун Ю. Правоохоронна діяльність: поняття та її суб'єкти. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / Відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. С. 831-833.

146. Погребна К. В., Конопельський В. Я., Колб О. Г. Громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань в Україні: поняття, сутність і зміст та шляхи удосконалення : монографія. Одеса: Одеськ. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 288 с.

147. Погребна К. Ф. Про деякі сучасні проблеми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Юридичний бюлетень*. 2021. Вип. 23. С. 225-231.

148. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. І. Безпалової. Харків: ХНУВС, 2020. 396 с.

149. Положення про спостережні комісії: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 № 429 (у редакції від 28.03.2024). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

150. Положення про центральну та міжрегіональну комісії з питань визначення засудженим до позбавлення волі виду установи виконання покарань, місця відбування покарань, місця відбування покарання особами, засудженими до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, обмеження волі, їх направлення і переведення для відбування покарання: затверджено наказом Міністерства юстиції України від 27 лютого 2017 року № 680/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

151. Пономаренко Г. О. Адміністративно-правові засади управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави : Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2008. 39 с.

152. Пономарьова Т. І. Роль міжнародного гуманітарного права у системі запобігання кримінальним правопорушенням. *Joris Europensia Scientia*. 2024. Вип. 2. С. 75-81.

153. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

154. Правова статистика: підручник / Джужа О. М., Василевич В. В. та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2014. 448 с.

155. Правові засади діяльності прокуратури України у сфері виконання покарань: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ: Кондор Видавництво, 2016. 240 с.

156. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Закон України від 01.12.1994 № 264/9-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 52. Ст. 455.

157. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180.

158. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

159. Про виведенні Державного департаменту України з питань виконання покарань з підпорядкування Міністерства внутрішніх справ України: Указ Президента України від 12.03.1999 № 248/99. *Офіційний вісник України*. 1999. № 11. Ст. 24.

160. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

161. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» : Закон України від 23 грудня 2015 року № 901- VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 44.

162. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» : Закон України від 17 червня 2020 року № 720-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 47. Ст. 408.

163. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи : Закон України від 19 грудня 2019 року № 409- IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 27. Ст. 175.

164. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України: Закон України від 16 жовтня 2012 року № 5461. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

165. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України: Закон України від 16.10.2012 № 5461. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. Ст. 62.

166. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо рішень Європейського суду з прав людини : Закон України від 18 жовтня 2022 року № 2689-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 28. Ст. 95.

167. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 20 січня 2005 року № 2377- IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

168. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання окремих питань виконання кримінальних покарань та тримання військовополонених: постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2024 № 335. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

169. Про внесення змін до Законів України «Про міліцію», «Про попереднє ув'язнення», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»: Закон України від 21 червня 2001 року № 2537-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

170. Про внесення змін до Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»: Закон України від 10 липня 2003 року № 1105-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

171. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 № 1186-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 23. Ст. 869.

172. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань: Закон України від 23 серпня 2023 року № 3342-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 92. Ст. 356.

173. Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби проти збройної агресії Російської Федерації: Закон України від 01.04.2022 № 2178-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

174. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» та Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» : Закон України від 15 лютого 1995 року № 64/95-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

175. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

176. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами: Закон України від 19.06.2003 № 975-IV (втратив чинність 08.07.2018 на підставі Закону № 2469-VIII). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

177. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

178. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 378-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

179. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

180. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2010 році: Інформ. бюл. Київ: Державна пенітенціарна служба, 2011. Кн.1 78 с.

181. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2011 році: Інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2011. Кн.1 69 с.

182. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2013 році: Інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2014. Кн.1 74 с.

183. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2015 році: Інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2016. Кн.1 93 с.

184. Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011 № 2939 – VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

185. Про зайнятість населення : Закон України від 05 липня 2012 року № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

186. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.

187. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1991 № 9. *Постанови Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136-141.

188. Про затвердження Виправно-трудового кодексу Української РСР : Закон Української РСР від 23 грудня 1970 року № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1981. № 1. Ст. 6.

189. Про затвердження Державної програми боротьби зі злочинністю: постанова Верховної Ради України від 25.06.1993 № 3325-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

190. Про затвердження Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі: наказ Міністерства внутрішніх справ України, Державного департаменту України

з питань виконання покарань від 04 листопада 2003 року № 1303/203.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

191. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 07 листопада 2019 року № 3442/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

192. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Офісу Генерального прокурора від 30 червня 2020 № 298. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

193. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 228. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

194. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету міністрів України від 02 липня 2014 року № 228. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

195. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень: рішення Вищої ради правосуддя від 19 квітня 2018 року № 1200/0/15-18. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

196. Про затвердження Регламенту Офісу Генерального прокурора: наказ Офісу Генерального прокурора від 22 лютого 2022 року № 35. URL:<https://kvs.gov.ua>.

197. Про Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки: Затверд. Указом Президента України від 17.09.1996 № 837/96. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

198. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 № 348. *Офіційний вісник України*. 2016. № 44. Ст. 1117.

199. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

200. Про Національну поліцію: Закон України від 05 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

201. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

202. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президент України від 09 грудня 2010 року. *Офіційний вісник України*: 2010. № 94. Ст. 3334.

203. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

204. Про офіційну статистику: Закон України від 16 серпня 2022 року № 2524-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

205. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 червня 1993 року № 3352 – XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 360.

206. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх повторність, правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04 червня 2010 року № 7. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011 с. 445-452.

207. Про практику застосування судами України законодавства у справах про порушення правил адміністративного нагляду: постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 1986 року № 3. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011 с. 45-48.

208. Про пробацію : Закон України від 05 лютого 2015 року № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.

209. Про пробацію: Закон Киргизької Республіки від 24 лютого 2017 року № 34. URL:<https://cbd.minjust.gov.kg/111528/edition/1285936/ru>.

210. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

211. Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17 березня 2011 року № 3160-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 380.

212. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: Інформаційний бюлетень. Київ: Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.

213. Про судові рішення: постанова Пленуму Вищого господарського суду від 23 березня 2012 року № 6. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

214. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2018. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

215. Про Уповноваженого Верховної Ради України: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

216. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 22.04.1998 № 344/98. *Урядовий кур'єр*. 1998. № 82-83. 30 квіт. С. 5.

217. Пухтецька А. А. Європейські принципи адміністративного права. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. 2007. Вип. 35. С. 128-132.

218. Пчелін В. Д. Правові засоби здійснення поліцією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. *Публічне право*. 2021. № 1(41). С. 199-205.

219. Рекомендація R(82)17 від 24 вересня 1982 року Комітету Міністрів Ради Європи країнам – учасникам щодо системи поводження з небезпечними злочинцями. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності

пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 274-275.

220. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») від 09 липня 1998 року № 12-рп/98. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.

221. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

222. Рішення Конституційного Суду України від 12.04.2012 № 9-рп/2012 за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

223. Рішення Конституційного Суду України від 20.06.2007 № 5-рп/2007 за конституційним зверненням відкритого товариства «Кіровоградобленерго» про офіційне тлумачення положення частини восьмої статті 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (справа щодо кредиторів підприємств комунальної форми власності). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

224. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частини першої, десятої, статті 46, частини першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

225. Розгляд судами загальної юрисдикції справ різних категорій протягом 1990-2000 р. р. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 1(24). С. 12-26.

226. Романенко О. В. Пенітенціарна функція демократичної правової держави та роль громадянського суспільства в механізмі її реалізації: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 19 с.

227. Романов М. В. Правове регулювання заходів стягнення, що застосовується до осіб позбавлених волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 20 с.

228. Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального законодавства Сполучених Штатів Америки: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 36 с.

229. Семенишин М. О., Бесчастний В. М., Вітвіцький С. С., Ткаченко Р. О. Громадський контроль за діяльністю органів Національної поліції України: науково-практичний посібник. Київ: ВД «Дакор», 2020. 152 с.

230. Сергєєв І. С. Теоретичні та практичні питання діяльності відділів спеціального обліку установ виконання покарань: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. 17 с.

231. Силкові та спеціальні структури України. Хто охороняє наш спокій. URL:<https://www.slovoidilo.ua>.

232. Синюк О. Як карали за колабораціонізм різні держави та чому цей термін досі неоднозначний навіть в Україні. – Вікіпедія. URL:<https://uk.m.wikipedia.org>.

233. Скворцов С. І. Адміністративно-правове регулювання адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2018. 193 с.

234. Сотула О. С. Поняття та завдання працівників служби пробації у Польщі та Україні і компаративістські аспекти. *Concept and Mission of Probation*

servise workers in Poland and Ukraine: comparative aspects. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9.

235. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. 34 с.

236. Степанюк А. Х. Вибрані праці / укл. К. А. Автухов. Харків: Право, 2017. 608 с.

237. Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. *Правова доктрина України: у 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова с. 784-788.

238. Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року: затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 року № 1153-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

239. Тагієв С. Р. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія і практика: монографія. Чернігів: Десна «Поліграф», 2015. 512 с.

240. Тарасенко О. М. Ефективність попередження злочинності органами внутрішніх справ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Українська акад. внутр. справ України, 1996. 24 с.

241. Теорія держави і право: підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

242. Тимошенко В. А. Формування системи національної та міжнародної протидії сучасному наркобізнесу: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2006. 36 с.

243. Україна та ЄС офіційно розпочали переговори про вступ. URL:<https://suspilne.media.com.ua>.

244. Упертий (впертий). *Словник української мови. Академічний тлумачний словник української мови в 11 томах.* URL:<https://sum.com.ua/upertu>.

245. Фелик В. І. Реформування служб органів внутрішніх справ, що здійснюють адміністративну діяльність: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2003. 17 с.

246. Фільштейн В. Л. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції Держави Ізраїль: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 226 с.

247. Фільштейн В. Л. Участь правоохоронних органів у протидії злочинності в молодіжному середовищі (на досвіді Національної поліції Ізраїлю). *Проблеми протидії злочинності неповнолітніх: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (20-21 квітня 2006 р.).* Кіровоград: Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. С. 92-96.

248. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 35 с.

249. Фролов М. Ю. Міськрайоргани внутрішніх справ в умовах правової реформи: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2001. 19 с.

250. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи : порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 36 с.

251. Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство : проблеми гармонізації: монографія. Київ: Істина, 2005. 264 с.

252. Халимон С. І. Запобігання злочинам серед осіб, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро: Дніпропет. держ. ун-т внутрішніх справ, 2008. 20 с.

253. Цвігун Д. П. Адміністративний нагляд органів внутрішніх справ у сфері забезпечення громадського порядку і громадської безпеки: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 20 с.

254. Цвілий О. Під адміністративним наглядом – не означає «без прав». / [URL:https://ngoauu.org/pid.-administrativnim-naglyadom-ne-oznachaye-bez-prava/](https://ngoauu.org/pid.-administrativnim-naglyadom-ne-oznachaye-bez-prava/).

255. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

256. Чабан В. П. Акти адміністративного примусу в діяльності міліції України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 18 с.

257. Чеботарьова Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2005. 22 с.

258. Шильник В. Ю. Адміністративні юрисдикційні провадження та їх здійснення органами внутрішніх справ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2004. 20 с.

259. Шкута О. О. Пенітенціарна система України: теоретико-прикладна модель: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 366 с.

260. Шулежко Т. А. Особливості карально-виховного впливу на неодноразово судимих до позбавлення волі жінок, які відбувають покарання у виправно-трудовах установах: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1996. 24 с.

261. Явтушенко А. М., Про необхідність встановлення адміністративного нагляду за членами організованих злочинних угруповань в Україні. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI міжнар. наук.-практ. Інтернет конф., м. Одеса, 29 березня 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. С. 279-281.

262. Явтушенко А.М. Вплив і роль адміністративного нагляду на стан і рівень рецидивної злочинності в умовах воєнного стану в Україні. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності в період воєнного стану: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 29 лист. 2024 р.- Одеса : ОДУВС, 2024. С. 100-101.

263. Явтушенко А.М. Вплив правових прогалин і колізій на ефективність застосування адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Південноукраїнський правничий часопис №3. 2024. С.65-68.

264. Явтушенко А.М. Вплив явищ колабораціонізму на ефективність реалізації на практиці в Україні такого державного примусу, як адміністративний нагляд. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 09 серпня 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. С. 174-175.

265. Явтушенко А.М. Злочинні авторитети як потенційні об'єкти адміністративного нагляду. Наука і вища освіта : тези доповідей XXXII Міжнар. наук. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Запоріжжя, 8 листопада 2023 р. Класичний приватний університет. Запоріжжя : КПУ, 2023. Т. 2. С.88.

266. Явтушенко А.М. Кримінально-правові аспекти забезпечення здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Актуальні проблеми кримінального права [Текст] : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 469-470.

267. Явтушенко А.М. Новий погляд на об'єкти адміністративного нагляду в сучасних умовах України. Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 131-132.

268. Явтушенко А.М. Про необхідність здійснення адміністративного нагляду за «злочинними авторитетами» в Україні в умовах воєнного стану. Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (22–23 лютого 2024 року) / упор.

У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 1068-1070.

269. Явтушенко А.М. Про соціально-правову природу адміністративного нагляду в Україні та необхідність розширення його об'єктів в умовах воєнного стану. Аналітичне порівняльне правознавство. Випуск 3 2024. С. 502-505.

270. Явтушенко А.М. Сучасні погляди на об'єкти адміністративного нагляду в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 14 березня 2024 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2024. С. 448-450.

271. Явтушенко А.М. Члени організованих злочинних угруповань – потенційні об'єкти адміністративного нагляду в Україні. Юридичний бюлетень. № 32. 2024. С. 108-113.

272. Явтушенко А.М. Чому за злочинними «авторитетами» державі слід встановлювати адміністративний нагляд. Південноукраїнський правничий часопис № 1. 2024. С. 168-171.

273. Явтушенко А.М. Чому засуджені, які були членами злочинних угруповань, мають бути об'єктами адміністративного нагляду в Україні? Пенітенціарна система: історія, сучасність, майбутнє : матеріали наукових читань пам'яті генерал-полковника внутрішньої служби Штанька Івана Васильовича (м. Чернігів, 13 вересня 2024 р.) / голов. ред. В. Ф. Пузирний ; Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2024. С. 137-139.

274. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія. Харків: Право, 2013. 392 с.

275. Ярмакі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 41 с.

276. Ярмакі Х. П., Ярмакі В. Х. Поліцейський нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі. *Правове забезпечення адміністративної реформи*. 2019. С. 163-167.

ДОДАТКИ

Додаток А

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Одеського
державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Максим КОРНІЄНКО

02 02 2026 р.

А К Т

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Явтушенка Андрія Михайловича за темою: «Кримінально-виконавчі засади
забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць
позбавлення волі» у освітній процес Одеського державного університету
внутрішніх справ**

м. Одеса

« 02 » 02 2026 р.

Комісія у складі:

- 1) начальника відділу забезпечення якості освіти ОДУВС, кандидата історичних наук, доцента Камінської О.А.;
- 2) начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури ОДУВС, кандидата юридичних наук Теслюк І.О.;
- 3) завідувача кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права та безпеки ОДУВС, доктора юридичних наук, професора Бабенка А.М.

склала цей акт про те, що науково-методичні та практичні результати сформовані в дисертаційному дослідженні Явтушенка Андрія Михайловича на тему: «Кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність», вважаються актуальними.

Комісія дійшла висновку, що результати дисертаційного дослідження Явтушенка А.М. можуть бути використані при підготовці навчально-методичних матеріалів, зокрема: підручників, навчальних посібників, навчальних програм, робочих навчальних програм, текстів лекцій із дисциплін: «Кримінальне право»,

«Кримінально-виконавче право», «Правове регулювання виконання покарань у сучасних умовах».

Положення дисертаційного дослідження враховують сучасні досягнення науки кримінального права, кримінально-виконавчого права, останніх змін у законодавстві, що стосуються порядку відбування та виконання покарання у виді позбавлення волі, контроль і нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Комісія відзначила високу актуальність результатів дослідження Явтушенка А.М., теоретичний досвід, практичну і методологічну значущість висновків дисертанта для впровадження у освітній процес.

Емпіричні дані, практичні рекомендації та висновки, отримані Явтушенко А.М. в процесі дослідження, використовуються в ОДУВС при проведенні лекційних та семінарських занять, при підготовці курсових робіт, при проведенні міжкафедральних наукових семінарів присвячених актуальним проблемам боротьби зі злочинністю.

Члени комісії:

**Начальник відділу забезпечення
якості освіти ОДУВС
кандидат історичних наук, доцент**

Олена КАМІНСЬКА

**Начальник відділу аспірантури (ад'юнктури)
і докторантури
кандидат юридичних наук**

Ірина Теслюк

**Завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін Інституту права та безпеки ОДУВС
доктор юридичних наук, професор**

Андрій БАБЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Одеського
державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Максим КОРНІЄНКО

« 02 » 02 2026 р.

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Явтушенка Андрія Михайловича за темою: «Кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса

« 02 » 02 2026 р.

Комісія у складі:

- 1) начальника відділу організації наукової діяльності ОДУВС, к.ю.н., доцента Домброван Н.В.
- 2) начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури ОДУВС, к.ю.н. Теслюк І.О.;
- 3) професора кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права та безпеки ОДУВС, д.ю.н., професора Меркулової В.О.

склала цей акт про те, що комісією вивчені наукові положення, пропозиції і рекомендації Явтушенка А.М. щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження за темою: «Кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність», у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень за темою НДР ОДУВС за комплексною темою «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773) та кафедральної теми «Сучасні тенденції

запобігання кримінальним правопорушенням: кримінально-правові, кримінологічні, кримінально-виконавчі аспекти» (державний реєстраційний номер 0124U004181).

Комісія дійшла висновку, що дисертаційне дослідження Явтушенка А.М. за темою: «Кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» становить цінність для наукової діяльності, а надані матеріали мають високий теоретичний рівень та суттєву практичну значущість. Використання матеріалів дисертаційного дослідження в науковій діяльності, зокрема опублікованих праць:

Статті у фахових виданнях:

1. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Соціально-правова природа адміністративного нагляду та особливості його реалізації в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2024. С.530-532.
2. Явтушенко А.М. Чому за злочинними «авторитетами» державі слід встановлювати адміністративний нагляд. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1. 2024. С.168-171.
3. Явтушенко А.М. Члени організованих злочинних угруповань – потенційні об'єкти адміністративного нагляду в Україні. *Юридичний бюлетень*. № 32. 2024. С. 108-113.
4. Явтушенко А.М. Про соціально-правову природу адміністративного нагляду в Україні та необхідність розширення його об'єктів в умовах воєнного стану. *Аналітичне порівняльне правознавство*. Випуск 3, 2024. С. 502-505.
5. Явтушенко А.М. Вплив правових прогалин і колізій на ефективність застосування адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2024. С.65-68.

які засвідчують апробацію дисертації:

6. Явтушенко А.М. Новий погляд на об'єкти адміністративного нагляду в сучасних умовах України. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 131-132.

7. Явтушенко А.М. Кримінально-правові аспекти забезпечення здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. *Актуальні проблеми кримінального права* [Текст] : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 469-470.

8. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, потребує удосконалення у контексті протидії так званим «злочинам у законі». *Пенітенціарна система у глобальному вимірі*: Матеріали III Міжнародного пенітенціарного форуму, м. Київ, 3 листопада 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 179-180.

9. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Деякі актуальні питання здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з кримінально-виконавчих установ закритого типу. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 24 лист. 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 92-93.

10. Явтушенко А.М. Сучасні погляди на об'єкти адміністративного нагляду в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану*: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 14 березня 2024 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2024. С. 448-450.

11. Явтушенко А. М. Про необхідність встановлення адміністративного нагляду за членами організованих злочинних угруповань в Україні. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XVI міжнар. наук.-практ. Інтернет конф., м. Одеса, 29 березня 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. С. 279-281.

12. Явтушенко А.М. Вплив явищ колабораціонізму на ефективність реалізації на практиці в Україні такого державного примусу, як адміністративний нагляд. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 09 серпня 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. С. 174-175.

13. Явтушенко А.М. Злочинні авторитети як потенційні об'єкти адміністративного нагляду. *Наука і вища освіта* : тези доповідей XXXII Міжнар. наук. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Запоріжжя, 8 листопада 2023 р. Класичний приватний університет. Запоріжжя : КПУ, 2023. Т. 2. С. 88.

14. Явтушенко А.М. Про необхідність здійснення адміністративного нагляду за «злочинними авторитетами» в Україні в умовах воєнного стану. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (22–23 лютого 2024 року) / упор. У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 1068-1070.

15. Явтушенко А.М. Чому засуджені, які були членами злочинних угруповань, мають бути об'єктами адміністративного нагляду в Україні? *Пенітенціарна система: історія, сучасність, майбутнє* : матеріали наукових читань пам'яті генерал-полковника внутрішньої служби Штанька Івана Васильовича (м. Чернігів, 13 вересня 2024 р.) / голов. ред. В. Ф. Пузирний ; Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2024. С. 137-139.

16. Явтушенко А.М. Вплив і роль адміністративного нагляду на стан і рівень рецидивної злочинності в умовах воєнного стану в Україні.

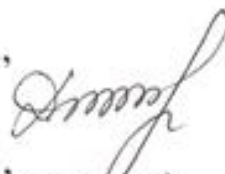
Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності в період воєнного стану: матеріали Всеукраїнської наук.-прак. конф. 29 лист. 2024 р.- Одеса : ОДУВС, 2024. С. 100-101.

Результати дисертаційного дослідження Явтушенка А.М. щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження за темою: «Кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» впровадженні у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ.

Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення усіх видів занять, а також були використані у науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторіях та перемінного складу.

Члени комісії:

**Начальник відділу організації
наукової діяльності ОДУВС, к.ю.н.,
доцент**

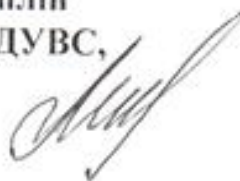
Наталія ДОМБРОВАН

**Начальник відділу аспірантури (ад'юнктури)
і докторантури ОДУВС,
к.ю.н.**

Ірина ТЕСЛЮК

**Професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
Інституту права та безпеки ОДУВС,
д.ю.н., професор**

Валентина МЕРКУЛОВА

Анкета

анонімного опитування персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України з питань, що стосуються адміністративного нагляду, який встановлюється судом щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі

1. Всього в опитуванні взяло участь - 876 осіб (100%)

2. Структура респондентів:

2.1. Особи рядового і начальницького складу органів і установ виконання покарань	- 629 (71%)
2.2. Державні службовці	-103 (13%)
2.3. Інші працівники, які працюють за трудовими договорами (контрактами)	- 144 (16%)

3. Освітній рівень респондентів:

3.1. Особи, які мають повну загальну середню освіту	- 377 (43%)
3.2. Особи, які мають неповну вищу освіту	- 219 (25%)
3.3. Особи, які мають повну вищу освіту	- 268 (30%)
3.4. Особи, які мають науковий ступінь	- 12 (2%)

4. Віковий рівень респондентів:

4.1. Від 20 до 25 років	- 288 (33%)
4.2. Від 26 до 35 років	- 319 (36%)
4.3. Від 36 до 45 років	- 213 (24%)
4.4. Від 46 років і старші	- 56 (7%)

5. Відомості про професійний стаж роботи респондентів в органах і установах виконання покарань

5.1. Від 1-го до 3-х років	- 218 (24%)
5.2. Від 4-х до 7-ми років	- 376 (42%)
5.3. Від 8-ми до 12-ти років	- 140 (16%)
5.4. Від 12-ти до 20-ти років	- 109 (12%)
5.5. Від 20-ти років і більше	- 33 (6%)

6. Питання, які були винесені для анонімного опитування

№ п/п	Зміст питання	Варіанти відповідей	Відповіді в абсолютних цифрах	Питома вага у % відповідей	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи зрозумілою для Вас є правова природа адміністративного нагляду?	так	364	41%	
		ні	179	21%	
		частково	333	38%	
2.	Чи достатньо науковці вивчили проблеми встановлення та реалізації адміністративного нагляду?	так	260	30%	
		ні	307	35%	
		частково	309	35%	
3.	Чи належним чином сформульовані у законі кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду?	так	319	37%	
		ні	190	11%	
		частково	367	42%	
4.	Чи зрозумілим для Вас є законодавче визначення	так	254	28%	
		ні	123	14%	
	поняття адміністративного нагляду?	частково	499	58%	
5.	Чи потребує удосконалення законодавчого рівня	так	388	44%	
		ні	55	6%	

	поняття адміністративного нагляду?	частково	433	50%	
6.	Чи відомими для Вас є наукові визначення поняття адміністративного нагляду?	так	75	8%	
		ні	432	50%	
		частково	369	42%	
7.	Чи можуть наукові визначення скласти основу законодавчої видозміни змісту поняття адміністративного нагляду?	так	366	42%	
		ні	114	13%	
		частково	396	45%	
8.	Чи має свої особливості наукового дослідження методологія пізнання змісту адміністративного нагляду?	так	377	43%	
		ні	122	14%	
		частково	377	43%	
9.	Чи достатнім є на сьогодні перелік визначених у законі осіб, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд?	так	229	27%	
		ні	303	34%	
		частково	344	39%	
10.	Чи варто на сьогодні розширювати перелік осіб, щодо яких може бути встановлений адміністративний нагляд?	так	116	15%	
		ні	401	45%	
		частково	359	40%	
11.	Чи впливає на сьогодні війна України з росією на	так	443	50%	

	вирішення питань щодо розширення кола осіб, відносно яких встановлюється адміністративний нагляд?	ні	54	7%	
		частково	379	43%	
12.	Чи варто встановлювати адміністративний нагляд за особами, які вчинили державну зраду Україні?	так	511	58%	
		ні	47	6%	
		частково	318	36%	
13.	Чи слід застосовувати адміністративний нагляд за особами, які вчинили злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю в Україні?	так	489	56%	
		ні	77	9%	
		частково	310	35%	
14.	Чи необхідно встановлювати адміністративний нагляд за особами, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу (так званого «злочинного авторитета»)?	так	873	99%	
		ні	3	1%	
		частково	-	-	
15.	Чи варто встановлювати адміністративний нагляд за особами, які перебувають у статусі «вора в законі»?	так	876	100%	
		ні	-	-	
		частково	-	-	
16.	Чи ознайомлені Ви із міжнародно-правовими	так	54	7%	
		ні	555	63%	

	актами з питань адміністративного нагляду?	частково	267	30%	
17.	Чи вивчали Ви зарубіжний досвід щодо встановлення та реалізації адміністративного нагляду?	так	69	8%	
		ні	494	57%	
		частково	313	35%	
18.	Чи належною є взаємодія правоохоронних органів з питань встановлення та реалізації на практиці адміністративного нагляду?	так	204	24%	
		ні	333	38%	
		частково	339	38%	
19.	Чи належним є правове забезпечення адміністративного нагляду на відомчому рівні?	так	381	44%	
		ні	96	11%	
		частково	399	45%	
20.	Чи ефективною у сьогоденні є державна політика у сфері виконання покарань і пробації України з питань адміністративного нагляду?	так	230	27%	
		ні	269	30%	
		частково	377	43%	

Анкету склав

«___»_____ 2025 р.

А.М. Явтушенко

Додаток В

Аналітична довідка за результатами проведення анонімного опитування персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України з питань, що стосуються адміністративного нагляду, який встановлюється судом щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі

Зазначене наукове дослідження проведено в межах дисертаційного дослідження «Кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у 2025 році в органах і установах виконання покарань (УВП) Міністерства юстиції України, які дислокуються на території Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Хмельницької та Черкаської областей.

Анонімне опитування здійснено за спеціально розробленою автором анкетною, яка містила 20 питань, максимально наближених до змісту об'єкта і предмета вказаного вище дисертаційного пошуку, а також три варіанти відповідей: «так», «ні» та «частково», один із яких і мав бути вибраний респондентом.

У даному дослідженні взяли участь на добровільній основі 876 осіб з числа персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України, види якого визначені у ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

Перед проведенням анонімного опитування учасникам дослідження доведено вимоги ст. 28 Конституції України, відповідно до якої жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана будь-яким науковим досліддам, а також доведені правила заповнення врученої для них анкети та місце і адресу її відправки після заповнення.

У структурі респондентів найбільшу чисельність мали особи рядового і начальницького складу ДКВС України – 629 з 876 респондентів або 71% від загальної їх кількості.

За освітнім критерієм майже половину (377 з 876 респондентів (43%)) представляли особи, які мали повну загальну середню освіту, передбачену ст. 53 Конституції та Законом України «Про повну загальну середню освіту». Високим також був рівень освіти респондентів, які володіли повною (30%) та неповною вищою освітою (25%).

За віковим цензом найбільшу питому вагу серед усіх респондентів мали респонденти віком від 26 до 35 років (319 з 876 опитаних осіб) (36%), а також від 20 до 25 років (288 осіб (33%)).

Щодо професійного стажу служби або роботи у системі ДКВС України, то найбільшу кількість респондентів представляли особи, які мали трудові та службові відносини з цього приводу на протязі 4-х до 7-ми років (376 з 876 респондентів або 42% у їх загальній структурі). Високим також був рівень тих осіб, які мали службовий або інший професійний стаж роботи в органах і УВП від 1-го до 3-х років (218 респондентів (24%)).

У ході опитування були отримані наступні результати, які мають наукове і практичне значення у контексті тих завдань, що визначені у зазначеному вище дисертаційному пошуку та які максимально наближені до питань, що відображені в анкеті опитування, а саме:

1. Більшість респондентів повідомили, що не розуміють (179 з 876 опитаних осіб або 21% у загальній структурі респондентів) чи частково розуміють зміст правової природи адміністративного нагляду.

Вказаний результат не тільки свідчить про наявну прикладну та практичну проблему, але й актуалізує необхідність її розробки на науковому рівні, особливо з урахуванням тих потенційних і реальних загроз для національної безпеки, які склались в Україні в умовах воєнного стану.

2. Тільки 30% опитаних осіб (260 з 876 респондентів) вважають, що науковці на сьогодні достатньо вивчили проблеми, які стосуються адміністративного нагляду.

Ці відомості виступають додатковим аргументом щодо теоретичної та практичної значущості розробки проблем адміністративного нагляду в Україні, а

також щодо необхідності активізації наукових пошуків з означеної тематики дослідження.

3. Тільки 37% респондентів (319 з 876 опитаних осіб) переконані, що на законодавчому рівні належним чином закріплені кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду в Україні.

Зазначений результат дослідження дає підстави стверджувати, що в наявності конкретна прикладна проблема, яка має бути вирішена й на науковому рівні шляхом, зокрема, окремого комплексного монографічного пошуку з означеної тематики теоретичного пошуку.

4. Для більшості опитаних осіб («частково» повідомили 499 з 876 респондентів (58% у їх загальній структурі) та «ні» – 123 особи (14%)) не зовсім зрозумілим є законодавче визначення поняття адміністративного нагляду.

З цього результату дослідження можна зробити висновок про те, що вказане поняття потребує удосконалення на нормативно-правовому рівні, позаяк це має пряме відношення до змісту діяльності відповідного суб'єкта реалізації рішення суду щодо встановлення адміністративного нагляду та підвищення у зв'язку з цим ефективності їх роботи, включаючи питання взаємодії, координації та контролю за вказаним процесом.

5. Майже 44% респондентів (388 з 876 осіб) вважають, що слід удосконалити сформульоване в законі поняття адміністративного нагляду.

Зазначений результат дослідження дозволяє констатувати, що з часу прийняття у 1994 році Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», затвердження у 1996 році Конституції України та внесення у цей законодавчий акт низки суттєвих змін, а також зміни соціально-політичних умов функціонування нашої держави, включаючи воєнний стан, нині діюче поняття адміністративного нагляду не відповідає сучасним юридичним реаліям, а тому об'єктивно потребує якісної видозміни.

6. Для переважної більшості опитаних осіб («частково» повідомили 369 з 876 респондентів (42% у їх загальній структурі) та «ні» – 432 особи (50%))

невідомими чи відомими у загальних рисах (частково) є наукові визначення поняття адміністративного нагляду.

Виходячи з цього, слід визнати, що у такій ситуації вкрай необхідно на науковому (доктринальному) рівні активізувати розробки з означеної тематики дослідження, які, крім цього, мають носити публічний характер шляхом, зокрема, публікації отриманих результатів у відповідних фахових друкованих виданнях України або за кордоном.

7. Майже половина респондентів (366 з 876 опитаних осіб (42% у їх загальній структурі)) вважає, що наукові визначення можуть скласти основу законодавчої видозміни змісту поняття адміністративного нагляду, а ще 45% цих осіб (114 респондентів) повідомили, що такий підхід має бути частковим.

Вказаний результат дослідження виступає додатковим аргументом щодо актуальності, теоретичної і практичної значущості обраної теми дисертаційного дослідження, а також відносно об'єктивної необхідності активізації наукових пошуків з означеної проблематики.

8. Лише 14% опитаних осіб (122 з 876 респондентів) переконані, що методологія наукового дослідження проблем, що стосуються адміністративного нагляду, не має жодних особливостей відносно інших методологій пізнання суспільних явищ і процесів.

З цього можна зробити висновок про те, що слід враховувати цей сегмент дослідження у контексті розробки існуючих проблем з питань адміністративного нагляду та науково обґрунтованих заходів щодо їх усунення.

З іншого боку, варто також мати на увазі, що переважна більшість респондентів усвідомлює той факт, що вказаний предмет дослідження має свої особливості, а тому потребує специфічної методології наукового пізнання адміністративно-наглядових явищ і процесів, суб'єктами яких є як персонал ДКВС України, так і МВС України, що мають дещо відмінні державні функції і завдання.

9. Більше третини опитаних осіб (303 з 876 респондентів (34% у їх загальній структурі)) вважають, що перелік визначених у законі об'єктів адміністративного

нагляду є недостатнім, а ще 39% (344 особи) переконані, що такий перелік є частковим (формальним і не повним).

Зазначений результат дослідження дає підстави стверджувати, що у сьогоденні слід враховувати нові джерела суспільної небезпеки, що виникли та сформувались в умовах воєнного стану в Україні, а також на науковому рівні доводити необхідність розширення об'єктів адміністративного нагляду.

10. Лише 15% респондентів (116 з 876 опитаних осіб) переконані, що на законодавчому рівні в Україні необхідно розширити перелік об'єктів адміністративного нагляду, а ще 40% (359 осіб) – що такий крок слід зробити «частково».

З цього можна констатувати, що досі на практичному рівні не в повній мірі усвідомлюється суспільна небезпека та реальна загроза національній безпеці України, що виникла у зв'язку з продовжуваною відкритою військовою агресією росії відносно України, а саме – це випадки колабораціонізму, вчинення організованих злочинних посягань на об'єкти правової охорони, підвищення активності протиправної діяльності так званих «злочинних авторитетів», т. ін.

Отже, розширення меж та інтенсифікація наукових розвідок з означених напрямів є очевидними та об'єктивно необхідними видами діяльності учених в умовах воєнного стану в Україні.

11. Майже всі опитані особи («так» вважають 443 з 876 респондентів або 50% у їх структурі, а ще 379 із них (43%) повідомили, що слід це зробити «частково») переконані, що війна України з росією впливає на вирішення питання щодо розширення переліку об'єктів адміністративного нагляду у сьогоденні.

Вказаний результат дослідження дозволяє констатувати, що на науковому рівні цілком обґрунтовано активізується на сьогодні наукова діяльність, яка стосується змісту адміністративного нагляду та розширення переліку визначених у законі об'єктів такого державного примусу в Україні з урахуванням загроз і викликів, детермінованих воєнним станом в нашій країні.

12. Переважна кількість респондентів (511 з 876 опитаних осіб (58% у загальній їх кількості)) переконані, що особи, які вчинили державну зраду в

Україні, мають бути об'єктами адміністративного нагляду, а ще 36% (318 осіб) – що такий державний примус має здійснюватись «частково» (вибірково, індивідуально тощо).

З цього можна зробити висновок про те, що, хоча вказані респонденти і не вважають за необхідне розширювати у цілому перелік визначених у законі об'єктів адміністративного нагляду, про що мова велась у даній аналітичній довідці, попри це опитані особи усвідомлюють підвищену суспільну небезпеку державних зрадників, а тому в умовах воєнного стану в Україні переконані, що останні мають також стати об'єктом адміністративного нагляду.

13. Аналогічні результати опитування отримані і щодо осіб, які вчинили злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю в Україні.

Зокрема, про віднесення їх до об'єктів адміністративного нагляду висловились 56% респондентів (489 з 876 осіб), вони вважають, що такі дії на законодавчому рівні слід вчиняти вибірково («частково», індивідуально, т. ін.).

14. Майже всі опитані особи (873 з 876 респондентів (99% у їх загальній структурі) повідомили про необхідність встановлення адміністративного нагляду за особами, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу (так званого «злочинного авторитета»).

Така позиція респондентів співпадає із сьогоденними реаліями кримінальної ситуації, що склалась в Україні в умовах воєнного стану, а також з тими законодавчими підходами, що знайшли своє відображення у відповідних статтях Кримінального кодексу (КК) (ст. ст. 255 – 253-3) відносно зазначених потенційних об'єктів адміністративного нагляду.

15. 100% відсотків респондентів вважають, що об'єктами адміністративного нагляду мають стати також і особи, які перебувають у статусі «вора в законі».

І такий результат можна вважати закономірним як з огляду вказаних вище аргументів (пункт 14 даної аналітичної довідки), так і з урахуванням їх реальної загрози для об'єктів правової охорони та в цілому національним інтересам України в умовах воєнного стану.

16. Більшість опитаних осіб (555 з 876 респондентів (63% у загальній їх кількості)) повідомили, що не ознайомлені з міжнародно-правовими актами з питань адміністративного нагляду, а ще 30% (267 осіб), що мають інформацію з цього приводу лише «частково».

З цього результату можна зробити висновок про те, що при здійсненні підготовки персоналу ДКВС України існують певні прогалини, які мають стати одним із елементів предмета даного дисертаційного дослідження та при розробці науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму з питань адміністративного нагляду.

17. Аналогічні результати та висновки отримані від респондентів при дачі відповіді на питання про рівень вивчення ними зарубіжного досвіду, що стосується встановлення та реалізації на практиці адміністративного нагляду.

Зокрема, тільки 8% опитаних осіб (69 з 876 респондентів) повідомили, що ознайомлені з таким досвідом. А, це ще раз свідчить про актуальність, теоретичну і практичну цінність тих доктринальних розробок, які здійснюються у сьогоденні в Україні.

18. Більше третини респондентів (333 з 876 (33% у їх загальній структурі)) переконані, що у сьогоденні неналежною є взаємодія правоохоронних органів з питань, що стосуються адміністративного нагляду, а ще 38% (339 осіб) – що така співпраця є «частковою».

Означений результат дослідження співпадає з відповідними статистичними офіційними даними з означеної діяльності, які підтверджують наявність такої проблематики та виступають додатковим аргументом щодо включення їх до одного із завдань сучасних наукових пошуків, що стосуються змісту адміністративного нагляду в умовах воєнного стану в Україні.

19. Тільки 44% опитаних осіб (381 з 876 респондентів) вважають, що правове забезпечення адміністративного нагляду в Україні є належним.

Отже, з цього можна зробити висновок, що в наявності прикладна проблема, вирішення якої лежить у площині наукових досліджень та обумовлює у сьогоденні їх активізації та комплексного підходу.

20. Третина респондентів (230 з 876 опитаних осіб (27% у їх загальній кількості)) негативно оцінюють ефективність сьогоденної державної політики з питань адміністративного нагляду у сфері виконання покарань і пробації України, а ще 43% (377 осіб) – вважають таку результативність «частковою».

Зазначений результат дозволяє стверджувати, що слід на всіх рівнях, включаючи доктринальний, підвищувати зусилля, спрямовані на вирішення існуючих у сьогоденні проблем з питань адміністративного нагляду, позаяк вони мають пряме відношення та діалектично пов'язані з потенційними та реальними загрозами посягань на національну безпеку України, а отже є актуальними та практично значущими з огляду національних інтересів нашої держави.

У цілому всі отримані у ході даного наукового дослідження результати використані при з'ясуванні змісту предмета даного дисертаційного пошуку та обґрунтуванні видозміни і переліку об'єктів адміністративного нагляду, які визначені на законодавчому рівні.

Аспірант:

«___»_____2025

А.М. Явтушенко

Анкета

анонімного опитування студентів (курсантів) юридичного профілю з питань, що стосуються адміністративного нагляду, який встановлюється судом щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі

1. Всього в опитуванні взяло участь - 876 осіб (100%)

2. Структура респондентів:

- 2.1. Студенти денної форми навчання вищих навчальних закладів - 654 особи (74%)
- 2.2. Курсанти вищих навчальних закладів системи МВС України - 222 особи (26%)

3. Питання, які були винесені для анонімного опитування

<i>№ п/п</i>	<i>Зміст питання</i>	<i>Варіанти відповідей</i>	<i>Відповіді в абсолютних цифрах</i>	<i>Питома вага у % відповідей</i>	<i>Приміт ка</i>
1	2	3	4	5	6
1.	Чи зрозумілою для Вас є правова природа адміністративного нагляду?	так	612	70%	
		ні	55	6%	
		частково	209	24%	
2.	Чи достатньо науковці вивчили проблеми встановлення та реалізації адміністративного нагляду?	так	118	15%	
		ні	401	45%	
		частково	357	40%	

3.	Чи належним чином сформульовані у законі кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду?	так	193	23%	
		ні	317	36%	
		частково	366	41%	
4.	Чи зрозумілим для Вас є законодавче визначення поняття адміністративного нагляду?	так	500	57%	
		ні	77	9%	
		частково	299	34%	
5.	Чи потребує удосконалення на законодавчому рівні поняття адміністративного нагляду?	так	323	37%	
		ні	55	6%	
		частково	498	57%	
6.	Чи відомими для Вас є наукові визначення поняття адміністративного нагляду?	так	381	44%	
		ні	107	12%	
		частково	388	44%	
7.	Чи можуть наукові визначення скласти основу законодавчої видозміни змісту поняття адміністративного нагляду?	так	611	70%	
		ні	21	3%	
		частково	244	27%	
8.	Чи має свої особливості наукового дослідження методологія пізнання змісту адміністративного	так	449	51%	
		ні	94	11%	
		частково	333	38%	

	нагляду?				
9.	Чи достатнім є на сьогодні перелік визначених у законі осіб, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд?	так	90	10%	
		ні	399	45%	
		частково	387	45%	
10	Чи варто на сьогодні розширювати перелік осіб, щодо яких може бути встановлений адміністративний нагляд?	так	166	18%	
		ні	133	17%	
		частково	577	65%	
11	Чи впливає на сьогодні війна України з росією на вирішення питань щодо розширення кола осіб, відносно яких встановлюється адміністративний нагляд?	так	694	79%	
		ні	23	3%	
		частково	159	18%	
12	Чи варто встановлювати адміністративний нагляд за особами, які вчинили державну зраду Україні?	так	871	99%	
		ні	5	1%	
		частково	-	-	
13	Чи слід застосовувати адміністративний нагляд за особами, які вчинили злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю в Україні?	так	867	99%	
		ні	9	1%	
		частково	-	-	

14	Чи необхідно встановлювати адміністративний нагляд за особами, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу (так званого «злочинного авторитета»)?	так	854	96%	
		ні	3	1%	
		частково	19	3%	
15	Чи варто встановлювати адміністративний нагляд за особами, які перебувають у статусі «вора в законі»?	так	876	100%	
		ні	-	-	
		частково	-	-	
16	Чи ознайомлені Ви із міжнародно-правовими актами з питань адміністративного нагляду?	так	571	65%	
		ні	7	2%	
		частково	298	33%	
17	Чи вивчали Ви зарубіжний досвід щодо встановлення та реалізації адміністративного нагляду?	так	449	51%	
		ні	68	8%	
		частково	359	41%	
18	Чи належною є взаємодія право охоронних органів з питань встановлення та реалізації на практиці адміністративного нагляду?	так	333	37%	
		ні	210	26%	
		частково	333	37%	

19	Чи належним є правове забезпечення адміністративного нагляду на відомчому рівні?	так	346	40%	
		ні	53	5%	
		частково	477	55%	
20	Чи ефективною у сьогоднішній є державна політика у сфері виконання покарань і пробації України з питань адміністративного нагляду?	так	211	25%	
		ні	266	29%	
		частково	399	46%	

Анкету склав

«___» _____ 2025 р.

А.М. Явтушенко

Аналітична довідка
за результатами анонімного опитування студентів (курсантів) з питань, що
стосуються адміністративного нагляду, який встановлюється щодо осіб,
звільнених з місць позбавлення волі

Зазначене наукове дослідження проведено у 2025 році на тих адміністративно-територіальних одиницях України, де проходило анонімне опитування персоналу ДКВС України та працівників Національної поліції. При цьому, як і для попередніх респондентів, студентам (курсантам вищих навчальних закладів (ВНЗ) системи МВС України) перед здійсненням даного наукового дослідження були доведені правила заповнення анкети опитування, яка для них була роздана кожному окремо, а також положення ст. 28 Конституції України, відповідно до якої їх участь в анонімному опитуванні має бути добровільною.

Знову ж таки, для забезпечення репрезентативності отриманих у ході вказаного дослідження результатів для його проведення було залучено 876 студентів (курсантів), де питома вага перших у структурі всіх респондентів склала 74% (654 особи). При цьому варто зазначити, що вибір III-ї групи респондентів даного наукового дослідження був обумовлений як юридичною спрямованістю їх спеціальності «Правознавство», так і майбутньою їх діяльністю юридичного характеру в системі юриспруденції.

Серед отриманих результатів анонімного опитування, з огляду їх теоретичної і практичної значущості, звертають на себе увагу наступні із них:

1. Тільки 6% респондентів (55 з 876 опитаних студентів (курсантів)) не розуміють змісту соціально-правової природи адміністративного нагляду, що встановлюється згідно закону відносно осіб, звільнених з місць позбавлення волі (серед персоналу ДКВС України зазначена категорія респондентів склала 21% (179 з 876 осіб), а працівників Національної поліції – 30% (268 осіб)).

З цього результату можна зробити висновок, що у ВНЗ належним чином у цілому в освітньому процесі вивчається дана проблематика, а основні прогалини з означеного питання мають місце на практиці, що слід враховувати у ході підготовки та підвищення рівня професійної кваліфікації як персоналу органів і установ виконання покарань (УВП), так і працівників поліції.

2. Майже половина опитаних студентів (курсантів) (401 з 876 респондентів або 45% у їх загальній структурі) переконані, що на сьогодні науковці недостатньо вивчають проблеми встановлення та реалізації адміністративного нагляду (серед персоналу ДКВС України кількість таких респондентів склала 35% (307 з 876 осіб), а серед поліцейських – 32% (280 осіб)).

Таким чином, практично всі категорії опитаних осіб підтвердили висновок про актуальність і об'єктивну необхідність активізації наукових пошуків з питань адміністративного нагляду, особливо в умовах війни.

3. Про неналежно сформульовані у законі кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду в Україні повідомили 36% опитаних студентів (курсантів) (317 з 876 респондентів). Серед персоналу органів і УВП кількість таких осіб склала 11% (190 з 876 респондентів), а працівників поліції – 26% (221 особа).

Таким чином, значне кількість респондентів акцентує увагу на тому, що на всіх рівнях (законодавчому, науковому, практичному, т. ін.) варто якісно видозмінити зміст кримінально-виконавчих засад з питань адміністративного нагляду.

4. Лише незначна кількість опитаних студентів (курсантів) (9% (77 з 876 респондентів)) повідомила про те, що для них незрозумілим є законодавче визначення поняття адміністративного нагляду (серед персоналу органів і УВП таку відповідь дали 14% опитаних осіб (123 з 876 респондентів), а працівників поліції – 16% (128 осіб)).

Зазначений результат можна констатувати як факт теоретичної значущості змісту адміністративного нагляду, а також як напрямок наукових пошуків з даної

тематики дослідження, враховуючи, що у практичній площині з цього приводу у жодній із категорій респондентів проблем не виникає.

5. Цікавим та, одночасно, парадоксальними (неочікуваними), по зрівнянню з попередніми відповідями, можна вважати відповіді студентів (курсантів) на визначене в анкеті питання щодо необхідності удосконалення на законодавчому рівні поняття адміністративного нагляду, а саме – лише 6% респондентів (55 з 876 опитаних осіб) повідомили, що цього робити не потрібно (серед персоналу ДКВС України таку відповідь надали 6% (55 осіб), а поліцейських – 3% (26 осіб)).

Отриманий результат свідчить про те, що попри майже повного розуміння законодавчого поняття адміністративного нагляду, всі категорії респондентів вважають, що вказану правову категорію слід все таки удосконалити на рівні закону, підтверджуючи таким чином практичну значущість наукових досліджень з означеної тематики.

6. Лише для 12% опитаних студентів (курсантів) невідомими є наукові визначення поняття адміністративного нагляду (107 з 876 респондентів) (серед персоналу ДКВС України такі відповіді дали 50% опитаних осіб (432 з 876 респондентів), а працівників поліції – 38% (339 осіб)).

З цього можна зробити висновок, що, хоча в освітньому процесі ВНЗ й не існує суттєвих прогалин з означених питань, на практиці вони складають значну проблему, що слід враховувати при розробці відповідних навчальних програм підготовки та перепідготовки вказаних категорій респондентів.

7. Тільки 3% опитаних студентів (респондентів) (21 з 876 осіб) заперечують той факт, що наукові визначення можуть скласти основу законодавчої видозміни змісту поняття адміністративного нагляду (серед персоналу ДКВС України кількість таких респондентів склала 13% (114 з 876 осіб), а поліції – 11% (97 осіб)).

Вказаний результат анонімного опитування можна тлумачити як додатковий аргумент щодо теоретичної та практичної значущості тих наукових досліджень, які мають відношення до існуючих на законодавчому рівні проблем, а також як доказ того, що при зміні історико-правових та інших реалій (як от:

діяльність держави в умовах війни) об'єктивно необхідно по-новому підходити до тих питань, які тісно пов'язані із забезпеченням національної безпеки України, що, зокрема, стосується й адміністративного нагляду за особами, які звільняються з місць позбавлення волі.

8. У такому ж сенсі можна оцінити й результати опитування студентів (курсантів) щодо особливостей методології дослідження проблем адміністративного нагляду, серед яких тільки 11% (94 з 876 респондентів) вважають, що таких відмінностей немає (кількість таких відповідей у середовищі персоналу органів і УВП склала 14% (122 особи)).

Отже, і цей аспект дослідження можна вважати таким, що виступає додатковим аргументом відносно актуальності та наукової значущості пошуків учених у сфері виконання покарань і пробації, а також щодо врахування при цьому особливостей процесу виконання – відбування покарань, які, у свою чергу, детермінують відмінність методології дослідження у даній галузі суспільних відносин.

9. Майже половина опитаних студентів (курсантів) (45% респондентів (399 з 876 осіб)) переконані, що визначений у законі перелік об'єктів адміністративного нагляду є недостатнім (серед персоналу органів і УВП таку відповідь дали 34% опитаних осіб (303 з 876 респондентів), а поліцейських – 59% (516 осіб)).

З цього можна зробити висновок про те, що наукові дослідження з даного питання є актуальними, та такими, що мають теоретичне і практичне значення, особливо в умовах війни України і росією, коли проблеми встановлення та реалізації адміністративного нагляду на практиці виступають додатковими потенційними джерелами посягань на національну безпеку.

10. Дещо неочікуваним та нелогічним через призму отриманих вище результатів дослідження можна вважати відповіді студентів (курсантів) на питання щодо розширення на законодавчому рівні переліку об'єктів адміністративного нагляду в Україні, а саме – 17% із них (133 з 876 респондентів) переконані, що цього робити не можна (серед опитаних осіб з числа персоналу

ДКВС України кількість таких респондентів склала 45% (401 з 876 осіб), а працівників поліції – 10% (91 особа)).

Вказаний результат слід віднести до тих, що також актуалізують необхідність наукових розробок з питань адміністративного нагляду, особливо в умовах зміни соціально-політичних та інших суттєво важливих обставин в нашій державі (зокрема, в умовах воєнного стану в Україні).

11. Цікавими, у контексті оцінки існуючих законодавчих підходів з питань адміністративного нагляду, можна вважати відповіді студентів (курсантів) щодо впливу війни України з росією відносно розширення кола об'єктів адміністративного нагляду. Так, тільки 3% із них (23 з 876 респондентів) вважають, що такого взаємозв'язку не існує (серед персоналу ДКВС України кількість таких відповідей склала 7% (54 особи), а поліцейських – 10% (88 осіб)).

Отже, на підставі зазначених результатів дослідження можна стверджувати, що дослідження питань, які стосуються проблем адміністративного нагляду, є актуальними у сьогоденні та мають як доктринальне, так і прикладне значення.

12. Тільки 1% опитаних студентів (курсантів) (9 з 876 респондентів) вважає, що за особами, які вчинили державну зраду Україні, не слід встановлювати адміністративний нагляд (таку відповідь серед персоналу органів і УВП дали 47 з 876 опитаних осіб (6% у загальній структурі респондентів), а поліцейських – 7% (55 осіб)).

Зазначений результат, поряд з іншими, підтверджує, що проблеми адміністративного нагляду, особливо в умовах воєнного стану, є актуальними та такими, що мають як теоретичне і практичне значення, а тому потребують у зв'язку з цим активізації наукових розробок у даному напрямі.

13. Аналогічним чином можна оцінити відповіді студентів (курсантів) щодо розширення переліку об'єктів адміністративного нагляду такими особами, як колаборанти. Зокрема, тільки 9 респондентів (1% у їх структурі) повідомили, що цього робити не слід (серед персоналу ДКВС України з даного приводу таку відповідь дали 9% опитаних осіб (77 респондентів), а працівників поліції – 7% (66 осіб)).

Отже, в умовах війни та існуючих у зв'язку з цим потенційних загроз для національної безпеки України, питання щодо розширення об'єктів адміністративного нагляду не всіх рівнях їх вирішення, включаючи науковий, є актуальними.

14. Майже всі опитані студенти (курсанти) переконані, що за особами, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, слід встановлювати адміністративний нагляд (96% у структурі всіх респондентів (854 з 876 опитаних осіб) (серед персоналу ДКВС України такі відповіді дали 99% опитаних осіб (873 респондентів), а працівників поліції – 99% (867 осіб)).

Вказаний результат дослідження виступає додатковим аргументом щодо активізації наукових пошуків у цьому напрямі та наведення у зв'язку з цим додаткових доказів щодо включення зазначених вище суб'єктів до переліку об'єктів визначених у сьогодні законі осіб, відносно яких встановлюється адміністративний нагляд.

15. Таку ж саму позицію зайняли опитані студенти (курсанти) щодо встановлення адміністративного нагляду за так званими «ворами в законі».

За такий законодавчий підхід висловились 100% респондентів (876 осіб) (серед персоналу органів і УВП таку відповідь дали також 100% опитаних осіб, а поліцейських – 99% (875 осіб з 876 респондентів)).

16. Тільки 2% опитаних студентів (курсантів) (7 з 876 осіб) повідомили про те, що не володіють інформацією щодо міжнародно-правових актів з питань адміністративного нагляду (серед персоналу ДКВС України вказану відповідь дали 63% опитаних осіб (555 з 876 респондентів), а працівників поліції – 32% (279 осіб)).

З цього випливає, що основні проблеми, які стосуються видозміни переліку об'єктів адміністративного нагляду в Україні, лежать у площині практичної діяльності правоохоронних органів, а також у змісті навчального процесу щодо підготовки та підвищення професійної кваліфікації персоналу зазначених державних структур.

Крім цього, отриманий результат виступає одним із напрямів удосконалення даного виду правоохоронної діяльності на науковому рівні, зокрема, як одне із системних завдань, спрямованих на вирішення проблеми адміністративного нагляду.

17. У такому сенсі можна оцінити відповіді опитаних студентів (курсантів) щодо вивчення зарубіжного досвіду з питань адміністративного нагляду, 8% з яких (68 з 876 респондентів) повідомили, що такими відомостями не володіють (серед персоналу ДКВС України такі відповіді дали 57% опитаних осіб (494 респонденти), а поліції – 43% (370 осіб)).

Вказаний результат дозволяє стверджувати, що у системі професійної підготовки персоналу зазначених правоохоронних органів існують суттєві прогалини і проблеми, які, у свою чергу, мають стати окремим предметом наукових досліджень, а у контексті адміністративного нагляду – відповідним напрямом удосконалення правового механізму з означеної тематики доктринальних розробок.

18. Неналежною вважають взаємодію правоохоронних органів з питань адміністративного нагляду 26% опитаних студентів (курсантів) (210 з 876 респондентів), а ще 38% осіб з числа персоналу органів і УВП (333 з 876 респондентів) та 40% працівників поліції (357 осіб).

З цього можна зробити висновок, що без вирішення на всіх рівнях зазначеної проблематики практично неможливо підвищити рівень адміністративного нагляду, що, без сумніву, має також стати одним із системних завдань наукового пошуку у зазначеному напрямі.

19. Тільки 5% опитаних студентів (53 з 876 респондентів) вважають, що правове забезпечення адміністративного нагляду в Україні є неналежним (серед персоналу ДКВС України кількість таких осіб склала 11% (96 респондентів), а працівників поліції – 14% (113 осіб)).

Таким чином, слід визнати, що на практичному рівні проблеми адміністративного нагляду є більш суттєвими, як це вважається суб'єктами освітнього процесу. З огляду цього, варто одним із напрямів удосконалення

правового механізму з питань адміністративного нагляду визнати діяльність, спрямовану на якісну видозміну правосвідомості студентів (курсантів) з означеної проблематики.

20. Неefективною у сьогоднішній вважають державну політику у сфері виконання покарань і пробації України з питань адміністративного нагляду 29% опитаних студентів (курсантів) (266 з 876 респондентів) (серед персоналу ДКВС України такі відповіді дали 30% опитаних осіб (269 респондентів), а працівників поліції – 42% (367 осіб)).

Зазначений результат анонімного опитування свідчить про те, що видозміна змісту поняття адміністративного нагляду на законодавчому рівні є об'єктивною необхідністю, особливо в умовах воєнного стану в Україні та появи нового джерела посягань на її національну безпеку.

Таким чином, якщо у цілому оцінити отримані результати анонімного опитування студентів (курсантів) з питань адміністративного нагляду, то слід констатувати, що в наявності дійсно актуальна та така, яка має теоретичне і прикладне значення проблематика, що має бути вирішена в якості окремо взятого предмета наукового дослідження.

Аспірант

«___»_____2025

А.М. Явтушенко

Анкета

анонімного опитування працівників Національної поліції України з питань, що стосуються адміністративного нагляду, який встановлюється судом щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі

1. Всього в опитуванні взяло участь - 876 осіб (100%)

2. Структура респондентів:

2.1.	Особи рядового молодшого складу поліції	- 320 (36%)
2.2.	Особи рядового середнього складу поліції	- 469 (53%)
2.3.	Державні службовці, які працюють в органах поліції	- 87 (11%)

3. Освітній рівень респондентів:

3.1.	Особи, які мають повну загальну середню освіту	- 299 (34%)
3.2.	Особи, які мають неповну вищу освіту	- 303 (34%)
3.3.	Особи, які мають повну вищу освіту	- 274 (32%)
3.4.	Особи, які мають науковий ступінь	- 52 (6%)

4. Віковий рівень респондентів:

4.1.	Від 20 до 25 років	- 314 (36%)
4.2.	Від 26 до 35 років	- 433 (50%)
4.3.	Від 36 до 45 років	- 99 (11%)
4.4.	Від 46 років і старші	- 30 (3%)

5. Відомості про професійний стаж роботи респондентів в органах міліції

5.1.	Від 1-го до 3-х років	- 349 (39%)
5.2.	Від 4-х до 7-ми років	- 433 (50%)
5.3.	Від 8-ми до 12-ти років	- 45 (6%)
5.4.	Від 12-ти до 20-ти років	- 30 (3%)
5.5.	Від 20-ти років і більше	- 19 (2%)

6. Питання, які були винесені для анонімного опитування

<i>№ n/n</i>	<i>Зміст питання</i>	<i>Варіанти відповідей</i>	<i>Відповіді в абсолютних цифрах</i>	<i>Питома вага у % відповіде й</i>	<i>Примі тка</i>
1	2	3	4	5	6
1.	Чи зрозумілою для Вас є правова природа адміністративного нагляду?	так	179	21%	
		ні	268	30%	
		частково	429	49%	
2.	Чи достатньо науковці вивчили проблеми встановлення та реалізації адміністративного нагляду?	так	277	32%	
		ні	280	32%	
		частково	319	36%	
3.	Чи належним чином сформульовані у законі кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду?	так	199	22%	
		ні	221	26%	
		частково	456	52%	
4.	Чи зрозумілим для Вас є законодавче визначення поняття адміністративного нагляду?	так	211	24%	
		ні	128	16%	
		частково	537	60%	
5.	Чи потребує удосконалення на законодавчому рівні поняття адміністративного нагляду?	так	417	47%	
		ні	26	3%	
		частково	433	50%	
6.	Чи відомими для Вас є наукові визначення поняття	так	101	12%	
		ні	339	38%	

	адміністративного нагляду?	частково	436	50%	
7.	Чи можуть наукові визначення скласти основу законодавчої видозміни змісту поняття адміністративного нагляду?	так	413	48%	
		ні	97	11%	
		частково	366	41%	
8.	Чи має свої особливості наукового дослідження методологія пізнання змісту адміністративного нагляду?	так	244	27%	
		ні	153	19%	
		частково	479	54%	
9.	Чи достатнім є на сьогодні перелік визначених у законі осіб, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд?	так	105	12%	
		ні	516	59%	
		частково	255	29%	
10.	Чи варто на сьогодні розширювати перелік осіб, щодо яких може бути встановлений адміністративний нагляд?	так	388	45%	
		ні	91	10%	
		частково	397	45%	
11.	Чи впливає на сьогодні війна України з росією на вирішення питань щодо розширення кола осіб, відносно яких встановлюється адміністративний нагляд?	так	541	62%	
		ні	88	10%	
		частково	247	28%	

12.	Чи варто встановлювати адміністративний нагляд за особами, які вчинили державну зраду Україні?	так	488	55%	
		ні	55	7%	
		частково	333	38%	
13.	Чи слід застосовувати адміністративний нагляд за особами, які вчинили злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю в Україні?	так	393	45%	
		ні	66	7%	
		частково	417	48%	
14.	Чи необхідно встановлювати адміністративний нагляд за особами, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу (так званого «зло-чинного авторитета»)?	так	867	99%	
		ні	9	1%	
		частково	-	-	
15.	Чи варто встановлювати адміністративний нагляд за особами, які перебувають у статусі «вора в законі»?	так	875	99%	
		ні	1	1%	
		частково	-	-	
16.	Чи ознайомлені Ви із міжнародно-правовими актами з питань адміністративного нагляду?	так	98	11%	
		ні	279	32%	
		частково	499	57%	

17.	Чи вивчали Ви зарубіжний досвід щодо встановлення та реалізації адміністративного нагляду?	так	99	11%	
		ні	370	43%	
		частково	407	46%	
18.	Чи належною є взаємодія правоохоронних органів з питань встановлення та реалізації на практиці адміністративного нагляду?	так	170	21%	
		ні	357	40%	
		частково	349	39%	
19.	Чи належним є правове забезпечення адміністративного нагляду на відомчому рівні?	так	275	31%	
		ні	113	14%	
		частково	488	55%	
20.	Чи ефективною у сьогоденні є державна політика у сфері виконання покарань і пробації України з питань адміністративного нагляду?	так	153	16%	
		ні	367	42%	
		частково	356	42%	

Анкету склав

«___»_____2025 р.

А.М. Явтушенко

Аналітична довідка
за результатами проведення анонімного опитування працівників
Національної поліції України з питань, що стосуються адміністративного
нагляду, який встановлюється судом щодо осіб, звільнених з місць
позбавлення волі

Дане наукове дослідження з метою забезпечення репрезентабельності отриманих результатів проведено у 2025 році у тих самих регіонах України, де здійснювалось анонімне опитування інших респондентів, що прийняли участь у ньому на добровільних засадах, з дотриманням умов і правил, які були доведені організаторами їх анкетування.

З тих самих міркувань, кількість працівників органів Національної поліції, дорівнювала числу тих респондентів, які також брали участь у зазначеному дослідженні, а саме – 876 осіб. При цьому особи середнього складу поліції (від лейтенанта до полковника включно) у структурі опитаних працівників склали 53% (469 з 876 респондентів).

Цікавим з зв'язку з цим став і такий факт: всі категорії респондентів порівно (у межах 32-34% у їх загальній кількості) мали повну середню освіту, неповну та повну освіту, а ще 6% (52 особи) володіли науковим ступенем.

Найбільшу кількість опитаних осіб складали працівники поліції, які на час дослідження мали вік від 26 до 35 років, тобто відносились до категорії відносно зрілих молодих людей (433 з 876 опитаних осіб (50% у їх структурі)).

Крім цього, значну питому вагу у структурі респондентів займали працівники поліції, які мали вік від 20 до 25 років (36% у загальній кількості опитаних осіб).

Важливим у контексті оцінки отриманих результатів дослідження можна вважати й той факт, що у зазначеному науковому дослідженні прийняли участь респонденти, які мали професійний стаж служби (роботи) в органах Національної

поліції України від 4-х до 7-ми років (50% у структурі всіх опитаних осіб), а також – від 1-го до 3-х років (349 з 876 респондентів (39%)).

Серед узагальнених у цілому результатів анонімного опитування працівників поліції, з огляду їх теоретичної та практичної значущості, звертають на себе увагу наступні із них, а саме:

1. Для 30% респондентів (268 з 876 опитаних осіб (30% у їх загальній структурі)) незрозумілою є правова природа адміністративного нагляду, а ще для 49% (429 респондентів) його зміст зрозумілим є лише частково.

Таким чином, можна констатувати що і зазначена категорія респондентів поряд з іншими, які взяли участь у даному дослідженні, підтверджує наявність прикладної проблеми, розробку якої варто активізувати на всіх рівнях, включаючи й доктринальний (науковий).

2. Про актуальність і теоретичну значущість обраної тематики наукового пошуку свідчить і той факт, що тільки 32% опитаних працівників поліції (277 з 876 респондентів) вважають, що науковці достатньо на сьогодні дослідили проблеми, пов'язані зі встановленням і реалізацією адміністративного нагляду в Україні. Рівно стільки ж із них мають обернену оцінку (повідомили анкеті – «ні»).

3. Майже третина респондентів (221 з 876 опитаних осіб) (26% у їх загальній кількості) переконані, що у чинному законодавстві України неналежним чином сформульовані кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а ще 52% (456 осіб) повідомили в анкеті, що такий підхід у законі сформульовано лише «частково».

Вказаний результат даного дослідження виступає додатковим аргументом щодо актуальності та необхідності активізації наукових розробок з означеної проблематики.

4. У такому ж сенсі можна оцінити й отримані результати анонімного опитування працівників поліції щодо розуміння змісту законодавчого визначення поняття адміністративного нагляду, де тільки 24% респондентів (211 з 876, які

взяли участь у дослідженні) вважають, що сформульоване на законодавчому рівні вказане поняття є для них зрозумілим.

У той самий час, наявність переважної кількості респондентів, які повідомили в анкеті, що такого розуміння не мають (128 з 876 або 16% у загальній кількості опитаних осіб), а також 60% респондентів (537 осіб), які вважають, що таке розуміння зазначеної правової категорії є для них частковим, свідчить про те, що в наявності є прикладна проблема, яка має стати предметом спеціального комплексного наукового пошуку.

5. Значущим, у контексті предмета зазначеного наукового дослідження, слід визнати й результати опитування респондентів щодо необхідності удосконалення на законодавчому рівні поняття адміністративного нагляду.

Зокрема, тільки 3% опитаних працівників поліції переконані, що цього робити не слід (26 з 876 респондентів).

З огляду цього, необхідно визнати, що обрана тема дисертаційного дослідження є досить актуальною та такою, що має не тільки і не стільки теоретичний характер, скільки є прикладною і об'єктивно необхідною у сьогоденні, особливо в умовах воєнного стану в Україні.

6. Той факт, що лише 12% респондентів (101 з 876 опитаних осіб) повідомили, що для них є відомими наукові визначення поняття адміністративного нагляду, а ще 50% (436 осіб) – що такою інформацією володіють «частково», дозволяють констатувати, що слід більш активно та цілеспрямовано на доктринальному рівні займатись комплексною розробкою зазначеної проблематики, особливо з урахуванням існуючих у сьогоденні потенційних і реальних загроз для національної безпеки України.

7. Переважна більшість респондентів (48% – «за» (413 з 876 опитаних осіб) та 41% (366 осіб – «частково») вважає, що наукові визначення поняття адміністративного нагляду мають скласти основу для змістовної видозміни законодавчого їх аналогу.

Зазначений результат виступає додатковим доказом того, наскільки актуальною, теоретично та практично значущою є обрана тема дисертаційного дослідження з означеної проблематики.

Крім цього, вказаний результат анонімного опитування підтверджує необхідність активізації наукових обґрунтувань, пов'язаних з удосконаленням змісту поняття адміністративного нагляду.

8. Більшість опитаних поліцейських (478 з 876 або 54% у загальній структурі респондентів) переконані, що методологія наукових досліджень, які пов'язані з пізнанням сутності і змісту соціально-правової природи адміністративного нагляду, лише «частково» має свої особливості, а ще 27% (244 особи) з цього приводу повідомили, що такі особливості є і їх слід враховувати у науковій діяльності.

З цього можна зробити висновок про те, що для того, щоб досягти мети та у повній мірі реалізовувати завдання будь-якої наукової розробки з питань адміністративного нагляду, варто при цьому враховувати всі існуючі особливості методології проведення досліджень у сфері виконання покарань і пробації України, які, у першу чергу, детерміновані змістом кримінально-виконавчих проваджень, що виникають у зв'язку з процедурою підготовки матеріалів відносно осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, та є потенційними об'єктами адміністративного нагляду відповідно до закону.

9. Тільки 12% респондентів (105 з 876 опитаних осіб) вважають, що на сьогодні достатнім є перелік визначених у законі об'єктів адміністративного нагляду.

Зазначений результат анонімного опитування поліцейських виступає методологічним підґрунтям для тих наукових підходів, які пропонують розширити перелік осіб, щодо яких відповідно до ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» судом встановлюється вказаний вид державного примусу і тимчасового контролю.

10. Аналогічний висновок підтверджується й результатами опитування поліцейських щодо розширення переліку визначених у законі об'єктів адміністративного нагляду.

Зокрема, про необхідність такої законодавчої ініціативи повідомили 45% респондентів (388 з 876 осіб) (в анкеті зробили відмітку «так») та 45% (397 осіб) – вважають, що такі дії слід вчиняти «частково».

11. Тільки 10% респондентів (88 з 876 опитаних осіб) переконані, що війна України з росією не впливає на прийняття рішення на всіх рівнях, включаючи законодавчий, щодо розширення об'єктів адміністративного нагляду, а ще 28% (247 з опитаних поліцейських) вважають, що такий законодавчий підхід слід здійснити лише «частково».

Отриманий результат дослідження виступає додатковим аргументом щодо практичної значущості та прикладної спрямованості у сьогоденні тих наукових розробок, що пов'язані зі змістом адміністративного нагляду.

Крім цього, цей результат анонімного опитування дає підстави стверджувати, що в умовах воєнного стану в Україні, варто враховувати всі потенційні джерела, які можуть посягати на національну безпеку, включаючи й тих осіб, щодо яких згідно закону встановлюється адміністративний нагляд.

12. Переважна більшість опитаних поліцейських вважає, що за особами, які вчинили державну зраду Україні, слід встановлювати адміністративний нагляд.

Зокрема, на таке питання «так» відповіли 55% респондентів (488 з 876 опитаних осіб), а ще 38% (333 особи) – переконані, що такий державний примус необхідно здійснювати «частково» (вибірково, індивідуально тощо).

З огляду цього, можна констатувати, що постановка на науковому рівні питання щодо розширення переліку об'єктів адміністративного нагляду є необхідною умовою забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану.

13. Аналогічні висновки витікають і з результатів опитування поліцейських щодо об'єктивної необхідності встановлення адміністративного нагляду за особами, які вчинили так звані «колабораційні злочини». «Так» з цього приводу в

анкеті опитування зазначили 45% респондентів (393 особи) та «частково» – 48% (417 осіб).

14. Тільки 1% опитаних поліцейських (9 осіб з 876 респондентів) заперечують необхідність встановлення адміністративного нагляду за особами, які мають статус так званого «злочинного авторитета».

Вказаний результат свідчить про те, що до об'єктів зазначеного державного примусу та контролю на законодавчому рівні відносяться лише ті об'єкти, які мають підвищену суспільну небезпеку, що, зокрема, в умовах воєнного стану виступає однією з потенційних загроз національним інтересам України.

15. Таку ж саму позицію висловили в анкеті опитані поліцейські щодо необхідності встановлення адміністративного нагляду за особами, що мають статус «вора в законі» («так» зазначили 875 з 876 респондентів або 99% від їх загальної кількості).

Більш того, зазначений, як і попередній результат даного дослідження підтверджує висновок науковців про те, що при внесенні змін і доповнень у діюче законодавство, необхідно застосовувати системний принцип, який, зокрема, у ситуації з «ворами в законі» обумовлений нормами чинного КК України (ст. ст. 255 – 253-3), що встановлюють кримінальну відповідальність за наявність у суб'єкта злочину вказаного «статусу».

16. Тривожним та, одночасно, таким, що підвищує рівень досліджуваної проблематики та її актуальність, можна назвати той факт, що тільки 11% (98 з 876 респондентів) опитаних поліцейських повідомили «так» про те, що ознайомлені з міжнародно-правовими актами з питань встановлення та реалізації адміністративного нагляду, а ще 57% – повідомили, що відомості з цього приводу мають лише «частково» (449 поліцейських, які взяли участь в анкетуванні).

17. Такі ж відповіді були отримані на питання щодо вивчення поліцейськими зарубіжного досвіду з означеної проблематики («так» повідомили 11% опитаних осіб (99 респондентів з 876) та «частково» – 46% (407 осіб).

З цього витікає, що проблеми зарубіжжя мають стати обов'язковим елементом будь-якого наукового пошуку, що стосується змісту адміністративного нагляду.

18. Більше третини респондентів (40% (357 з 876 опитаних поліцейських)) переконані, що взаємодія правоохоронних органів з питань адміністративного нагляду є неналежною, а ще 39% (349 осіб) – «частковою».

Таким чином, можна констатувати, що вказаний результат акцентує увагу на необхідності в обов'язковому порядку серед завдань, пов'язаних з дослідженням проблем адміністративного нагляду, визначити ті питання, які стосуються співпраці (взаємодії, допомоги, координації тощо) органів правопорядку поміж собою.

19. Досить низькою є питома вага відповідей («так») щодо належності (ефективності) правового забезпечення в Україні адміністративного нагляду на відомчому рівні (31% опитаних осіб (275 з 876 респондентів)).

З цього витікає, що на сьогодні однією з детермінант, яка негативно впливає на ефективність кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду, є низький рівень відомчого нормативного підходу з означених питань, а саме – крім міжвідомчого (МВС України та ДДУПВП) спільного наказу мають бути і окремі відомчі правові джерела, у яких би були відображені особливості діяльності зазначених суб'єктів встановлення і реалізації вказаного державного примусу та контролю.

20. Тільки 16% опитаних поліцейських (153 з 876 респондентів) вважають ефективною сучасну державну політику у сфері виконання покарань і пробації України з питань адміністративного нагляду, а майже половина (42% (367 опитаних осіб)) переконана, що така політика є мало результативною (неефективною).

Отже, в епіцентрі всіх проблем, що стосуються кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду в Україні, лежать ті із них, які стосуються змісту сучасної державної політики у сфері виконання покарань і пробації, яка, у свою чергу, на всіх рівнях її формування і реалізації відповідними

суб'єктами, детермінує (породжує та обумовлює) інші «ланцюгові» проблеми, тобто до забезпечення адміністративного нагляду варто підходити лише системно та комплексно, включаючи й доктринальний рівень, позаяк від цього залежить у цілому ефективність реалізації мети і завдань будь-якого виду суспільної діяльності.

Аспірант

«___»_____2025

А.М. Явтушенко

Аналітична довідка

за результатами вивчення рішень судів, пов'язаних зі встановленням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі

У 2024 році у межах дисертаційного дослідження «Кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» з використанням можливостей системи Єдиного реєстру судових рішень (ЄРСР) були вивчені рішення судів, пов'язаних зі встановленням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, які були прийняті на протязі 2012-2024 р. р.

У ході аналізу були встановлені наступні науково і практично значущі результати, а саме:

1. Всього було піддано вивченню 1 тис. 267 рішень судів з означених питань (100%).

2. Зазначена кількість судових рішень стосувались:

а) задоволення письмових подань адміністрації кримінально-виконавчих установ (КВУ) закритого типу (ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України), які були спрямовані на розгляд суду в порядку ст. ст. 158, 159 вказаного Кодексу та ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а також міжвідомчого наказу МВС України та Державного департаменту України з питань виконання покарань (ДДУПВП) від 04.11.2003 № 1303/2023 – 1267 рішень або 81% від загальної кількості прийнятих рішень;

б) залишення клопотань адміністрації КВУ без задоволення – 241 рішення (19% у загальній структурі прийнятих рішень).

3. Детермінанти, які сприяли відмові суду з питань встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (241 рішення суду):

1) неналежна підготовка відповідних матеріалів адміністрацією КВУ, що визначені у міжвідомчій Інструкції, затвердженій наказом МВС України та ДДУПВП від 04.11.2003 № 1303/2023 – 74 рішення (30% у їх загальній структурі);

2) порушення порядку застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі (ст. 134 КВК), які за формальними ознаками підлягають під ознаки об'єкта адміністративного нагляду, що визначені у п. «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» – 23 рішення (10%);

3) неправильне вирахування строків погашення раніше накладеного стягнення (6 місяців з дня його відбуття), які визначені у ч. 14 ст. 134 КВК – 71 рішення (30%);

4) не відображення відомостей у щоденнику індивідуальної роботи із засудженими у разі обмеження іншими профілактичними засобами та не притягнення правопорушника до дисциплінарної відповідальності – 28 рішень (11%);

5) інші причини і умови, які створили юридичні підстави для суду щодо прийняття рішень про відмову у встановленні адміністративного нагляду (порушення строків проведення засідання відповідної комісії КВУ з означених питань; відсутність відомостей про письмове повідомлення рішення комісії щодо клопотання про встановлення адміністративного нагляду за ними; порушення права засудженого на оскарження рішення комісії, інші) – 11 рішень (2%).

Отримані у ході вивчення рішень судів були використані при з'ясуванні змісту предмета дисертаційного дослідження за темою «Кримінально-виконавчі засади забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а також при розробці науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму з питань встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, включаючи й пропозиції у виді порівняльної таблиці до Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та

пояснювальної записки до неї, які спрямовані у Верховну Раду України для узагальнення, оцінки та прийняття рішення по суті.

Довідку склав

«_____»_____2024 року

А.М. Явтушенко

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих
актів щодо забезпечення адміністративного нагляду за особами,
звільненими з місць позбавлення волі»

Чинна редакція	Редакція проекту Закону
<p>Стаття 1. Поняття адміністративного нагляду Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p> <p>Адміністративний нагляд - це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами Національної поліції.</p>	<p>Стаття 1 Поняття адміністративного нагляду Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p> <p><i>Адміністративний нагляд - це система тимчасових примусових заходів запобіжного, апробаційного та іншого характеру, що здійснюються відносно звільнених з кримінально-виконавчих установ закритого типу осіб на підставі рішення суду та передбачають встановлення щодо них передбачених у законі правообмежень, суб'єктами реалізації яких виступають органи Національної поліції у тісній взаємодії з органами та установами виконання покарань, а також залучені до цієї діяльності інші органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації різних форм власності та окремі громадяни у межах їх компетентності</i></p>
<p>Відсутня норма в ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p>	<p>Примітка до ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»:</p> <p><i>У цьому Законі під місцями позбавлення волі слід розуміти кримінально-виконавчі установи закритого типу, включаючи слідчі ізолятори, які виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк</i></p>
<p>Відсутня норма в ст. 88 КК України</p>	<p>Частина 5 ст. 88 КК України:</p> <p><i>Відносно осіб, звільнених з місць позбавлення волі, суд може винести рішення про встановлення адміністративного нагляду на підставі спеціального закону</i></p>
<p>Відсутня норма в Кримінально-виконавчому кодексі України</p>	<p>Кримінально-виконавчий кодекс України: Стаття 158-1 «Порядок дій</p>

	<p>адміністрації установи виконання покарань щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, які звільняються з місць позбавлення волі</p> <p><i>Порядок дій адміністрації установи виконання покарань, що стосуються визначення засуджених, відносно яких має згідно закону встановлюватись адміністративний нагляд, визначається нормативно-правовими актами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України</i></p>
<p>Відсутня норма в ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p>	<p>Частина 2 ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p> <p><i>Для забезпечення ефективного виконання завдань адміністративного нагляду, що визначені в ст. 2 даного Закону, територіальні органи Національної поліції вправі витребувати від органів та установ виконання покарань всю необхідну інформацію, включаючи кримінологічного характеру, про осіб, щодо яких судом встановлений вказаний вид державного примусу</i></p>
<p>Відсутня норма в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p>	<p>Стаття 7-1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» «Взаємодія органів Національної поліції з іншими суб'єктами і учасниками реалізації адміністративного нагляду»</p> <p><i>Для забезпечення виконання завдань адміністративного нагляду, що закріплені в ст. 2 вказаного Закону, органи Національної поліції взаємодіють з іншими суб'єктами та учасниками даного виду правоохоронної діяльності, які на законних підставах залучені до їх реалізації.</i></p>
<p>У ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» словосполучення: «Постанова судді»</p>	<p>У ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» словосполучення: «Ухвала судді»</p>
<p>Відсутня норма у Законі України «Про Національну поліцію»</p>	<p>Стаття 41-1 «Здійснення органами поліції адміністративного нагляду» Закон України «Про Національну поліцію»</p> <p><i>У випадках, визначених у законі, відповідні органи Національної поліції</i></p>

	<p>здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі.</p> <p><i>Порядок реалізації повноважень і завдань з цього приводу встановлюється Міністерством внутрішніх справ та іншими центральними органами виконавчої влади України</i></p>
<p>Відсутня норма в ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Частина п'ята ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p><i>Критерії виправлення і ресоціалізації засуджених визначаються на нормативно-правовому рівні центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації</i></p>
<p>Частина 1 ст. 9 Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>Засуджені зобов'язані: виконувати встановлені законодавством обов'язки громадян України, неухильно додержуватися правил поведінки, які передбачені для засуджених, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших осіб; виконувати встановлені законодавством вимоги адміністрації органів і установ виконання покарань, уповноваженого органу з питань пробації; ввічливо ставитися до персоналу, інших осіб, які відвідують установи виконання покарань, а також до інших засуджених; з'являтися за викликом адміністрації органів і установ виконання покарань, уповноваженого органу з питань пробації.</p>	<p>Частина 1 ст. 9 Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p><i>Особи, відносно яких встановлено адміністративний нагляд, зобов'язані беззаперечно дотримуватись тих обмежень, які визначені для них у ст. 10 вказаного Закону та закріплені у рішенні суду</i></p>
<p>Відсутня норма в ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p>	<p>Частина 2 ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p> <p><i>Для здійснення адміністративного нагляду органи Національної поліції в межах своїх повноважень застосовують всі закріплені в законі види контролю за піднаглядними особами</i></p>
<p>Стаття 2. Завдання адміністративного нагляду Закону</p>	<p>Стаття 2. Мета адміністративного нагляду Закону України «Про</p>

України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»
Відсутня норма в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	<p><i>Стаття 1-1 «Законодавство з питань адміністративного нагляду» Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</i></p> <p><i>Законодавство з питань адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, складаються з норм Конституції України, міжнародних договорів згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону та інших законодавчих актів, які регулюють зазначений вид правоохоронної діяльності</i></p>
Відсутня норма в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	<p><i>Розділ 3-1 «Міжнародне співробітництво з питань адміністративного нагляду» Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</i></p>
Відсутня норма в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	<p><i>Стаття 10-1 «Порядок міжнародного співробітництва України з питань адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</i></p> <p><i>Порядок і умови міжнародного співробітництва України з питань, що пов'язані з реалізацією рішень судів щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (пенітенціарних установ), визначається на підставі двосторонніх і багатосторонніх угод між державами з урахуванням міжнародно-правових актів, які є частиною національного законодавства</i></p>
Відсутня норма в ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	<p><i>Частина 3 ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</i></p> <p><i>У випадках, визначених у законі, адміністративний нагляд може здійснюватись з використанням електронних засобів контролю, застосування якого покладається на відповідні підрозділи</i></p>

	<i>Національної поліції України</i>
Відсутня норма в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	Стаття 2-1 «Принципи адміністративного нагляду» Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» <i>Органи Національної поліції та інші учасники, залучені на законних підставах до забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, мають діяти на підставі принципів, які закріплені в Конституції України та законодавчих актах, що регулюють їх діяльність</i>
Відсутня норма в ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	Примітка в ст. 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» <i>Критерії виправлення засудженого визначаються за спеціальною Методикою, яка затверджується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України</i>
Відсутня норма в ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	Частина 2 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» <i>У випадках, передбачених у законі, перелік об'єктів адміністративного нагляду може бути розширений (звужений) з урахуванням суспільної небезпеки засуджених, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу</i>
Відсутня норма в статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд»	Пункт «е» статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд» <i>Засуджених за вчинення злочинів проти основ національної безпеки та інші кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану</i>
Відсутня норма в статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд»	Пункт «є» статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд» <i>Засуджених за співучасть у вчиненні кримінальних правопорушень</i>
Відсутня норма в статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд»	Пункт «ж» статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд»

адміністративний нагляд»	нагляд» <i>Засуджених за вчинення бандитизму</i>
Відсутня норма в статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд»	Пункт «з» статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд» <i>Засуджених за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній</i>
Відсутня норма в статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд»	Пункт «к» статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд» <i>Засуджених за умисне встановлення або поширення в суспільстві злочинного впливу</i>
Відсутня норма в статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд»	Пункт «л» статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд» <i>Засуджених за звернення до особи, яка завідомо для винного може здійснювати злочинний вплив, зокрема до особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», з метою застосування нею такого впливу</i>
Відсутня норма в статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд»	Пункт «м» статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд» <i>Засуджених за розбій, спрямований на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою чи в умовах воєнного або надзвичайного стану, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень</i>
Пункт б) ч. 1 ст. Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються	Пункт б) ч. 1 ст. Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, якщо вони не стали на шлях виправлення (не довели своє виправлення) і залишаються небезпечними для суспільства

<p>небезпечними для суспільства</p> <p>Відсутня норма у ст. 158 Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Частина 2 ст. 158 Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p><i>Порядок підготовки та перелік матеріалів, а також відповідного подання до суду щодо встановлення адміністративного нагляду за особою, яка звільняється з місць позбавлення волі, затверджується центральним органом виконавчої влади, що регулює державну політику у сфері виконання покарань і пробації України</i></p>
<p>Відсутня норма у ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»</p>	<p>Пункт 26 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»</p> <p><i>здійснює заходи спостереження та контролює поведінку осіб, щодо яких на підставі рішення суду встановлений адміністративний нагляд</i></p>
<p>Відсутня норма у ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p>	<p>Частина 2 ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p> <p><i>Діяльність органів та установ виконання покарань ґрунтується й на інших принципах, що закріплені в Конституції України та міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, а також в інших законодавчих актах, які регулюють сферу виконання покарань і пробації</i></p>
<p>Відсутня норма в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p>	<p>Стаття 13-1 «Громадський контроль за встановленням та здійсненням адміністративного нагляду» Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p> <p><i>У випадках та в порядку, що визначений у кримінально-виконавчому законодавстві України, громадськість вправі здійснювати контроль за порядком встановлення та здійснення адміністративного нагляду за особами звільненими з місць позбавлення волі</i></p>
<p>Відсутня норма у ст. 23 Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Частина 2 ст. 23 Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p><i>У випадках, передбачених законом, відомчий контроль здійснюється й з питань,</i></p>

	<i>що стосуються кримінально-виконавчого забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі</i>
<p>Частина 1 ст. 22 Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>Прокурор відповідно до Закону України "Про прокуратуру" здійснює нагляд за додержанням законів в органах і установах виконання покарань при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.</p>	<p>Частина 1 ст. 22 Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>Прокурор відповідно до Закону України "Про прокуратуру" здійснює нагляд за додержанням законів в органах і установах виконання покарань при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, включаючи й з питань здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.</p>
<p>Відсутня норма в частині 1 ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»</p>	<p>Пункт 7 частини 1 ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»</p> <p><i>У випадках, переданих законом, прокурорський нагляд здійснюється за діяльністю, пов'язаною з реалізацією Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</i></p>
<p>Відсутня норма в Кримінально-виконавчому кодексі України</p>	<p>Стаття 104-1 «Профілактичні обліки засуджених» Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p><i>З метою забезпечення процесу виконання – відбування покарань, запобіганням кримінальним та іншим правопорушенням серед засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження волі, позбавлення волі та довічного позбавлення волі, здійснюється комплекс спеціально-кримінологічних заходів щодо виявлення, постановки на облік та організацію нагляду за особами, схильними до вчинення правопорушень.</i></p> <p><i>Порядок організації запобіжної діяльності в установах виконання покарань встановлюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України, з дотриманням при цьому визначених у законі принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань.</i></p>

	<p><i>Рішення щодо поставки або зняття засудженого з профілактичного обліку установ виконання покарань та строки правообмежень, що витікають з даного факту, приймається судом і може бути оскаржено в установленому законом порядку</i></p>
<p>Відсутня норма у ст. 13 Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Частина 2 ст. 13 Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p><i>У випадках та в порядку, визначених у законі, уповноважений орган з питань пробації здійснює також заходи щодо соціальної адаптації та запобігання кримінальним правопорушенням з боку осіб, звільнених з місць позбавлення волі та відносно яких судом встановлений адміністративний нагляд</i></p>
<p>Відсутня норма в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p>	<p>Стаття 13-1 «Нагляд за дотриманням законодавства про адміністративний нагляд» Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p> <p><i>У випадках, передбачених кримінально-виконавчим законодавством України та нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність органів прокуратури, прокурори здійснюють нагляд за дотриманням законів при підготовці установами виконання покарань подань у суди щодо встановлення адміністративного нагляду за особами, які тримаються у місцях позбавлення волі, а також при реалізації відповідних заходів після їх звільнення з кримінально-виконавчих установ закритого типу</i></p>
<p>Відсутня норма в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p>	<p>Стаття 7-1 «Суб'єкти забезпечення здійснення адміністративного нагляду» Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p> <p><i>У випадках, визначених у законі, у межах їх повноважень до діяльності з питань забезпечення здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, залучаються й інші правоохоронні органи, органи державної влади, місцевого самоврядування, а також фізичні та юридичні особи.</i></p>

	<i>Координаційні функції та взаємодію з означених питань покладаються на органи Національної поліції України</i>
Відсутня норма в Кримінально-виконавчому кодексі України	<p>Стаття 159-2 «Громадський контроль за встановленням адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p><i>У випадках, визначених у законі, за процедурою встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, здійснюється громадський контроль відповідними суб'єктами та їх уповноваженими представниками</i></p>
Відсутня норма в ч. 1 ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»	<p>Речення у ч. 1 ст. 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»</p> <p><i>Зазначене подання в обов'язковому порядку погоджується зі спостережною комісією, яка створена на відповідній адміністративно-територіальній одиниці, де дислокується кримінально-виконавча установа закритого типу</i></p>
Відсутня норма у ч. 2 ст. 7 Кримінально-виконавчого кодексу України	<p>Речення у ч. 2 ст. 7 Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p><i>У випадках, передбачених у законі, у судовому порядку засуджений у процесі виконання – відбування покарань може бути позбавлений відповідних прав, законних інтересів і свобод</i></p>
Відсутня норма у ст. 534 Кримінального процесуального кодексу України	<p>Пункт 13-4 ст. 534 Кримінального процесуального кодексу України</p> <p><i>У процесі виконання – відбування покарань суд має право вирішувати питання, що стосуються встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі</i></p>
Відсутня норма у Положенні про спостережні комісії	<p>Пункт 5-1 Положення про спостережні комісії</p> <p><i>Відповідно до покладених завдань, спостережні комісії погоджують подання начальника установи виконання покарань, яке направляється в суд для встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі</i></p>

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких
законодавчих актів щодо забезпечення адміністративного нагляду за
особами, звільненими з місць позбавлення волі»

1. Обґрунтування необхідності прийняття проєкту

Щорічно в Україні зростає рівень рецидивних кримінальних правопорушень, однією із складових яких є пенітенціарна злочинність. При цьому серед детермінант, які сприяють зазначеному суспільно необхідному явищу, особливе місце займають існуючі у зв'язку з цим правові прогалини і колізії.

Як свідчить практика, своєчасне реагування державою, у тому числі шляхом примусу, на нові потенційні та реальні загрози, що посягають на об'єкти правової охорони, дають можливість не тільки підвищувати ефективність запобіжної діяльності та протидії злочинності, але й забезпечувати належний захист національної безпеки України.

Особливо актуальним є це питання в умовах воєнного стану. При цьому рівень загроз на об'єкти національної безпеки у такій ситуації зростає фактично у всіх галузях суспільної безпеки, включаючи й сферу виконання покарань та протидію злочинності.

Зокрема, підвищену суспільну небезпеку у сьогоденні мають особи, щодо яких застосовано такий державний примус, як адміністративний нагляд. При цьому слід зазначити, що, поряд з визначеними у відповідному Законі об'єктами адміністративного нагляду, аналогічними джерелами протиправних посягань (а, отже, потенційними новими об'єктами даного державного примусу) є у теперішній час ті особи, які вчиняють кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України (ст. ст. 109-114 КК); громадської безпеки (ст. ст. 255 – 255-2 даного Кодексу) та інші суб'єкти аналогічного типу (наприклад, ухилянти від мобілізації), що об'єктивно обумовлює необхідність розширення об'єктів адміністративного нагляду, мова про які ведеться у ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі». А це, як видається, у свою чергу, дасть можливість усунути існуючу в умовах воєнного стану так звану правову прогалину з означених питань.

Тому питання забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі потребує додаткового законодавчого вирішення.

Як видається, такий підхід дозволить привести вказаний вид правоохоронної діяльності у відповідність до нині діючих законодавчих актів України та дасть можливість по-новому зрозуміти зміст і сутність кримінально-виконавчих засад забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

2. Мета і завдання прийняття проєкту

Метою законопроекту є удосконалення правового механізму забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, з урахуванням положень чинного Кримінального кодексу України

Завданнями, які покликаний вирішити законопроект, є:

- приведення норм Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» до положень КК, КВК України та інших законодавчих актів;

- визначення особливостей забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, які здійснюють злочинний вплив або є особами, що перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, колаборантами т. ін.;

- створити правові гарантії реалізації даних завдань на законодавчому рівні.

3. Загальна характеристика і основні положення проєкту акта

Пропонується внести зміни в ст.ст. 6, 9, 158, 23, 13, а також доповнити ст.ст. 158-1, 104-1, 159-2 Кримінально-виконавчий кодекс України; ст. 534 Кримінального процесуального кодексу України; ст. 88 Кримінального кодексу України.

Крім того, пропонується внесення змін до низки законів України та нормативно-правових актів, зокрема законів України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (зміни - ст. ст. 1, 7, 5, 2, 3; доповнення ст. ст. 7-1, 1-1, 10-1, 2-1, 13-1, Розділ 3-1), «Про Національну поліцію» (зміни – ст. 23; доповнення – ст. 41-1), «Про прокуратуру» (ст. 26), «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (ст. 2), т. ін.

4. Стан нормативно-правової бази для прийняття законопроекту

Основними нормативними актами у даній сфері праввідносин є Конституція України, Кримінально-виконавчий кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс, Закони України «Про Національну поліцію», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про прокуратуру», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття та реалізація законопроекту не потребує виділення додаткових коштів з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Реалізація проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» дозволить зробити зазначену галузь суспільних відносин більш ефективною, впровадити нові підходи до регулювання з означених питань, підвищити рівень забезпечення національних

інтересів, особливо в умовах реальних посягань і загроз, що склались у зв'язку з цим в Україні через відкриту агресію щодо неї з боку росії.

Зазначений законодавчий підхід дозволить реалізувати на нормативно-правовому рівні системний метод побудови правових норм, які ґрунтуються на положеннях матеріального права (КК України) та обумовлюють у зв'язку з цим видозміну аналогічних законодавчих актів, що стосуються, зокрема, питань становлення та здійснення адміністративного нагляду за найбільш суспільно-небезпечними особами, що звільняються з місць позбавлення волі.

MORGUN & PARTNERS

Адвокатське об'єднання
«МОРГУН ТА ПАРТНЕРИ»
Код ЄДРПОУ: 42767458
вул. Дніпровська набережна,
буд. 23, оф. 179, м. Київ, 02081

+38 (097) 981-11-18

help@morgun.ua

16.07.2024 №2205-1

Голові Комітету Верховної Ради України
з питань правоохоронної діяльності
Іонушасу Сергію Костянтинівичу
вул. Грушевського, 5, м. Київ, 01008

Про направлення пропозицій
щодо внесення змін до деяких
законодавчих актів щодо
кримінально-процесуальних засад
запобігання правопорушенням
у сфері виконання покарань України

Шановний пане Сергію!

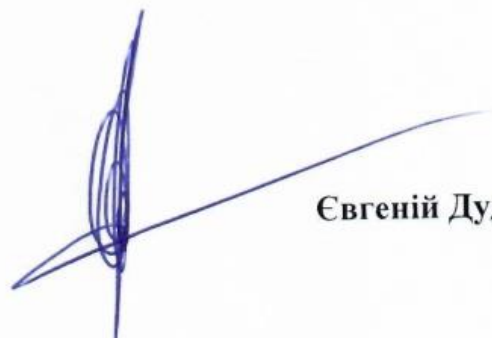
Направляю для використання у роботі Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності науково обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до деяких законодавчих актів щодо кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України, які розроблені у складі робочої групи науковців (Топчій В. В., Колб О. Г., Топчій О. В., Конопельський В. Я., Дудко Є. В., Ковальчук В. С., Дучимінська Л. М., Коваленко В. В., Явтушенко А. М., Дмитрієнко Ю. С., Бусел А. О.).

Про результати впровадження даних пропозицій прошу повідомити у встановлені законом терміни.

Додатки: на 13 арк. у 1-му прим.

З повагою,

Адвокат, керівник Департаменту
захисту прав та інтересів
у кримінальних провадженнях
АО «Моргун та партнери»

Євгеній Дудко

Паперова копія
електронного документа

КОМІТЕТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
з питань правоохоронної діяльності

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008. www.rada.gov.ua

Адвокатське об'єднання
«МОРГУН ТА ПАРТНЕРИ»
Дудко Є.В.

вул. Дніпровська набережна, буд. 23,
офіс 179, м. Київ,
02081

Шановний Євгенію Вікторовичу!

До Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності (далі – Комітет) надійшло Ваше звернення з пропозицією законодавчих змін щодо вдосконалення кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань, та з інших, пов'язаних із цим, питань.

З приводу зазначеного повідомляємо про наступне.

Наразі на розгляді в Комітеті не перебуває жодного законопроекту щодо запропонованих у Вашому зверненні змін.

Принадно повідомляємо, що Ваші пропозиції щодо внесення змін до деяких законодавчих актів у частині законодавчого врегулювання засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань, буде доведено до відома народних депутатів України – членів Комітету з питань правоохоронної діяльності, які як суб'єкти права законодавчої ініціативи мають право підготувати відповідні законопроекти, що законодавчо врегулюють окреслені питання, та внести їх на розгляд Верховної Ради України.

Висловлюємо вдячність та інформуємо, що Комітет вивчає громадську думку та будь-які пропозиції, що свідчать про потребу в прийнятті нових законодавчих актів або у внесенні змін до законодавчих актів, які, в разі необхідності, можуть бути враховані в законодавчій роботі.

З повагою

Голова Комітету

С. Іонушас

ЕАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Іонушас Сергій Костянтинович
Сертифікат: 26432648AD133032E1040000001305121005F3A4EE00
Дійсний до: 20.12.2024 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-27/12-2024/170608 від 01.08.2024

1626726

Паперова копія
електронного документа

КОМІТЕТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
з питань правоохоронної діяльності

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008, www.rada.gov.ua

**Голові Комітету Верховної Ради
України з питань правової політики
Маслову Д.В.**

✓ **АО «Моргун та партнери»**
Адвокату Дудку Є.В.

вул. Дніпровська набережна, буд. 23, оф. 179,
м. Київ,
02081

Шановний Денисе Вячеславовичу!

Відповідно до статті 7 Закону України «Про звернення громадян» та Постанови Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29.08.2019 р. № 19-IX надсилаємо за належністю звернення адвоката Дудка Є.В., оскільки пропозиції до законодавства, викладені у зверненні, відносяться до предмету відання очолюваного Вами Комітету.

Про результати розгляду просимо повідомити автора звернення.

Додаток: на 15 арк.

З повагою

Голова Комітету

С. Іонушас

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Іонушас Сергій Костянтинович
Сертифікат: 26B2648ADD3032E10400000D0512F005F3AAE00
Дійсний до: 20.12.2024 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-27/12-2024/252836 від 14.11.2024

1708828

Паперова копія
електронного документа

КОМІТЕТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
з питань правоохоронної діяльності

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008, www.rada.gov.ua

Голові Комітету Верховної Ради
України з питань фінансів, податкової
та митної політики
Гетманцеву Д.О.

✓ АО «Моргун та партнери»

Адвокату Дудку Є.В.

вул. Дніпровська набережна, буд. 23, оф. 179,
м. Київ,
02081

Шановний Даниле Олександровичу!

Відповідно до статті 7 Закону України «Про звернення громадян» та Постанови Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29.08.2019 р. № 19-IX надсилаємо за належністю звернення адвоката Дудка Є.В., оскільки пропозиції до законодавства, викладені у зверненні, відносяться до предмету відання очолюваного Вами Комітету.

Про результати розгляду просимо повідомити автора звернення.

Додаток: на 15 арк.

З повагою

Голова Комітету

С. Іонушас

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Іонушас Сергій Костянтинович
Сертифікат: 26B2648ADD3032E104000000D0512F005F3AAAE00
Дійсний до: 20.12.2024 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-27/12-2024/252839 від 14.11.2024

1708839

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Соціально-правова природа адміністративного нагляду та особливості його реалізації в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2024. С.530-532.
2. Явтушенко А.М. Чому за злочинними «авторитетами» державі слід встановлювати адміністративний нагляд. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1. 2024. С.168-171.
3. Явтушенко А.М. Члени організованих злочинних угруповань – потенційні об'єкти адміністративного нагляду в Україні. *Юридичний бюлетень*. № 32. 2024. С. 108-113.
4. Явтушенко А.М. Про соціально-правову природу адміністративного нагляду в Україні та необхідність розширення його об'єктів в умовах воєнного стану. *Аналітичне порівняльне правознавство*. Випуск 3, 2024. С. 502-505.
5. Явтушенко А.М. Вплив правових прогалин і колізій на ефективність застосування адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2024. С.65-68.

які засвідчують апробацію дисертації:

6. Явтушенко А.М. Новий погляд на об'єкти адміністративного нагляду в сучасних умовах України. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней , С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 131-132.
7. Явтушенко А.М. Кримінально-правові аспекти забезпечення здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць

позбавлення волі. *Актуальні проблеми кримінального права* [Текст] : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 469-470.

8. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, потребує удосконалення у контексті протидії так званим «злодіям у законі». *Пенітенціарна система у глобальному вимірі*: Матеріали III Міжнародного пенітенціарного форуму, м. Київ, 3 листопада 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 179-180.

9. Конопельський В.Я., Явтушенко А.М. Деякі актуальні питання здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з кримінально-виконавчих установ закритого типу. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 24 лист. 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 92 - 93.

10. Явтушенко А.М. Сучасні погляди на об'єкти адміністративного нагляду в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану*: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький. 14 березня 2024 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2024. С. 448-450.

11. Явтушенко А. М., Про необхідність встановлення адміністративного нагляду за членами організованих злочинних угруповань в Україні. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XVI міжнар. наук.-практ. Інтернет конф., м. Одеса, 29 березня 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. С. 279-281.

12. Явтушенко А.М. Вплив явищ колабораціонізму на ефективність реалізації на практиці в Україні такого державного примусу, як адміністративний нагляд. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період*

воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 09 серпня 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. С. 174-175.

13. Явтушенко А.М. Злочинні авторитети як потенційні об'єкти адміністративного нагляду. *Наука і вища освіта* : тези доповідей XXXII Міжнар. наук. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Запоріжжя, 8 листопада 2023 р. Класичний приватний університет. Запоріжжя : КПУ, 2023. Т. 2. С. 88.

14. Явтушенко А.М. Про необхідність здійснення адміністративного нагляду за «злочинними авторитетами» в Україні в умовах воєнного стану. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (22–23 лютого 2024 року) / упор. У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 1068-1070.

15. Явтушенко А.М. Чому засуджені, які були членами злочинних угруповань, мають бути об'єктами адміністративного нагляду в Україні? *Пенітенціарна система: історія, сучасність, майбутнє* : матеріали наукових читань пам'яті генерал-полковника внутрішньої служби Штанька Івана Васильовича (м. Чернігів, 13 вересня 2024 р.) / голов. ред. В. Ф. Пузирний ; Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2024. С. 137-139.

16. Явтушенко А.М. Вплив і роль адміністративного нагляду на стан і рівень рецидивної злочинності в умовах воєнного стану в Україні. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності в період воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської наук.-прак. конф. 29 лист. 2024 р. Одеса : ОДУВС, 2024. С. 100-101.